

Studie's naar het naakt model

Frans Netscher

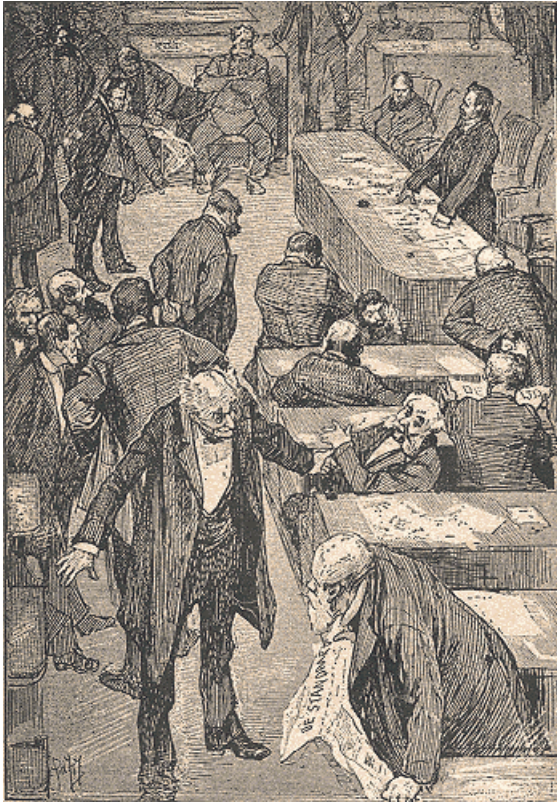
bron

Frans Netscher, *Studie's naar het naakt model*. Mouton & Co, Den Haag 1886

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/nets002stud01_01/colofon.htm

© 2004 dbnl

De val van een minister.¹⁾**I.**

De zon scheen in de vergaderzaal der Tweede-Kamer; de glazen koekoek liet hare stralen schuins doorglijden. Als een regen van blond goud viel het licht naar beneden. De vergulde lijsten der banken ontwaakten, schitterden; het donker groen der bekleedingen rustte links, waar de zonnestrallen strak naar de laagte stonden, vroolijk in het licht; het rechtsche gedeelte der zaal schemerde in een duisterder tint.

Onder den hemel des voorzitterszetels, links op den hoek der bureaux, zat een commies-griffier, haastig schrijvend. Een bode, groote portefeuilles onder den arm dragend, liep vlug de zaal, in hare geheele lengte, door.

Het was een half uur voor den aanvang der zitting; de Kamer was geheel leeg.

En het tapijt onder de banken, perste zijne kleur door alle openingen heên; het spreidde zich tusschen de ministerstafel en de bureaux in eene vierkante, bloedige vlek uit, onder den koekoek; hief zich tot treden over de hoogten der gangpaden, aan de vier trapsgewijze oplopende zijden; drong zijn opzichtig

1) Vroeger verschenen in '*Nederland*', onder den titel van '*Studiën in onze Tweede Kamer*' en geteekend met den naam van *H. van den Berg*.

rood in het perspectief, tusschen de groene banken door. Het was stil in de zaal, frisch, vroolijk, helder. De witte muren, in pseudo-klassieke stijl, blonken. Uit het koepeldak zonk de bespiegelende plechtigheid eener kerk neêr.

De pen van den commies-griffier krassend, deed kleine knapjes hooren, als het voortdurend afbreken eener balein.

Zoo ademt de Kamer een wijl, met rustige borst.

Eindelijk werd in een der hoeken de groene klapdeur geopend. Een heer, met bloot hoofd, eene hand in den zak, keek naar binnen. Maar hij verdween weêr: de klapdeur volgde hem loom, met een lammen bons dichtvallend. Na een oogenblik kwam hij terug, in gezelschap van een tweeden. Pratend gingen zij de lange treden van het gangpad af, bleven voor een der vensters staan, leunend tegen een ventilatiescherm. Forsch weêrklonken hunne stemmen, doffe echo's wekkend, met slepende galmen. Zij hadden het druk, maakten snelle, verklarende bewegingen met de armen, vielen elkander in de rede, braken hunne zinnen af. Het waren twee friesche afgevaardigden, stijfhoofdig, vasthoudend, Wieringsma en Hoppinga, beide liberaal.

De zon sloop langs den vloer der zaal, en was tegen den troon opgestegen. Eensklaps waren zijne kleuren wakker geworden; het rood scheen dof als oud fluweel, het goud der kroon, met hare breede uitzwelling boven de verhevenheid, en des hooggerugden stoels flonkerde met de frissche flikkeringen van nieuw verguldsel. De armen, in de neêrvallende schaduw van den hemel, strekten zich aan weêrszijden van den zetel naar voren, in eene afwachtende houding. De bladen papier, op de lessenaars, aan beide zijden symetriesch neêrgelegd, op gelijke hoopjes, schitterden door de geheele zaal, eene witte schemering over het groen en rood werpend.

Plotseling weêrgalmde een lach. Het was de gulle lach van een der afgevaardigden, uit volle borst, open neêrgaande met vroolijke uitbarstingen, in een lagen toon aanhoudend, wegstervend in kleine, snel elkander volgende, doffe snikjes. De galmen smolten in het koepeldak verward samen, zich uitzettend, lang weêrklinkend. De commies-griffier zag op, meesmuilde meê, en boog zich weder over zijn werk. En daarop zetten de beide heeren hun gesprek voort. Eenige afgevaardigden kwamen binnen. Zij groetten elkander, voegden zich bij hen. Er werden handen gegeven. En weêr werd een der klapdeuren geopend, nu aan de zijde der koffiekamer, meerdere leden binnenlatend. Aan kleine groepjes verschenen zij in de deuropening, pratend, vroolijk. Zij brachten de frischheid der buitenlucht meê, streken zich de vingers door het haar, voelden of hun das nog recht zat; sommigen trokken hunne handschoenen uit. De stroom der donkere gestalten verspreidde zich door de leêge zaal; overal liep hij in: tusschen de lessenaars, over de gangpaden, op de banken. De scherp gescheiden opeenvolging der kleuren - rood, groen, wit, - als drie lagen, was geheel verbroken, de kalmte verstoord. Het geleeek een zwerm zwarte vogels, die snaterend, klapwiekend neêrstreek: het uitgaan eener godsdienstoefening op een kerkplein. Luid gepraat van stemmen, weêrgalmen van lachen, steeg op tusschen de witte muren. Eene groote, pratende groep had zich bij den commies-griffier gevormd aan den hoek van het bureau; men verdrong elkaêr om de presentielijst te teekenen.

Verscheidene leden hadden zich bij de twee friesche afgevaardigden gevoegd:

- Zeg, Wieringsma, heb je dat artikel in 'De Tijd' al gelezen? vroeg een lange heer, met blonde snor.

- Welk artikel?

- Wel, over je amendement? Nu, lees 't maar

es. Je krijgt er leelijk van langs, hoor!, en hij klopte hem, vertrouwelijk lachend, op den rug.

Wieringsma haalde de schouders op, met een minachtende vertrekking der mondhoeken.

- Maar á propos, ging de eerste spreker voort - Baron Klat van Meijland, Antirevolutionair - weet je ook wie voor de Algemeene Beraadslagingen het eerst staat ingeschreven?

- Wel ik!

- Pst! floot Baron Klat tusschen zijne lippen, met eene hoogschattende hoofdbuiging.

Hoppinga kwam eensklaps tusschenbeide:

- Zeg, maar Klat, ik blijf volhouden, dat het een onhandige streek van je was je amendement niet in te trekken!

Baron Klat van Meijland stoof op; hij lachte niet meer.

- Zoo en waarom? vroeg hij droog.

- Waarom? Wel, je kon toch wel begrijpen, dat het verworpen zou worden. Als je het op artikel 85 hadt voorgesteld, dan hadt je het er misschien nog doorgekregen. Je kon toch wel nagaan, dat de regeering het niet zou overnemen.

- Och kom, geloof je? lachte hij ironiesch.

- Wel, waarachtig! En het gesprek werd algemeen; allen wilden iets zeggen. Men viel elkander in de rede, met een verschrikkelijk geschreeuw van stemmen. De een was vóór Klat, de ander tegen. 'Ieder kon zich immers wel eens vergissen! En zoo zeker, dat het verworpen zou worden, was het toch ook niet geweest. Als eenige Katholieken meê waren gegaan, dan had hij het er best doorgekregen. Maar die Hoppinga met zijn eeuwig gezanik en vervelend napraten....! Wat gaf dat noch?' Verscheidenen keerden zich van de groep af; het verveelde hun. Men praatte zoo door elkander, dat niemand zich kon doen verstaan. Maar eensklaps, toen de verwarring een weinig verminderde, deed zich eene fijne, scherpe stem hooren:

- Kom Hoppinga, jij hadt 't ook niet ingetrokken, hoor!, beweerde de netgekleede afgevaardigde, met een spits, aristocratisch gezicht, geheel geschoren, overtuigend het hoofd schuddend.

Men keerde zich weêr om, voegde zich bijeen.

- Ja!

- Ja!

- Ja!, klonk het van alle kanten; dat was waar! En op nieuw verwoedden de stemmen zich in bevestigingen. Hoppinga sprak tegen; hij maakte drukke bewegingen, naar alle zijden; zijne stem was niet te verstaan, en men zag hem zijn hoofd ontkennend schudden.

Maar plotseling klonk het zenuwachtig rinkelen van een elektrisch belletje, in de verte, verzwakt, alsof duizende kleine beestjes over eene dunne, metalen oppervlakte sprongen. Lang hield het aan, rijzend en dalend in kracht, zich stuipachtig haastend. De groep heeren rond Hoppinga ging uiteen; andere groepen volgden. De een na den ander verspreidde zich door de groote zaal, zocht zijne plaats op, brieven of stukken doorlopend, zich haastend in zenuwachtige drukte, iets vragend, luide sprekend; overal werden couranten, papieren in beweging gebracht, met een sterk gekraak, als dorre blaêren, die door den wind worden voortgejaagd. En te midden der donkere kleuren - het sombere zwart der jassen, het slapende groen der banken, het schreeuwende rood van het vloerkleed - vormden ze witte flikkeringen, als de zon, die porseleinen voorwerpen beschijnt. Aan weêrszijden staken de tribunes hare geelbruine massa's naar voren, als uitgezakte karkassen van wrakke schepen. Het hekwerk der voorzijden, dat tusschen zijne openingen het wit van den achterliggenden muur liet doorschijnen, vormde grof kantwerk, van links naar rechts hetzelfde patroon herhalend, in eene vermoeyende eentonigheid. Zij hingen boven de zaal in eene levenlooze rust. Dan de groene klapdeuren werden

onophoudelijk geopend, ten einde meerdere leden binnen te laten, die op hun gemak kwamen toeloopen, op de waarschuwing der elektrische bel.

De zitting zou een aanvang nemen.

De Voorzitter besteedde de verhevenheid der bureaux, trok den hoogen leuningstoel onder zich, ging zitten. Rechts, aan 's Presidents zijde had nog plaats genomen de griffier, druk, verdiept in zaken, met stapels stukken voor zich; links, tusschen den tweeden commiesgriffier en den President, de eerste commies-griffier. De groene hemel, boven hunne hoofden, wierp eene zwakke schemering op hen neêr, waardoor het bleek hunner gezichten zich als oud marmer op het donker afteekende. De Voorzitter stak de hand naar de bel uit, en eenige zware tonen deden zich hooren, ten teeken, dat de deuren der tribunes geopend mochten worden. Daarna viel de zwart-houten hamer op het groene kleed der tafel: de zitting was begonnen. Niemand luisterde. De griffier stond op, las de notulen der laatste samenkomst, zacht, onverstaanbaar, als een oude man, die in zich zelve spreekt.

De beide deuren der tribunes openden zich, links en rechts in de zaal, eerst die der gereserveerde, daarna die der openbare.

Van de hooge trapjes vloeiden twee stroommen menschen in de bakken neêr. De eerst-binnenkomenden bleven een oogenblik in de deuropening staan, verwonderd, rondkijkend, daalden af, namen plaats op de voorste rij. Anderen volgden. Men zag niet meer in de Kamer, maar spoedde zich over de treden, elkander duwend, haastend. Zwart en dik was de stroom, met langzaam schuifelende bewegingen, eene donkere streep, waarin de gezichten witte punten vormden. De voorste rij liep vol, daarna de tweede, eindelijk bleef men staan tegen den muur, op de trapjes. Er werd nog ingeschoven, heên en weêr geschikt; toen keek men in de diepte der zaal,

als in een kuil, met vroolijke, verraste gezichten.

De twee tribunes waren geheel gevuld.

In de Kamer heerschte een verschrikkelijk leven: gepraat, gelach, geroep, door een, over elkaâr. Allen spraken tegelijk, als had men twist; niemand zat op zijne plaats. De Voorzitter, achterover in zijnen stoel, onderhield zich met eenige heeren naast zich, wier omtrekken wegdommelden in de neêrvallende schaduw. Het was eene vreeselijke wanorde, terwijl de zon, die meer veld won, uit den koekoek vroolijk over de banken wipte.

Dit bonte gewoel werd op de tribunes zeer aardig gevonden. Velen hadden het nog nooit gezien, en maakten er opmerkingen over. Op de gereserveerde tribune geschiedde dit in zeer nette bewoordingen: ‘Neen, zoo had men het zich nooit voorgesteld! Men dacht altijd dat het veel deftiger zou wezen! Het was toch de Tweede Kamer! Waarlijk, het leek wel een Jodenkerk, een Poolsche Landdag. Was dat nu de Volksvertegen woordiging? Vreemd! Zeer vreemd!’ En men vroeg elkander de namen der verschillende leden, over wie men veel had hooren spreken. Eenigen werden op het eerste gezicht herkend naar de plaatjes van ‘Uilenspiegel’ of ‘Spectator’. ‘Zie, daar heb-je van Rossem! God!, ik zou hem dadelijk herkend hebben. Sprekend! Jawel, die lange haren en dien hoogen rug! En daar Vrijman! En daar de Wildt!’ Ook herkende men van Beyningen, een der voornaamste figuren der liberale partij; ter Maren, een woordvoerder der Antirevolutionairen, een man met netgekamde haren, langen neus, zeer fatsoenlijk uiterlijk; ook vele Katholieken, mannen uit één stuk, eenige dier persoonlijkheden uit de staatkundige geschiedenis, welke door zekere stoute daden in overleveringen bewaard blijven, of hun naam geschonken hebben aan eene partijrichting, aan eene bekende wet, aan een eigenaardigen betoogtrant. En de

heeren verloren zich in wijdloopige beschouwingen over staatkunde, over zekere leden, over de distrikten waarvoor zij afgevaardigden waren, de kansen eener herkiezing, den stand der partijen.

Op de openbare tribune heerschte een lossere toon. Men vond er de ingetogenheid van manieren en de zachtheid van spreken der overzijde niet, het bewustzijn van zich in eene vergaderzaal te bevinden, als op een der voorste rangen eener Opera, in afwachting van een schouwspel. Men sprak er zonder eenige terughouding, deed zijne meening luid fluisterend hooren, wierp elkaër opmerkingen naar het hoofd, om bijval te vinden, om te doen lachen. De ongemaskerde, openhartige ruwheid der lagere volksklassen ontwikkelde er zich vrij. Brievenbestellers, leegloopers, die een raadselachtig bestaan voeren, mannen van zaken, van een vrij uur gebruik makend, menschen, wier betrekkingen uit hun uiterlijk niet is op te maken, zooals men ze op alle openbare plaatsen aantreft, stonden dooreen gemengd, arm aan arm gedrongen. Eenige heeren waren hier en daar verspreid. Bij den eersten oogopslag vormde de Kamer voor hen een vermakelijk schouwspel; men wilde op alles zoogenaamde aardigheden verkoopen. ‘Zeg, kijk's, net een troep schooljongens, die vrijaf hebben! Jezus wat een geklets! Nou maar, dat is een gekakel, hoor! As-je-blijft!’ Vooral vond men de kale schedels bijzonder lachwekkend; men verwonderde zich over het groote aantal; soms ontdekte men heeren, die een eigenaardigen vorm van kruintje bezaten. Eensklaps kreeg iemand een afgevaardigde in het oog, die zeer dik was, zich voortdurend aan den rand eener tafel vasthield, vuurrood werd, terwijl hij ieder oogenblik in lachen uitbarstte. Men wees hem elkaër met den vinger aan, zag vragend met de oogen rond, of hij door iedereen niet even komiesch gevonden werd. De vroolijkheid breidde zich uit, in de rondte. Velen bogen zich voorover om hem

te zien; dan stonden zij op, en lachten ook. Men volgde hem overal in de zaal, verloor geen enkele zijner bewegingen, verklaarde ieder zijner handelingen. ‘Hij weet zeker een ui! Zie maar, hij loopt er overal meê rond! Kijk, kijk, nou wil-ie-m aan dien langen magere vertellen.... Jawel, zie-d'ie z'n best eens doen!’ En toen de twee heeren begonnen te lachen de kleine, dikke weêr vuurrood werd en zich moest vasthouden, ging men door. ‘Och ja, allemachtig aardig. hoor!..... Laat mij 'm ook eens hooren?.... Kom, dikke, hoû je nou maar wat kalm, strakjes krijg je nog een rolberoerte!’ Ofschoon er op gedempten toon gesproken was, hadden velen dit woord verstaan. En er werd in de rondte gelachen; dat ‘rolberoerte’ vond men ‘heel goed!’ Men keek den dikken afgevaardigde nog eens aan, bracht dat woord met hem in verband.

In den rechtschen hoek der tribune stond eene kalmere groep: een oude man in het midden, eenige jongeren rond hem. Het was een gewezen schoolmeester uit Leiden, zeer lang en mager, met wangen ingevallen onder de jukbeenderen, een grijs sikje aan de kin; witte haren hingen hem in den hals. Hij woonde alle zittingen der Tweede-Kamer bij, ochtenden avondzittingen. In de Eerste-Kamer kwam hij nooit. Van alle getrouwe bezoekers der openbare tribune was hij de meest bekende, de best onderrichtte. Ieder, die inlichtingen wilde hebben, of eenige bijzonderheden weten, vervoegde zich bij hem. Met onafgebroken belangstelling volgde hij de beraadslagingen, een weinig voorover gebogen, de oogen strak voor zich gericht. Hij had door jarenlange oefening eene soort van profetischen blik verkregen; veelal wist hij hoe sommige leden over eene bepaalde wet zouden oordeelen, de redenen waarom, en of een zeker wetsontwerp kans had aangenomen te worden. Zelden faalde zijn uitspraak. Men beschouwde hem

als een autoriteit; zijne kennis van dagbladartikelen en zijn geheugen waren buitengemeen groot. Velen achtten zich hoogst geveleid wanneer zij met hem op de tribune pratende werden gezien, namen zijne oordeelvellingen als de hunne over, geloofden zich grootheden met het afval zijner grootheid. Rond hem was het stil; men redetwiste er bedaard. Soms deed hij een 'st' hooren, om de woeligheid der linkerzijde tot kalmte te brengen.

De griffier, beneden, had de voorlezing der notulen geëindigd, maar hij stond nog rechtop, vóór zijnen stoel, achter de tafel; met eene binnensmondsche stem deed hij mededeeling der ingekomen stukken. Eenige leden luisterden, voor hem, tegen het groene bureau geleund. Het leven was verschrikkelijk: een dof gebrom, als van eenen bijenkorf, waar tusschenbeide eenige hooge tonen bovenuit kwamen, die verminderend en verminderend in den gedempten klank weder neêrzakten. Met ongelijke poozen daalde het geluid; dan scheen het rustiger in de zaal, terwijl het in het koepeldak voortbromde: een naspel van klanken, chaotiesch door elkander. Maar telkens begon het geweld opnieuw, langzaam, steeds langzaam stijgend in sterkte, eensklaps woest opbruischend, alles overstemmend, suizend; het verspreidde zich boven de hoofden der leden, zocht de witte muren op, ving zijn warrelspel weêr aan, in de gewelving, rommelend. En tusschen dit alles knoopte de griffier zijn grommende woorden en zinnen aan elkaêr, onbeweeglijk, zonder op te zien.

Nu kwamen eenige Ministers door een der groene klapdeuren binnen. Handen gevend, groetend, werkten zij zich door de leden heên, het gangpad af, de ruimte voor de bureaux over. Hunne orde was verbroken, ieder afzonderlijk bereikten zij de ministerstafel. In eene zwak gebogen lijn stonden de donkergroene zetels er achter, hunne twee armen vooruit strekkend,

leuning aan leuning. Eindelijk waren zij gezeten, naast elkaër, bijwijlen buigend op eene groetende beweging der leden. Boden brachten zware portefeuilles aan, legden ze naast hen, op tafel.

En boven alles uit klonk plots het geklop des Voorzittershamers; met geregelde, koppige slagen kwam hij op de tafel neêr. Het gepraat verminderde en de Voorzitter hamerde door. Eenige leden zochten haastig hunne plaatsen op. Het kloppen hield aan. Weêr werd het geraas minder, smoorde zijn dof gebrom, smolt in zich zelve weg, hield op. Er volgde een uiteenspatten van alle groepen, een zenuwachtig gejaag door elkaër, om zijne plaats te vinden, een plotseling terugkeeren tot het bewustzijn vergaderd te wezen om werk te doen.

Duidelijk klonk de stem des Voorzitters:

- Aan de orde is het regeeringsvoorstel tot wijziging der Schoolwet van 17 Augustus 1878. De Algemeene Beraadslagingen worden geopend. Het woord is aan den heer 'Wieringsma!'

Gewaai, geklap van papier volgde, zich door de geheele zaal verspreidend, over alle banken. De leden zochten in de officieele stukken, bladerden, legden ze open, terwijl de papieren groote blanke handen geleken, die op de tafels neêrklapten. Nu zaten de afgevaardigden op hunne banken, twee aan twee, een glimmenden intkoker tusschen zich. De ruggen waren gebogen, de hoofden voorover; de armen maakten stomme, zijdelingsche bewegingen. De kleuren hadden hare plaatsen heroverd; de vierkante, roode vlek, tusschen de ministerstafel en de bureaux, glom weder in haar herwonnen licht; de groene banken, met eene witte laag papier overdekt, waren van elkander afgesneden door het roode vloerkleed; de lessenaars, de leden aan tweeën er achter, schenen in hunne amphitheaterachtige opklimming naar voren te rakken, de helling afwaarts.

Het werd stiller en stiller.

De tribunes hadden heur gepraat gestaakt, wachtten, nieuwsgierig.

De Ministers, achter hunne tafel, ledigden de zware portefeuilles. De Minister van Binnenlandsche Zaken, de heer van Helde, hield een potlood in de hand, gereed om aantekeningen te maken. De verslaggevers der nieuwsbladen, op hunne hoogte, onder de openbare tribune, zagen in de zaal, verlangend.

De zon scheen stijf naar binnen, blakerde eenige leden. In heure stralen dansten, krioelden stofjes dooreen, vlogen opwaarts in hare schuinsche richting, als wilden zij het gebouw uit, schoten terug.

En het was geruischloos stil.

De heer Wieringsma stond op. Hij hield een vel papier in de hand, zag naar beneden, kuchte even, en begon:

- 'Mijnheer de Voorzitter! Nu wij aan den vooravond staan van eene wijziging der Schoolwet zal het voorzeker niet van belang ontbloot wezen een oogenblik stil te staan bij de veranderingen, welke door deze wet in het onderwijs zelve teweeg zullen gebracht worden. Eene zaak van een zoo algemeen en een zoo ver strekkend karakter als ons Lager Onderwijs, verdient meer nog dan eenig voorwerp van staatszorg - ik zoû bijna zeggen het meest - eene onafgebroken belangstelling, die wij als volksvertegenwoordigers, in de eerste plaats, gehouden zijn er aan te wijden.'

Hij wachtte een oogenblik, zag rond. De leden luisterden, zich overgevend in alle mogelijke houdingen. Een bode bracht hem een glas water. Nu wendde hij zich naar de ministerstafel, den arm uitstrekking:

- 'Maar niet alleen wij, ook zij, die plaats nemen achter de groene tafel, moeten doordrongen wezen van den ernst hunner taak en van de groote verantwoordelijkheid, welke het aanvaarden der portefeuille van Binnenlandsche Zaken met zich brengt.

En nu

wenschte ik in het begin mijner rede een vraag te stellen, waarop ik onmiddelijk mijn antwoord gereed heb, een antwoord, dat ik heden morgen zal trachten te verdedigen. Die vraag is: is *deze* Minister van Binnenlandsche Zaken doordrongen geweest van den ernst zijner taak, is *hij* de man, dien wij met vreugde als hoofd van genoemd Departement kunnen begroeten? En mijn antwoord is: Neen! zijne wijziging, der Schoolwet is er het sprekendste bewijs voor, een wijziging, die ik niet anders kan kwalificeeren dan: ondoordacht en onaannemelijk!’

Wieringsma wachtte eenige oogenblikken. Hij wilde den indruk dezer woorden verhoogen door ze aan eene kleine stilte te paren. Zijn laatsten uitroep had hij met een sterken vuistslag op tafel vergezeld laten gaan. Hij scheen eenigszins vermoeid, hijgde, nam een teug water. Daarop vervolgde hij zijne rede.

Zijne Excellentie, de Minister van Helde, bewoog zich niet. Deftig, nauw omsloten door zijne zwarte, gekleede jas, het hoofd steunend op zijne staande boorden, zat hij in zijn breeden stoel, onberipelijk netjes. De rechter onderarm rustte op de tafel, de linker op den stoel. Met eene koele uitdrukking in het gelaat, staarden zijne koude oogappels naar een hoek der zaal. Hij scheen verre, geleerde gedachten voor den geest te roepen. Somwijlen knipte hij de oogleden, ongenaakbaar, fatsoenlijk, als hoorde hij den heer Wieringsma niet, die, zich meer en meer opwindend hem aanviel in heftige bewoordingen. Eene reine, door niets verontruste atmosfeer omgaf hem, als leefde hij in een afgebakenden kring, zich zijner goddelijke macht, die zijn ministerschap uitstraalde, bewust. Eenmaal slechts boog hij voorover, schreef langzaam, met eene nette hand, eenige opmerkingen neêr; maar verder liet de rede van den frieschen afgevaardigde hem onbewogen. Deze, ziende hoe weinig indruk zijne aanvallen maakten, wond zich zenuwachtig op,

slingerde ieder oogenblik den rechterarm vooruit, sloeg met den vuist op tafel, legde een sterken klemtoon op woorden van grove beschuldiging. Nu eens wendde hij zich woedend tot den Voorzitter, of naar de Ministers, en dan weêr naar zijne vrienden, rond hem gezeten. Langzamerhand werd de nette orde der zitplaatsen verbroken. Eerst was één afgevaardigde van zijne bank opgestaan, had zich, met slepende stappen, in de nabijheid van Wieringsma begeven, stilhoudend. Een tweede, een derde, meerderen volgden. Luisterend, nieuwsgierig, schaarden zij zich rond hem, belust op eenige dier hartstochtelijke ontboezemingen, waardoor deze friesche afgevaardigde bekend was. Zij vormden eene donkere groep in het strakke zonlicht, de zwarte vlekken hunner lichamen tegen den witten muur plaatsend, de groene banken in zijne omgeving met hunne, zich koesterende ruggen vullend. Het was eene groep stil aan de oppervlakte, gezwollen van ingehouden luidruchtigheid, somwijlen in hare gelederen bewogen door een rondgaanden lach. Stuk voor stuk, naarmate de redevoering voortging, gleed ook de schijn van onzijdigheid, tegenover den Minister, weg. Het lachen, bij een of ander scherp woord, werd luider onbedwongen, hier en daar versterkt door eene vijandige partijschap tegen den aangevallene. En tusschenbeide sprak men hardop, barstte een antwoord luide los. Sommigen liepen weêr naar hunne plaatsen terug, anderen stonden op, voegden zich bij de groep. Zoo was de oude onbedwongen sleur van alle dagen herkrege, eene wanorde te midden der ernstige staatsaangelegenheden, de gemeenzaamheid van goede bekenden met eene hooge macht. Ook de oplettendheid der bureaux had zich ontspannen: de Voorzitter praatte met eenige leden, naast en achter hem, de commiezen-griffier schreven.

Maar de heer Wieringsma vervolgde zijn aanval in den hem omgevenden kring, hevig, scherp. Zijne

hollende zinnen stapelden zich opeen, rolden voort, over elkander, spatten uiteen tegen de ijskoele deftigheid en statige onverschilligheid der ministerieele waardigheid, als golven tegen rotsen.

Heesch, met verhitte wangen, bereikte hij het slot zijner redevoering, zijne laatste krachten inspannend, zijn eindaanval klem bijzettend:

- 'En na al hetgeen ik de eer had hier in het midden te mogen brengen, was dan het antwoord op mijne vraag juist of niet? Ja, Mijnheer de Voorzitter! En ik eindig met nog eens te herhalen: de Minister van Helde kan vroeger een braaf en eerlijk ambtenaar geweest zijn, een goed redenaar en een kundig advocaat, maar een handig of beleidvol Minister is hij niet geworden. Brave ambtenaren vinden we in ons gezegend vaderland bij massa's; waarschijnlijk goede redenaars en kundige advocaten ook, maar beleidvolle Ministers, helaas, in luttelen getale. En iedere welgesteld staatsburger, die den moed heeft de opdracht eener ministerieele portefeuille te aanvaarden, moest daarbij meer in het oog houden, dat het gemakkelijker is uit zijn brandkast effecten te halen en couponnetjes te knippen, dan uit de zwaarlijvige ministerieele portefeuille ééne goede wet te voorschijn te brengen!'

Deze zinspeling op 's Ministers groote fortuin vond veel bijval. Luide, zonder eenige terughouding, barstte het lachen los.

Zijne Excellentie, de Heer van Helde, vertrok geen spier van zijn gelaat zonder leven.

Met eene woeste armbeweging dronk de heer Wieringsma een teug uit zijn glas. Vroolijk scheen de zon vóór hem, in het water, dat vloeibaar zilver geleek. Eenige leden spraken hem aan, klopten hem op den schouder, lachten. Een oorverdoovend geraas vervulde op nieuw de zaal. De voorzittershamer deed zich hooren; het werd iets stiller. En het klonk:

- Het woord is aan den heer Riet van Teylingen.'

Jhr. Riet van Teylingen, afgevaardigde voor Ruurlo, behoorde tot de antirevolutionaire partij. Hij had zijne plaats aan de rechterzijde, achteraan. In de schoolkwestie gold hij voor een autoriteit; in vele zaken trad hij op als orgaan der rechterzijde, en zijne redevoeringen werden met de meeste belangstelling gevolgd. Toen de Voorzitter hem het woord had gegeven, spoedden alle leden zich in zijne nabijheid, van de linkerzijde der zaal naar de rechter. In haastige wanorde liepen zij over, dooreen, elkander dringend in de gangpaden, neêrstrijkend op alle banken, sommigen met de handen in de zakken, anderen zich over de kale schedels strijkend. Drukke haast heerschte in de geheele zaal. Beleefde lachjes en hoffelijke oplettendheden werden gewisseld.

Een man van middelbare lengte stond na eenige oogenblikken op. Zijn lange, gladgestreken haren hingen boven een strak gelaat, met scherpe, diepe trekken. Twee groeven liepen hem van de neusvleugels, met eene kleine doorbuiging langs de mondhoeken, en verloren zich in het vleesch der wangen. Zijne oogen lagen diep in hunne kassen, flonkerden niet bruine flikkeringen, als hij zich opwond. Terwijl hij sprak verhief hij zelden zijne stem, een gedempt, maar duidelijk verstaanbaar orgaan; zijne bewegingen waren schaars; alleen strekte hij nu en dan de rechterhand, waar hij een vel papier in hield, even vooruit. Lang vestigde hij de oogen op zijne aantekeningen.

Het was doodstil geworden.

Nog eenige oogenblikken wachtte hij. En toen ving hij aan, zoo zacht, dat zijne eerste woorden onverstaanbaar waren.

Een stenograaf stond van zijne groene bank op, om te luisteren. Maar zijne stem ontwikkelde zich, de schorheid verdween en duidelijk maakten de zinnen zich los, één voor één.

‘Er waren van antirevolutionaire zijde in het Voorloopig Verslag verscheidene bezwaren aangevoerd tegen de uitvoering der wet op het Lager Onderwijs, maar zijne Excellentie had er in hare Memorie van Beantwoording met geen enkel woord op “gerepliceerd”. Had Zij aan den aard der bemerkingsen gezien van welke zijde ze kwamen? Achtte de Minister de bezwaren der rechterzijde niet eens de moeite waard ze met een enkel woord te weêrleggen? Of was dat eene kniebuiging voor de linkerzijde? Dit zou zoo'n verwonderlijk verschijnsel niet wezen, want het was der aandacht van de Kamer niet ontgaan, hoe bij alle mogelijke gelegenheden, wanneer er iemand van de banken der linkerzijde opstond, om eenige inlichtingen te vragen, de heer van Helde met bereidwilligheid gereed was geweest den spreker te beantwoorden. Zocht de Regeering steun aan die zijde, en dacht zij haar hulp te winnen door zich “hostiel” te toonen tegenover Antirevolutionairen en Katholieken? Maar dan behoefde zij ook volstrekt niet op de medewerking van spreker en zijne politieke vrienden te rekenen. Bovendien 's Ministers berekeningen hadden gefaald; de redevoering, daareven van de banken der liberale zijde gehouden, had bewezen hoe weinig diep de sympathie aan die zijde wortel had geschoten. Had die geachte afgevaardigde het zelf niet erkend, dat Zijne Excellentie's wijziging der Schoolwet kant noch wal raakte? Was het nu eindelijk ook niet van liberale zijde erkend geworden, dat door de schoolwet de autonomie der gemeenten geknakt en hare financiën in de war gestuurd werden, twee beschuldigingen, die zonder ophouden door de Antirevolutionairen bij elke gelegenheid tegen de wet van 17 Augustus 1878 waren aangevoerd geworden? Nu alle partijen zich vereenigden om de deugdelijkheid van 's Ministers voorgestelde wijziging te loochenen, wenschte de heer Riet van

Teylingen wel eens de houding te zien, die Zijne Excellentie dacht aan te nemen tegenover de heerschende partijen?’

En de spreker begon zich meer en meer op te winden. Sneller volgden zijne korte zinnen elkander op, gemakkelijk vloeyend, met taalkundige zuiverheid. Het geheele tooneel werd levendiger. Met belangstelling luisterden de omstaande groepen, en eene groote opgewondenheid begon zich uit alle partijen los te maken. Onder den krachtigen adem des heeren Riet van Teylingen werden de hartstochten aangeblazen, persoonlijke herinneringen en beleedigingen wakker geroepen, een politiek bestaan van vele jaren in weinige oogenblikken opnieuw doorleefd. Maar de spreker vervolgde zijne rede, zonder op zijn omgeving te letten, meer hartstocht, meer gloed in zijne woorden leggend, zonder zijne stem één toon te verhoogen. Alle bezwaren der antirevoutionaire partij tegen het neutrale Onderwijs werden nog eens herhaald.

- Waartoe heeft ons dat hooggeroemde, neutrale Onderwijs gebracht, Mijne Heeren? Het heeft den strijd tusschen geloof en ongeloof sterker doen aanwakkeren, ja, ik herhaal, tusschen godsdienstzin en ongeloof! Wij, van onze zijde, trachten het oude geloof der vaderen in de harten van het volk te doen voortleven, wij trachten de ons dierbare historie onzer voorouders bij het opkomende geslacht in eere te brengen, wij trachten dit te doen in weêrwil der bizondere school. Onze krachten zijn gering, maar ons doel is heilig, is goed! Daaruit putten wij den moed om te volharden! En wat doet het neutrale Onderwijs? Het ondermijnt die hechte grondslagen van ons volksbestaan; het doet de kinderen opgroeijen in onkunde met hetgeen den mensch het heiligst moest wezen, in onkunde met de kennis van den Vader der Vaderen!; het legt een onverantwoordelijken druk op de geheele natie ten behoeve van een klein deel, dat de neutrale school

bezoekt! Het gebruikt, of liever, misbruikt de gelden van allen ten bate van weinigen! Is dat eerlijk? Is dat rechtschapen staatkunde? Maar het doet nog meer. Het verscheurt alle banden tusschen ouders en onderwijzers; het stelt de ouders menigmaal in de onmogelijkheid hunne kinderen op te voeden zooals zij verkiezen; het stelt hen voor het vraagstuk: ongeloof of onkunde? Maar heeft de Staat het recht zoo diep in te grijpen in de rechten der ouders? Neen! Dat blijf ik ten eeuwigen dage ontkennen, met al de kracht, met al de overtuiging, die in mij is. Wat is onze eisch? Wij eischen, als vrije burgers van Nederland, *onze* kinderen te mogen opvoeden zooals *wij* verkiezen! En *gij* hebt geen recht te beslissen over de wijze van opvoeding van *mijne* kinderen!

Onvermoeid ging het voort, als het eindelijk losbreken van eenen te lang ingehouden grievenstroom. Geen enkel lid, dat niet meer luisterde; nu en dan riep men: ‘neen!’ of ‘dat is niet waar!’ Maar de heer Riet van Teylingen stoorde er zich niet aan, met zijne zinnen over alles heêngaande. De toeschouwers, op de tribunes, lagen, met groote aandacht volgend, over de balustraden gebogen. Alles scheen te leven, te trillen in de zaal. De keurig afloopende volzinnen hamerden op de Kamer; zij zweepten en zwiepten rond zich heên, tot woede opdrijvend. En als twee steenen beelden vertoonden 's Ministers en 's prekers figuren zich, de eene ingetogen, deftig aan de tafel, langzaam eenige opmerkingen neêrschrijvend, de andere onafgebroken met zijne woorden de beschuldigingen opbouwend, kalm om zich ziende, rustig, als in zijn element. Hij verweet het neutrale Onderwijs nog de onderwijzers tot bezoldigde staatsambtenaren te maken, die verplicht zijn eene onzijdigheid voor te wenden, welke zij als menschen niet kunnen of mogen bezitten. Zij verrichtten het werk hen door eene machtige hand opgelegd; vormden een lichaam in den Staat,

dat geheel buiten het huisgezin, buiten de maatschappij is geplaatst. Eindelijk kwam hij aan de voorgestelde wijziging zelve. Ten opzichte hiervan kon hij zich geheel aansluiten bij hetgeen van liberale zijde daareven was aangevoerd, maar alleen uit kracht van andere gronden. Dacht de Minister door het opmaken eener tabel voor alle gemeenten, waarin percentsgewijze opgegeven zoû worden de rijksvergoeding voor het Openbare onderwijs, der moeilijke, geldelijke zijde van het vraagstuk eene goede oplossing gegeven te hebben? Spreker meende integendeel, dat de schromelijke verwarring tusschen rijks- en gemeentegelden nog veel grooter zoû worden. De eenige ingrijpende verandering, welke het wezen der zaak onderging, bestond hierin, dat het nu algemeen aangenomen cijfer van dertig percent door een ander vervangen werd. Deze maatregel kon de gemeentebesturen onmogelijk tot zuinigheid aansporen, ja, ze zouden blijven voortgaan met het bouwen dier dure scholen, dier bespottelijk ingerichte schoolpaleizen. Vreesde Zijne Excellentie niet onder eenen stroom klachten van Gemeentebesturen bedolven te worden? Zou de Kamer voortaan niet, meer dan nu reeds het geval was, met adressen van ontevreden Burgemeesters en Wethouders overstelpt worden? Door de snelle uitbreiding veler gemeenten moesten er ieder jaar veranderingen komen in lokale toestanden, zou men verplicht zijn telkens en telkens de tabellen te herzien. De grootere omvang, dien vele scholen daardoor zouden aannemen, verplichtte de Gemeentebesturen natuurlijk het aantal onderwijzers met den dag uit te breiden, ja, de kosten voor dat verderfelijke neutrale Onderwijs zouden den lande op nog meerdere millioenen te staan komen. Was de som van vijf millioen niet reeds genoeg? Moesten den armen burgers, welke toch reeds zoo sterk gedrukt werden, nog meerdere lasten worden opgelegd? Maar begreep de Minister

dan niet in welk een labyrinth van ongerijmdheden en verwarringen men geraakte? En dat alleen om nog meerdere millioenen uit 's lands schatkist te putten ter wille eener neutrale school, die onbestaanbaar was, ten koste van hooge belastingen in een tijd, dat zoowel in handel als in nijverheid, zoowel in Nederland als in Indië, eene groote ‘malaise’ heerschte!

Gespannen luisterden allen; zijne scherp treffende wapenen staken links en rechts, prikten tot nijd; hier en daar dwaalde een bittere lach, werd door anderen opgevangen, zette zich even uit, in de rondte, verstijfde in eene strakke oplettendheid. Zenuwachtig, onbeweeglijk aandachtig, hield men den adem in, zuchtte dan plotseling, diep uit de borst, langzaam, de trekken ontspannend, en verviel weêr in eene luisterende houding.

De heer Riet van Teylingen zag even op zijne aantekeningen en besloot:

- Neen, Mijne Heeren, laat ons niet met de voorgestelde wijziging meêgaan. Laten wij het slechte houden, waar ons het slechtere wordt voorgesteld; laat het Nederlandsche Parlement toonen nog genoeg gezond verstand te bezitten om, waar het zulke dwaasheden wordt voorgelegd, door het geschreeuw van zekere partijgroepen, binnen en buiten de Kamer, zijne tegenwoordigheid van geest niet te verliezen. En wanneer wij onze stem t e g e n dit wetsvoorstel uitbrengen, dan roepen wij der Kamer toe: weg met dit wetsontwerp! en der regeering: weg met dezen Minister van Binnenlandsche Zaken!’

Hij had geëindigd. Eene verademing kwam over de Kamer. Men verliet de aangenomen houdingen, stond op, liep rond, praatte luid. De opmerkingen, ingehouden gedurende de redevoeringen, kwamen los; gegons, geschreeuw overstemde het geklop des voorzittershamers. Maar de heer Riet van Teylingen zat rustig neêr; hij was een beeld gelijk, eenige oogenblikken

levend geworden, de marmeren trekken bewegend, na weinigen tijd de strakheid van het steen herkrijgend. Van alle kanten deed men hem vragen, maar hij antwoordde terughoudend, met eenige korte zinnen. Ongeduldig, als verveelde hem die woeligheid, rees hij op, en verdween door een der groene deuren. Nog bleven de leden van alle partijen onrustig door elkaâr dringen; overal besprak men de gehouden rede; sommige uitdrukkingen werden ontleed, beoordeeld. Men hield stil bij het woord 'dwaasheid'. Het was wel wat sterk.... maar enfin, het was toch waar. Wie kwam er dan ook met zoo'n bespottelijk wetsvoorstel voor den dag! Bespottelijk? Ja, zeker! Kinderwerk! Men had hem immers in het Voorloopig Verslag genoegzaam te kennen gegeven, dat het beter ware, zoo hij zijne wet maar introk. Waarom had hij het dan niet gedaan? Hij verdiende het! De heer Riet van Teylingen had nog gezegd; 'Weg met dezen Minister van Binnenlandsche Zaken!'; hij beschouwde de zaak dus als eene portefeuillekwestie. Hoe zoû de Minister daar over denken? Zoû het Kabinet hem loslaten! Ja, de de Premier was er ook; misschien zoû die ook wel het woord nemen. De geheele antirevolutionaire partij was er dus tegen? Nu, dat was wel te voorzien geweest! En men had niet gemerkt, dat reeds geruimen tijd een liberaal afgevaardigde aan het woord was, een klein mannetje, dat, met eene zwakke stem, binnensmonds stond te fluisteren. Men sloeg er volstrekt geen acht op, hem vernietigend onder eene koele onverschilligheid. Maar met eene doordrijvende koppigheid ging deze onafgebroken voort, met de schichtige bewegingen van een wild beest, dat in het nauw is geraakt, ieder oogenblik angstig rondziende.

Het gegons steeg sterker, sterker opwaarts in het ruime koepeldak, er zich verbreedend als in kerkgewelven. Weêr klonk het klappende geklop des voorzittershamers. Men siste om stilte, tikte eenigen,

die het niet hoorden, met den vinger aan, gebod kalmte. Nu werd het iets ordelijker.

Voor de open loges van den Raad van State en der Diplomatie vertoonden zich verscheidene gestalten: eerwaardige uiterlijken, gruze hoofden, gebogen ruggen, gesloten, in hooge, zwarte jassen. Met rustige oogen zagen zij neêr in de diepte, zonder eenige ontroering op het gelaat, met den kalmen ernst van hoogepriesters in den tempel der Staatkunde. Nu en dan trok zoo'n gestalte zich terug in de schaduw van den achtergrond, duisterde weg, kwam weder te voorschijn, met de onveranderlijke, zorgeloze oplettendheid van den ouderdom.

Altijd was de spreker nog aan het woord, zich verliezend in allerlei onbeduidende opmerkingen, in geknipte partijgrieven, sinds jaren bij alle gelegenheden iederer regeering voor de voeten geworpen. Hij behoorde tot een dier sprekers op wiens redevoeringen niemand meer eenige acht slaat, die door hunne medeleden met onverschilligheid geduld, in de kameroverzichten der nieuwsbladen met een enkelen volzin afgemaakt worden, als: 'de geachte afgevaardigde.... verveelde de Kamer weder eenigen tijd op zijne eigenaardige manier; die geachte afgevaardigde moest zich maar liever aansluiten bij die leden, welke alleen stemmen en n o o t spreken; de Kamer en hij zouden er beiden veel door winnen; de Kamer veel nationalen tijd en de afgevaardigde de dankbaarheid zijner medeleden.'

Vele leden verlieten de zaal; anderen zaten te lezen; de gesprekken eindigden en het werd hoorbaar stiller. Nu was 's sprekers stem duidelijk verstaanbaar. Maar hij begon zich te verwarren, hakkelde, geraakte geheel van streek toen eenige heeren zich naar hem omkeerden en begonnen te lachen. Boos, met een glas water in de hand, wist hij niets meer te zeggen; maar eensklaps losschietende, holde hij we-

der voort, moeilijk verstaanbaar, in duistere zinnen.

De tijd, waarop men gewoon was een half uur pauze te nemen, naderde; en men werd nog onrustiger, nog ongeduldiger. Verscheidene leden gingen in het vierkante vak vóór de ministerstafel op- en neêrloopen, zagen naar de klok, haalden daarna hunne horloges te voorschijn, terwijl de Voorzitter met den griffier zat te spreken, over een dik pak papieren, met den vinger de regels volgende.

Eensklaps was de spreker gaan zitten. De President werd opmerkzaam gemaakt en schorste de vergadering voor een half uur.

De leden verlieten de zaal, zich de deuropeningen uithaastend.

Eén afgevaardigde bleef zitten schrijven, boeken doorbladerend.

Boden zetten de ventilatie-schermen open.

De tribunes liepen leeg.

En het bleef stil, geluideloos stil in de zaal.

Langzaam sluimerde ze in, bevangen door de koesterende zwoelte der zon, zwijmelend, levenloos. In de bleekgouden stralen dansten, zwierden stofjes, heên- en weêr gaande met plotselinge, overhaaste zwenken. Het licht op de banken was naar de andere zijde overgelopen, en het groen vertoonde twee tinten, scherp afgescheiden, een lichttint en een schaduw tint. De klapdeuren stonden in hare posten, breed en laag, neêr gedrukt als ruggen van oude mannen. In de welving des koepeldaks hing eene lichte tint, schimachtig dun.

.....

De oogenblikken verliepen ongestoord. Het half uur verstreek, en het leven keerde weêrom. Van alle kanten kwamen de afgevaardigden de zaal binnen, overhaast, eenigen angstig te laat te komen, anderen kalm, bedaard, zonder oog op de klok.

De zelfde tooneelen van 's ochtends herhaalden zich, in eene doodelijke, vervelende eentonigheid.

Zijne Excellentie, de heer van Helde, zat weêr netjes, fatsoenlijk, ingetogen achter de ministerstafel. Zijn hoofd rustte op de spierwitte boordjes, met eene plooi om de kin; zijn overhemd teekende een witten driehoek op de borst, sterk uitkomend op zijne gestalte, die geheel in het zwart gekleed was. Het breede voorhoofd, met een rimpel tusschen de wenkbrauwen, stond over twee diep inliggende oogen; een neus, die recht naar beneden ging, hechtte er zich met twee kleine nitbuigingen aan vast, en een fijne, blonde snor sneed zijn gezicht in tweeën.

Links en rechts van hem waren nog eenige Ministers gezeten, sommigen schrijvend, anderen werkeloos; zij verhieven hunne ministerieele waardigheid aan de achterzijde van het groene tafelvlak, geleund in de hooggerugde stoelen. Vóór hen strekte de zaal zich uit, aan beide zijden zich uitbreidend, dooraderd met het woelige, staatkundige leven. Zij vormden het middenpunt der partijen, rechts de Liberalen, links de Antirevolutionairen en Katholieken, over hen de Voorzitter met zijn bureau, onder het groen van den hemel, toelooptend als de bovenkant van een bed.

De middag verliep eentonig, zonder opwellingen van hartstocht of anthoesiasme. De sprekers volgden elkander op, onbeduidend, weinig zaakrijk, met holle redeneeringen, zich oplossend in het wegvretend element der gemeenplaatsen. De belangstelling der leden en der tribunes was geweken, en eene loome verveling hing in de zaal. Alleen op de journalistenbank werd druk doorgewerkt, de reporters over hun papier gebogen, de ellebogen wijd van het lijf, de hoofden vooruit; de rand der lessenaars sneed, uit de verte gezien hunne bovenlijven af. Twee boden stonden in de gangpaden, liepen bij tusschenpoozen af en aan. En de bureaux rustten, geeuwend. De Voorzitter praatte vroolijk met de leden achter hem, leunend in zijn armstoel. Eenige oude heeren, in de Staatsraad-loge,

waren uit de raamopeningen verdwenen, hadden zich teruggetrokken; hunne witte haren en het bleek hunner gezichten maakten gaten in het duister. Verscheidene leden liepen in de ‘couloirs’, achter de zijschermen cigaren te rooken; bijwijlen, wanneer het binnen stil was, hoorde men hunne stemmen zich verwarren; soms ook het luide roepen van een naam, schor lachen, gelijkmatige stappen van krakende schoenen. Dan keerde men zich in de zaal om, en zag naar de groene afscheidingen; maar ze bleven roerloos en het leven duurde voort. Eenige leden, wien deze geluiden hinderden, sisten even, boos. Daarop dempte het geraas der ‘couloirs’ zich, zoodat de stem van den spreker helderder klonk; weinige oogenblikken bleef het kalm, dan begonnen de geluiden op nieuw te stijgen, eindelijk hielden zij geheel op. En uit de ‘couloirs’, achter uit de onbewegelijke groene schermen, kwam eene groote levenloosheid; het werd nog vervelender in de zaal; eene voorname kalmte suiste een ieder in de ooren. Vele afgevaardigden gingen weg, kwamen niet terug; men wist, dat de artikelsgewijze behandeling der wet niet voor den volgenden dag aan de orde zou komen.

Een groepje van vier heeren kwam uit de koffiekamer, zette zich neêr in een hoek. Een volgende spreker kreeg het woord. En op de publieke tribune liepen menschen af en aan. Nog eenige Ministers waren ter vergadering gekomen, hadden zich achter de lange tafel geschikt, in de bijna leege zaal rondziende; een van hen zat zijne nagels te bekijken, een andere trommelde met de vingers op zijnen stoel. De heer van Helde had zijn potlood met de punt op tafel gezet, liet den duin en wijsvinger er langs glijden, telkens op nieuw beginnend, het potlood omkeerend. Hoogst zelden schreef hij eene opmerking neêr.

Het was vier uur.

Nog één spreker stond voor de Algemeene Beraadslagingen ingeschreven. Hij kreeg het woord. In

zeer welwillende termen liet hij zich over het wetsvoorstel uit. Hij zag volstrekt niet in hoe het tot groote verwarringen aanleiding kon geven; dit hing alleen af van de deugdelijkheid der tabellen, een bezwaar, dat gemakkelijk uit den weg te ruimen was. In de juiste opgave der percentsgewijze vergoeding meende hij een waarborg te zien tegen groote verkwistingen van de zijde der gemeenten. Zou de gewijzigde wet tot meerdere uitgaven leiden? Was men daar wel zeker van? Wie durfde dat op goede gronden volhouden? In de eerste jaren zou men hoogere sommen aan vele gemeenten moeten uitkeeren; dat gaf hij toe; maar daartegenover stonden andere gemeenten, die minder zouden ontvangen, daar zij niet eens de tegenwoordige dertig percent noodig hadden. Maar de wet moest ook eerst na verloop van tijd tot bezuiniging voor het Lager-Onderwijs voeren; dit had de Minister duidelijk in zijne Memoriën van Toelichting en Beantwoording op den voorgrond gesteld; en dan voorspelde hij, dat de rijksvergoeding verre beneden het tegenwoordige peil zou dalen. En bovendien, hij aarzelde geen oogenblik deze wet met vreugde toe te juichen, al ware het ook, dat hare gevolgen anders zouden uitkomen, dan men zich meende te mogen voorstellen. Hij, als volbloed Liberaal, zag liever nog het dubbele der tegenwoordige rijksvergoeding uitkeeren, dan eene bezuiniging te bewerkstelligen, welke het Onderwijs kon benadeelen. Zuinigheid was in elk huishouden eene eerste vereischte, ook in het huishouden van den Staat; maar het mocht niet tot schrielheid overslaan; daar leden in het huisgezin en in den staat de kinderen het meeste bij. De kinderen van heden zijn de menschen van morgen, zij, die het land moeten besturen. Voor die moeilijke taak had men krachtige, goed ontwikkelde en goed onderwezen menschen noodig. Bezuiniging à tort et à travers keurde hij dus af. Zodoende gooide men

zijne eigen glazen in; dat was struisvogel-politiek. En al ware dit wetsvoorstel ook niet een afdoend middel, een stap op den goeden weg was het zeker; daarom zou hij zijne stem v o o r deze wet uitbrengen. Ten slotte wilde hij den Minister nog dankzeggen voor de groote voortvarenheid, waarmede hij met het indienen eener verbetering der wet van 17 Augustus 1878 te werk was gegaan. Zijne Excellentie verdiende hiervoor de erkentelijkheid der Kamer.

Hij ging zitten. De Voorzitter klopte met de hamer om stilte, en:

- De Vergadering wordt verdaagd tot morgenochtend te elf uur. Aan de orde zal dan zijn de voortzetting der Algemeene Beraadslagingen over de wijziging der wet van 17 Augustus 1878.

En de zaal liep leeg; in weinige oogenblikken was het geheele gebouw verlaten. In de hoeken begonnen de schaduwen zich te hechten. Alle muren wasenden kalmte, stilte uit; op het einde eener lange gang klapte eene deur, onzichtbaar, zonder ophouden. In afgelegene plaatsen, achter vooruitspringende voorwerpen zonken schemeringen neêr. Trapsgewijze verminderde het licht, in alle kamers, donkerder en donkerder; de nacht viel; en eindelijk was het duister. De groote vale gevel van het gebouw grijsde omhoog, met zijn gapende vensters stom voor zich ziende, over het stille Binnenhof. Drie lantaarns wier vlammen heên en weêr waaiden, als lodderige oogen van goedge dronkaards, verlichtten zijne voorzijde.

En 's avonds, door het geheele land, werden verslagen en overzichten der zitting uitgegeven. Alle couranten wierpen zich met ijver op de gehouden redevoeringen, ze napluizend tot in de kleinste bijzonderheden. Over het algemeen vond men de discussiën weinig belangrijk, mat, zonder eenige nieuwe gezichtspunten geopend te hebben. Alleen de rede des heeren Riet van Teylingen maakte hierop eene uitzondering.

‘Ze was de hoofdschotel op den politieken disch’ zoo noemde eene Amsterdamsche courant ze. ‘Wat waren de ingrediënten?’ zoo vroeg men; en dit beeld verder uitwerkend, beoordeelde men zijn aanval op het wetsvoorstel. Men meende gerust te mogen aannemen, dat de antirevolutionaire afgevaardigde namens al zijne politieke vrienden gesproken had. Eenige woordvoerders der katholieke partij hadden zich ook afkeurend over de wetswijziging uitgelaten. Het standpunt dezer beide partijen kende men dus. Maar nu de Liberalen? ‘In eigen boezem waren ze verdeeld’, deed men luide klinken; dit was gebleken uit de ‘gemotiveerde’ stemmen van verscheidene afgevaardigden. De heeren Wieringsma en van Beijningen hadden zich tegenstanders der wijziging verklaard; daarentegen waren de heeren de Weerd en Vrijman opgestaan om ze in meerdere of mindere mate te verdedigen. Het werd met den dag duidelijker hoe groot die verdeeldheid onder de heeren der linkerzijde was. Het lot van het wetsvoorstel kon dus niet twijfelachtig meer wezen; het doodvonnis was geteekend. Zou de dag van morgen nog iets nieuws in deze zaak brengen? Zijne Excellentie moest spreken en Hare wankelende houding laten varen; Zij zou genoodzaakt worden partij te kiezen; aan welke zijde dacht Zij concessie's te doen?; was deze Minister homogeen met het Kabinet? Men zag de zitting met groote belangstelling tegemoet.

Den volgenden morgen waren de tribunes nog dichter bezet dan den eersten dag. Ze vormden twee opeengehoopte, zwarte massa's, die vooruitstaken in de witte zaal. Ook in de loge der hooge staatsamtenaren hadden zich groepjes voor de vensters verzameld; zelfs in de loge van den Voorzitter stonden eenige dames te kijken, terwijl een lid der Kamer, achter haar alles uitlegde, de namen der afgevaardigden noemde,

verklaringen gevend bij zekere gedeelten der redevoeringen.

De zaal was vol leven; iets opgewondens doorliep alle groepen. Er werd druk gesproken. Boden deelden stukken rond. Eenige heeren ontvingen telegrammen. In een hoek praatte men druk, als ware men het oneens over een te nemen besluit.

De Voorzitter moest telkens, bij het voorlezen der notulen, om stilte kloppen. Gegons, gebrom, rommelend rollen van doffe tonen, steeg op van alle banken.

De Ministers, gebogen over hunne papieren, lazen stukken na.

Het hoofd van het Kabinet was ook aanwezig. Men verwachtte eene verklaring namens de regeering.

Om den heer Riet van Teylingen hadden zich vele Kamerleden geschaard. Met de handen in de zakken, achterover in de bank, beantwoordde hij de hem gedane vragen in korte, zaakrijke zinnen. Men vroeg hem of hij dacht, dat de 'Premier' zou spreken.

- Ik denk 't niet! Waarom zou-d-ie? Hij zal van Helde maar stilletjes zijn gang laten gaan.'

- Zeg, Riet, wat denk-je er van, zouden ze hem laten schieten?'

- God, best mogelijk! zooals de zaken nu staan....'

Men bracht hem hulde voor zijne uitmuntende redevoering. Jammer, dat van der Braam (een onlangs gestorven lid) er niet meer was! Ja, die had je eens moeten hooren; dat zou hem goedgedaan hebben! Wat had de Weerdt gisteren staan zanikken! Goede hemel nog toe! Gisteren alleen? Maar was dat zijne normale toestand dan niet? De Weerdt was het luisteren niet waard!

Deze woordspeling met 'De Weerdt' en 'waard' vond veel bijval. En verscheidene heeren vertelden ze voort, tot ze de Weerdt bereikte; deze haalde de schouders op, las door. Men lachte er in de verte om, en ze strekte nog langen tijd tot vermaak.

De Minister van Binnenlandsche Zaken sprak met den heer Wieringsma, die zich over de leuning van zijn stoel boog; Zijne Excellentie wendde het hoofd een weinig ter zijde en maakte bewegingen met de linkerhand. Verscheidene afgevaardigden zaten te schrijven, op hun gemak, als hoorden zij het leven niet, snel de pen over het papier latende loopen.

Maar ineens:

- Aan de orde is de voortzetting der Algemeene Beraadslagingen over het wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 Augustus 1878!

klonk boven het rumoer uit.

- Verlangt nog iemand het woord?.... Niemand?....'

De Heer van Helde stond half uit zijn stoel op.

- Het woord is aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken!

Van alle zijden stooft men op. De pratende groepen spleten uiteen; leden rezen uit hunne zittende houdingen overeind. Het elektrisch belletje tinktinkte met stuipachtige overijling. Allen snelden naar voren, vulden de vierkante ruimte voor de ministerstafel. Maar de Voorzitter verzocht hen eene opening te laten voor de stenografenbank; en ze weken weêr achteruit, in twee partijen. Nog eenige leden kwamen van het amphitheater der laatste banken af. Er werden neuzen gesnoten. En het was stil.

Midden in de open ruimte, aan de achterzijde der groene tafel, stond de heer van Helde, onbeweeglijk rechtop, deftig, voornaam onverschillig. Zijne lichte oogen zagen uit de strakheid van zijn gelaat in de rondte; hij hield een papier in de hand.

Nog eenige oogenblikken bleef het doodstil; toen begon hij:

'- Mijnheer de Voorzitter! 't Is mij niet mogelijk de sprekers, die gisteren het woord gevoerd hebben, allen afzonderlijk te beantwoorden. Ik zal trachten

mij te bepalen tot eene algemeene verdediging mijner wet, daarbij echter rekening houdend met de opmerkingen, door de verschillende afgevaardigden in 't midden gebracht. In dit generaliseerende antwoord zullen alle leden het voor hen bestemde deel kunnen terugvinden; mogelijk zal ook wel hetzelfde deel verscheidene sprekers tegelijk kunnen voldoen, daar het mij onnoodig voorkomt redevoeringen, die op onderscheidene plaatsen zulke groote familietrekken vertoonen, afzonderlijk te weêrleggen.

Een dof gebrom doorliep de twee zwarte massa's, een onderdrukt gelach bij dezen welgelukten steek. Er kwam eene kleine beweging in de beide partijen; de zwarte oppervlakte werd onrustig, scheen zich op te heffen, neêr te dalen, werd onbeweeglijk stil. De Minister had zijne rede vervolgd. Hij was dien dag scherp, hatelijk, hield zich in, vertrok geen spier van het gelaat. Zijne zinnen geleken spitse pijlen, die overal doordrongen, schrammend, wondend. Met gluispende omzichtigheid verreed hij al de hem gestelde hinderlagen. Men had hem gevraagd bij welke partij hij zich te scharen dacht; hij moest bekennen de strekking dezer vraag niet goed te kunnen vatten. Moest een Minister zich bij eene kamerpartij aansluiten? of was eene Kamerpartij geroepen de staatkundige beginselen van een Minister te steunen? maakte de regeering deel uit eener Kamerfractie? of was het de roeping van een Minister de staatkundige beginselen van kundige mannen in wetten te krystalliseeren?

‘- Wie zal hierop met “ja”, wie met “neen” durven antwoorden? Mijn “ja”, Mijne Heeren, heeft evenveel recht van bestaan als uw “neen”, en uw “neen” kan het eerstgeboorte-recht niet aan mijn “ja” betwisten. Van mij behoeft men niet te verwachten, dat ik, gelijk menigmaal mannen der politiek gedaan hebben, het eerstgeboorte-recht van een dezer antwoorden zal verkoopen, niet zooals de zoon van

Abraham voor een schotel linzen, maar voor.... een zetel achter de groene tafel!’

Ha! Ha! Ha! Ha! Ha! klonk het van alle kanten; eene luide, olympische lach steeg op uit den buik der zaal, bereikte de tribunes, ging hooger, rolde weg in de welving van het koepeldak.

- Maar...., ging de heer van Helde voort. Hij werd niet verstaan door het groote rumoer.

- Maar...., het geraas hield aan. De hamer van den Voorzitter klopte; het werd iets stiller.

‘- Maar ik verafschuw eene dergelijke woekerwinst. Ik wil in deze geene beslissing nemen. Ieder beantwoorde deze vraag volgens recht en geweten!’

- Netjes langs het kantje gepraat, deed de heer Riet van Teylingen zijnen buurman opmerken. Deze antwoordde met een toestemmend hoofdknikken, twee, drie keer, zonder den mond te openen.

- ‘Ook heeft men mij verweten, vervolgde Zijne Excellentie, uit mijne houding niet te kunnen opmaken, welke staatkundige beginselen ik huldig, of ik Liberaal, Antirevolutionair, of Katholiek ben. Mijnheer de Voorzitter, ik huldig de politiek van recht en eerlijkheid, de eenige staatkunde, die een Minister kan en mag volgen. 't Is mij om het even met welken naam men ze bestempelen wil, welke kleur men ze geven wil, voor mij moet ze blijven het in praktijk brengen van recht en eerlijkheid. Dat is mijn politiek!’

De grief van sommige heeren, in het Voorloopig Verslag uitgedrukt, als zou ik na mijn optreden als Minister eenigszins van politiek zijn veranderd, kan ik bijna stilzwijgend voorbijgaan. Dit alleen moet mij van het hart. Mogelijk kan de uitwendige vorm aan eenige verandering onderhevig zijn geweest, maar de basis, de grondslagen, daareven door mij vermeld, zijn ongeschonden gebleven. Dat is juist het eigenaardige karakter dezer beginselen, hetwelk ze in mijn oog verheft. Daar draag ik roem op, Mijn heer de Voorzitter!’

Wijkend, zwenkend vermeed hij alle stellige verklaringen. Onophoudelijk praatte hij langs de kantjes, beproefde iederer partij redenen tot tevredenheid in zijn antwoord te geven, het allen naar den zin te maken. Hij wist zoo zijne verdediging te wenden, dat als men er hem later over wilde aanvallen, hij zich nog steeds in het eene of andere gezegde eenen uitweg had opengehouden. En de Kamer, die deze ‘tirailleurs-politiek’ bemerkte, glimlachte nu en dan, met eene fijne vertrekking der mondhoeken, 's Ministers groote slimheid waardeerend. Op den zelfden bedaarden toon ging hij door, langen tijd achtereen. Eén oogenblik, plotseling, zonder schijnbare reden, wond hij zich op, bewoog zijn geheele lichaam, als in eene zenuwachtige trilling, liet de vuist op tafel nederkomen. Met verbazing zag men hem aan, nieuwsgierig. Zijne stem zette zich uit, vervulde de zaal met het gerommel van doffe, zware tonen, verdreef de stilte uit alle hoeken. Eensklaps zweeg hij; en het was doodstil; hij scheen zich te bedenken. Dan vervolgde hij zijne redevoering, rustig, kalm. Men herademde, maar de belangstelling was geweken, vermoeid, uitgeput; de groep van luisteraars verminderde, de twee zwarte massa's slonken, dunden, meer uiteen, in wanorde. Eene groote onverschilligheid maakte zich van de Kamer meester, in eene geëerbiedigde stilte, als in de groote zalen van een museum, van een kerkgewelf, koud, met een gedempt leven. Zichtbaar werd niemand door zijne verdediging voldaan.

Zonder den moed te verliezen zette de heer van Helde zijne wetswijziging nader uiteen. Duidelijk was het gebleken, meende hij, dat de tegenwoordige toestand der finantieele zijde van het Lager Onderwijs onhoudbaar werd. De vruchten echter van dat Onderwijs ware uitmuntend, en in de toekomst kon men nog schoonere resultaten verwachten. Hij had zich dus voor oogen gesteld in den finantieelen toestand

verbetering te brengen, zonder het Onderwijs zelve schade te berokkenen; zijn voorstel van wet maakte aanspraak op deze verdienste. Het meerder of minder fraaye uiterlijk der schoolgebouwen stond in geen verband met de deugdelijkheid van het Onderwijs, zoodat men gemakkelijk op het eerste kon besparen zonder het laatste eenigermate te benadeelen. Met zijne vaststelling bij Koninklijk Besluit eener jaarlijksche tabel van subsidiën, den verschillenden gemeenten toe te kennen, had hij in de eerste plaats beoogd den schoolbouw in de gemeenten te kunnen controleeren. Daar deze tabel jaarlijks, volgens de Gemeente-Begrootingen, zoû worden opgemaakt, was het toezicht immers zeer gemakkelijk! Verder streefde deze wet naar eene verbetering van het onderwijzers-personeel in sommige gemeenten. De wet van 17 Augustus 1878 zag, door een uniform percent van dertig ten honderd aan te nemen, de plaatselijke gesteldheden over het hoofd. Er waren verscheidene streken, die, door hare ongelukkige ligging, reeds zoo misdeeld waren, dat zij slechts met de uiterste moeite haar onderwijzers-personeel voltallig konden houden. Stonden zij hierin al niet bij andere gemeenten ten achter? Moest dit niet verholpen worden? Welnu, zijne wet zou hierin voorzien! Men had slechts het subsidie voor het Lager Onderwijs eenigszins te verhoogen, en de gemeentebesturen konden de tractementen hunner onderwijzers doen konkurreeren met beter bedeelde streken. Maar ook wilde hij de toepassing van artikel 49 der wet op het Lager Onderwijs binnen engere grenzen terugbrengen. Om een denkbeeld te geven welk een ruim gebruik er van dat artikel 49 gemaakt werd, kon men volstaan met eenige cijfers voor te lezen. Over het jaar 188.... was, volgens artikel 49 den gemeenten een totaal bedrag van *f*340.699 aan subsidiën toegekend, terwijl het geheele bedrag door het rijk voor het Lager Onderwijs uitgegeven ongeveer vijf

millioen bedroeg. Was dit niet eene ongehoorde verhouding? In de gemeente Alem klom het totaal bedrag der kosten voor het Lager-Onderwijs tot *f*22,774.20; hiervan was door het rijk, krachtens artikel 45, *f*2053.90 gedragen, en krachtens artikel 49 eene subsidie geschonken van *f*15,900, zoodat de gemeente zelve voor een bedrag van *f*4790.80 in de onkosten voor haar Lager-Onderwijs had deelgenomen. Gaf zoo'n rekening niet tot schromelijke 'complicatie's' en moeilijkheden aanleiding? Ware het niet billijker ieder jaar volgens de Gemeente-Begrooting eene ondersteuning toe te kennen, en aan Gedeputeerde Staten over te laten eene juiste verdeling over de volgende jaren te bewerkstelligen? Artikel 49 moest dus gewijzigd worden, maar nog liever geheel vervallen! Vele leden spraken zoo dikwijls van autonomie der gemeenten: welnu die leden konden gerust hunne stem vóór zijn wetsvoorstel uitbrengen, het deed eene groote schrede op dien weg! Immers, door ieder jaar de rekening te vereffenen, waren de gemeenten, behoudens het gewone regeeringstoezicht (volgens artikel 50), geheel vrij in hunne handelingen. Artikel 49 daarentegen riep een veel nauwer band van verplichting in het leven.

Zoo trachtte hij de bezwaren aller partijen, 'fracties', persoonlijke opmerkingen en kleine grieven tegemoet te komen, allen in het gelijk stellend, zonder zich bij een enkelen aan te sluiten. Zijne verdediging veranderde ieder oogenblik van taktiek; nu eens ten stelligste ontkennend, dan weêr bevestigend, zonder zich echter op een enkel punt vast te praten. Langzamerhand sprak hij voor leege stoelen en banken; de afgevaardigden hadden zich teruggetrokken naar het achtereinde der zaal, zich naar de koffiekamer begeben, liepen heên en weêr achter de groene zijschermen. Vóór hem was de vierkante ruimte geheel verlaten, bloedrood en kaal; links en rechts hieven de lessenaars hunne

groene karkassen omhoog, eenzaam, stil. Eenige Ministers, naast hem, zonder bezigheid, verveelden zich, zagen rond. De Voorzitter sprak met den griffier, de stenografen teekenden op, de tribunes wachtten, in een loom zwijgen. Het was vervelend in de zaal, alleen zijne stem weêrklonk. En toen hij zich door allen verlaten gevoelde, geheel alleen stond te midden der koele ordeloosheid van de Kamer, keek hij een oogenblik rond en hield op. De weinige leden nog aanwezig werden oplettend, zagen hem aan. Zijne Excellentie, de heer van Helde, nam een teug water, en zweeg. Hij was boos van ingehouden grieven, vatte een minachting voor de Kamer op, vol van voorname onverschilligheid, zag de vergadering in het niet voor zich verzinken, en voelde zich nu nog sterker. Een oogenblik vestigde hij zijne oogen op de aantekeningen, zette zijn rede voort, de lippen tot een ironischen glimlach vertrokken. Bijtend, sarkastiesch waren zijne woorden, snijdend zijne ironie, koel, hooghartig zijn gelaat. Hij sprak met eene stembuiging, die zijne hatelijkheden sissend uitbracht, zoet en vloeyend was bij de bitterste ironie, smeekend scheen in zijne sarkastiesche vragen, dan weêr tot een zwaar, laag geluid uitzette, en in lange, heldere zinnen voortholde, eindelijk, met eene trotsche strengheid, in korte woorden de beweringen zijner tegenpartij afbrak. Van alle zijden zag men hem nieuwsgierig aan, verwonderd. Verscheidene leden kwamen toeloopen, plaatsten zich bij de tafel, luisterden. Op de tribunes verdween de onverschilligheid; er werd nu en dan gelachen. Zijne Excellentie stapelde de gegevens, die voor zijn ontwerp pleiten, opeen, snel, als wilde hij de Kamer verblinden. Ratelend haastte hij zijne zinnen af, woorden half inslikkend, van verkropten toorn nu en dan zijne stem verliezend. Zijn hoofd bewoog zich zenuwachtig boven de stijve, witte boorden; het papier trilde in zijne linkerhand; tusschen het samengetrokken vel zijner oogkassen

flonkerden zijne oogen, blauw, verdonkerd tot de kleur van ouderwetsch porselein. Zijne hooghartige woede vervulde de zaal, alles tot zwijgen brengend. Op de publieke tribune luisterde de schoolmeester met gespannen oplettendheid, de onderarmen tegen de balustrade geleund, met het bovenlijf er overhangend; zijne grijze kop straalde van genoeg. Tusschenbeide richtte hij zich op, keerde zich om, en zei:

- Nou, wat zeg je er van? Leuk, hè! Verduiveld goed!

Dan lachte men en luisterde ook.

Het was bij half twee en de heer van Helde praatte nog voort. Telkens keek men naar de klok, het geduld verliezend. Eindelijk besloot hij met te verklaren, dat hij zoowel op den steun der Liberalen, als op die der Katholieken en Antirevolutionairen rekende, daar zijne wet beoogde eene verbetering van een slechten toestand en geenszins het werken of ijveren voor eene partijkwestie. Mocht zijn arbeid niet juist zóó zijn uitgevallen, als velen het gewenscht hadden, hij nam de vrijheid te herinneren aan Schiller's woorden: 'het velen naar den zin maken is weinigen bevallen!'

Hij eindigde, en ging zitten, zonder op te zien.

De heer Riet van Teylingen vroeg het woord, maar de vergadering werd voor een half uur gescheiden.

En toen de zitting hervat was, wees de heer Riet de Kamer op 's Ministers ontwijkende houding; hij vergeleek zijne verdediging bij den scherpgeslepen kant van een mes; ook onderwierp hij nog eenige zijner 'zoogenaamde principes' (ofschoon zij het 'principieelste van een principe' misten) aan een streng onderzoek. Hij kwam na eenigen tijd tot de uitspraak: 'gewogen en te licht bevonden!'

Zijne Excellentie antwoordde niet meer.

De Algemeene Beraadslagingen werden gesloten. Nu zou men overgaan tot de artikelsgewijze behandeling van het wetsvoorstel.

Alle leden, op vijf na, waren aanwezig. De Kamer was dicht bezet.

- Aan de orde is Artikel I! Vraagt nog iemand het woord?... Zoo niet dan stel ik de aanneming voor van artikel I, zonder hoofdelijke stemming.

De hamer viel.

- Artikel II -

- Artikel III! -

Telkens viel de hamer.

- Artikel IV!

- Ik vraag stemming, Mijnheer de Voorzitter, riep de heer Hoppinga in zijne bank opstaande.

- Er wordt stemming gevraagd. Artikel IV zal in stemming worden gebracht', deed de Voorzitter hooren.

De strijd zou beslist worden; de algemeene aandacht was zenuwachtig gespannen; niemand liep meer rond. Het was zoo stil in den kuil der zaal, dat het sissend gefluister van twee, zich onderhoudende heeren hoorbaar was; ook de tribunes zwegen. Alle leden zaten op hunne plaatsen, twee aan twee, op lange rijen, door de gangpaden gescheiden. Links en rechts schenen het twee legerafdeelingen, die van de hoogte neêrkwamen, in eene voortstuwende beweging. Het bureau, eenigszins hooger, beheerschte de twee partijen; achter de groene tafel zaten de Ministers onbeweeglijk, als verstijfd. Hier en daar gaven de leden zich over in achtelooze houdingen, leunend op den elleboog, teruggezonden in de ruggen hunner banken, allen oplettend; de bleeke vlekken hunner gezichten teekenden zich tegen den donkeren achtergrond af, met de doffe kleur van mat glas. De geheele kamer ademde eene vijandigheid uit. Wit licht viel uit den koekoek. En luide klonk de stem des Voorzitters:

- Ik trek uit de bus nummer 24!

De commies-griffier, rechttop, achter het bureau, las helder van de presentie-lijst voor:

- De heer van der Braam? - Voor! - Vertoorn? - Tegen! - Hoogstad? - Tegen! - Van Duyzelaer? - Tegen! - Poldrecht van Wiel? - Voor!

En zoo volgden alle namen, in eene doodelijke stilte. Van links en rechts, luid en zacht, hoog en laag, haastig verschrikt en langzaam klonken het 'voor' en 'tegen', opstijgend van alle banken, zich kruisend boven het hoofd des heeren van Helde, strijd over hem voerend. Snel weêrgalmde de eene naam na den andere door de zaal, de 'voor's' en 'tegen's' vermeerderend, de spanning bij iedere vraag versterkend.

Trotsch, hooghartig zat zijne Excellentie, de heer van Helde, in zijnen leunstoel, koel, den blik op den Voorzitter gevestigd, den elleboog op tafel, met duim en wijsvinger der linkerhand den loop van zijn neus volgend, onafgebroken zoolang de stemming duurde; en met de op- en neêrgaande bewegingen van zijn hoofd scheen hij ieder antwoord toe te knikken, als een automaat. Veler blikken vestigden zich op hem; hij bemerkte het niet, ongevoelig, dood voor alle uitwendige indrukken.

Daar deed de hamer des Voorzitters zich hooren. Iedereen luisterde, angstig nieuwsgierig, barstend gespannen. Men boog zich voorover, met strakke, starende oogappels.

- De uitslag dezer stemming is, dat artikel IV is verworpen met 57 tegen 24 stemmen!

- Zeven-en-vijftig! Vier-en-twintig! klonk het van alle kanten. Zenuwachtig, woelig richtten de leden zich op; men wilde gesprekken beginnen.

Het hoofd van het Ministerie had het woord gevraagd; de heer van Helde borg stukken in zijne portefeuille; een bode kwam ze weghalen.

Alle afgevaardigden stormden naar voren, naar de ministerstafel, ordeloos dooreen, met veel geraas. De tribunes lachten.

De ‘Premier’ was opgestaan.

- Mijnheer de Voorzitter! Na den uitslag dezer stemming wenschte ik der Vergadering namens de regeering te verzoeken hare zitting tot morgen te verdagen. In den boezem van het Kabinet zal het een punt van overweging uitmaken, wat ons in de gegeven omstandigheden te doen staat.’

Het verzoek werd ingewilligd, en de zitting tot den volgenden morgen 11 ure verdaagd.

De heer van Helde rees op, met bleek gelaat, een rimpel tusschen de wenkbrauwen, saamgeknepen lippen. Hij verwijderde zich van de tafel, het hoofd trots in den hals, het open oog fier voor zich uit gericht. Langzaam ging hij de treden van het gangpad op, een arm op den rug gebogen, de andere langs het lijf hangende.

Een bode hield de groene klapdeur open.

Zijne Excellentie verdween in de schaduw van het open vak, statig, deftig, koel-bedaard; zijn breede rug bewoog zich met krachtvolle wendingen, als de overmoedig-uittartende nekschuddingen eens gekwetsten leeuws.

De groene deur viel loom achter hem dicht.

De tribunes liepen leeg. De leden verlieten, onder luid rumoer, de zaal.

En uit de welving van het koepeldak zonk eene gonzende stilte op de geluiden neêr, die door de deuren verdwenen.

II.

Den volgenden morgen deelde de ‘Premier’ der Kamer mede:

‘- Mijnheer de Voorzitter! Na het gisteren gevallen votum over artikel IV van het wetsontwerp, strekkende tot wijziging der wet van 17 Augustus

1878, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken zich verplicht geacht, zijn verzoek om eervol ontslag bij Z.M. den Koning in te dienen. Dit verzoek is thans in handen van den Koning. Dientengevolge heeft de regeering de eer uwe vergadering uit te noodigen de behandeling van genoemd wetsontwerp niet voort te zetten.'

De laatste eer aan een overledene.

‘Nou, dat duurt lang, hoor! Ik sta waarachtig al een half uur in de kou te wachten. Denk je, dat ik van plan ben om te bevriezen? Kom, ga meê, kaerel! Je hebt het toch wel eens meer van je leven gezien.’

Maar juist werd de deur van het sterf huis geopend en ontstond er een nieuwsgierig voorwaartsdringen onder de omstanders. De nauwe steeg, met heur vaal licht, was door de gevallen sneeuw geheel wit; alleen teekenden de inktzwarte lijkkoets en de nieuwsgierigen bij het sterf huis zich als eene sombere rouwvlek tegen het ongerepte wit af. Een fijne Oostenwind streek langs de verweerde en scheefgezakte gevels der armoedige huizen, lichtte de sneeuw van dakgoten en vensterbanken, ze in mollige klompen op straat latende vallen. De steeg was geluidenloos; het geraas der stemmen werd door de sneeuw gesmoord. En langzaam achteruit schuifelend kwamen twee mannen in het zwart de deur uit, eene doodkist bij het voeteneinde houdend; twee anderen hielden haar bij het hoofdeinde vast.

‘Verdraaid, die kist heeft de oude Willems zelf van

cigarenkistjes gemaakt! Wat een kleur! Net zoo rood als z'n verzopen gezicht!’

De kale, grijnhouten kist was met het voeteneinde op den rand der lijkkoets gezet, een ouden, verkleurd zwarten wagen, zonder eenige vercierselen, armoedig, versleten, in zijne donkere diepte voortdurend eene lijkvlucht bewarend. De twee rijen omstanders, die van de koets tot de deur gestaan hadden, sloten zich achter de kist, rond den wagen, zich op de tenen heffend, elkaër duwend, nieuwsgierig, angstig eene beweging der zwarte mannen te missen. Twee der lijkbezorgers waren achterom den wagen gelooopen en vatten van de overzijde, door de lijkkoets heên, de kist aan.

‘Kom, vooruit! Een, twee - hup!’

Met een bons werd de lijkkist er geheel ingetrokken. Men praatte in de rondte. Dat had de oude Willems stellig nooit gedacht - vier kraayen om hem in zijn equipage te brengen. Jongens! je zoû voor je plezier dood gaan; je geheele leven achter een ouden groentenkar te loopen en na je dood in een gala-rijtuig te worden weggebracht! Jammer, dat je zoo'n tochtje maar eens kon doen Toch fluisterde men nog; vrouwen, met de armen onder de borsten gekruist, hielden zich een weinig achteraf; werklieden en straatjongens drongen vooruit. De geheimzinnigheid van den dood boeide hen. De vier lijkbezorgers, handig in hun werk, met een oogopslag kunnende zien hoe zwaar een lijk woog, opgroeyende in eene armenlui's doodslucht, verrichtten hun arbeid zonder te spreken, op een teeken elkaër begrijpend. De achteloosheid, waarmede zij te werk gingen vervulde de omstanders met eene soort van bewondering; en de zwarte mannen, zeker van hunne gewichtigheid in het oog van het volk, verwaardigden het zelfs niet met een blik, werktuigelijk voortgaande. Maar toen een van hen zijnen vinger onder de kist klemde en van pijn hem naar den mond bracht, barstte het gelach luid los. Waarachtig, de oude Wil-

lems beet nog! Een kwade rakkert, hoor! Waarom hield zoo'n leelijke kraai zijne vuile vingers niet t'huis? En toen de man woedend omkeek, werd het geschreeuw en gelach nog harder.

‘Ja, ouwe, 't is een vergiftige beet! Pas op maar, je zal er aan sterven, jou beurt komt ook, hoor!’

De koetsier op den hoogen bok, boven twee magere, zwarte paarden, had zich ongeduldig omgekeerd. Droomden zij bij hun werk? Hij was niet van plan om voor hun plezier te bevriezen, waarachtig niet!

De armoedige kist stond nu recht, tusschen vier zwarte, houten pennen, met een verschoten kleed er over heên. Het volk ging langzaam achteruit; zijne nieuwsgierigheid was bevredigd en de indruk van het eerste oogenblik verdwenen. Het had zich met de doodkist eigen gemaakt en het scheen, als ware het verdronken gezicht van den ouden Willems door de houten beschotten zichtbaar; ja, het zag hem liggen, de oogen naar boven, de handen op zijn mageren buik gevouwen. Jarenlang had hij dagelijks met zijn grijze sik en verwarde hairen over de straten geslenterd. Hij lag zoo dikwijls, in zijne uitgedragen kleêren, dronken in de goot, dat het menigeen toescheen als lag hij weêr in een roes te ronken. Het denkbeeld van zijn lijk had geen verschrikking meer, men dacht er geen oogenblik aan en had alles aangezien om de vreemdheid en nieuwheid, zonder om het doode lichaam te denken. Verscheidenen drongen het sterf huis binnen, waarvan de deur nog geopend stond. De kamer, door den doode bewoond, was een krot: vier goore muren, beroekt en bemorst, van eene vuile armoede sprekend, eene vochtige, vunze lucht inhoudend. De weinige meubelen stonden en lagen in eene groote wanorde; twee stoelen waren midden in het vertrek op een kleinen afstand van elkaêr geplaatst; zij hadden de doodkist gedragen. Men drong zelfs in dit vertrek door, eerst onderzoe-

kend het hoofd in de deuropening stekend, langzaam elkaër vooruitdringend, eindeijk alle terughouding latende varen, om snuffelend de hoeken en kasten na te zien. Er werden opmerkingen gefluisterd, men wees op zekere voorwerpen, om eene vorige bewering te bevestigen; eenige vrouwen bekeken de oude lorren uit eene kast, bevoelden de kleine kachel en openden het deurtje, om er in te zien. Maar een der zwarte mannen kwam boos de kamer inloopen, brommend dat hij in de spoedige afdoening van zijn werk verhinderd werd, en joeg de nieuwsgierige bende er uit, de deur met eene klets achter haar toetrekend.

Eindelijk reed de lijkkoets weg. De vier zwarte mannen voegden er zich in eene rij achter, zonder in den pas te loopen, hangende armen, met de voeten stampend om ze te verwarmen, nu en dan in een klein drafje, om de koets, die veel te snel reed, weder in te halen. En zonder eenigen ernst of plechtigheid ging zij, sterk in de oude riemen slingerend, den hoek van het steegje om, gevolgd door de onverschilligheid der nieuwsgierigen. Het saâmgelooopen volk verspreidde zich langzamerhand; een klein groepje bleef nog een oogenblik voor het huis staan praten, voortdurend verminderend, in de omliggende huisjes wegs meltend. Een jonge werkman, die met eenige anderen wegging, riep tegen eene oude vrouw, met eene hooge gestalte en een door verdriet vervallen gezicht, de vrouw van een herbergier:

‘Hé, moedertje dat is een bankroet voor den man, waar? Zoo'n goeden klant, als de oude Willems, zal je ook wel missen, hè!’

Maar de vrouw antwoordde niets, en ging, zwijgend voor zich ziende, verder, nog meer gebogen dan te voren. En de steeg keerde tot hare vorige stilte terug, het nieuwsgierige leven van een oogenblik eerst in het midden verliezend, hare eenzaamheid naar de beide uiteinden verspreidend; eenige mus-

schen streken van de daken neêr, op de plaats waar voor het sterf huis de sneeuw was vastgetrapt; het geraas van schorre stemmen uit eene kleine kroeg stierf in de sneeuwstilte weg.

En snel ging de lijkkoets voort, vervaarlijk heên en weêr schuddend, om het kerkhof te bereiken. De vier mannen, die haar volgden, werden in de drukke straten door de voorbijgangers tegen het lijf geloopt, moesten nu eens voor een rijtuig uitwijken, dan weêr groote hoopen sneeuw omloopen, voortdurend hunne rij verbrekend en hunne gesprekken met stukken hervattend. Men lette bijna niet op de lijkkoets, of als men ze toevallig zag, wendde men het hoofd onmiddelijk om, verschrikt zich een oogenblik aan die armzalige akeligheid vergeten te hebben. De hoofdstraten en Noordeinde werden snel doorgereden, zonder eenig geraas, het rollen der wielen in de sneeuw gesmoord, als gleeed men over een zacht tapijt in eene reusachtige zaal, alleen omringd door het gepraat der voorbijgangers, wier stemmen in de fijne winterlucht frisch en helder weêrklonken. Zoo kwam men eindelijk op den Scheveningschen weg, die zich in eene zachte, doodelijke stilte, met een diep perspectief, als een koker naar den horizont boorde. Aan den tol was niemand te zien; eene vischvrouw, die op eenigen afstand met een handwagen kwam aanrijden, vormde eene kleine, zwarte stip. De boomen aan weêrszijden van den weg, met hunne takken, door de sneeuw verdikt, strekten krampachtige, blanke armen boven de lijkkoets uit. Links scheen de tuin der Groothertogin van Saksen-Weimar, rechts de Boschjes, met hun laag hout, den voet der boomen met een gekriebel en gewoel van witte aderen omgevend, stukken van een woud, hoog op de bergen, in zijne witte koudheid versteend, eeuwig bevroren en besneeuwd. In de verte, waar de takken der tegenover elkaêr staande boomen samenkwamen, scheen zich de buik

van een reusachtig monster uit te strekken, bedekt met witte aren, aan beide zijden op duizende groene pooten rustend. En sneller spoedde de lijkwagen zich voort, als door een zuilengang van het fijnste marmeer. Plotseling wendde zij rechtsom, de Kerkhoflaan op, die, in hare witte stijfheid, afgepunt tegen het kerkhof uitliep. Nu was het, als ware men gekomen in een der groote gangen, die in het hooge, onderaardsche Noorden, tot het gebied van den IJskoning behoorend, naar zijn kristallijnen paleis voeren. Het witte huis op het kerkhof sloot het perspectief af. De zwarte vlek der lijkkoets bewoog zich waggelend en schuddend voort, een dronken beest gelijk; de vier zwarte mannen volgden op eene rij, achter elkaër, om zooveel mogelijk de door de lijkkoets en hunne voorgangers platgetreden plaatsen te gebruiken. De sneeuw lag hoog; nu en dan viel een dik stuk van de boomen, met het zachte gesuis eener satijnen stof; boven de laan hing eene grauwe lucht, zwanger van sneeuw. Zoo werd het kerkhof bereikt, de mannen hijgend, de paarden onder hunne verschoten, zwarte kleeden dampend. Het witte huis werd voorbij gereden en daarna linksom geslagen. In de diepte van het kerkhof, achter eene heg van suikerwitte struiken, was een kuil gedolven. En de steenen graven lichtten overal het sneeuwkleed met mollige rondingen op, er hier en daar een donkere zuil uit opheffend.

De lijkwagen hield stil, en de doodgravers werden geroepen. Twee groote kaerels, stevig gebouwd, met hoogroode gezichten, kwamen in dikke duffels te voorschijn. Het kleed werd met een ruk van de lijkkoets gehaald; een der doodgravers vatte ze bij het voeteneinde aan en trok ze met een sterken haal op den rand der lijkkoets; de andere nam ze bij het hoofdeinde, en beiden droegen ze, als een groot pak, naar het graf.

‘Denk er om, dat w' er om elf uur nog een hebben,

hoor!’ riep een der zwarte mannen. ‘Goed! goed!’ antwoordde uit de verte een der doodgravers. De vier lijkbezorgers gingen in de zwarte koets zitten; een trok zijne beenen er in. In draf reed de wagen weg, langzamerhand zijne zwarte stip op de witte sneeuw kleiner en kleiner makend en zich eindelijk geheel uitwisschend.

De twee doodgravers bleven met de kist, bij den geopenden kuil, achter. Het was doodstil in de rondte; alleen de aarde op de kist vallend, maakte voor een oogenblik het leven eener hagelbui, die tegen glasruiten klettert. En het begon onhoorbaar zacht, met groote vlokken, te sneeuwen.

De kroeg van Leenderts.

Tegen middernacht werd de herberg van Leenderts eerst druk bezocht. In naam was zij de Sociëteit van een gesloten gezelschap, 'Onderling Vermaak' geheeten. Aan de wettelijke voorschriften was dan ook voldaan. Voor Burgemeester en Wethouders geroepen, was het schijn-bestuur op het stadhuis gekomen, en had de noodige stukken geteekend. In werkelijkheid bestond er niets van een Sociëteit - eenige vrienden van Leenderts hadden hem aan deze kleine wetsontduiking geholpen, waardoor zijne kroeg den geheelen nacht geopend mocht blijven. Hierin bestond zijn grootste voordeel. In een der buitenwijken van den Haag gelegen, werd zijn lokaal overdag bijna niet bezocht, maar des nachts - vooral 's Saturdays- en 's Maandagsavonds - verzamelde het volk, dat geheele nachten uitbleef, en uit alle andere kroegen op het sluitingsuur verdreven werd, zich bij hem. Zijn lokaal was bij dat soort van werklieden goed bekend. Het had vele klanten, maar het was een vast terugkeerend personeel, het welk op de zelfde avonden zijne herberg bezocht, uit alle wijken 's middernacht naar hem toestroomend.

Twee werklieden zaten op eene bank, tegen den

muur, en Leenderts, met zijne handen in de zakken, leunde tegen het buffet, achter de toonbank.

Er werd druk gesproken. Men beoordeelde de werkbazen en verdiepte zich in wijdloopige beschouwingen over de minste nietigheden. Een van hen was de vorige week van zijn werk weggelopen, omdat hij niet langer onder zijn baas had willen werken. Een flauwe donder van een kaerel! Alle werklui, die eenigszins aangeschoten op karrewei kwamen, joeg hij onmiddellijk weg, en als zij den volgenden dag terugkeerden, verklaarde hij hardop, zoo dat de geheele winkel het hooren kon, dat hij geen dronken knechts, geen zuiplappen, gebruiken kon. Een lamme jezuietenkop! Bliksems, was dat een kaerel? had hij dan nooit eens wat te veel opgehad? een werkmans was geen jonge juffrouw, niet waar? En hij eindigde met te verklaren:

- 'Ik ben om hém niet verlegen, hoor! Werk genoeg! Denk je, dat ik me door zoo'n kalf van een vent zal laten donderjagen? Om den bliksem niet! Ik heb den volgenden dag dadelijk werk gekregen bij van der Woerd, je weet wel, dien grooten timmermanswinkel in de Koningstraat!'

- 'O, die van der Woerd, die verleden jaar bankroet is geweest? Zoo'n lange vent, met zwarte bakkebaardjes?'

- Ja, jawel, dat is-t-ie! Zoo is-ie verleden jaar op de flesch geweest? Nou, dat kan mij niet schelen! Vraag of 't mij hindert!'

Leenderts bleef onbewegelijk tegen het buffet leunen. Zijn jong gezicht, in een korten, blonden baard, geleek een masker met dikke, zware trekken, en groote, stille oogen. Hij sprak weinig en was altijd even koud en kalm. Hij was een geslepen, doortrapte kaerel, nooit iets van zijne verborgen handelingen latende ontdekken, met eene groote gerustheid de stoutste daden verrichtend, gewikst in alle mogelijke wetsontduikingen. Niettegenstaande zijne groote bedaarheid was hij door ieder-

een gevreesd, daar hij in bijzondere omstandigheden vlogen van den wildsten hartstocht aan den dag legde. Vroeger had hij een rendez-vous-huis gehouden, en daarvoor twee jaar in de gevangenis gezeten. Nu verdiende hij veel geld met zijne kroeg, zonder 'vergunning' jenever verkoopend, die hij in kleine drankjesfleschjes in een hoek van het buffet verborg. Het was meestal gesmokkelde jenever, van de uitstekendste kwaliteit, dubbeldgebeide, stroopig als een likeur, die aan de wanden der glaasjes bleef hangen.

Somber, stil en geniepig in al zijne handelingen, sprak hij bijna nooit, alle rechtstreeksche antwoorden ontwijkend, maar alle werklieden, die zijn lokaal bezochten, uithoorend. Hij wist bijna alles wat er in de stad gebeurde, kende de nauwkeurigste bijzonderheden van vele hooggeplaatste personen, las couranten, was op de hoogte van vele politie-zaken; maar hij hield alles voor zich, gaf nooit eenig blijk zijner kennis, onbewegelijk achter het masker van zijn gelaat. Hij had eenige politie-agenten en nachtwachts op zijne hand. Stilletjes wipten deze zijn lokaal binnen en kregen dan eenige glaasjes jenever; voor de toonbank, gejaagd naar buiten ziende, dronken zij ze met één teug leeg, haastig hem het een of ander bericht gevend Zoo was hij menigmaal aan de nasporingen der politie ontkomen. En ofschoon hij wist, dat zijne kroeg bij de politie onder verdenking stond, zette hij met eene rustige, koppige kalmte zijne kwade praktijken voort.

Achter het lokaal der herberg was de huiskamer gelegen, van het voorgedeelte door een openstaand gordijn gescheiden. In den kring van licht, dien een hanglamp door haar kap naar beneden kaatste, zat de vrouw van den herbergier aan een tafel. Diep over haar werk gebogen, dat zij op de knie had vastgespeld, vertoonde zij van haar hoofd slechts de bruine haarmassa, waardoor eene scheiding in het midden

eene witte streep trok. Voortdurend werd zij door kleine schokjes bewogen, als zij met de rechterhand haar naald door het linnen haalde, den arm ver uitstrekkend. Zoo zat zij avond aan avond, zwijgend, onbewegelijk, zonder op te zien. Alle bezoekers der kroeg kenden deze altijd werkende en stille figuur, in de onveranderlijk gebogen houding, als vormde zij een deel der omgeving, een levenloos meubel uit het lokaal.

En met zijne groote, rustige oogen volgde Leenderts de sprekende werklieden, terwijl achter zijn rug eenige bokalen ontelbare malen het beeld der lamp weërkaatsten, verkleind, als voorwerpen uit eene dwergenwaereld; en de donker groene bierfleschen, zwart aan hare schaduwzijde, pakten op hare rondingen een verlichtten glans, als van satijn.

Bij tusschen poozen, wanneer de werklieden in hun gesprek het woord tot hem richtten, antwoordde hij, zonder den mond te openen, met een schor, toestemmend gebrom. Het waren groote, stevige kaerels, timmerluif, met die eigenaardige vasthoudendheid der lagere volksklassen, over een eenmaal aangeroerd onderwerp in een kring rondpratend, telkens op het zelfde punt terugkomend, altijd op nieuw beginnend. Zij vertelden elkander allerlei kleine geschiedenissen van hunne winkels, van de knechts, de bazen, en de huizen waar zij op karrewei waren geweest. Maar eensklaps, in eene plotselinge wending van het gesprek, kwamen zij op de huiselijke oneenigheden van een hunner kameraden, die altijd met zijne vrouw overhoop lag, en haar rond de tafel achterna zat, om haar af te ranselen. Kort geleden had hij haar met een stuk hout een wond in het hoofd geslagen, die zoo bloedde, dat de burenen te hulp waren gekomen. Hij was een zuiplap, die bijna om den anderen dag smoordronken te huis kwam, en dan bij zijne vrouw in bed wilde, welke er hem altijd weër uitsmeet. Een van hen woonde naast hem:

- 'God, midden in den nacht hoor je ze dikwijls

janken! Maar bliksems, ze slaat er goed op, hoor! Ze kwakt 'm in een hoek.... ik kan 't hooren, 't is de hoek naast me bed. En dan begint-ie te snorken als de weêrlag. Of je bonst of niet, 't helpt niks. Ik kan er bijna niet van slapen.'

En zoo praatten ze langen tijd door, altijd over het zelfde, nu eens op de vrouwen komend, dan weêr met hunne gedachten op het werk en de bazen terugkeerend.

En koel als altijd stond Leenderts met zijne lange, magere vingers in zijn blonden baard te plukken, zijne rustige oogen op de werkluî gericht.

Plotseling hield een der kaerels op. Hij lichtte zijn pet, die op het tafeltje naast hem lag, op en haalde er een jenever-glaasje onder uit. Hij reikte het den herbergier toe:

- 'Kom, Leenderts, geef me 'r nog eentje!'

- 'Komaan!' antwoordde Leenderts.

En zich tot zijn kameraad naast zich wendend:

- 'Kom, kaerel, neem jij 'r ook eentje van wege 't pinkie naar boven.'

- 'Nou, dat kan ik niet afslaan,' en zijn pet oplichtend haalde hij er ook een glaasje onder uit.

De herbergier nam uit een hoek van het buffet een klein drankjesfleschje, deed het kurkje er af, en schonk de beide glaasjes boordevol. Voorzichtig werden zij opgenomen, met een fluitend geslurp tot de helft leeggedronken, en weder onder de petten verborgen. En terwijl de werklieden kleine, vette smakjes met hunne lippen deden hooren, vroeg Leenderts:

- 'Goeje, hé!'

Maar de deur ging open en een nieuwe klant kwam binnen. Het was een kleine man, mager en armoedig. Een wijde broek klapperde rond zijne beenen, dun als staken, en zijn vuile, blauwe kiel was gespannen over de puntige uitsteeksels zijner beenige schouders en scherpe ellebogen. Smid van beroep, en des avonds

na acht uur geen werk meer hebbend, kwam hij tegen tien uur geregeld bij Leenderts. Geheel verslaafd aan den drank moest hij des morgens, voor hij naar zijn werk ging, eerst een groote hoeveelheid jenever drinken, anders beefden zijne handen en scheen er een nevel over zijn denken te hangen. Uit zijn mond dampte hij onophoudelijk eene jeneverlucht; de alcoholische vochten hadden zijn vleesch verteerd, als ware het van de beenderen gekloven; hij geleek een levend skelet, een kunstig samenstel van zwak in elkaâr gezette beenderen, dat leven en beweging van den alcohol ontving, als een machine van den stoom. Een zenuwachtige trek bewoog voortdurend zijn klein, kaal hoofd. Hij rookte uit eene steenen pijp, waarvan hij den witten steel tot bijna aan den kop in zijn mond deed verdwijnen, met eene zenuwachtige, slurpende beweging zijner lippen.

Als een goede bekende liep hij onmiddellijk naar de toonbank, en Leenderts, zonder dat hij hem iets gevraagd had, schonk uit zijn drankjesfleschje een glas jenever in. Met één wip dronk hij het leeg, veegde daarna met den rug zijner hand de lippen af, en slurpte den pijpensteel weêr naar binnen. Hij deed eenige smakkende trekken en blies den dunnen rook naar boven, het hoofd in den nek, de oogen half dicht.

Zoo leefde hij altijd in eene soort van bezwijmelenden droom.

Iedereen zweeg.

Eensklaps scheen de smid eene ingeving te krijgen. Hij haalde de pijp van tusschen zijne lippen uit, en wendde zich tot de werklieden, die tegen den muur zaten.

- Hè-Hè-Heb jullie 't al gehoord? De-De Weel is gepakt!

- Zoo, hebben z'm eindelijk?

- Nou, een lieve jongen die De Weel!

Maar de smid was weêr in zijn zwijmeldroom ver-

zonken, met starende oogen in het ijle ziende, zenuwachtig met zijn klein hoofd schuddend. De anderen waren een gesprek over De Weel begonnen. Het was een bekende dief, die de stoutste streken waagde, reeds verscheidene malen in de gevangenis had gezeten, maar bijna nooit op heeter daad betrapt was kunnen worden. Nu waren er in den laatsten tijd in den Haag weder eenige inbraken met diefstal gepleegd, waarvan iedereen De Weel verdacht. Vele nachten achtereen waren er agenten uitgestuurd om nasporingen te doen, en de hoofdagent-rechercheur had met eenige nachtwachts bij zijne woning verscholen gestaan. Bij zijne tehuiskomst had men hem aangehouden, maar niets verdachts bij hem gevonden.

Eindelijk scheen hij dan toch gepakt te zijn! Men verwonderde er zich over. Lang en breed werd er over hem gesproken. Hij was goed bekend in de kroeg van Leenderts, waar hij soms geheele nachten had doorgebracht, met zijn gezellig gepraat alle bezoekers bezighoudend, bij deze en geene een slokje voor niets oplopend. Allen wisten streken van De Weel en spraken over hem als van een held, bewondering koesterend voor zijne stoute daden, voor zijne slimme misleidingen der politie, met eene behagelijkheid, het volk eigen, als het spreekt over alles wat afbreuk doet aan macht en rijkdom.

Vrouw Leenderts zat steeds onbewegelijk in de achterkamer. Gebogen over haar werk, met lange, zijdelingsche bewegingen van den arm de naald doorhalend, scheen zij niets te hooren.

- Wil i-i-k je wat vertellen van De-De Weel? stotterde eensklaps de smid, met de hand over het voorhoofd strijkend, met de starende oogen knippend.

- Nou, laat hooren!

- Een st-st-streek van De-De Weel? Te-te-twee jaar geleden of é-één, dat we-we-weet ik niet...

Toen la-la-lag er op den Buitensingel een schi-schip met kolen... En De-De Weel liep met zijn handen in zijn za-za-zakken langs het wa-water. Hij vroeg aan den schi-schi-schipper, hoeveel mot je hè-hebben voor die heele la-la-lading kolen!... Nou zei d'ie honderdtwintig gu-gulden. Ma-Maar ik neem alles zei-De-De Weel, i-i-ik geef je honderd gu-gulden... Nou ze wer-wer-werden het eens... en De-De Weel... ging een wa-wa-wagen...'

Hij hield op, als scheen hij in eens weêr alles vergeten te zijn; suf keek hij voor zich en slurpte zijne pijp naar binnen. Onbeweeglijk bleef hij op zijne magere beentjes staren.

- 'Kom, smid, vertel nou door!'

Maar hij begreep niets en zag met glazige oogen voor zich uit.

- 'Bliksems! vertel nou door... Hé, ouwe...!'

- 'Vertellen,' antwoordde de smid, 'ver-vertellen...?'

En eensklaps:

- 'Zeg, Leenderts, ge-ge-geef me 'r noch eentje!'

En Leenderts schonk hem uit zijn drankjesfleschje nog een glas jenever in. Met één teug - den rand aan den mond, het voetje in de lucht - liet hij het in zijn keel leegloopen, het hoofd achterover.

- 'Kom, vooruit nou smid!'

- 'Nou, toen De-De Weel terugkwam laaide-ie zijn wa-wagen vol met kolen en wilde weg-weg-wegrijden. Ma-Maar de schipper vroeg 'm om ge-geld. Ja, zeid-ie, i-i-ik zal je betalen, als ik de andere ko-ko-kolen kom halen. Een uur la-later kwam De Weel met zijn han-han-handen in zijn zakken over den Bui-Bui-Buitensingel loopen, langs het schip... Zeg, riep de schi-schipper, kom je de andere ko-kolen niet halen.....? Ja, zei De-De Weel, bij gelegenheid hoor..... Nou, ma-maar betaal me dan, riep de schipper. Jawel, zeid-i, a-a-als ik de andere ko-kolen kom halen, heb-

ben we afgesproken.... En ie-is no-no-nooit de andere kolen komen halen.... en de schi-schi-schipper heeft nooit z'n ge-ge-geld gekregen....!

Allen barsten in lachen uit. Verduiveld goed! Echt hoor! En men begon opnieuw over De Weel en zijne streken te spreken; het onderwerp scheen nooit uitgeput. De smid keek weêr voor zich, in zich zelve pratend.

Onverwachts ging de buitendeur wild open en werd ook de deur van het kroeglokaal met een ruk opengetrokken. Een nachtwacht stak haastig zijn hoofd naar binnen:

‘Zeg, Leenderts er komen straks twee van de stille, hoor!’ en de man verdween weêr.

Een oogenblik was het doodstil in het lokaal; allen zwegen. Maar Leenderts stond uit zijne leunende houding, achter het buffet, op, met een:

- Wel, Jezus, nog toe....! Nou, die zullen 'r van lusten...

En zich bukkend, haalde hij onder uit de toonbank een dikken knuppel, dien hij eenigen tijd dreigend in de hand op en neêr schudde. Allen barsten, met hunne schorre stemmen, weêr in lachen uit. Alleen Leenderts deed niet meê. Hij borg den knuppel op, stak zijne handen in de broekzakken, en liep achter zijn toonbank heên en weêr. Het masker van zijn gelaat was geheel veranderd, de strakheid der zware trekken was verdwenen, en zijne donkere oogen vonkelden, als brandden er lichtjes in. Woedend zag hij voor zich, met de voeten stampend, vloekend: ‘Wel verdomme! Wel verdomme!’ Hij antwoordde niet op de vragen, die men tot hem richtte, als scheen hij ze niet te hooren, geheel in zijne gedachten verdiept. Hij kauwde op de punt zijner snor, kwaadaardig happend. Eindelijk bleef hij weêr staan, zich tot de werklieden op de bank wendend, terwijl boven zijn hoofd de gasvlam, onder het witte kelkje, hoog, waayer-

vormig opbrandde. En hij herhaalde zijn eerste gezegde op nieuw: ‘Wel Jezus nog toe!’ waarna hij zijn op- en neêrloopen achter de toonbank hervatte.

Stotterend was de smid tegen de beide werklieden beginnen te spreken; maar deze luisterden niet naar zijne wartaal. Een oogenblik hadden zij willen weggaan, maar waren toch blijven zitten. Neen, dat moesten zij ook eens zien! Ze zouden wel een handje helpen, als het noodig was! Ja, ze wilden die stille politie dan toch ook wel eens zien! En ze begonnen de politie uit te schelden in hunne eigenaardige termen: nachtpitten, nachtklabakken! enz. Neen, dat was allemachtig flauw om stilletjes je huis binnen te komen om je te snappen. Dat was kinderwerk! Dat most je rejaal doen of niet! Leenderts had groot gelijk die kaerels eens goed op hun donder te komen. En zich eensklaps tot den smid wendend:

- ‘Kom smid hou jij je dronken kop nou maar dicht. Je verveelt me, hoor!’

Weêr was het doodstil. De tabakswalm, donker geel door het gaslicht gekleurd, deed de witte muren grauw schijnen. De bokalen en flesschen, op de planken van het buffet vertoonden nog dezelfde glimmende plekjes, als waren het lichtjes diep van binnen ontstoken. De vrouw van Leenderts werkte voort in de zelfde houding, haar hoofd met het donkerbruine haar voorover gebogen.

Buiten, langs de vensters, weêrklonken stappen.

De beide deuren werden na elkander geopend, en twee mannen kwamen binnen, met hooge petten op en lange, verschoten jassen aan.

- ‘Goejen avond!’

- ‘Goejen avond!’

En zij gingen zitten, over de toonbank, aan een tafeltje dicht bij de deur, op hun gemak, als goede bekenden.

- ‘Zeg, Leenderts, mogen we twee glazen bier van je hebben?’

Leenderts was zich zelf weêr meester; zijn gelaat was in de zware trekken van het masker teruggezonden.

- 'As-je-blijft! Beijersch?... Gersten?'
- 'Nee, geef maar Beijersch!'

Leenderts schonk twee glazen in. De werklieden, tegen den muur, waren met praten doorgedaan, en de smid stond met starende oogen de twee nieuwe klanten aan te zien.

Ondertusschen vroeg een van hen:

- 'Zeg 's, Leenderts, heb je niks anders dan dat lamme bier?... Kom, kijk 's goed in je buffet!'

Leenderts knikte van neen.

- 'Kom, we zijn goede bekenden. De heeren hier zullen je niet verrajen. Nou, zie 's wat je tappen kunt?'

- 'Nee, heeren, ik heb geen vergunning, ik mag u niks tappen.'

En hij nam het blad met twee glazen van de toonbank op en kwam er voorzichtig meê naar hen toe. Maar eensklaps bleef hij voor hen stilstaan, met het blad in de handen:

- De heeren weten misschien wel, dat 't hier een Sosjeteit is.'

Hij wees met eene beweging van het hoofd naar een stuk karton, waarop in groote letters stond: 'Onderling Vermaak' en daaronder de namen der bestuursleden. Hij ging voort:

- 'Ik mag de heeren niks schenken als ze niet geïntrodisjeerd zijn.'

Hij had het blad weder op de toonbank gezet. Een dik boek, dat op het einde van de toonbank lag, openslaande, vervolgde hij:

- 'Kijk's, als de heeren hier hun naam maar even in willen zetten, dan is alles in orde. Die heeren daar zullen u wel willen introdisjeeren.'

Hij wees op de twee werklieden. Deze waren opmerkzaam geworden en zwegen, blootshoofds, met

hunne petten op tafel, over de glaasjes. De beide andere mannen zagen elkander vragend aan. Na een oogenblik begon de een:

- 'Kom, is dat non noodig? Je kent ons ommers wel, Leenderts!'

- 'Nee, heeren, u moet geïntroductieerd worden. Ik moet uw namen weten; anders mag ik u niks schenken.'

- 'Kom, wat zijn dat nou voor smoesjes!'

Leenderts zag de beide mannen met zijn kalme, groote oogen scherp aan. Zijne handen beefden van ingehouden woede. De smid leunde tegen de toonbank; de twee werklieden bogen zich voorover. Allen zagen de mannen aan. Het was een oogenblik stil. En Leenderts ging voort:

- 'Nee, vraagt u maar aan deze heeren; ik kan 't heusch niet doen. Zet u, as-je-blijft, uw handteekening even in 't jeneverboek,¹⁾ en alles is in orde.'

De twee mannen waren opgestaan. Leenderts was bij de uiterste punt van de toonbank gaan leunen.

- 'Nee, dat doen we niet!'

- 'Doe-je-'t niet?'

- 'Nee!'

- 'Nou, dan als de donder m'n huis uit!'

Hij bukte zich en greep naar den knuppel. Woedend vloog hij op de twee mannen af. Deze hadden oogenblikkelijk de deur opgedaan en waren de gang ingesnel. Leenderts stooft ze na. Een verschrikkelijk rumoer volgde. Geloop, gestamp, gevloek en de deur sloeg weêr dicht. Noch even hoorde men eenig gestommel in de gang, en daarna een zware bons tegen de voordeur, die toe werd getrokken, alsof Leenderts met zijn knuppel tegen het hout sloeg.

De twee mannen waren ontkomen; hij had ze niet kunnen raken.

1)   Introductie-boek.

Hij kwam binnen. Allen lachten. Zijne vrouw, in de andere kamer, zag even van haar werk op. Ook zij lachte stil, met eene tevreden uitdrukking op het gezicht. Daarna werkte zij weêr voort, het hoofd voorover buigend.

Een logeetje.

Loom en zwaar, gezonken binnen zijne vestingwallen lag Gorinchem te dampen en te zweeten onder eene smoorheete Augustus-zon. IJle luchttrillingen krinkelden opwaarts uit de komvormige diepte, waarin het, neêrgedoken, zwoegend rustte, als een beest, dat in de middagwarmte ligt te herkauwen. Een groote lap hemel, dor en uitgedroogd door eene veertiendaagsche hitte, spande een vaalblauwen dom over de stad uit. Zijne vijf poorten, in de vestingwallen gestoken, openden zich naar alle zijden, op het water en het landschap, die versuft sliepen onder de stralen eener zon, hoog, alleen in de lucht staande, als in een uitgevreten kring van licht. De atmosfeer was zonder geluiden, de grond zonder leven; alles schroeide en blakerde.

Het liep tegen drie uur in den namiddag; hier en daar bewoog zich iemand over de snikheete straten, slenterend, zweetend in de randen schaduw. De ramen der ouderwetsche gevels bleven gesloten achter jaloeziën en neêrgelaten gordijnen; de geheele bevolking dommelde binnenshuis. Slechts bij tusschenpoozen vertoonde zich een winkelmeisje of een bediende op den drempel der magazijnen zonder klanten.

Lüben en Boomers sloegen den hoek der kerk om. Vóór hen spreidde zich een muf, stofferig plein uit, geheel onder de schaduw van lage, jonge iepen, links

en rechts door slapende huisgevels, aan de beide overige zijden door de kerk en den achterkant van het Stadhuis ingesloten. Het was verlaten; bij wijlen kwam eene boerendienstmeid eenige emmers water halen aan de spitse, monumentale pomp, met krachtige rukken den piependen slinger bewegend, daarna, de handen in de zij, rondkijkend of zij geen bekenden zag, verdwijnend, de volle emmers dragend, schokheupend, met neêrgetrokken schouders; eenige kippen doolden rond, spichtig pikkend, drentelend met langzame gewrichtsbewegingen der dunne pooten, en een magere, gehavende haan stoof nu en dan op een kip af, ze tredend onder een wild geweld van veêren.

Lüben en Boomers staken het plein over, gingen langs den zijkant van het Stadhuis, en bevonden zich op de leege, schroeyende markt. De hobbelige keyen flikkerden met duizende lichtpuntjes; voor de geopende bovenramen der Sociëteit zaten eenige heeren couranten te lezen, en op eene bank der Hoofdwacht leunden soldaten tegen den muur, die in schaduw lag; de schildwacht stond onbeweeglijk aan de schaduwzijde van zijn huisje; de vensters in den voorgevel van het Stadhuis waren dicht, als gesloten oogen. Maar eensklaps zagen zij rechts, uit de Molenstraat, twee dames komen, onder parasols. Eene gezette, bejaarde vrouw, zwijgend, was vergezeld van een jong meisje in een zomerkleedje, tamelijk opgewekt sprekend; zij richtten zich naar de overzijde der markt. Beide heeren namen onmiddellijk hunne hoeden af; de dames groetten terug, buigende onder hare parasols, de bejaarde met een vriendelijk hoofdknikken, als tegen goede bekenden.

- Gut, de oude Mevrouw van Mander! zei Lüben dadelijk tegen Boomers. En wie is dat meisje, dat ze bij zich heeft?

- 'k Weet niet!... Zeker 'n logeetje!

- 'n Aardig figuurtje!... Hadt jij er iets van gehoord, dat ze 'n logeetje had gekregen?

- Nee, niks!

Ze zagen nog eens om. De beide dames hadden juist een groot huis der overzijde bereikt; Mevrouw van Mander lichtte de klink der voordeur op, opende ze, en ging binnen; het logeetje volgde haar, en toen zij, voordat ze binnentrad, op den stoep heur parasol dicht deed, konden de heeren hare geheele gestalte zien. Zij was van middelbare lengte, slank gebouwd, met breede, vierkante schouders; ze scheen twintig jaar te wezen en een geel, strooyen hoedje gaf iets ongekleeds aan hare strenge, stevige vormen, iets vroolijks, buitenshuisch aan het licht bruine zomerkleedje. De heeren konden alleen haar rug zien en de slanke armen, die zich van heure overige vormen losmaakten, toen zij ze naar voren bracht om den parasol te sluiten. Zij stapte den drempel over, vatte de deur aan, ze achter zich sluitend. De verschijning was voorbij, en de gevel van het huis bleef onbeweeglijk, de markt verlaten. Voor de ramen der Sociëteit had zich even een jongmensch vertoond, de punt zijner billard-queue met krijt bestrijkend, het jonge meisje ook naziende.

Lüben en Boomers wandelden voort in de brandende zon.

- Maar wie kan dat toch zijn?, vroeg Lüben.... Als 't bekend was geweest dat de van Manders 'n logeetje kregen, dan had 'k 't toch wel op de 'Soos' gehoord. - 'k Begrijp 't niet.

Boomers antwoordde niet, lui, vermoeid in de hitte.

- Zoû ze 'r al lang zijn? hernam Lüben. Ik heb er toch nog niks van gehoord!.... Gek! Vreemd! As 'k van middag Heller zie, zal ik 't em toch 's vragen!

Boomers bleef zwijgen. Zij verlieten de markt en kwamen op de Hoogstraat; daar sloegen zij linksom en volgden in de schaduw eene lange straat, die zich in eenzaamheid voor hen ontrolde. De gevels van de overzijde dezer straat, met oude, gebarste steenen en geel geverfde ornamenten, ontvingen de zon op hunne

volle vlakte, verstijfd in de strakheid huns eeuwenouden bouwstijls, hellend, buigend, splijtend, leunend als eene rij tandenlooze, verschrompelde grijsaards. Een nieuw huis of een opgelapt puivlak grijnslachte hier en daar in de vaalkleurige oudheid. Er was niemand op straat te zien; halverwege braakten de openstaande deuren van werkplaatsen het gehamer en geklop eener kuiperij en wagenmakerij uit; vensters en deuren waren gesloten. En Lüben ging voort met zijne nieuwsgierige verrassing van een babbelziek binnenstadsmensch in vragen en uitroepen lucht te geven. Dat hij het niet wist! Het was bijna onmogelijk; hij was altijd zoo goed op de hoogte.... Hij geloofde, dat het logeetje van Mevrouw van Mander onverwachts gekomen was, want ware het vooruit bekend geweest, dan zou de een of ander er toch wel iets van gehoord hebben, niet waar? Hij zou wel eens willen weten wie ze was? Een Rotterdamsch meisje? of een Haagsch?.... Neen, van Dordt kwam ze niet, daar kende hij bijna alle jonge meisjes, en hij had er haar nooit gezien. Jammer, dat ze zoo gauw naar binnen was gegaan, hij had nauwelijks tijd gehad haar eens goed aan te kijken.... Een aardig kopje, meende hij; verbazend lief! Daarna viel hij plotseling uit:

- Weet-je wat! Ik ga Zondag-avond een visite bij Mevrouw van Mander maken. Hè, is dat niet goed?

- Goed! Dan ga ik meê, sprak Boomers voor het eerst.

Zij waren de straat ten einde en gingen de Kanzelpoort door. Aan de buitenzijde lag een lange, houten brug, met ijzeren leuning, over het Kanaal van Steenenhoek. Eensklaps bevonden zij zich weêr in de volle zon. Links en rechts van hen boog zich een breed, ongerimpeld watervlak, vaal, met groen riet aan de oevers. Achter hunne ruggen rezen de vestingwallen

uit het Kanaal - dat daar ter plaatse tevens voor vestinggracht dienst doet - dik en breed op, met hunne steenen lijnen in- en uitspringend. Boven op den wal volgde eene laan van lage, groene iepen zijne wendingen en over de met gras beplante taluds gaapten zwarte vuurmonden, als geopende, ledige keelen. Vóór hen slingerde een dijk zich volgens de richting van het Kanaal, aan de andere zijde bouwlanden verbergend. In de verte, op den horizon, vlogen eenige kraayen uit een groep boomen op, zwarte haakjes tegen het luchtblauw vormend. Alles was met zon doortrokken, de lucht onbeweeglijk stil. Na de brug overgegaan te zijn, sloegen zij op den dijk linksom, volgden een eindweegs zijn bovenweg, lieten den Hardinxveldschen dijk rechts liggen, die zich zonnig en wit stoffig, zonder boomen, onder den brandenden hemel, in de verte ging verliezen en traden eene geele ophaalbrug over. Nergens in den omtrek was iemand te zien; eene klompenmakerij lag tegen de dijkglooying te slapen, terwijl hoge stapels nieuwe klompen roomkleurige ophoopingten bouwden. Zij wandelden een kastanjelaan in, van dik loof, laag, die zich met zwarte schaduwen voor hen opende, stil en somber als een keldergewelf. Eene frissche koelte viel neêr; de blaêren boven hunne hoofden, als groene handen met opengesperde vingers, hingen in eene loome onbeweeglijkheid; zij namen hunne hoeden af. Links lagen moestuinen, door hekken en hagen afgesloten, rechts kwam nu en dan over den dijkkruin de pluimende rookwolk eener stoomboot of het stuipachtige, hijgende, snuiven eens trekkenden sleepers. En de stilte duurde voort, vol van eene verhittende bevruchting; alles barstte, zwol, blaakte en schroeide in de zomerwarmte; op den horizon brandde het fletsche blauw des hemels tot een vaal wit weg; de boomen en struiken slikten tusschen hunne blaêren de zonnestralen in, alle voorwerpen zweetten hunne dampen uit, zich ledi-

gende tot in het merg. De geheele natuur zomerde.

Lüben en Boomers slenterden langzaam voort, nu en dan aan den wegkant een twijgje of een blad afplukkend, staan blijvende in de schaduw, zonder te spreken. De laan begon naar den dijk kruin op te loopen, zacht klimmende, ontdaan van boomen. Na weinige oogenblikken hadden zij den dijk bereikt en plotseling lag de Merwede onder hen, breed, plat, rustig. Het eindelooze vlak, voor en achter hen wegvliedend, was tusschen de dijken gezonken met spiegelende grijsheid, langzaam ebbend aan hunnen voet; groote luchtrillingen wasenden boven zijn oppervlakte, in de zware, stille lucht. Zij gingen sneller loopen, zich haastend om de stad te bereiken, over den smoorheeten dijkweg. Aan de landzijde lieten zij een herberg liggen, die zich tegen de helling oprichtte, aan de rivierzijde eene kleine werf, verlaten, waarop een oud schip stond te rotten. Gorinchem hief zich aan de landzijde even met de daken zijner huizen boven de wallen, wit, rood en zwart; de logge, vierkante kerktoren bevlekte het lichtblauw van den horizon. Eindelijk kwamen zij bij de legplaats der booten, in de rivier vooruitspringend, buiten de vesting aangespoeld; de leggers der stoombooten naar Rotterdam waren verlaten, op dien der veerboot van Woudrichem en Sleeuwijk stonden boeren te wachten.

De Waterpoort gaf toegang tot de stad; zij traden haar door en gingen het koffiehuis van Jan Vervat binnen, binnen de wallen, naast de poort gelegen. Op de bovenzaal zat een heer de courant te lezen, achter een venster waarvan het gordijn was neêrgelaten; een hond sliep aan zijne voeten en het buffet was verlaten. Lüben en Boomers zetten zich in de glazen veranda, boven de Merwede uitgebouwd, geeuwend, en zich het gelaat afvegend. Zij bevonden zich een tiental meters boven het watervlak en een prachtig riviergezicht ontrolde zich naar alle zijden.

Links, op tien minuten afstand, vloeiden schuins de Maas en de Waal te samen, zich plotseling verbreedend tot de schuifelende Merwede, langzaam voortkruipend in het volle zonlicht. De Maas ontwikkelde zich uit een vormloos landschap, met een knak in den loop, zich om een hoek vertoonend, even achter Woudrichem; zij lag onbeweeglijk, levenloos, onbevolkt, in de dorstige armoede eener rivier, die door eene langdurige zomerhitte gebrek aan wateraanvoer heeft; hare beide oevers waren gedeeltelijk drooggelopen, twee slipachtige, grijze banden aan den voet der dijken achterlatend. In hare samenvloeing loosde zij hare laatste levenssappen, schitterend in het licht, met donkere vlekken, als van bedorven water; hare nadering was gluisperig, aarzelend, als bezwaard met valsche streken.

De aantocht der Waal, in eene rechte lijn op Gorinchem en met een scherp hoek op de Maas, was breed, open, frisch, vroolijk, gezond. Zij vertoonde hare rustende, witte slang tot een verren horizon, wegnevelend in zomerdampen; hare scherp afgebakende dijken, breede omhelzingen openend, voerden haar helder voorwaarts, barstend van eene gezonde levenskracht, met volle scheuten, als de overstromende gezondheid eener zware vrouw zonder ziekten; zij zag met een open, breed vlak naar den schroeyenden hemel, niet bevuild door oeverriet, in de frissche blankheid eener rijpe volwassenheid, met kale dijken boven een landschap zonder oneffenheden. Hare nadering was de trotsche openbaring eener klassieke naaktheid, vrij, onbeschaamd, zonder bijgedachten: eene Venus zich ontkleedend voor de oogen eener geheele waereld, met hare marmerblankheid niet op de zinnen werkend. In de verte staken eenige steenen kribben, aangebracht voor stroomversnellingen, dunne, zwarte streepen boven het watervlak uit, als tongen van riviermonsters.

En op de punt van het land van Heusden en

Altena, in de samenvloeing wigvormig vooruitstekend, schemerde de roodbruine steenmassa van het Loevesteinsche slot. Gedekt met breede velden van grijze lijn daken, schemerde het door een dun, griisgroen scherm van populieren heên. Aan de overzijde der rivier, vlak tegenover dit slot, op de grens van Brabant, hoopten zich de huizen van Woudrichem binnen zijne vestingwallen samen; het was een bonte doorenmengeling van rood, zwart en grijs, over en achter elkaër, in de wilde ordeloosheid eener bende buitelandse straatjongens; de kerktoren verhief er zijne vierkante massa boven uit, ernstig, met blinkende, gouden letters op de wijzerplaten.

Recht voor hen lag het ruime waterveld der Merwede, hier en daar met korte, beverige rimpelingen, aan de overzijde beslingerd door den dijk, die tevens de brabantse grens vormt, en zoo ver verwijderd, dat hij met mistig weêr niet te zien is. IJle luchtrillingen stegen op in de schroeyende zon, die in stukjes op het water weêrkaats werd, verblindend, stralen uitzendend, als een drijvende, gebroken spiegel. Van Woudrichem's zijde kwam een veerboot op Gorkum af, laag bij het water, geel en plat, zich met de zenuwachtige draayingen harer raderen voortwerkend, zonder rook, door den afstand geluidenloos, als een walgelijk waterbeest uit de diepte opgerezen, in den nacht naderend. Eenige kleine sleepers zwoegden voor groote vloten schepen, door de windstilte niet tegen den stroom kunnende opkomen; zij ontwikkelden groote krachtsaanwendingen, halend, trekkend, sleepend, klein, gespierd, als sjouwerlui gebogen onder zware lasten; ze hijgden, snuifden, sisten, groote wolken rook en stoom brakende, met haar schroef van achteren het water opwerpend als een vroolijke visch met zijn staart; witte strepen schuim bleven op het watervlak achter. Nu en dan stak de kleine dop van een roeibootje de rivier over, met rijzende en neêr glippende spanen aan

zijne zijden. De leggers der stoombooten voor Gorinchem waren verlaten, de wind was stil, de lucht drukkend zwaar. En rechts, heel in de verte, waar lucht en water elkander raakten, naderde, tusschen de groote vlakken der Merwede en van den hemel, eene passagiersboot, als onbeweeglijk door den afstand, het water met de draayende raderen opslikkend. Haar zwarte stip werd grooter en grooter.

Ondertusschen bleven Lüben en Boomers rustig zitten, slaperig, met vermoeide oogen door de schittering der rivier. Zij hadden zich, door veelvuldig zien, doodgekeken op hunne omgeving. Zij hadden het oog voor de natuur verloren, er slechts de bijzonderheden uit bemerkend, welke belangrijk zijn voor binnenstadsmenschen: de aankomst en het vertrek van zekere booten, de menschen die ze meêvoerden of aanbrachten, het goederenverkeer voor de leggers, de wandelaars op den dijkweg, de bootjes zekerer eigenaars het rivier-vlak overstekend, het leven op den horizon, zich openbarend in kleine stipjes, onmerkbaar of onbeduidend voor het niet geoefende oog. Op het overige sloegen zij geen acht, het door den sleur onderschikkende aan de voorwerpen hunner belangstelling; het leefde ter zijde van hen, eene geheele bevolking voedend en in beweging houdend zonder beschouwd of bedacht te worden, evenals men op eene stoomboot zelden meer om de raderen denkt, die ze doet voortbewegen. Nu en dan riep een van beiden: ‘Kijk, daar heb je de wagen van Kinderveld, zeker een vracht koffie voor de Tielsche boot!’ of: ‘zeg maar, de veerboot komt veel te laat aan, wat zou-d-ie zoo lang voor Workum te doen hebben gehad?’ Soms ook: ‘Zie, meneer Delters staat nou al te wachten; hij moet zeker met de boot van half vijf naar Rotterdam’, of: ‘daar komt Mevrouw Verheeldt met 'er dochters op den dijk aan!’

Langzamerhand kwamen meerdere menschen de

Waterpoort uit, zich verspreidende over de drie grindpaden, welke op den lap grond, voor de wallen aangeslibt, naar de drie leggers leiden. Het waren passagiers voor de heusdensche boot, in de Koffiehuizen gewaarschuwd 'dat de Heusdensche in zicht was'. Bij wijlen rolde ook een handwagen de poortopening uit, getrokken en geduwd door sjouwerlui, werkende met armen en beenen, onder groote spierinspanningen; eenige lage karren, getrokken door forsche Ardenners, met vierkante schoften, voerden bij de waterzijde kisten en balen aan, weder vertrekkend onder luid knerstend gekras der wielen op den grindweg. Nietsdoende wandelaars slenterden ook naar buiten, zich wachtende samenvoegend. Er had zich eene kleine plaats vol bedrijvigheid voor den legger der 'Heusdensche' gevormd: ophooping van neêrgeworpen goederen, samengeloopen kijkers en passagiers, kuyerende sjouwerlieden, straks de goederen moerende opladen, alles geschroeid onder de zon, die nu eenigszins schuins boven Sleeuwijk stond.

En Lüben met zijn vriend bezagen dit tooneel uit de hoogte, elkander nu en dan opmerkingen toevoegend van menschen die het meer gezien hebben, totdat plotseling de eerste uitriep:

- Kijk, daar heb je 'r weêr!

Hij boog zich uit de veranda, Boomers volgde hem. Uit de Waterpoort, onder hare parasols, kwamen Mevrouw van Mander en haar logeetje. De eerste was in eene losse, gemakkelijke zomerjapon, schommelend in de welgedane dikte eener kommerlooze matrone; de laatste nauw omgoten door haar lichtbruin kleedje, van de uiterste punten der schouders schuins toeloopend naar het middel, met eene kleine uitzetting over de heupen haar onderlijf slank aangevend; zij droeg een klein, zwart tashje in de hand. De beide heeren, in de hoogte, zagen haar van achteren, de vormen zich afteekenend tegen den stofferigen, lichtgrijzen

weg. De oude dame gaf het jonge meisje uitleggingen over hare omgeving, met spaarzame gebaren, zich soms zacht tot haar buigend in de glimlachende vertrouwelijkheid eener goede dikkert. Zij bleven een oogenblik naar een visschersbootje, dat van wal stak, staan kijken, en wandelden toen naar den legger voort.

‘Kom, ga meê kaerel,’ riep Lüben na eenige oogenblikken. ‘Ik ga's buiten kijken!’

Zij haastten zich de zaal uit, den trap af, sloegen links om, de Waterpoort door. Nu bevonden zij zich ook buiten, weder bevangen door de zomerhitte, de twee vrouwen op eenigen afstand volgend. Mevrouw van Mander en haar logeetje hadden de groep wachtenden bereikt, bleven staan, boven op den legger.

- Wat, merkte Boomers op, zoû ze ook met de ‘Heusdensche’ meê moeten?

- Ik denk 't wel! Ze heeft tenminste 'n taschje bij zich.

Zij gingen langs den legger, groetten de beide dames, en hielden eenige passen verder stil, bij den waterkant.

De stoomboot was op ongeveer duizend meter genaderd. Haar zwarte karkas, door een witten band omgeven, lag hoog boven het water, stampend, snorkend, snuivend. De breede schoorsteen dampte een dunnen rookwolk uit, wegblauwend; en de kapitein, op een der raderkasten, wijdbeens, zag naar voren, naar den legger. De voorzijde der boot sneed het water, het in twee mesvormige reepen langs hare zijden oplichtend, op een meter afstand weder latende neêrzinkend. De kapitein bracht zijne mond aan een roepbuis, en onmiddelijk verminderden de raderen de snelheid hunner wentelingen, half slag werkend. Nu zagen de twee heeren voor op de boot een officier staan, die, na eerst nauwkeurig den legger bekeken te hebben, met de hand begon te wuiven, en daarna de twee dames terug groetten, Mevrouw van Mander met haar parasol, het logeetje met de hand.

- Hé!, deed Lüben hooren, en bleef oplettend to ezien,

De raderen der boot hielden eensklaps stil; de 'Heusdensche' was vlak voor den wal; alle passagiers waren duidelijk te onderscheiden. Zij schoof voort, glijdend over het water, zonder eenige beweging doorschietend, met een helder geplas van neêrvallende druppels. De lucht, zuigend in de raderkasten, deed een dof gebrom hooren. Bons! zij smakte tegen den legger; van de voorzijde werd een dunne lijn uitgeworpen, die men op den legger inhaalde; aan het uiteinde zat een dikke tros, welke bevestigd werd. En terwijl de kapitein den mond weder aan de roepbuis bracht, de raderen eenige zachte slagen achteruit deden, vergezeld van glijdende, geoliede bewegingen der machine, zagen de heeren hoe de officier en het logeetje elkander vriendelijk, hartelijk toeknikten. De officier riep iets van de boot en de beide vrouwen lachten.

Ook van de achterzijde der boot was een tros uitgeworpen en bevestigd; nu lag zij stil. Eenige dekknechts en de bootsman schoven een loopplank van het dek, en eene rij van passagiers stroomde er over, den legger op.

- Kijk! riep Lüben verwonderd, en hij zag, dat de officier en het meisje elkander omhelsden, zoenden, glimlachten. Wat beteekent dat nou? Geëngageerd!

Mevrouw van Mander, gevolgd door het paartje, ging aan boord; de heeren verloren haar uit het oog, verdwaald tusschen de menschen. Eene bedrijvige drukte op de boot en den legger deed hun de aandacht verliezen. Gesmijt, gesmak, gekwak met balen, kisten, manden volgde, een gekrioel, gestuif, gevlieg van dekknechts en sjouwerlui vervulde het tooneel; ten slotte een overreiken van cognossementen, brieven en pakjes. De boot, met een onbeweeglijke machinekamer, waaruit een ijzgerammel door het aanstoken

der vuren opsteeg, een dampenloozen schoorsteen en verlaten roerrad, liet haar dek beladen, onverschillig, als een groot beest, dat onderworpen bukt om zich den rug te doen bevrachten. Spoedig verminderde het geloop en gevlieg, eene nijvere rust herstelde zich, een bel werd geluid. En nadat Mevrouw van Mander de boot weêr verlaten had, de trossen waren losgemaakt, en de 'Heusdensche' langzaam tegen stroom begon op te werken, door zijn schoorsteen dikke, zwarte rookwolken brakend, spraken Lüben en Boomers haar aan. Op de boot, aan de landzijde, stonden de officier en het meisje gearmd tegen de verschansing, Mevrouw van Mander wuivende groetend, tot in de verte. Toen zeide de oude dame, met een fijn glimlachje, tot de heeren, die aan hare zijden wandelden:

- Vinden jullie dat geen aardig meisje?... 't Is 'n nichtje van me uit Heusden; ze is geëngageerd met dien officier, meneer Van der Wek de Voort, luitenant van de artillerie. Ze is van morgen even bij me aangekomen en nu gaan ze samen door naar zijn ouders, te Heusden!

En bij huis gekomen, eindigde zij het gesprek:

- Je willen me zeker het plezier wel doen Zondag-avond bij me te komen theedrinken, hé?

Het was smoorheet; de schaduwen in de straat groeiden aan.

Oproer in het ballet.

I.

- Wel ja, dat mot'r nog maar bijkommen! Wel zeker! Nou maar ze kennen stikken, hoor!

En Anna Weijde, een der danseuses, smakte de deur van haar kamertje dicht, zoodat een doffe echo weêrklonk in de holle gang van het Opera-gebouw.

- Wat hebben we nou aan 't handje? vroeg Marie Ketten, de oudste der drie zusters, die met Anna van hetzelfde kamertje gebruik maakte.

- De Directeur wil dat we nou ook zelf voor de zwarte schoentjes voor de eerste akte van 'Le Forçat' zullen zorgen.

- Nou, laat dat'm lekker wezen! Wel ja, alsof we nog niet genoeg hadden: je maillot, je ondermaillot, dan laast nog dat goed van de rokjes voor de Juive en de Faust, en dan dit nog en dan dat nog. Jawel, lekker, hoor! En dan mot die Henri de flauwigheid hebben, je 'n paar keeren te beboeten, dan blijft er niks van je vijftwintig gulden over. Nou, hij mag voor mijn part naar de maan loopen; an mij geen zwarte schoentjes, hoor!

En zij gaf zich een fermem slag op haar billen, terwijl zij haar been, nauw omsloten door een vleesch-

kleurig maillot, recht vooruit stak. Anna Weyde stond ondertusschen voor een spiegeltje, dat tegen den witgekalkten muur hing, en waarvan aan weêrszijden een gaspit waayervormig opbrandde; hare uitstaande, tarletan dansrokjes wierpen eene ronde vlek schaduw op den vloer, heên- en wêer dansend met de bewegingen van haar lichaam. En na dezen uitval van Marie Ketten zwegen beiden eenige oogenblikken, hare dozen met ‘poudre-de-riz’ en ‘rouge-fin-de théâtre’, hazepootjes, crayons en kokertjes lippenrood bij elkander zoekend, gedachtenloos luisterend naar het leven in de haar omringende kamertjes. Deze kamertjes, naast elkander gelegen, hadden eene doorlopende open ruimte bij de zoldering, waardoor een grauw-gouden nevel tegen het plafond hing; de warme uitwaseming der gaspitten vermengde er zich met geschreeuw van stemmen en geraasmakend verplaatsen van allerhande voorwerpen, een chaos van geluiden en dampen. Links van hen werd luide gezongen, rechts gestoeid en vroolijk gelachen.

De groote repetizie van het ballet was voor dien avond afgelopen; de ‘Ecole de danse’ kon naar huis gaan en de danseuses, haastig naar boven gesneld, kleeden zich nu aan.

- Zeg, Dien, ben je daar? schreeuwde eensklaps Marie Ketten naar den kant van het linksche kamertje, terwijl zij onophoudelijk hare beenen zat te bekijken en te streelen.

- Jawel, wat is 'r?, antwoordde eene stem achter het houten beschoot.

- Heb je dat al gehoord van den Directeur?

- Nee! Wat dan?

- Wel, dat we zelf onze zwarte schoentjes voor den ‘Forçat’ moeten betalen!

- Wat? Zelf onze schoentjes betalen? Nou, daar kan-ie lang op wachten, hoor! Zelf betalen! Morgen brengen!

En daarop hoorde men achter het houten beschot sissen om het zingen tot stilte te brengen; maar toen dit niet ophield, scheen de danseuse boos te worden, want nijdig riep zij:

- Och, hou toch 's even je vervelenden mond. Ik kan niks verstaan. Ja we weten wel, dat je mooi zingt.

- Zoo! Vin-je!

En daarop eindigde het zingen. Ook rechts was het gelach en gestoei opgehouden, waarna een dof gegons uit alle kamertjes opsteeg; in de verte deden zich hevige uitbarstingen van een twist hooren; op den gang klapten deuren, vermengd met geloop, gepraat, geroep, gelach, het onzichtbare gekrioel uit de ingewanden van een Opera-gebouw, dat als een stroom van bedrijvig leven de lucht bezielde. De beide danseuses, zich uitkleedend, zwegen voort.

En eensklaps werd het kamertje van Anna Weijde geopend; Dien Scheffers kwam binnen, gezet, met zware buste, in een zwarten japon en een wit lijfje; heur haren hingen los over de schouders, kastanjebruin, met champglanzen van het gaslicht op de golvingen. Jo Ketten, de jongste zuster van Marie, volgde haar, klein, lachend, met guitige, zwarte oogen. Zij sprong met eenige vlugge beenbewegingen in de rondte, kneep haar zuster, die nog altijd haar beenen zat te bekijken, in de kuiten, en bleef toen staan, voor Anna, de handen op de heupen, het hoofd in den nek, in eene Angot-houding.

- Wat zeg je, riep ze uit, zwarte schoentjes betalen? En zegt de Directeur dat?.... Dat nooit, dan nog liever in de lucht!.... Poefffff!

En snel draaide zij zich op de hielen om, haar guitig gezicht in den spiegel weërkaatsend, lachend de anderen aanziende; zoo bleef ze staan.

- Och, sta nou geen flauwe fratsen te verkoopen, zei Dien ernstig.... Nee, luidjes, laten we'r nou geen flauwigheid van maken; laten we'r es ernstig over

spreken; 't is beroerd genoeg.... Ik weet niet wat jullie doen, maar ik bedank er voor om ze te betalen!

- En ik ook! riep Anna.

- En ik ook!

- Nou ik ook!

Dien wenkte met haar hand om stilte.

- Meenen jullie 't heusch? Doen je 't waarachtig niet?.... Niet?.... Nou, da's goed? Maar dan motten je 't ook volhouden, hoor! Anders geeft 't niks. Wat zeg jij 'r van Anna?

Anna antwoordde niet onmiddellijk; zij deed haar tarletan rokjes uit, en stond, met de armen op den rug gebogen, naar een speld te zoeken. Jo Ketten kwam haar te hulp.

- Wacht, laat 'k je 's helpen, en ze begon bij Anna naar den speld te zoeken, met hare dunne vingers het roze tarletan doorwoelend.

- Wat ik er van zeg? vroeg Anna, zich een weinig naar achteren buigend en de armen oplichtend om Jo het voelen gemakkelijk te maken. Wel, we motten 't verdraayen.... Maar allemaal samen.... Dan mot de Directeur ze wel geven.... 't Is wat moois; eerst heeft ie gezegd.... en 't staat ook in 't contract, dat hij de helft van de schoentjes zou betalen, en nou 't er op aankomt, motten we ze zelf heelemaal betalen. Nee, ik doe 't niet; ik verdraai 't; hij heeft 'r geen recht op!

- Nee, dat heeft-ie ook niet!

- Ja, 't is wat lekkers! As ik 't geweten had dan was ik 'r nooit bijgekomen.... En dan die danslessen van Henri, elken ochtend van negen tot tien uur, daar je nog iedere maand twee-vijftig voor betalen mag.... Dat gaat 'r ook nog af. 't Is wat moois! Moeder zei eerst, dat zij 't voor mij betalen zou, maar nou doet ze 't ook niet meer.

- Ik bedank je; 't is me veel te duur. Nee lui, we doen 't niet, hoor!

- Nee, waarachtig niet! riep Jo Ketten, en ze gaf met haar vuist een slag op het tafeltje, onder den spiegel. Ik heb 't niet; ik kan 't niet betalen!; daarop bracht ze haar dij in de hoogte, er op kloppend als op een leege zak.

- Daar heb jij anders niet over te klagen, Baby; jij hebt 't wel!

Jo Ketten lachte vroolijk in haar kleine gezichtje, en liet een rij witte tanden zien tusschen vochtige, roze lippen. Jo ging veel met studenten uit, had haar zakken altijd vol geld, maar gaf ook veel weg, vooral aan haar zusters. Iedereen hield van haar. Zij was algemeen bekend onder den naam van 'Baby', omdat de studenten haar, wegens haar kinderlijke vroolijkheid, zoo gedoopt hadden.

- Och, Dien, hou-jij je maar stil; jij bent 'r ook niet vies van, antwoordde haar zuster.

Marie, Jo's zuster, koos altijd haar partij, en wanneer zij in onaangenaamheden kwam, kon men zeker zijn ook met Marie te doen te krijgen. Zij was eindelijk begonnen haar maillot af te stroopen, had een been ontbloot, dik, warm getint door het gaslicht.

- Kom, kibbel jullie nou weêr niet! Daar kom je niks verder meê... Zeg 's Baby, weet je ook of Bet Verwey 'r nog is?... Ja!... Nou, laten, we 'r haar dan ook 's over spreken; ze zal ook wel meêdoen.

- Ja, vooruit, dat motten we hebben! Bet mot 'r bij wezen!

En Jo stoof het kamertje uit. De anderen bleven zwijgend achter, terwijl de gasvlammen heên- en weêrwaaiden, door den tocht der openstaande deur. Het woelige leven der bovenverdieping gonsde rond haar; er werd druk over de gang geloopt; allerlei gestalten schoven hare silhouetten langs de deuropening; zwijgend zagen zij ze na. Een oogenblik werd de groote drukte gedempt, en toen steeg uit de diepte

eener trap, op het einde van den 'corridor', de opera-muziek der repetitie, het stemgeluid der zangers, nu eens van een enkelen, dan weêr van meerderen tegelijk, helder, met golvende kracht; daarna overstemde een paerelende lach alle geluiden. Deuren sloegen in de verte open en dicht, luid gepraat naderde, daar het schuifelend geglij der dansschoentjes over den houten vloer onhoorbaar was. De drie danseuses in het kamertje zagen elkaêr glimlachend aan. En Jo Ketten, druk pratend, aan het hoofd van een achttal snappende vriendinnen, verscheen in de deur, den arm gevend aan eene groote, zware vrouw, aan Bet Verwey. Het kleine kamertje was in een oogenblik gevuld; in eene woelige wanorde krioelden de danseuses dooreen, sommigen nog in hare tooneelpakjes, anderen half ontkleed, wêer anderen met een donkeren japon en een lijfje aan, en op kousen. De meeste gezichten waren met eene doode, poppige tint overtogen, het gelaat bedekt met plakATEN verf: zwart rond de oogen, rood op de wangen, lachend met de vreemde uitdrukkingen van zieke clownskoppen. Eenige gestalten, in hare korte, uitstaande dansrokjes, geleken op hooge tafelschelletjes, met een grooten knop er op; bloote armen, geblanket met vetwit, bogen zich als met de slanke bewegingen van zwanehalzen; stukken bloot vleesch waren rossig getint door het gaslicht. Allen drongen naar voren.

Bet, gearmd met Jo, bleef voor Anna Weijde staan, die, zittend, hen aanzag met groote, gitten oogen.

- Is 't waarachtig waar, Anna, dat de Direkteur gezegd heeft, dat we zelf die schoentjes motten koopen? vroeg Bet te midden van een hevig geraas.

- Ja, waarachtig, en toen ik de trap opging heeft Madam 't me ook nog gezegd!

- Zoo! en Bet keerde zich naar de danseuses om, die achter haar waren blijven staan. Ze stak hare armen, die op de rondingen schamplichten pakten, in de hoogte, en hare dikke borsten, als die eener nor-

mandische min, zetten zich op onder het nauwsluitende mailllot.

- Zeg, lui, houwen jullie nou 's even allemaal je gezicht. Weten je wat 'r nou weer aan 't handje is?

- Nou! Wat? Wat? Wat dan?

- De Directeur en Madam hebben an Anna gezegd, dat we zelf onze zwarte schoentjes voor de eerste acte van de Forçat motten koopen!.... Maar je begrijpen toch dat we 't verdraayen, hè?

- Natuurlijk! riep een der danseuses, geleund tegen den deurpost. Eenige nieuwsgierige gezichten, vertoonden zich in de gang; een tooneelknecht stond op de teenen, achteraan.

- Natuurlijk! Waarachtig! Jezus, wat denkt-ie wel! klonk het nu van alle kanten, en eene onstuimige, dringende beweging ontstond in de groep vol bonte kleuren.

- Och, Ant, sta nou zoo niet te dringen!.... Zoo lekker ben-je-niet! riep Jo Ketten tegen haar buurvrouw.

- Nee, dat weet 'k wel!.... Die lange met z'n kalfsoogen wel, hè? antwoordde Ant Plesman, bijgenaamd 'de Bleeke', en ze smakte beleedigend met de lippen.

Een twist dreigde te ontstaan, want Jo richtte zich overeind. Maar woedend kwam Bet Verwey tusschenbeide, Ant een por in de zij' gevend.

- Brutale hengst, hou je lamme gezicht toch! Je staat ook altijd standjes te maken. Er wordt je ommers niks gevraagd!

Kiss! kiss! kiss! hitste men in de rondte; maar de bleeke hield zich stil.

- Nou, lui, laten we nou doorgaan, vervolgde Bet Verwey. Jullie verdraayen 't dus allemaal, hè?.... Goed zoo! Maar dan ook naderhand geen flauwe smoezen uithalen, hoor! We verdraayen 't voor eens en altijd. Die naderhand bedankt, kan van mij op z'n bliksem krijgen! en ze dreigde met haar dikken, krachtigen arm.

Anna Weijde was opgestaan en leunde op Bet's anderen arm.

- Goed, Bet, viel zij in, maar we motten de zaak netjes anpakken. Laten we 't dan ten minste an den Direkteur zeggen!.... Er hem niet in laten loopen! Da's gemeen!

- Ja, jawel!, schreeuwde men van alle zijden. Hij heeft 'r ons ook zoo dikwijls in laten loopen!

En Marie Ketten voegde er bij:

- Nee, da's klets! Geen zoete broodjes bakken, Anna!

- Ik bak geen zoete broodjes! riep Anna, terwijl hare groote, gitten oogen met twee lichtpunten vonkelden.

Eene hevige woordenwisseling begon zich te ontwikkelen. Allen liepen van hare plaatsen, krioelden dooreen; een geweldig geraas vervulde het kamertje. Men wierp elkaêr ruwe woorden en verwijten naar het hoofd. Sommigen wilden in het geheel niet meer komen voordat de Direkteur haar de schoentjes had geleverd; anderen zouden wel de les en de repetizies bijwonen, maar niet 's avonds de voorstellingen. Ant Plesman beweerde, dat men van den Direkteur moest eischen de kontrakten te veranderen; als men toch eens begon, was het beter de zaken maar goed aan te pakken. Waarom niet? Wat kon het haar schelen! Als de Direkteur niet toestemde... nu dan gingen ze allemaal weg. Die armzalige vijf-en-twintig gulden in de maand, daar werd je toch ook niet vet van; op een naaiwinkel verdiende je op zijn minst even veel en behoefde je zoo hard niet te werken. Voordat zij bij de opera kwam, was ze dik, gezond, en nu... Kijk maar 's! En ze liet bij de flikkerende gasvlam heur magere borst zien, dor als van een man, met twee uitstekende ravebeksbeenderen, die eene lange schaduw wierpen. Velen waren het met haar eens en gaven hare instemming te kennen.

Ondertusschen was er op de gang een oploopte ontstaan; een nieuwsgierige troep keek door de geopende deur. Tooneelknechts, een portier, figuranten en eenige danseuses, première-deuxièmes en deuxième-deuxièmes, alle 'Françaises', lachten om het hardst.

- Voyez donc! riep er een, toen het geraas zijn toppunt bereikte, la fête du Quatorze juillet!

En hare vriendinnen proestten het uit.

Het rosse licht der gaspitten, op de gang, bescheen ze van achteren, wierp kantlichten langs de omtrekken harer vormen. Uit den 'corridor' gezien, geleek het kamertje van Anna een meisjeskostschool bij het eindigen der lessen: gebabbel, gesnap, gelach, heên- en weêrloopen, een kakelbont dooreengekrioel, eene vreemde kleurenmengeling. Er scheen geen einde aan te zullen komen; de meeningen waren verdeeld, bijna ieder wenschte iets anders. Marie Ketten deed niet meer meê; zij vermoede zich in pogingen om haar bovenmaillot over het hoofd te trekken, de armen in de hoogte, hoofd en rug gebogen, in de houding eener baadster, die heur natte kleêren uitdoet; hare bloote beenen, eene forsche architectuur van vleesch, nauw aaneengesloten, behielden in hunne binnenwaartsche rondingen eene dommelige schaduw. De portier en de tooneelknechts keken haar met groote nieuwsgierigheid aan, letten op niets anders meer. Men drong, in wilde haast, rond Marie heên, zonder veel acht op haar te slaan.

Een kleine kring had zich rond Anna Weijde en Dien Scheffers gevormd, die gearmd staande, op al hetgeen men tot haar zeide, ontkennend het hoofd schudden. Alle plannen stuitten op haar wil af, zij alleen bleven konsekwent. Dat gepraat, waarmeê men toch niet verder kwam, verveelde Anna, en zij zag rond. Toen kreeg zij Marie Ketten in het oog, daarna de open deur, waar de tooneelknechts voor stonden, en woedend stooft zij op, werkte zich door den kring

heên. Men staakte de gesprekken om te zien wat zij ging doen, allen keerden zich naar haar om. Anna bleef midden in het kamertje staan, en verhief hare stem, boos, met gefronste wenkbrauwen, woedende oogen:

- Zeg, wat hebben jullie daar te doen, vuilikken! Ben-je geroepen! Wil jullie wel 's maken, dat je weg kom! riep zij den tooneelknechts toe, en vervolgde: - Och! Dien, smijt jij die deur es dicht! We staan hier niet op de markt.... Niemand heeft 'r iets meê te maken!

Marie Ketten trok nog altijd aan haar maillot; zij vorderde moeielijk.

- Maar Marie, ging Anna voort, hoe kan je nou zoo gek doen? Je wist toch ook wel, dat die kaerels aan de deur stonden!

Met een sterken ruk had Marie de maillot eindelijk over het hoofd gekregen; nu was zij geheel naakt; en luide begonnen hare vriendinnen te lachen, eene gaf haar een klap op de bloote billen.

- Och, zei Marie op den meest gewonen toon, wat kan mij dat schelen; vraag of 't mij hindert, wat is daar nou nog an? en zij begon zich met een handdoek af te drogen, onbeschaamd heur naaktheid ten toon stellend, binnensmonds pruttelend: Gekke meiden! Kinderachtig! Bespottelijk! Het kon haar niets schelen; zij diende als model bij een schilder en ontblootte haar lijf zoo dikwijls onder de oogen der mannen, dat zij er aan gewend was geraakt.

Ondertusschen werd het stil in het kamertje, want de deur sloot nu de geluiden van buiten af. Allen zwegen en luisterden; Anna begaf zich weêr naar Bet Verwey.

- Kom, we hebben niet veel tijd meer. Laten we de zaken nou 's gauw afdoen.... Ik blijf er bij, we motten 't vooruit an den Directeur zeggen, anders doe 'k niet meê.

- En ik ook niet! viel Bet in.

- Goed! Zie-je, Bet doet ook niet meê, riep Anna; dus laten we nou niet kinderachtig zijn en 't maar vooruit zeggen... Willen je 't liever eerst an Madam zeggen? mij ook goed, maar zeggen motten je 't!

- Nee! Nee! niet an Madam! an den Directeur!

- Ook al goed, ging Anna voort, dan an den Directeur! Maar dan doen je allemaal meê, hoor, anders geeft 't niks! Ja, doen je 't?....

- Ja! zeker! waarachtig! en allen stemden bevestigend in.

- En jij ook, Bleeke?

- Och ja, maar 'k zoû 't toch beter...,

- Nee, chut maar, niks beter, overschreeuwde men haar.

- Nou, juichte Anna, de Bleeke doet ook meê. Vooruit! We motten 't nou maar zoo gauw mogelijk doen, we hebben nog maar vier dagen d'n tijd.

- Morgen! Morgen! riep er een uit de hoop.

- Ja, morgen! stemde men van alle kanten toe.

- Goed, morgen dan! En wanneer zullen we 't dan hebben?... Voor de les?... Na de les?...

- Nee! Nee! Op de les! Als de Directeur komt kijken.

- Ook al goed, op de les. Da's ook eigenlijk het beste, dan is Mesjeu Henri er bij, vervolgde Anna.

Bet Verwey nam het woord:

- Zeg luidjes, ik weet wat. Eén van ons mot 't zeggen; en nou stel ik voor 't Anna te laten doen.

- Nee, dat doe ik niet! viel Anna onmiddelijk in.

- Ja! Jawel Anna! begon men te roepen, van voren, van achteren, links en rechts. Allen drongen naar Anna toe, schreeuwden dooreen: Kom Anna! Toe Anna! Doe 't nou maar Anna! Kom, kom! zoo hield men vol. Anna was zeer gezien bij de danseuses; zij was sterk en men ontzag haar ook. Anna zweeg en keek in de rondte.

- Kom, riep Bet Verweij weêr met hare zware stem, kom Anna je mot. De Directeur houdt 't meeste van jou, van jou kan-d-ie 't meeste velen. Als wij 't zeyen, zou 't niks geven. Of durf-je niet?

- Durven? Ja, daar is nogal veel an te durven!

- Nou, as je 't durft, doe 't dan ook. Kom, vooruit Anna! Nou, je doet 't, hè?

- Goed dan zal 'k 't doen. Maar dan doen ze ook allemaal meê!

- Ja, zeker! riep de geheele troep. Allen bevestigden het; zeker deden ze meê; ze begonnen er nu genoeg van te krijgen, het duurde al veel te lang. Ja, het was wat moois! Hard werken en bijna niet betaald worden; neen, daar waren zij niet van gediend. Als Anna het maar zeide, zouden ze haar steunen. Neen, in den steek laten, deden ze niet! Velen stonden tegen elkander te spreken, luisterden niet meer naar hetgeen er gezegd werd. Er heerschte weêr een oorverdoovend geraas.

- Stilte! bulkte Bet Verwey, en allen zwegen.

- Goed, dan zal ik 't doen, hernam Anna, morgen ochtend op de les, as de Directeur komt kijken. Maar laten w' ons nou allemaal gaan kleejen, 't is al laat; anders krijgt-ie 't in de gaten en dan loop je nog maar boeten op!

Nu trokken allen af, in een woelig uitwaarts-dringen, lachend, babbelend, hier en daar met heftige, vertoornde bewegingen. Sommigen kwamen nog naar Anna toe, verzekerden haar in het bizonder hare medewerking, toonden zich ontevreden, kijkend, boos. Jo Ketten liep gearmd met Bet Verwey de gang over, haar iets in het oor fluisterend, waarop beiden in lachen uitbarsten. Een luid, levendig geraas vervulde een oogenblik den 'corridor'; twee aan twee verdwenen de danseuses achter de dichtklappende deuren, de zenuwachtige opgewondenheid over de geheele verdieping verspreidend. En Anna bleef met Marie alleen

in het kamertje, zich haastend met kleeden, zonder veel te spreken. De deur stond geopend in de stille gang. In de kamertjes, rond haar, was het nu iets kalmer; overal werd druk gesproken.

Toen Anna Weijde en Marie Ketten weggingen en een knecht binnenkwam om de lichten uit te draayen, zei Anna:

- Ik vind 't toch eigenlijk beroerd 't te motten zeggen.

- Nou, waarom heb je 't dan angenommen, sprak Marie goedig, en haar een arm gevend, voegde zij er aan toe: Kom Anna, je zal 't wel goed doen, de Directeur kan 't van jou wel velen!

Beiden gingen den wenteltrap af, het tooneel over, op den achtergrond, en langs een klein trapje, waar een lantaarn boven brandde, naar buiten. Op het binnenplein, door de magazijnen en nevengebouwen omgeven, was het rustig, zonder eenige geluiden, duister. De frissche lucht sloeg haar in het gelaat, en zij rilden, bevangen door den plotseligen overgang van het licht en de woeligheid in de kalme stilte. Hier en daar gaapte een verlicht venster tegen het grauwe donker; boven haar hoofd blonken de sterren. En zij gingen, door het huisje van den portier, de straat op. Bet droeg een klein zwart taschje in de hand.

II.

Den volgenden morgen stonden de danseuses der 'Ecole' op eene lange rij, in de lessenzaal geschaard. Eene onrustige stilte heerschte in de lucht. Monsieur Henri, de 'maître de ballet', liep voor het gelid op en neêr, met een grooten balletstok in de hand, als een onderofficier voor eene rij rekruten. De meeste danseuses stonden in hare witte onderbroeken, met een kort, katoenen rokje er over heên, stijf in hare corsetten, met bloote armen, in een wit

lijfje gekleed; allen hadden dansschoentjes aan, oud en versleten, van allerlei kleuren. Langs de rij gezien, geleken zij van het middel tot den grond, in de korte, slappe rokjes, op eene troep jonge Schotten uit de Berglanden; hare torsen, in allerlei grootten, waren nog rustig, in de onbewogen witheid der lijfjes; de meesten hielden de handen op de heupen, de ellebogen van het lijf, gebogen met een stompen hoek; eenigen hadden ze onder de borsten gekruist.

Monsieur Henri was een vreemdeling; hij sprak gebrekkig Hollandsch en men lachte altijd om zijne vreemde uitdrukkingen en wilde, ruwe uitvallen. Ook nu weêr stampte hij eensklaps met zijn balletstok op den grond, zoodat de danseuses opschrikten:

- Eh bien! komt Jo Ketten nie?

- Ja, ze zal wel dadelijk kommen, antwoordde er een uit het gelid.

- Wij wacht al zoo lang!... Oû est-elle! vervolgde Monsieur Henri.

Anna Weyde stond op den hoek van het gelid, zij was nummer één, als de beste danseuse der 'Ecole'. Zij antwoordde:

- Ik weet 't niet. Ik geloof nog op haar kamertje! Ik zal wel even gaan kijken! en ze liep naar de deur.

- Non! Restez, restez, restez! schreeuwde Henri haar woedend na. Restez tranquille! Zij za] wel kom!

Anna ging weêr naar hare plaats terug en bleef onbeweeglijk staan. Hare donkere, gitten oogen dwaalden over de kale, witgekalkte muren der zaal, volgden door het venster het heên- en weêrwaayen van eenige boomkruinen. Ze stond te bedenken wat ze den Direkteur zeggen zou, hoe zij hem moest aanspreken, en was eindelijk versuft, hare gedachten zich oplossend in een wezenloos staren op de nijgende boomtoppen. Zij wist niets helder, niets duidelijk meer, ze had zich stomp gedacht op één zelfde punt. Den geheelen nacht had zij niet kunnen slapen, beziggehouden met het

plan voor den volgenden dag. Met dichte oogen had zij bij zich zelve liggen prevelen, wat zij den volgenden ochtend wilde zeggen: moest zij naar hem toegaan als hij binnenkwam? hoe zou zij haar handen houden? wat moest zij zeggen, ‘meneer’ of ‘Direkteur’?... Meneer! Ja, dat was beter! Zoo bijvoorbeeld: Meneer, de meisjes hebben me allemaal gevraagd u te zeggen, dat ze de zwarte schoentjes voor de eerste akte van ‘Le Forçat’ niet willen koopen. En... Neen, dat ging niet! hij zou woedend worden, als zij dat zoo ineens durfde zeggen... Maar hoe dan?... Zou het zoo niet beter wezen: Meneer, we hebben gehoord, dat u gezegd hebt, dat we de... dat we... Och God, neen, dan werd het weêr zoo lang, dan moest ze zooveel zeggen, dat durfde ze niet! En ze had in bed liggen woelen en draayen, maar niet in slaap kunnen komen. Telkens waren hare gedachten op het zelfde punt terug gekomen: Meneer, de meisjes hebben me allemaal gevraagd.... Meneer, we hebben gehoord.... Ieder oogenblik had zij herhaald: Meneer...., maar kon geen ander begin vinden. Zoo had zij zich in vergeefsche pogingen vermoeid, en, ofschoon moedeloos, had zij toch sterk en krachtig voor zich zelve willen zijn; ze had gezegd: ‘Ik wil!’, maar kon niet; zij had zich hoe langer zoo zwakker voelen worden. Zij had de dekens van het lijf getrapt, een beklemd gevoel in den keel gekregen en in een oogenblik van volslagen zwakte, terwijl eene behoefte tot huilen zich van haar meester maakte, was zij beginnen te bidden, te bidden, dat Onze-Lieve-Heer haar helpen zou, dat ze toch zou weten wat ze zeggen moest. ‘Och, Onze-Lieve-Heer, laat me toch niet huilen.... Nee!.... Niet huilen!’, had zij gesnikt, en was daarop eensklaps, door een tevreden verlichting, in tranen uitgebarsten. Zij had gehuild, huild, zich diep ongelukkig gevoeld, verlaten, alleen in bed. En een oogenblik daarna, behoefte aan steun gehad hebbende, was zij naar Karel gaan verlangen, haar Karel - een student ‘waar ze kennis aan

had'. - Ja, die zou haar wel helpen, die wist altijd zoo goed te spreken! Beste Karel! had zij in zich zelve geroepen. Daarna had ze weêr moed gevat, dien na een oogenblik latende zinken, om het voornemen op te vatten den volgenden morgen niet naar de les te gaan; dan had ze gehoopt, dat de Directeur ziek mocht wezen - zoodoende won zij nog wat tijd - of dat de danseuses allen van plan waren veranderd: allerlei onmogelijke voorstellingen om hare zwakheid opbeuring te geven. Maar dan weêr had zij gezegd: Neen, laat ik toch zoo flauw niet zijn; ik moet, ik wil! Zoo had ze den nacht doorworsteld, doorwoeld. Vermoeid, loom, half ziek was zij 's ochtends om negen uur naar de les gegaan. En daar begonnen de angsten op nieuw. Toen zij in de verte het Opera-gebouw had zien staan, had ze lust gevoeld terug te keeren; ze had naar boven gekeken, naar de ramen der lessenzaal: Daar, had zij in zich zelve gezegd, moet ik 't strakjes zeggen! Hare vriendinnen hadden haar aangehitst, moed ingesproken. Toen zij was binnengetreden, waren alle danseuses bij haar gekomen, en het was geweest: 'Anna dit!' en 'Anna dat', zoodat ze haar half doof en suf hadden gepraat. Daarop was ze naar Marie Ketten gegaan:

- Zeg, Marie, hoe zou ik 't den Directeur zeggen?

- Ja, dat weet 'k niet! Jij weet 't beter als ik! Maar wat zie je bleek!

- Ja, ik vind 't ook lam genoeg, hoor!

En dat had het nog verergerd; iedereen kon het haar dus aanzien, dat ze bleek, niet 'lekker' was? Marie wist ook niet hoe ze het zeggen zou; het was dus wel moeilijk; neen, ze wist waarachtig niet hoe zij er uit moest komen!

Zoo stond ze op den hoek der rij, versuft naar de boomkruinen te kijken, terwijl de andere danseuses zich stilhielden, soms gedwongen lachend. Monsieur Henri liep voor hen op en neêr, met gefronste wenkbrouwen; hij was dien morgen 'uit z'n humeur.'

Droomend, afgetrokken met de lange, zwarte wimpers knippend, dwaalden heure oogen van het venster naar den vloer, bleven starend rusten op haar rechtervoet, waarmede ze op- en neêrwipte.

Monsieur Henri hield voor haar stil.

- Qu'est qu'il y a, Anne? Je kijkt zoo kek vandaak!

Alle danseuses bogen zich uit de rij om naar Anna te zien.

- Ik? vroeg Anna. Mij? Wel niks!

En Henri lachte flauw met zijn tanden; hij beproefde haar hoofd bij de kin op te lichten, om haar in de oogen te zien; maar Anna wendde zich af.

- L'amour est enfant de Bohème, Anne! lachte Henri, en hij ging door, haar nog eenige keeren over den schouder naziende.

- Nee, niet waar Anna, Karel hè? fluisterde een vriendin naast haar.

- Och God, in 't geheel niet!

Vroolijk, haastig trippelende voetstappen klonken op de houten trap. Jo Ketten kwam binnen, lachend, rozig, opgeruimd, in een gekreuk opbollender rokjes. Zij bleef een weinig verschrikt op den drempel staan toen ze zag, dat de 'Ecole' op haar wachtte; maar ze herkreeg onmiddelijk hare schalksche opgeruimdheid als van een verwend poesje, voegde zich in het gelid, naast Anna, en maakte eene diepe hoofdbuiging voor Monsieur Henri, Henri keek haar even norsch aan, en liet een brommend:

- Zoo! Eindelijk! hooren.

- Ja Mesjeu een volgenden keer mot je maar zonder mij beginnen. Dat komt wel terecht! Wat zeg jij Anna?

Alle danseuses lachten; Henri zag eenigszins verhelderd op:

- Allons, ken kekheid mer! Commençons! en hij keek op zijn horloge.

De les nam een aanvang. Men begon met oefenin-

gen om de ledematen lenig te krijgen; daarna zouden de danspassen gerepeteerd worden. De danseuses stonden rechtop, de beenen aaneengesloten, den hiel van den rechtervoet in de holte van den linker; toen werden de armen van het lijf gebracht, op de hoogte der schouders, en begonnen de beenoefeningen. Het eene been werd zijwaarts, voor- en achteruit gestrekt, daarna weder in de holte geplaatst, en de zelfde bewegingen herhaalden zich met het andere. De gansche rij werkte op de maat, de zaal met losse zuchten en gefrommel van linnengoed vervullend, in eene verlepte kleurschakeering. Monsieur Henri leunde tegen den muur, de handen op het uiteinde van den balletstok gekruist, wijdbeens. Nu en dan schreeuwde hij eene opmerking, een bevel:

- Dien, je handen hooker! Non, non, non hooker! Veel meer!.... Plesman, ook meer akkerover! Veel meer, veel meer, nok meer! Wees maar niet bang.... Marie, je beenen meer bij elkaër houwen.... Allons, allons, allen tegelijk; Un! deux! trois!.... Jij doet veel te gauw Jo! Niet zoo haast! Zoo..., Un! deux! trois! Un! deux! trois!.... Zoo kaat 't koed! Nou oplet' hoor!.... Un! deux! trois!

Hij kommandeerde als een onderofficier voor een gelid soldaten. Telkens veranderde hij van stemming: nu eens norsch, dan weêr lachend, en wanneer hij, door eene onhandige beweging van een der danseuses, een borst of eenig ontbloot gedeelte van een lichaam te zien kreeg, opgeruimd brommend, er daarna weder eene beknorrend, uitscheldend, om na een oogenblik op nieuw goed te keuren en te prijzen. En de rij jonge vrouwen voor hem, sommigen in losse, anderen met opgebonden haren, een doek rond het hoofd, eenigen met blooten hals en bloote armen, anderen in hoog dichtgeknoopte, witte lijfjes, met wijde, witte broeken, geleken nu eens in hare wankelende buigingen op bedouinen, bij het ondergaan der zon hunne

avondgebeden prevelend, dan weêr op eene rij marionetten, die bij den druk op een veer, allen tegelijk eene beweging uitvoeren, of op eene verzameling menschen, bewogen door krampachtige aandoeningen, zich wringend in allerlei bochten om de pijn te stillen. Vlekken vleesch kwamen te voorschijn, vermengden zich met anderen, verdwenen; het was, in de regelmatige wendingen der oefeningen, eene speelsche naaktheid, wisselend met de reine blankheid eener jonge bruid: roze lichamen, die zich bloot gaven, weêr wegschuilend als onder witte lakens; van een afstand geleeke de warrelende rij op een witten wolk, waarin bloote schouders, armen en gezichten het rozige vleesch scheen van stoeyende engeltjes.

Na eenige oogenblikken liet Monsieur Henri deze bewegingen eindigen en kwamen moeilijker oefeningen aan de beurt. Staande op den houten vloer, de armen nog gestrekt, ver uit elkaêr geschoven, spalkten zij de beenen zijwaarts in de wijde pijpen harer witte broeken, trokken zij ze op, de knieën in de lucht, voerden zij er allerlei draayende bewegingen mede uit. Sommigen waren vermoeid, hijgden, hielden op en zagen naar de anderen; nu en dan liet zich een zucht van inspanning hooren in de stilte der zaal, alleen verbroken door het schuifelen der voeten over de planken. Henri bromde niet meer; hij was stil geworden en zag met nieuwsgierige oogen naar de heupen en dijen der jonge vrouwen. Eindelijk werkten er nog slechts drie voort; maar toen deze zagen, dat zij nog alleen doorgingen, hielden ook zij op, en de geheele rij stond te hijgen. De longen bliezen de lucht met stuipachtige stooten uit, als wild gebruikte blaasbalgen. Anna leunde tegen den muur, met zwoegenden boezem en starende oogen. Haar hart klopte hoorbaar in den keel.

Nu moest op bevel van Monsieur Henri de geheele rij nog verder uit elkaêr staan. Sommigen hadden

het zoo warm, dat ze nog eenige kleedingstukken afdeden. Jo Ketten, vroolijk, met verhitte wangen, stralende oogen, trok haar witte lijfje uit; zij geeuwde voortdurend en knipoogde tegen Anna. Zij had niets meer aan dan een hemd, een slap rokje, neêrhangend tot de knieën, en eenig ondergoed. Ze bracht haar handen in de oksels der armen, zette de borsten op, zag naar beneden, en proestte op eens in lachen uit. Haar metalen lach werkte aanstekelijk en velen lachten meê, niet wetende waarom. Monsieur Henri werd weêr boos:

- Allons, allons, ernst! Jo Ketten, silence, tranquille! Niet zoo staan te lach' hoor!

Jo Ketten haalde de schouders op, alsof zij zeggen wilde : Hoe flauw! en zich tot Anna wendende, zei ze zachtjes:

- Zeg, Anna, je kan wel zien waar ik vannacht geweest ben. Kijk, m'n hemd zit ten achterste voren!

- Jo! Jo! schudde Anna op een goedigen toon, en, lachend, begon zij met de oefeningen. Het geheele gelid stond nu met één been opgetrokken, het strekkend, buigend, voorwaarts, achterwaarts, zijdelings, daarna het zelfde herhalend met het andere. De meesten hielden zich onbeweeglijk stil, eenigen wankelden; Monsieur Henri raasde en tierde:

- Kan-je niet meer staan op één been, uilskuikens! Jij, Dien, houd-je toch stil. Je moet staan as een ooivar! Stil, stil, stil!.... Allons, encore une fois!.... Been optrek!

- Un! - Streck! Deux!... Niet wakkele!....

Nu begonnen de meesten te wankelen; zoolang konden ze het niet uithouden; toch beproefden zij het tot het laatste oogenblik door te zetten, en, waggelend door hare pogingen, begonnen te lachen. Woedend stampte Henri met de punt van zijn stok op den vloer:

- Wil-jul' stil zijn, anders sla ik je met die baton op je fighuur!, en hij bewoog hem eenige malen dreigend op en neêr.

Toen schaterden allen het uit: Wel, ja kom 's op!

riep er zelfs een, en de anderen schreeuwden: Vooruit! As-je durft!

Henri zeide niets meer; hij wachtte totdat het leven een weinig bedaard was. Daarna zag hij het gelid langs en bemerkte verkeerd gehandeld te hebben. Langzaam streek hij zijn snor op, brommende:

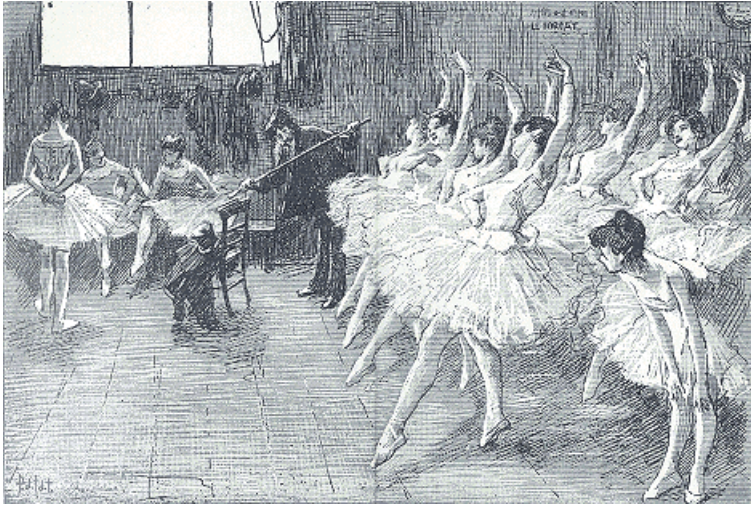
- Allons, allons, ben jul nou klaar? Recommençons! Nok eens.

De danseuses waren tot bedaren gekomen, en begonnen de oefeningen op nieuw. Er heerschte iets drukkends in de lucht, er broeide een weêrspannige geest; men sprak niet meer en de stilte verontrustte de balletmeester. Zonder naar elkander te zien, verrichtten zij de voorgeschreven bewegingen, lieten hem brommen en razen, schenen het hoofd onder zijne bemerkingen te buigen en gehoorzaamden met eene dwongen, doffe onderworpenheid. Soms zagen zij naar het einde van het gelid, naar Anna, die niets opving van hetgeen rond haar gebeurde, in zich zelve gekeerd, en alle passen uitvoerde, met hart en ziel bij hare dansoefeningen.

Jo Ketten deed ook eerst met ijver meê, daarop geeuwde zij, bleef staan, tuurde met vermoeide oogen door het venster, naar de boomkruinen, die tegen een leigrijzen hemel wuifden. Ze rekte de armen uit, wrong haar borstspieren las en geeuwde nog eens met wijd geopenden mond. Daarop verliet ze het gelid en ging op een stoel bij de tafel zitten. Niemand lette op haar en Henri zei niets.

De danseuses stonden ondertusschen allerlei danspassen te repeteeren. Soms moest Anna uit de rij komen om ze voor te doen, en dan herhaalden de anderen ze, allen tegelijk. Ze begonnen met de eenvoudigsten. Het linkerbeen werd zijwaarts achteruit gebracht, snel weêr op den grond geplaatst, achter den rechervoet, die daarop vooruitvloog, een kleinen schop in de lucht deed en snel weêr werd neêrgezeten. Daarop

t.o. 96

Frans Netscher, *Studie's naar het naakt model*

werd de rechtervoet zijwaarts achteruit gebracht en herhaalde zich de zelfde beweging met het linkerbeen. De gansche rij schommelde, zacht wiegend, twee keer op, twee keer neêr. De slap hangende rokjes waren in eene onstuimige beweging, op- en neêrwaarts vliegend met losse fladderingen; de beenen waren tot boven de knieën zichtbaar, en de danseuses, met de armen van het lijf, het hoofd slank gebogen, geleken vrouwen, die zich spiegelen in een watervlak. Er werd een oogenblik rust gehouden. Daarna hervatte men de danspassen, tot de meer samengestelden opklimmend. Het been, dat vooruit gestoken werd, moest een dubbelen stoot in de lucht geven, daarna de voet, in één lijn met het onderbeen gestrekt, op de teenen worden neêrgezet, waarop het andere been de zelfde oefening herhaalde. En zoo wiegde de gansche rij, van links naar rechts, als zwevende op eene luchtige maat, zonder eenig geluid; de dansschoentjes kwamen onhoorbaar op den vloer; alleen het waayeren der rokjes veroorzaakte het zwiepend geluid van den vleugelslag eens grooten nachtvogels, wegwiekend boven het hoofd. Monsieur Henri kwam in eene betere stemming; het ging naar zijn zin.

Jo Ketten had middelerwijl in de lade der tafel twee dozen gevonden: één met witte en één met roze 'poudre-de-riz'. Zij had een der dozen tusschen hare knieën gezet en vastgeklemd; met de linkerhand hield zij hare krulletjes van het voorhoofd, in de rechterhand had ze een zacht kwastje, en zoo bepoederde zij zich het geheele gelaat. Eerst legde ze eene laag wit op haar rozige wangen, waaruit hare vroolijke, blauwe oogen schalks glinsterden. Toen ging zij voor den spiegel staan om zich te bekijken. Verrast door de lijkachtige uitdrukking van haar gezicht barstte ze weêr in een guitig lachen los, zoodat zij de aandacht veler danseuses tot zich trok, die meê begon-

nen te lachen over het lijkkleurig gelaat, met vroolijken mond en oogen.

- Eh bien, waarom dans je niet meer Jo? vroeg Henri ineens.

- Och, Mesjeu, ik heb zoo'n pijn an m'n enkels, zei Jo, plotseling ernstig.

Henri bleef haar in de oogen zien, en zei toen droog, over zijne strakke lippen:

- As de ge maar nergens anders pijn hebt! daarna draaide hij haar den rug toe.

Jo stak haar tong uit en maakte een langen neus; toen ging zij weêr zitten.

De dansles werd geregeld voortgezet. Nu en dan deed zich een vermoeid gehijg hooren; boezems zwoegden, beenen en voeten warrelden dooreen. De stem van Monsieur Henri scheurde bij wijlen de stilte met een kort bevel, op gebiedenden toon uitgestooten. Soms moesten passen en houdingen herhaald worden; veel moeite had men met de 'attitude' en de 'arabesk', en het bevallig buigen der armen, het oplichten van het been gaf tot eene afmattende repetitie aanleiding; dan kwam Anna weêr vóór het gelid, den pas voordansend, de houding vormend, ten voorbeeld der anderen.

Langen tijd verstreek zoo, waarin Jo Ketten zich met roze 'poudre-de-riz' zat te bestrijken, gezicht, armen en hals. Eindelijk, na een half uur van angstig wachten, werd de deur geopend en kwam de Directeur binnen. Het was een groote, gezette man, met eene kleine snor in een bol, rood, gezond gelaat.

- Hoe gaat 't vandaag? Schieten we nogal op? vroeg hij.

- Ça va bien! antwoordde Monsieur Henri, terwijl hij doorging met het aangeven der oefeningen, tellend en bemerkingsen maken.

- Zoo! Zoo! bromde de Directeur en stak de handen in zijne wijde broekzakken.

Alle danseuses zagen angstig vragend naar Anna,

die niets scheen te bemerken en ijverig doordanste. Hare wenkbrauwen waren nog gefronst, en een ontevreden plooi trok hare mondhoeken weg.

- Kom, Anna, vooruit nou! fluisterde Marie Ketten aan hare zijde.

- Ja dadelijk! antwoordde zij, benauwd opziende, als bij het herdenken van een akeligen droom.

En het zacht fluitend gezwiep der rokjes vulde de opvolgende stilte; ademtochten, diep uit de longen, ontsnapten met hortende stooten; armen en beenen deinden, zweepzwerden, ontwikkelden zich in bevalligheid. En men danste, op en neêr, neêr en op, hard begonnen, zacht geëindigd, sluipend slank, kwijnend los. Een koele wind woei den Directeur in het gelaat, die, op zijn knevel knauwend, naar het dansen zag. Nu eens liep hij voor, dan weêr achter het gelid, bekeek, met den keurenden blik eens paardenkenners, eenige der danseuses, knikte in zich zelve, twee- driemaal goedkeurend, en bleef toen wijdbeens staan, de handen in de broekszakken. Eensklaps wendde hij zich tot Jo Ketten, die in haast de 'poudre-de-riz' van haar gelaat had geveegd.

- Zoo freuletje, waarom dans jij niet meê? denk je 't van zelf te leeren?

- Nee, dat niet! antwoordde Jo. Maar ik heb zoo'n pijn an m'n enkels.

Monsieur Henri zag den Directeur lachend aan, en deze wendde zich af:

- As 't morgen dan maar over is, hoor!

Eenigen tijd dansten zij voort, onder den somberen blik van den Directeur, die eindelijk van houding veranderde, en iets tusschen de tanden bromde. Daarop wilde hij weggaan, maar hield nog even bij de deur stil. Een onrustig gefluister deed zich in de rij danseuses hooren; Marie Ketten stootte Anna met den elleboog aan.

- Zeg, riep de Directeur, zullen jullie er nou om

denken overmorgen voor den Forçat op je tijd te kommen! Je weet 't, om zes uur, anders staat er boete op, hoor!

Allen keken naar het einde van het gelid, met de hoofden aanmoedigend knikkend.

- Ja, meneer, deed Anna ineens hooren, maar misschien kommen we niet!

- Zoo! En waarom niet? vroeg de Direkteur, en hij kwam naar Anna toe.

De danseuses liepen van hare plaatsen; ze gingen achter Anna en den Direkteur staan, een nauwen kring rond hen vormend. Ook Monsieur Henri kwam luisteren.

Anna, die eensklaps een begin gevonden en stoutweg gesproken had, moest zich nu even bedenken om voort te gaan; zij trok aan haar witte lijfje, en zei om tijd te winnen:

- Wel, daarom niet!

- Daarom niet! Daarom niet! Maar dat's gezanik, dat's geen reden! antwoordde de Direkteur de schouders ophalend.

- Nou, as u 't dan weten wilt, omdat we de zwarte schoentjes voor de eerste akte van den Forçat niet willen koopen! As we ze niet van u krijgen, dan doen we niet meê.... dan kommen we niet!

- Zoo, zoo, dametjes, kommen jullie dan niet, ei, ei! en de Direkteur zag in den kring rond. Och, och, kommen je dan niet! Nou, dat zoû me spijten. En je weten toch zeker wel, dat er vijf gulden boete op niet-kommen staat, hè?

- Vijf gulden? Geen cent! Niks! riep er een uit den kring.

- Nou, dan kommen w' in 't geheel niet meer!, schreeuwde Dien Scheffers.

- Natuurlijk! Natuurlijk! riepen weêr anderen, dringend en duwend.

De zwarte figuur van den Direkteur lachte ironiesch in den witten kring.

- Kom, kom, maken jullie toch zoo'n leven niet! Is 't haast gedaan? 't Geeft toch niks! Je krijgt er de schoentjes toch niet meê. En waarom willen jullie ze zelf niet betalen? Zoo duur zijn ze toch niet!

- Maar toch nog altijd duur genoeg, hernam Anna. En dat motten we zeker allemaal van die armzalige vijf-en-twintig gulden in de maand betalen? En dan mot je 't geluk hebben nog 'n paar keer boete op te loopen, dan hou' je zoo wat niks over.

- Ja maar, dat 's je eigen schuld, boeten hoef je niet te krijgen, dat's je eigen schuld!

- Zoo, maar je krijgt tegenwoordig boete voor allerlei flauwiteiten.... Laast nog, toen de portier me niet had willen doorlaten, toen ik voor de vierde akte van Carmen kwam, heb ik 'n gulden boete gehad.... Is dat niet flauw? vroeg zij, in den kring rondziende.

- Ja! Zeker! riepen allen in de rondte.

- En ik heb verleden week vijf gulden boete gekregen omdat ik 's avonds niet op de voorstelling was gekomen.... En ik was ziek!..., De dokter had me te laat een briefje gegeven. Maar dat's mijn schuld toch niet.... Dat behoef ik toch niet te betalen? riep Jo Ketten.

En allen kwamen met klachten of grieven voor den dag; alle boeten waren onrechtvaardig gegeven, niemand had ze verdiend. De danseuses drongen, krioelden om den Directeur; ieder wilde iets zeggen, hare grieven doen hooren, en vroeg teruggave der gelden. In eene angstige, inhalige drukte liepen zij dooreen. Maar de Directeur, met een spottenden glimlach om den mond, wendde zijn gezond, rood gezicht naar alle kanten; op alle vragen schudde hij ironiesch het hoofd.

Anna wachtte bedaard tot het iets stiller zou worden; ze had nog teel te zeggen, maar wilde zich goed doen verstaan. Daar kwam het op aan. En toen de danseuses zagen, dat Anna zweeg, hielden ook zij

op met haar onstuimig geweld. Wat zou Anna te zeggen hebben? Ze was zoo bedaard, en zag zoo kalm vragend in de rondte!

- Hou jullie je nou maar dood bedaard, viel de Directeur, schamper lachend, in. Hoe meer lawaai je maakt, hoe minder ik 't doe! Dat begrijp je toch! Zoo gauw praten je me ook niet omver!

- Maar we doen 't heusch niet, hernam Anna. As u niet toestemt, kommen we zeker niet!

- Nou, dat moeten jullie zelf weten, zei de Directeur, de schouders ophalend.

- En dát weten we ook! riep Anna, eindelijk boos. We weten drommels goed, dat 'n traktement van vijfen-twintig gulden in de maand veel te weinig is as je al die dingen er nog bij mot koopen.... We weten ook, dat w' ons half dood dansen voor.... voor niks.... voor bijna niks!.... Van negenen tot tien en tien, van tien tot tweeën of drieën repetitie en dan s'avonds nog spelen, is zeker niks, hè?.... Nou, maar we weten, dat dat veel te veel is.... En eindelijk weten we ook nog, dat we het niet doen.... Daar is 't meê uit!

- Zoo, en as jullie niet kommen, dan kunnen je gerust voor goed ophoepelen. Ja, ik heb maling an dat geschreeuw!

- Nou, dat zullen we dan ook net doen, riepen de danseuses, en een heftig geschreeuw ontstond.

Wat duivel, wat dacht hij wel! Hij verbeeldde zich zeker alles met haar te kunnen doen? Nu, dat zou hem lekker zitten, ze zouden zoo gek niet wezen! Eindelijk moesten ze ook eens toonen, dat ze een wil hadden.... Het had al lang genoeg geduurd. Stemde de Directeur niet toe.... à la bonheur.... dan kwamen ze ook niet meer. Vraag of het hun hindert! En ze wonden elkander hoe langer hoe meer met haar geschreeuw op; de woede was aanstekelijk.... Nu, ze verdraaiden het, ze deden het niet!

- Kom, Anna, vraag 't nog eens, en dan gaan we weg, riep Dien Scheffers boven alles uit.

- O, dat 's niet nodig, viel de Directeur onmiddellijk in. Ik weet er alles van en 't geeft jullie toch niks!

- Nou, dan heb ik alleen nog maar dit te zeggen, eindigde Anna. U hoeft dan overmorgen niet op ons te rekenen!

- Dat zal wel loslopen! en de Directeur verliet den kring, duwend, stootend, en verwijderde zich door de deur.

Onmiddellijk hoopten de danseuses te samen. Ze vervulden de zaal met een oorverdoovend gekakel; overal werden verwoede bewegingen met hoofden en armen gemaakt, en de groep geleeke een witte wolk, die in zich zelve omrolt. Allen keurden Anna's houding goed.

- Ja maar, je hadt je op 't einde niet zoo boos motten maken! bracht een klein, blond meisje in het midden, dat gedurende het gansche tooneel niets van zich had doen hooren.

- Och God, hoor 't Snippermandje 's! lachte Jo Ketten.

- Wel! Wel! Vindt-u dat freule? vroeg Anna schamper.

- Och, laat er toch staan, riep Marie Ketten heftig, die flauwe kletsmeid heeft altijd wat op anderen an te merken.

En het gesprek werd weêr algemeen. Ja, Anna had gelijk. Ze kwamen niet meer; daar was het meê uit! Wilde de Directeur ze niet terug hebben.... Goed, dat moest hij weten! Maar hij kon toch niet buiten haar. Het was totaal onmogelijk de eerste en derde akte van 'Le Forçat' op te voeren als zij er niet bij waren. Zijn 'corps-de-ballet' was veel te klein en er bleven niet genoeg danseuses over. Hij zou van zelf wel bijkrabbelen.... Dat zou je wel zien!

Eindelijk kwam Monsieur Henri tusschenbeide; langen tijd had hij staan kijken en lachen.

- Eh bien, mesdames, kaat de les nie door?

- Ja, dat kan-je begrijpen! We gaan naar huis! riep Dien, en wendde zich naar de deur.

- Tiens, et est-ce-que vous venez demain matin?

- Peut-être! riep Jo Ketten vroolijk, terwijl ook zij de anderen de deur uit volgde.

Druk pratend verliet de groep langzamerhand de lessenzaal. Nog eenigen tijd waren heure stemmen op de gang hoorbaar. Toen keerde alles tot stilte terug. En zoo eindigde de les.

III.

De Direkzie der Opera was in rep en roer. De 'Ecole de danse' had ten stelligste geweigerd des avonds meê te doen. Wat moest men aanvangen? Eerst had de Direkteur gemeend, dat de danseuses hem slechts gedreigd hadden, om te zien hoe ver ze konden gaan; hij had niet gedacht, dat het ernst zou worden. Maar zijne verwachtingen waren teleurgesteld. Den zelfden avond, toch eenigszins ongerust over het voorgevallene, waren eenige der meest invloedrijke danseuses bij hem ontboden ten einde de zaak nog eens te bespreken. Hij oordeelde het beste middel om indruk op haar te maken het aannemen eener hooghartige, onverschillige houding; hij wilde het doen voorkomen alsof hij niet met het voorval verlegen was en nog best eenen uitweg kon vinden. Daarom had hij zich bij het binnenkomen der danseuses zeer koel getoond en haar op een korten, afbijtenden toon gezegd, dat de Direkzie besloten was allen op drie na weg te zenden. Anna Weijde,

Dien Scheffers en Jo Ketten waren de eenigen, die blijven mochten, en de rest: ‘de laan uit!’ Zoo hoopte hij verdeeldheid onder de danseuses te zaayen en daarvan gebruik te maken om diegenen, welke hij gaarne wenschte weg te zenden, voor goed de Opera uit te sturen; er waren er eenigen onder, welke toch niet veel kenden en die hij met vreugde naar huis zou jagen. Wat donder, ze moesten zich niet verbeelden met een kind te doen te hebben! Die troep luye meiden verveelde hem al lang genoeg; hoe eer ze weggingen hoe beter! Hij was om haar niet verlegen; waren zij weg, dan kwamen er wel anderen. O, aanvragen genoeg! Nu, hoe was het, namen zij het aan of niet? En hij zag vragend naar de drie dranseuses.

Dezen hadden elkaâr met de oogen geraadpleegd en toen ontkennend tegen elkander geknikt. Op de vraag van den Directeur bewaarden zij dan ook eenige oogenblikken het stilzwijgen. En deze bemerkende, dat zijn voorstel niet met die graagte werd aangenomen als hij gehoopt had, voelde zich inwendig woedend worden. Alle duivels, zou hij op de koppigheid van die strondmeiden schipbreuk leiden? Nu maar, dat wilde hij dan toch wel eens zien!

- Hoe is 't? vroeg hij norsch. Krijg ik antwoord of niet?

Anna zag hare vriendinnen even aan, en zei toen:

- Ja, meneer, we hebben gisteren gezegd, dat we allemaal weggingen of geen een, en daar blijven we bij.

De Directeur deed zijn best zich kalm te houden; hij wilde zich niet boos of teleurgesteld toonen; toch kostte het hem moeite.

- Zoo, je weigeren dus weêr? Nou, meisjes, je mot zelf weten wat je doet, hoor! Maar bovendien, zij die blijven, krijgen natuurlijk traktements-verhooging; ze zullen meer moeten doen, maar ik zal ze dan ook veertig in plaats van vijf-en-twintig gulden 's maands geven, en hij bewaarde een vragend stilzwijgend.

Maar de drie danseuses schudden zwijgend het hoofd. Toen wist hij zich niet meer in te houden. Wel allemachtig, hadt je van zijn leven! Hadt je ooit zulke meiden gezien. Koppig als ezels en stom er bij. Ze begrepen niet eens, dat ze haar eigen glazen ingooiden; stemden ze niet toe, dan moesten zij ook maar ophoepelen. Dat gezanik begon hem te vervelen! Bliksems nog toe, hij was geen kwade jongen! Nu, ze konden afmarcheeren en aan haar vriendinnen zeggen, dat ze in het geheel niet behoefden terug te komen. Uit met den boel! hij zou er wel wat op vinden.

En toen de drie danseuses buiten kwamen, stonden de anderen te wachten. Allen keurden Anna's handelswijze goed. Neen, dat vonden ze gemeen: drie te willen omkopen en de rest laten loopen; neen, dat was gemeen!

Toch was de Directeur in groote ongelegenheid; hij kon de danseuses onmogelijk missen. 'Le Forçat' was zonder haar niet te geven. En met den besten wil der waereld kon hij aan haar verzoek niet voldoen; al liep hij de stad plat, dan was het nog niet mogelijk een genoegzaam aantal zwarte schoentjes te krijgen. Telegrafeeren naar Brussel of Parijs hielp evenmin, het was te laat om de bestelling op tijd te ontvangen. Wat moest hij doen? Woedend over zijne machteloosheid liep hij in zijn kantoor, met de handen in zijne wijde broekzakken, kauwend op een stuk cigaar, dat reeds lang was uitgegaan. Somwijlen bleef hij voor het venster staan, naar buiten turend, zich over het voorhoofd strijkend, in zijn lege brein naar een goeden inval, eene geschikte oplossing zoekend. En daar hem niets te binnen schoot, voelde hij zijne eigen onmacht nog meer, en, ontevreden op zich zelve, bracht hij zijn geheele woede op Anna over. Dat die duivelsche meid het hem zoo lastig kon maken. Eigenlijk had hij onverstandig gehandeld; hij had Anna reeds lang te voren te vriend moeten houden; dan zou hij de

‘Ecole’ geheel op zijne hand gekregen hebben. Enfin.... Bovendien kon hij Anna onmogelijk uit het ballet missen; het seizoen was te ver gevorderd, en ze danste zóó goed, had zóó'n vlug begrip en zóó'n lenigheid van leden, dat ze uiterst moeilijk te vervangen zou wezen. Ook waren er nog eenige anderen, die hij niet gaarne wilde verliezen; de rest kon hem hem weinig schelen; al liep die morgen weg, dan was hij er nog niet om verlegen; hij zag kans ze binnen twee weken door een goed geoeffenden troep te vervangen. Hij peinsde op een middel om de beste danseuses te houden en de anderen kwijt te raken, terwijl hij ze bovendien allen wilde overhalen 's avonds toch te spelen.

Woedend voer hij, een oogenblik daarna, tegen den régisseur uit, die hem nog eens over de opvoering van ‘Le Forçat’ kwam raadplegen. Het was een klein, uitgedroogd mannetje, met een gelaat vol lege plooyen van vroegere trekken, en oogen glinsterend van gluiperige blikken; hij sprak weinig, beval met korte, gebiedende gebaren, en was altijd opgeblazen door een ingehouden toorn. De danseuses hadden hem den bijnaam van ‘Potje-met-donder’ gegeven, alt ijd den spot met hem drijvend, terwijl ze onderworpen zijne bevelen gehoorzaamden, en hem zelden durfden tegenspreken. Hij was de eenige persoon der Direkzie voor wien ze vrees hadden; waar hij zijn kleinen persoon plaatste, was het stil in de rondte; den geheelen dag deed hij zijne woede van een keffenden waakhond het gansche gebouw doorsnuffelen, van den zolder tot de bergplaatsen, en overal iets of iemand vindend om te beknibbelen, te bebrommen of te beboeten. Hij was, evenals de Direkteur, een Vlaming, opbruischend, anthoesiast, met een schor keelgeluid.

- Wat moeten we nu beginnen? riep de Direkteur hem toe. De voorstelling moet toch doorgaan,

het kan niet meer veranderd worden. En bovendien dat zou ik toch niet doen!.... Die uilskuykens verdraayen het van avond te spelen. Jawel, ik zal die meiden er plezier van geven? Neen, mis man, hoor!

De régisseur, Dorel, bromde iets tusschen de tanden, en zei niets. De Directeur zag hem vragend aan, maar wachtte tevergeefs op een antwoord.

- Nu, Dorel, wat denk jij er van? Wat moeten we doen?

Onverschillig bromde Dorel:

- Is dat altijd nog over die schoentjes? Willen ze daarom niet dansen?

- Ja, bevestigde Van den Vlierboom.

- Nu, en wilt u nu weten wat ik er van denk?

- Ja! Nu wat dan?

- Wel, geef ze, dan is 't uit. En bovendien....

- Zoo, toegeven, altijd maar toegeven!.... viel de Directeur hem in de rede.

Maar de régisseur liet zich niet door de woede van zijn chef uit het veld slaan; onverschillig verhief hij zijne stem, boven het orgaan van Van den Vlierboom.

- En bovendien hebben ze 'r recht op. Als ik 't wel heb, staat 't in hun kontrakt, dat u voor de schoentjes zoudt zorgen, ten minste voor de helft. Welnu, geef ze dan ook, dan is 't uit!

De régisseur was een stijfkop; wat hij meende recht te zijn, verdedigde hij door alles heên; hij kende noch sympathiën noch antipatiën, iedereen was hem gelijk, voor iedereen zou hij, met de zelfde onverschillige koudheid, in de bres zijn gesprongen; hij wilde in alles een zaak voorstaan en niet een persoon. Zelf was hij altijd uiterst rechtvaardig, maar wat de anderen deden, kon hem niets schelen; ongeroepen mengde hij zich in niemands zaken; al zag hij rond zich de grootste onrechtvaardigheden gebeuren, dan bewaarde hij nog zijn wantrouwend stilzwijgen; riep men ech-

ter zijn oordeel in, dan deed hij zoo onverschillig mogelijk zijne doodende logika van het recht hooren; niemand of niets kon dan zijn oordeel doen veranderen.

De driftige, opbruischende uitvallen van den Directeur vermochten dan ook niets op hem; op al zijne beweringen, op al zijne argumenten, schudde hij koppig, ontkennend het hoofd. En nadat deze zich een tijd lang had staan op te winden, besloot hij zijn betoog met de vraag:

- Heb ik nu geen gelijk? Zeg zelf maar!

Dorel knikte weêr ontkennend, en bracht ijskoel den onverschilligen uitroep over zijne lippen:

- Neen!

En daarop draaide hij zich om, ging voor het venster staan, en begon zacht tusschen zijne tanden te fluiten. Maar Van den Vlierboom volgde hem; hij liet hem zoo gauw niet los, daar hij, verblind door zijne opgewondenheid, trachten wilde hem te overtuigen. Schuins voor het venster staande, pratend tegen den rug van Dorel, ontwikkelde hij nader zijne denkwijze. Nu hij den danseuses eenmaal haren eisch geweigerd had, kon hij toch onmogelijk weder bijkrabbelen; hij moest blijven volhouden, het koste wat het koste. Dat volk werd hoe langer hoe brutaler; daar moest eens paal en perk aan gesteld worden! Van de eerste danseuses had hij, zoo lang hij bij de Opera was, nog nooit last gehad, maar het was altijd dat mindere goed geweest; daarmee lagen alle Direkzies overhoop. Was dat ook wonder? Het wist gewoonlijk niets, kwam zoo van de straat, en moest alles van het begin af leeren; was het er eenigen tijd bij geweest, dan verbeeldde het zich bolleboozen te zijn, en kwam met allerlei bespottelijke eischen voor den dag. Maar daar kon hij toch geen gehoor aan geven! Moest hij met den zin van zijn personeel meêdraayen? Dat zou de verkeerde waereld worden.

Nu, daar bedankte hij voor, dat zouden ze dan wel eens zien!

Daarop bewaarde hij een vragend stilzwijgen, in afwachting of de régisseur nog iets in het midden zou brengen. Dorel echter hield zich stil, en bleef zacht door zijne tanden fluiten. Hij had zijne meening gezegd en daarmee uit!

Van den Vlierboom zocht nog steeds naar nieuwe bewijsgronden; hij gaf den moed niet op den régisseur voor zijne zienswijze over te halen. Hij begon het kantoor met groote stappen op en neêr te loopen, het hoofd gebogen, in gedachten. Het geheele geval hinderde hem verschrikkelijk; hij stond alleen voor zijne meening, dat voelde hij wel, en achteraf gezien, moest hij toegeven wel een weinig te overhaast gehandeld te hebben; hij had in den beginne niet zoo kortaf tegen de danseuses moeten zijn, dan ware de zaak nog best terecht gekomen. Nu was het onmogelijk; hij kon en wilde niet toegeven.

De lage gangdeur werd na eenige oogenblikken geopend om 'Madam' met den administrateur binnen te laten. Dorel keerde zich bij het venster om, toen Madam' onmiddellijk aan den Directeur vroeg:

- Nu, hoe staat 't er meê? Is de zaak al in orde?

- Nee, nog niet, antwoordde Van den Vlierboom opgewonden. Die meiden willen maar niet! Ik weet waarachtig niet wat ik beginnen moet!

- Ik ben buiten Dien Scheffers met Jo Ketten tegen gekomen, vlak bij de Opera, vervolgde Madam'. Ze schijnen het een of ander te verwachten. Heb je hun iets beloofd?

- Ikke? Nee! Ja, ik zal hun wat belooven! Ze kunnen lang wachten, hoor!

En eene stilte volgde op deze woorden. De admistrateur was voor een der beide lessenaars gaan zitten, en had eenige groote boeken te voorschijn gehaald. Ma-

dam' had zich op een stoel bij de kachel gezet, de Directeur liep op en neêr. Maar nu verbrak Dorel het stilzwijgen met zijne koude, onverschillige stem:

- Ja maar, Directeur, er moet toch iets op gevonden worden. Met praten komen we niet verder. Er moet gehandeld worden.

- Zeker, zeker! zei Madam' den Directeur aanziende, en van de koude huiverig rillend.

- Gaat de voorstelling van avond door of niet? vroeg de régisseur snijgend.

Van den Vlierboom knikte met het hoofd, ten teken dat hij gelijk had, en bedacht zich nog eenige oogenblikken.

- Nu, weten jullie er niets op? vroeg hij eindelijk, en hij bracht zijne breede schouders naar zijn dik hoofd.

De administrateur keek van zijne boeken op, en deed eensklaps hooren:

- Maar, mijn hemel, kan er dan zonder die tien meiden niet gespeeld worden? Wel, laat het ballet uit de eerste en derde akte weg, of maak het veel kleiner, bij voorbeeld één rij in plaats van twee....

- Kan niet! bromde de régisseur, kort, als beet hij zijn zin af.

- Kan dat niet? vroeg de administrateur verwonderd.

- Nee!

- En waarom niet?

- Dan moet je de heele derde akte er uit laten. De heele derde akte is bijna één ballet. Is er op gemaakt! Kan niet!

- Nu, als dat niet kan, dan weet ik er ook niks op! en hij boog zich weêr over zijne boeken.

De Directeur begon zich hevig op te winden, zijn breede kop werd vuurrood; hij rammelde met een bos sleutels in zijn broekzak en beet op de punten zijner snor. Eensklaps bleef hij voor den legen lessenaar

staan, gaf een zwaren vuistslag op het cilinderblad en barstte los:

- Wel verdomme, nou begint me dat geklets te vervelen, hoor! Ik heb er m'n buik vol van. Ze zanikken allemaal even hard en doen niks.... Dat moet uit wezen!... Weet je wat, het moet van avond maar niet doorgaan! 't Kan niet anders! Ik geef er de brui van!... en zich tot den administrateur wendende, die hem verwonderd aankeek, voegde hij hem toe: Laat het maar zoo gauw mogelijk aanplakken. Relâche, hoor!... Dan is de zaak uit.

Dorel lachte zacht, scherp, in zich zelve; met een ironischen blik zag hij den Directeur aan; maar Madam', die zich gedurende dezen uitval dood kalm had gehouden, viel haar man bedaard, overtuigend in de rede:

- Kom, kom, hou nu maar op met die gekheid. Dat geeft in 't geheel niets.... Je hebt door je eigen onhandigheid den boel in den war gestuurd en nu zou je het op willen geven. Je begrijpt toch, dat dat al te kinderachtig is, hè?... Kom, Dorel, weet je wat je doet? Stuur 's gauw een boodschap naar Anna Weyde om hier te komen.

Dit voorstel vond algemeen bijval; Dorel verliet onmiddellijk het kantoor om de boodschap te doen uitvoeren; en toen hij weg was, zeide Madam', te midden der stilte, die zijn vertrek volgde:

- Zie je, met haar kunnen we de zaken misschien nog wel in orde brengen.... 't Is een goeje meid, as je maar met 'r weet om te gaan.

Daarop hervatte de stilte weder haar gesuis; de veêren pen van den administrateur, die in zijne dikke boeken zat te schrijven, gaf tusschenbeide een sterken haal over het papier, met een scheurend geluid, alsof men een stuk zij' doormidden trok. En allen zagen dan op, telkens verrast door dit gekras, waaraan zij niet schenen te wennen. Loom was de stilte, dof en log ook, als van een woedenden kolos,

plotseling tot kalmte teruggekeerd. Er was iets gebiedens, heerszuchtigs in de lucht; het korte, krachtige besluit van Madam' klonk allen nog in de ooren. Men voelde, dat de lang verwachte ontkenning der zaak naderde; haar beslissende toon had vertrouwen ingeboezemd, en men wist: het zou buigen of barsten.

Van den Vlierboom was tot bedaren gekomen, wachtte gerustgesteld, terwijl het bloed geregeld door zijn dikke lichaam stroomde. Hij had zijn ronden stierenkop, die weder gezond-rozig was geworden, voor een boetenlijst geplaatst, door een glas bedekt, een afschrift inhoudend van de lijst, welke achter het tooneel hing. Madam', ondertusschen, streefde den grijzen kop van een grooten hond, die, op zijn achterpooten gezeten, zijn snoet op hare knieën had gedrukt en met zijn bruine oogen droomerig look. De Directeur zich weêr vervelend, was naar het venster geloopt en begon een sigaar op te steken. Hij deed dit met het langzame gemak van zwaarlijvige, omslachtige menschen: het hoofd een weinig schuins naar achteren, de oogen half dicht, de punt der sigaar tusschen de lippen. De brandende lucifer deed de rondingen van zijn gelaat schamplichten pakken, zijn neus wierp een schaduw op den wang, en een oogkas dommelde in een dun duister. Zoo, half naar achteren gebogen, met eene uitdrukking van zalig genot op het gelaat, geleek hij, in de plooyen zijner openhangende, gekleede jas, op een baardeloozen Cambrinus, genietend, zwelgend van een drank. En de administrateur, gereed met zijn werk, zat uit verveling met zijnen vinger figuurtjes te veegen in het stof van den lessenaar.

De oogenblikken verstreken in eene sprakelooze stilte, ten slotte nog alleen verbroken door eenige fluisterende woorden van Madam', die den hond liefkozingen toevoegde, totdat eindelijk de deur geopend werd en Dorel met Anna binnentraden.

Anna, van huis gehaald om onmiddellijk voor de Direkzie te verschijnen, had zich in haast gekleed. Geschrikt door deze onverwachte oproeping, had zij hard naar het Opera-gebouw gelopen, en stond nu te hijgen, voor de deur, die weder achter haar gesloten was. Zij bevond zich geheel alleen tegenover de eerste personen der Opera, welke allen zwegen en haar aanzagen. Zij sloeg de oogen niet neêr, maar liet ze gerust van den een op den anderen ronddwalen, met eene trouwe, vragende uitdrukking. Eenigszins verlegen, deed zij de vingers der eene hand langs die der andere glijden, pogingen doende om haar tweeden handschoen nog aan te trekken. Zoo bleef zij staan, in de houding van een schooljongen voor zijn meester, verlegen en toch zelfvertrouwend stoutmoedig, angstig verlangend naar hetgeen komen moest. Zij durfde niets te zeggen, en wachtte.

Van den Vlierboom blies groote rookwolken uit, maar zei niets; niemand nam het woord, totdat eindelijk, de drie andere personen aanziende, Madam' begon:

- Kijk 's, Anna, we hebben je laten roepen om bedaard met je over de zaken te spreken.... Dat gaat hier beter dan op zoo'n woelige les; daar schreeuwen ze allemaal tegelijk.... Maar wacht 's, beste meid, kijk, ga hier 's zitten, op dien stoel.... Zoo, zoo, dan kunnen we gemakkelijker met elkaêr spreken.... Nee, kom maar een beetje dichter bij. Ziezoo!.... Je begrijpt wel, niet waar, dat die zaak even naar is voor ons als voor jullie. We moeten niet altijd zoo kibbelen, dat leidt ommers tot niks, hé, dat zie je ook wel in, niet waar?.... Tot nog toe zijn de zaken altijd zoo goed gegaan, jullie hadden nooit te klagen en de Direkteur was ook heel tevreden. Maar, zie 's, daar komt nu ineens zoo'n nare geschiedenis en alles is mis.... Dat is toch ommers heel naar voor beide kanten, is 't niet? En hoe zijn

jullie ineens zoo boos geworden? Dat moet 'n goede reden hebben. Ik geloof bepaald, dat 't opgestookt werk is!

Maar Anna knikte stellig ontkennend met het hoofd.

- Nee! zei ze, Nee!

- Is 't niet opgestookt? Maar hoe kommen jullie 'r dan an?

- Ja, Mevrouw, de danseuses willen de zwarte schoentjes voor de opvoering van 'Le Forçat' niet koopen. Ze vinden dat allemaal te duur. Da 's de reden en niks anders.

- Zoo, zoo, en is dit alles? En waarom hebben je 'r dan niet wat eerder met Meneer over gesproken; dan was de boel ommers nog terecht gekomen, maar je hebben ineens zoo opgespeeld....

- Maar we hebben 'r met Meneer over gesproken, Mevrouw, maar die heeft 't geweigerd.

- Ja, je hebben 'r over gesproken toen 't te laat was, gisteren!

En Anna, die daarop het woord weêr nam, begon alle grieven der 'Ecole de danse' uiteen te zetten. Dorel, de administrateur, allen luisterden. Anna, die geheel op haar gemak gezet was, ontwikkelde kalm hare bezwaren. Recht op haar stoel, de handen in haar schoot gekruist, sprak ze fatsoenlijk van onder den breeden rand van haar hoed weg, terwijl hare gitten oogen, met twee heldere, wisselende lichtpunten, rustig de hoorders aanzagen. Eén voor één somde zij de redenen van weigering op: het lage traktement, de vele kleinigheden, die zij zich, om ordentelijk voor den dag te komen, moesten aanschaffen, de vermoeyenissen van het heên- en weêrtrekken naar de verschillende steden, en ten slotte het bevel om op eigen kosten de zwarte schoentjes voor 'Le Forçat' te koopen. Dit laatste had den maat doen overloopen; ware dat niet geëischt de standjes zouden niet hebben plaats gevonden. Dat wist Anna ze-

ker, daar durfde ze haar woord op geven! En geheel op haar gemak gekomen, de oude verontwaardiging herkregeu hebbende, eindigde zij met te verklaren:

- Ziet u, onze schuld is 't niet, zegt u 't zelf maar!

Allen hadden haar met aandacht gevolgd, de administrateur geleund in zijn armstoel, voor zijne boeken, Dorel bij elk argument toestemmend knikkend. En toen Anna geëindigd had, bromde hij tusschen zijne tanden, zoo dat de Direkteur het hoorde: Ja juist!

- Wat, juist? vroeg hem Van den Vlierboom.

Maar de régisseur antwoordde niet, terwijl zijne gluiperige oogen rondrolden en de spieren van zijn uitgedroogd, citroen-geel gezicht in beweging kwamen.

- Nu, wat juist? herhaalde de Direkteur, waarna Madam' hem ook vragend aanzag.

Dorel wachtte nog eenige oogenblikken, keek Anna aan, en snauwde toen kortaf:

- De meid heeft gelijk!

- Zoo, vind je dat? vroeg de Direkteur spottend.

Daar de régisseur niet antwoordde, wilde Van den Vlierboom doorgaan, toen Madam' eensklaps het woord nam.

- Kom, luister nu 's even allemaal.... Ja, beste meid, in 't geen je gezegd hebt, is veel waars. Hier en daar heb je bepaald gelijk. Dat moet ik toegeven.... Maar, kijk nu 's, dat zal je toch zelf wel moeten erkennen, jullie bennen toch zelf wel wat haastig te werk gegaan.... Je hadden zoo driftig niet moeten zijn. Dat heeft 't bedorven.

En daar Anna toestemmend knikte, ging ze voort.

- Kijk, je bent een verstandige meid! Zoo mag ik 't zien!... Nu zullen we elkaâr verstaan. Weet je wat we doen zullen? We zullen beiden iets toegeven, jullie van jou kant en de Direkzie ook, dan komt alles terecht!... Zie 's, de Direkteur zal jullie

vrijstellen van de verplichting om de schoentjes te koopen, maar dan moeten jullie van avond ook op de voorstelling komen. Zouden ze dat aannemen?

- Ja, dat denk ik wel, zei Anna. Daar durf ik wel voor in staan!

De Direkteur, die reeds eene tegenstrevende beweging had gemaakt, wilde iets in 't midden brengen, maar Madam' liet hem niet aan het woord komen, en ging door:

- Ziezoo, dan is alles in orde!... Jullie komen van avond op den gewonen tijd en de schoentjes zullen er zijn, hoor!

- Maar hoe dan? vroeg de Direkteur eindelijk, verwonderd. Ze zijn nergens in de stad te krijgen; waar wil je ze vandaan halen?

- O, da's 't minste. Laat dat maar an mij over. Schoentjes genoeg as 't noodig is. Maak je daar maar niet ongerust over!

- Nu, maar hoe dan? hield haar man aan.

Ook de administrateur en Dorel toonden zich nieuwsgierig, en kwamen naderbij. Anna zag haar verwonderd aan.

- Wel, dood eenvoudig! lachte Madam' eindelijk. Er zijn ommers nog genoeg oude, witte schoentjes van verleden jaar. Welnu, die zullen we gauw even door de naaisters laten overtrekken en dan kunnen ze van avond heel goed dienst doen. Nu, wat zeg je daar nu van? zei ze opstaande.

- Goed, hoel goed! bromde Dorel.

- Ja, da's niet kwaad.... Maar-re?... Als ze ze maar an willen trekken. Da's de groote vraag.

- Kom, denk je dat ze ze niet antrekken? Nu dat zal je's zien, niet waar, Anna?

- Zeker, Mevrouw! antwoordde Anna.

- Maar nu moeten we ook wat haast maken. We zullen dadelijk maar beginnen, zei Madam', en zich tot den administrateur wendend, die achter zijn

lessenaar zat te lachen: Ze zijn zeker op het boven-magazijn? Vak B, links, hé?

- Ja, Mevrouw, ik 't geloof 't wel. Daar moeten ze ten minste geborgen zijn. Maar wil ik 't even voor u nazien?

- Nee, dank u, ik zal zelf wel's gaan kijken. Kom, Anna, ga maar's meê, dan kan je me misschien nog helpen.

De Direkteur was in dien tusschentijd onbewegelijk tegen het venster blijven leunen, groote rookwolken uitblazend. Het hinderde hem zelf niet eene oplossing gevonden te hebben; hij meende nu, dat Anna hem in stilte uitlachte en het geheele onderhoud aan de andere danseuses zou oververtellen, die er dan waarschijnlijk ook schik in zouden hebben. Dat denkbeeld kon hij niet verdragen. In zijn oog kwam de schuld geheel op Anna neêr; als zij niet zoo koppig geweest ware, dan zou het nooit zoo ver gekomen zijn. En zich gekrenkt meenende, keek hij Anna nijdig aan, terwijl zijn wrok vermeerderde, toen hij zag hoe doodbedaard zij alles ten slotte volgde. In die kalmte scheen zij hem te bespotten; het geleek alsof zij hem niet eens opmerkte, in het geheel geen acht op hem sloeg; en hij gevoelde lust haar een klap om de ooren te geven, haar ruw te behandelen, op staanden voet weg te jagen. Maar hij wist dat niet te kunnen doen, en zag zich onmachtig tegenover haar. En op het oogenblik, dat Anna het kantoor zou verlaten, zich zoo veel mogelijk inhoudend, riep hij haar nog op een schijnbaar onverschilligen toon na:

- Maar zeg 's freuletje, op jou komt nu alle verantwoordelijkheid. De zaken zijn nu goed geregeld en als 't weêr in 't water valt, dan stuur ik jou 't eerste van allemaal weg, hoor! Weet dat wel!; daarop deed hij een sterken haal aan zijn cigar.

En toen Anna iets antwoorden wilde, was Madam' haar weêr voor, en zei op een vergoelijkenden toon:

- Ja, ja, dat komt wel terecht. Wees maar niet bang!.... Kom, Anna, geef m'n arm; laten we samen maar 's gaan zien.... Ziezoo, komaan!

Beiden verlieten gearmd het kantoor, en begaven zich naar het magazijn. Dorel ging na eenige oogenblikken ook weg, zonder iets te zeggen, maar zich van inwendig genoeg de handen wrijvend. Het deed hem plezier, dat de zaak nog zoo goed was afgelopen, want zei hij: 'de meiden hadden tech eigenlijk gelijk, je mag zeggen wat je wil!'

En de oude, witte schoentjes werden gevonden, wel bestoven en vuil, maar 'dat gaf niet.' Onmiddellijk werden ze naar de naaikamer gebracht en de naaisters aan het werk gezet, om ze met zwart te overkleeden. Anna met eenige andere danseuses, die zij in haast had laten roepen, hielpen ijverig meê. Er werd dien dag op de naaikamer hard gewerkt, maar één uur voor den aanvang der voorstelling waren alle schoentjes overtrokken.

De volgende week kregen Anna Weijde, Marie Ketten en Dien Scheffers vijftien gulden opslag.

Een pennelikker.

Even voordat de St. Jacobstoren van den Haag halftien begint te spelen, slaat de oude Kiewater den hoek der Groenmarkt en Nieuwstraat om. Hij wandelt langzaam, met slenterende stappen, de grauw verlichte straat in, totdat hij een breed huis genaderd is, waarvan de voordeur een porceleinen bordje draagt, met de woorden: 'Firma Leeman en van Overveld, Kantoor'. Dan haalt hij zijn horloge te voorschijn, en wanneer hij ziet, dat het nog eenige minuten vóór den tijd is, loopt hij door, het laatste eindje zijner sigaar oprookend. Hij kijkt links en rechts, groet soms als hij een bekende in een winkeldeur ziet staan - want hij heeft reeds dertig jaar tweemaal daags de Nieuwstraat afgelopen -, keert bij den hoek weder om, en werpt voor het huis zijner patroons het eindje sigaar weg. Klets! valt de deur achter hem dicht, en hij is tot 's middags vier uur opgesloten.

Op zekeren ochtend - het was voorjaar, en de zonnestralen schoten blond en vroolijk naar beneden - was hij regelrecht het kantoor binnen gegaan, ofschoon het nog vijf minuten vóór half tien was. Ook had hij dien morgen niet gerookt. De kantoorkamer binnen gekomen, had hij een afgetrokken: Goeje morgen! gemompeld, zonder

de andere klerken aan te zien, die luyerend voor de ramen stonden of reeds achter hunne lessenaars het schrijfgereedschap in orde maakten. Onmiddellijk was hij naar de muurkast gegaan, waarin de klerken hun goed bergden, en was aan den knop gaan trekken. Maar wat scheelde dien morgen de deur? Zij wilde niet open, hoe hij ook rukte en duwde! Wat scheelde die deur nu? Maar kijk, waarachtig hij had vergeten den knop om te draayen; hoe kon hij zoo dom zijn, hij had toch al dertig jaar lang van die kast gebruik gemaakt! En zwijgend was hij begonnen zijn hoed af te zetten en zijn zwarte jas uit te trekken, om ze voor oud, brui kanntoorjasje te verwisslen - want de oude Kiewater was kraakzindelijk op zijne kleêren, die hij droeg en afschuyerde totdat ze kaal en glimmend waren. Ja, zuinig moest hij zijn; het kostte hem moeite genoeg, ieder jaar de eindjes samen te voegen, en hij werd niet dik betaald, dat wist iedereen. En al bespotten men er hem nu en dan eens over, och, dat trok hij zich niet aan, want hij stond er maar voor en de anderen niet? Waar of niet?

Nu eerst sloeg de Groote-Kerk half tien, en gingen de klerken aan de lessenaars zitten. Zij waren met hun zessen, ouden en jongen door elkaâr, en Kiewater was de oudste, in jaren en in diensttijd. O, Kiewatertje was een erfstuk van het kantoor, hij had al heel wat broeken doorgezeten, heel wat velletjes voor de firma Leeman en van Overveld volgeschreven. Maar dien dubbelen naam moest men nooit in zijne tegenwoordigheid uitspreken; dan vloog hij op als een hond, dien men een bord met eten ontnemt. Neen, hij, Kiewater, de oude Kiewater, was in dienst van den heer Carel, Frits van Overveld, zoon van zijn eersten patroon; de compagnon Leeman was op zijn minst al zestig jaar dood, ofschoon het kantoor Leeman en van Overveld was blijven heeten. 'Waarom?' vroeg hij zich altijd af. Ik ben in dienst van den heer

van Overveld, en dien zoogenaamden Leeman heb ik zelf nooit gekend. Bespottelijk! En met de koppigheid van een oud man, vasthoudend aan eene eens gevestigde meening, welke hij als eene oorspronkelijkheid omhoog stak, hield hij deze zelfde redeneering tegen iederen nieuwen klerk, die op het kantoor geplaatst werd.

Spraakzaam was hij overigens niet. Hij had zijne vaste stokpaardjes, welke hij iederen dag bereed: het weêr, de laatste nieuwtjes uit de avond-bladen, den dood van dezen of genen, en de geschiedenis van eenige oude klanten, die het kantoor bezochten, zoo lang hij er reeds was. Maar nu was hij stil, en sprak niet, en het was toch de eerste mooye lentedag van het jaar, en den vorigen avond was een der wethouders van de Gemeente overleden. Dus stof genoeg; en toch zeide hij niets. Dat vonden de klerken vreemd, en zagen den ouden Kiewater eens over den hoogen lessenaar aan. Nu vonden ze hem wel wat bleek en betrokken, ja, en zijne haren waren slordig gekamd, terwijl die anders netjes met twee vette lokken, boven de ooren, tegen de slapen waren gelegd. Hoe kwam dat? Wat zou hem scheelen?

Ondertusschen zat de oude pennelikker eenige papieren uit den lessenaar te krijgen, zijn pen af te schrappen, den inktkoker te vullen, en vele malen zijn neus te snuiten. Hij was erg onrustig, en draaide onophoudelijk op zijn krukje heên en weêr. Eindelijk boog hij zijn bleek, mager gezicht over het papier, en raakte met zijn lange, gebilde neus bijna den pennehouder. De pen begon over het witte papiervlak te loopen, en zijn dagelijksch werk nam een aanvang.

Het was nu stil op het kantoor. Een kil, grauw licht viel uit de Nieuwstraat door de hooge horren naar binnen, en bleef grijsachtig op den houten vloer liggen. De zes gebogen ruggen, met uitstaande ellebo-

gen, schenen ineengedoken, gebukt onder een last van nijvere drukte. Pennen krasten, streepen werden gehaald, krakend gefrommel van papier deed scheuren in de rustige kalmte hooren. Nu en dan werd er even gekucht, of eene korte, zaakrijke vraag gedaan, gevolgd door een verklarend antwoord. Daarop viel alles weêr in eene werkzame stilte terug, terwijl in de marmeren gang, naast het kantoor, onophoudelijk het heênen weêrgeloop van de voetstappen der klanten weêrschalde, die ‘naar achteren gingen’ om ‘meneer te spreken’. Telkens bonsde de voordeur met een doffe klets dicht en wipten menschen den stoep af.

Maar na eenigen tijd moest de oude Kiewater een oogenblik stilhouden. Hij schreef dien morgen zoo langzaam, dat zijne pen de letters scheen te schilderen, welke in onregelmatige lijnen over het papier liepen, hobbelig op- en neêrgaande, in wanorde van hare plaats. Hij, die beroemd was voor zijne mooye hoofdletters, met allerlei haaltjes en krulletjes, had nu een gewonen, grooten beginletter gezet, zooals iedereen het deed. Och, ja, hij moest een oogenblik stilhouden, even maar, dan zou het wel weêr gaan. En zijn mager gezicht, met weggetrokken plooyen door de zuinige bekrompenheid eener burgerlijke levenswijze, wendde zich links en rechts. Alle klerken schreven; een jong volontair, aan den zelfden lessenaar tegenover hem gezeten, werkte met den ingespannen lust van een nieuweling, en Kiewater nam waar hoe vlug de vingers van dit nette jongmensch over het papier vlogen. Ja, zoo had hij het ook gekend, toen hij... maar... en hij verloor zijne gedachte. Hij wist niet meer wat hij bij zich zelven denken wilde; een weinig versuft, streek hij zich de hand over het hooge voorhoofd. ‘Kom, vooruit! prevelde hij, niet zoo kinderachtig zijn!’ Maar, kijk, daar zat zoo'n klein, fijn haartje in de punt der pen; wacht, hij zou het er even uithalen; daarna aan den inktlap afgeveegd en

ingedoopt. Vooruit! En hij zuchtte flauwtjes, de oogen zonder licht op het papier gevestigd, de knokkerige hand zacht trillend. O, wat hinderde het hem dat! Willem Diemens was een schurk! Dat durfde hij gerust.... Hé, waar bleven zijne gedachten nu? Werken moest hij, daar was hij voor gekomen. Zijne persoonlijke zaken behoorden te huis, niet hier op het kantoor. Er was dien dag veel, zeer veel te doen. Kom, vooruit, en hij schreef weêr.

Neen, heusch, Kiewater scheelde iets, dachten de klerken, en een der jongsten, op de zelfde rij als hij gezeten, een oogenblik luyerend, keek hem nieuwsgierig aan. De oude pennelikker, die anders nooit van zijn werk opkeek, en zoo stijf doorschreef, dat hij het dikwijls niet eens hoorde als men hem riep, zat nu in zich zelven te brommen, en allerlei beuzelingen uit te halen. Eenige klerken bespraken zacht fluisterend het geval, gebogen op hunne hooge krukken, met schuinsche blikken uit de ooghoeken, op den oude. Wat, zou Kiewatertje een blauwtje hebben geloopt? Of had hij paardevleesch gegeten? Maar toen hij een der klerken aanzag, zwegen zij, en werkten voort.

Och, voor Kiewater behoefden zij niet te zwijgen. Hij hoorde er niets van, neen, in het geheel niets, daar hij zelfs nauwelijks wist wat hij deed en waar hij zat. Werktuiglijk schreef hij voort, als een machine, dat eenmaal een stoot verkregen heeft en nog geruimen tijd blijft doorslingeren. Maar wat hij deed?... Misschien schreef hij zijn eigen doodvonnis of dat van een zijner kollega's, mogelijk ook wel zijn ontslag of zoo iets. Kees Kiewater wist het niet. Zijne hand kroop over het papier, als een slak, langzaam met de pen op- en neêrhalend, schilderend, kladdend. Eenmaal had hij een grooten vlak laten vallen, juist midden op het vel. 'Gut, prevelde hij, dat kan ik toch zoo niet laten!' En hij begon zijn blad op nieuw, maar met het zelfde gevolg. Het lukte dien morgen niet!

Toch had hij het eindelijk zoo ver gebracht, dat een paar vellen tamelijk goed voleindigd waren, toen hij weêr moest ophouden. Nu was het om zijn bril schoon te maken. Die nare glazen sloegen telkens aan! Hij trok bij een punt zijn grooten, rooden zakdoek uit een zijner panden, zette zijn ouderwetschen bril af, terwijl zijne bijziende oogen rood, verwezen, akelig knipten, als een kip, die in de zon kijkt. De zakdoek werd tusschen duim en wijsvinger genomen, het roode katoen zacht en langzaam over het glas gewreven, en telkens den bril omgekeerd tegen het licht gehouden, om te zien of hij helder genoeg was. Eindelijk werd hij weder op de neus geplaatst en voorzichtig achter de ooren gebracht, met de omslachtige nauwgezetheid van een oud, sukkelachtig man. Nu zou hij eens stevig doorwerken, anders kwam hij nooit gereed! Maar het wilde niet, en ging hoe langer hoe slechter. Alle drommels, zie nu toch eens! Alweêr een haartje in zijn pen en een dikken, loggen letter op het papier. Zou dat dan nooit gedaan zijn! Een oogenblik later haperde zijn liniaal; dan weêr vond hij den inkt te dik, of het papier te ongelijk. En hij sukkelde, scharrelde als een ongelukkige, hoe langer hoe meer verward, hortend, stootend, als een dronken man, haperend, en eindelijk een wanhopigen zet gevend. Zijne vingers begonnen te beven, zijne eerste energie was lam geslagen, verdoofd door eene zelfde gedachte, die hem telkens aangreep, schudde, sloeg, jaagde en neêrdrukte. Zij scheen hem bij de hand genomen te hebben en in een wilden, dollen dans, door een cirkel rond te vliegen. Hij streefde tegen, wilde iets in het midden brengen, maar kon niet; het was altijd weêr één en de zelfde gedachte, die hem bij de schouders pakte, den knie in den rug zette en op den grond smakte. Hij werd van links naar rechts geslingerd, als een bal, dien men kaatst, opspringend, zijne opwippen kleiner en kleiner

meenend, ten slotte zonder kracht om op te staan. Ziezoo, nu had die alles overwinnende gedachte hem onder den knie, en de hand op de keel; hij stikte en roggelde! Ja, Willem Diemens was een schurk, een oplichter! Hij moest hem eigenlijk maar bij de politie aangeven als een dief, een bedrieger. Hij had hem toch ongelukkig gemaakt en zijne dochter ook.... Hé, hé, schreef hij nu in het geheel niet meer? Kom, het was nog tijd genoeg. Vooruit weêr!.... Ja, maar Willem Diemens was een schurk.... En de oude man kwam niet meer van dat denkbeeld af. Zijn oude, burgerlijke rug boog zich nog meer, zijne knokkerige vingers beefden nog sterker, en zijne doorloopen oogen, telkens door een nevel overtoegen, zagen de letters haast niet meer! Het suisde hem in het hoofd, als had hij een zeeschelp tegen het oor geplaatst; ieder oogenblik moest hij zijn neus snuiten en de brilleglazen afvegen, want elk half uur waren zij aangeslagen. O, wat ging het treurig, dat laatste kwartier voor twaalf uur! Wat sukkelde en haperde hij! Als wezenloos zat hij nog over zijn lessenaar gebukt, maar kon niet meer schrijven; zijne lippen prevelden onverstaanbare woorden, en zoo hij genoeg kracht had gehad, dan zouden alle klerken gehoord hebben, wat hij dacht en wat er gebeurd was. Een klomp onbeweeglijk vleesch gelijk zat hij op het hooge krukje, schuddend met het hoofd, pratend in zich zelven, als iemand die door den drank beneveld is. En toen de klerk, welke in ouderdom op hem volgde, vroeg:

- Zeg, Kiewater, scheelt er iets aan? moest hij zijne vraag herhalen, eer hij hem verstond. Afgetrokken antwoordde de pennelikker:
- Och nee, niks! Ik ben niet erg lekker.... 't Beteekent niks!
- Nou maar, ik zou aan den patroon vragen om naar huis te gaan! hernam de eerste, maar Kie-

water knikte weigerend met het hoofd, koppig, vastbesloten.

Eindelijk, eindelijk, sloeg de St. Jacobstoren twaalf uur, met logge slagen, als de bevelen van een deftigen, brommenden magistraatspersoon. In de Nieuwstraat ontstond eene ijle, haastige drukte, en het anders stille plaveisel werd doorkruist, van de zijde der Groenmarkt en der Vlamingstraat, door druk loopende menschen, van allerlei standen, en allerlei ouderdom. Vier der klerken verlieten het kantoor om koffie te drinken; Kiewater bleef met Lendorp, - de klerk, die op hem in dienstjaren volgde - alleen achter.

Beiden haalden twee boterhammen uit hun overjas, die in de kleënkast hing; zij dronken koffie op hun bureau en kregen van Mietje - de oude dienstmeid van hun patroon - een warmen, dampenden kop koffie. Maar dien morgen liet Kiewater zijn koffie staan, en ging naar een klein tafeltje om zich een glas water in te schenken. Toen klom hij weêr op zijn bureauekruik om zijn boterham 'naar binnen te werken', zooals Lendorp naderhand zeide. Het eten en drinken smaakte hem niet, want met vermoeide kaken kauwend, nam hij telkens een slok water om de brokken door de keel te spoelen. Hij sprak niet, somber, stil, teruggetrokken, en gaf ontwijkende, wantrouwende antwoorden op de belangstellende en nieuwsgierige vragen van zijn kollega. Alles was hem te veel, alles draaide hem voor de oogen.

Hij had nog niet geëindigd met koffie-drinken, toen een boodschap van zijn patroon kwam:

- Of, meneer zoo goed wou' zijn even op het kantoor te kommen?

Kiewater ontwaakte bij dit bericht als uit een droom. Hij gleed van zijn kruik, als had het woord 'patroon' hem in den rug geduwd.

- Bij Meneer kommen? Op het kantoor? Ja.., ja.. ik kom, hoor!

Haastig spoedde hij zich naar de kast, trok zijne verschoten jas uit en eene andere aan. Toen streek hij voor den spiegel zijne haren glad, tikte met de toppen zijner vingers eenige stofjes van zijn kraag, trok even aan zijn vest, en verliet de kamer in de ordelijke stijfheid van een soldaat, die voor zijn meerdere moet verschijnen. Lendorp keek hem nieuwsgierig na.

Ontwaakt en helder, als ware hij geëlektriseerd, klopte Kiewater aan het kantoor van zijn patroon aan. Eene pieperige stem, als van een buikspreker, riep: Binne! en de oude pennelikker opende de deur.

De heer van Overveld was een klein mannetje, met een rood gezicht, hoog voorhoofd, vertrouwelijke oogen, en dikke, vleezige lippen. Hij zat achter een cilinder-bureau over een stapel papieren gebukt en stond, bij Kiewater's binnenkomen, onmiddellijk op.

- Zoo, ouwe getrouwe, ben je daar! ratelde hij levendig. Kom hier! Kom hier! Hier is een stoel, ga zitten!

De oude pennelikker ging naast het bureau zitten, een weinig angstig, met een hart, dat hem in de keel bonsde. Hij wist niets te zeggen. Maar Meneer vervolgde:

- Ik wou je's even spreken, Kiewater. Ik heb van morgen van een van je collega's gehoord, dat er iets aan schortte. Vertel me eens, wat scheelt er aan?

Kiewater zag strak naar een inktkoker op het bureau. Wat moest hij zeggen? Zou hij alles vertellen? Maar hoe en waarom? Wat kon het zijn patroon schelen of hem iets overkomen was! En hij zweeg. Toen zag hij Meneer van Overveld in het gelaat, en ontmoette diens eerlijke, trouwe oogen.

- Kom ouwe, hernam de patroon, zijn stoel een weinig naar hem toekeerend. Vertrouw je me niet? Mij, je ouden patroon kan je gerust alles zeggen. Kom

laat eens hooren; biecht eens op, Kiewater, misschien kan ik je nog wel helpen.

Opnieuw ontmoette de pennelikker Meneers eerlijke oogen, en toen klopte zijn hart niet meer in de keel. Het werd hem bedaard in het hoofd, zijne slapen bondsden niet meer, zijne bevende vingers kwamen tot rust. Hij zag zijn patroon nog eens aan, en een traan biggelde uit zijn oog, langzaam, langzaam, en vloeide over zijn wang, zonder dat hij het scheen te bemerken.

- Och, 't is over m'n dochter, meneer.... zeide hij zacht, met eene bedekte stem.

- Zoo! zoo! antwoordde meneer van Overveld. Je dochter, zoo, zoo!

Kiewater kreeg moed; de geheele geschiedenis stond hem nu helder voor den geest, tot in de kleinste bijzonderheden; en in de vertrouwelijke openhartigheid van een zwak man, die op zijn gevoelige plaats is aangetast, ontlastte zich zijn geheim, zonder terughouding:

- Ja, Meneer, m'n dochter, of eigenlijk haar aanstaande.... Ziet u, want m'n dochter

- Marie heet ze - was verloofd. Dat weet u misschien wel?

De patroon knikte toestemmend, ongeduldig.

- Ze was verloofd met Willem Diemers, Meneer, vervolgde Kiewater, een zeer nette jongen, van goeje familie. Hij was ambtenaar, adjunkt-kommies bij Binnenlandsche Zaken. Een nette betrekking, niet waar?... Hij was een neef van den majoor Diemens van de artillerie. Misschien kent u hem wel?

- Nee! antwoordde meneer van Overveld levendig. Maar dat geeft niet! Ga maar door!

- Nu, ze waren dan al drie jaar verloofd en zouden nu gaan trouwen, want haar beminde zou kommies worden en dan ging 't wel.... Ziet u, nu hadden Marie en ik al lang vooruit voor de bruiloft en voor de inrichting van het huishouden gespaard, ziet u!...

En Kiewater, met de handen op de knieën, op punt van zijn stoel gezeten, verhaalde verder, dat zijn dochter eenig naaiwerk voor dames aan huis deed en daar wat van overgelegd, terwijl hij gedurende drie jaren stuivertje bij stuivertje opgepot had, zoodat ze eindelijk een drie honderd gulden bij elkaër hadden gekregen.

- Toch een aardig sommetje, meneer! Ziet u, m'n twee laatste toelagen waren er ook bij. Nu, en daar ze zich nu zouden gaan inrichten, had ik 't aan Willem Diemens gegeven om met Marie er dit en dat voor te koopen.

Kiewater's stem werd doffer en doffer; het kostte hem moeite te spreken, tranen verstokten zijne keel. En toen hij eindelijk vertelde, dat Willem Diemens met het geld en een gemeene vrouw op den loop was gegaan, biggelden weêr eenige tranen langs zijne wangen, en hikte zijne stem.

O ja, Meneer van Overveld begreep het! Willem was een oplichter, die reeds van de drie-honderd gulden had hooren spreken en waarschijnlijk lang vooruit zijn plan beraamd had om ze in handen te krijgen! En hij had het meisje ongelukkig gemaakt; haar laten zitten! Hij was een slimme oplichter, die op het sulachtige karakter van Kiewater gespekuleerd had, wel wetende, dat hij door hem niet vervolgd zou worden. O, de oude man was veel te goedig; kom, ben je mal, dat zou hij niet doen!

Maar de levendige patroon werd driftig. Wel, waarom had hij dien oplichter niet bij de politie aangegeven? Zulk volk moest gepakt worden! Een ploert, een gemeene ploert! Waarom had Kiewater niets gedaan? Hoe durfde zoo'n vent!

- Och, Meneer, verklaarde Kiewater, hij heeft een brief geschreven, waarin ie zegt, dat 't zijn schuld niet is. Ziet-u, die vrouw heeft hem er toe overgehaald.... hij is voor de verleiding bezwe-

ken.... want hij was toch zoo'n goeje jongen....

Plotseling viel zijn patroon hem heftig in de rede, een vuistslag op de tafel gevend:

- Goed of niet goed, dat geeft niet! Maar, allemachtig, Kiewater, hoe kan je toch zoo lam wezen!.... Heb je 'r nog niks an gedaan? Hoe is 't mogelijk! hoe is 't mogelijk!

Meneer van Overveld was opgestaan, en had zich wijdbeens voor den ouden pennelikker geplaatst, druk bewegingen makend met de armen. Hij overstelpte hem onder een stortvloed van verwijten en vragen, driftig, zenuwachtig, hem aanziende, en ieder oogenblik de schouders ophalend. En Kiewater boog het hoofd, als kwamen de woorden van zijn patroon hem als vuistslagen in den nek, half versuft, en zweeg. Hij beefde, de oogen op den grond gevestigd, en durfde niet opzien, als een hond, die een trap verwacht. De pieperige stem van den heer van Overveld weêrklonk in zijn legen schedel, er duizelende gonzingen in opwekkend, als ruischte eene holle zee bij zijne ooren. Een versuffende chaos warrelde door zijn hoofd, waarin hij niets meer begreep, en alles in het zangerig gesuis van een zingenden theeketel versmolt. En terwijl het bloed hem naar de hersens stroomde, zijne oogleden gloeiden, en zijne knokkerige vingers bevend zijne knieën betastten, bleef ééne gedachte gelijk een spijker hem in het geheugen; en op een doffen toon sprak hij recht voor zich uit:

- En m'n dochter dan, Meneer?... Zou 't meisje niet in opspraak kommen?...

Toen begreep Meneer alles, en zijn toorn viel. De dierlijke vasthoudendheid en de burgerlijke lafheid sloegen zijn drift als met een knuppel terneêr. De schroomvallige angst van den ouden man voor het in opspraak komen zijner rustige onbekendheid en net gevouwen fatsoen hielden hem staande. Een oogen-

blik zag hij neêr op de figuur, die bibberend op den stoel zat ineengedoken, en daarna zweeg hij.

Bij de eerstvolgende uitbetaling gaf Meneer van Overveld den ouden Kiewater eene gratifikazie.

Jan van Diepen.**I.**

Hij had met het handwagentje van Westerveld eenige bestellingen aan huis moeten brengen, en voor zijne laatste boodschap de bezorging van een paar schoenen in een der buitenwijken bewaard. Ze waren voor oude klanten van zijn baas, maar daar deze pas verhuisd waren, had hij lang moeten zoeken eer hij het nieuwe adres gevonden had. De nieuwe straten, kaal en recht, lagen aan den eenen kant geheel in het zonlicht, stoffig en heet, en doordien hij langen tijd had rondgereden, stonden hem de zweetdruppels op het voorhoofd. De tong kleefde hem aan het verhemelte, en ofschoon hij in een plek schaduw eenigen tijd op zijn handwagentje had zitten uitrusten, was hij nog niet veel opgekoeld. Nergens had hij een koffiehuis of kroeg gezien, want de straten van deze nieuwe buitenwijk bestonden voornamelijk uit gesloten heerehuizen; eens was hij een winkel van een melkboer voorbij gekomen, waar groote, aangesneden kazen, en glazen bokalen met eyeren voor den raam stonden; achter de toonbank lagen stapels aangebroken vaatjes boter, met hunne gele openingen naar voren; de winkel zag er rein, frisch en koel uit, maar hij

hield niet van melk. Gelukkig las hij eindelijk op de kroonlijst, boven de breede ramen van een winkel, op den hoek der Loosduinsche Straat, het opschrift: ‘De Geldersche Koopman’, en tegen de ruiten, met krullige fantaizie-letters: ‘Binnen- en Buitenlandsche Bieren, per flesch en per glas.’ Hij liet zijn wagentje tegen den trottoir staan, en ging onmiddellijk den winkel binnen. Een slappe bel ging rinkinkelend over, en op dat geluid kwam een meisje van ongeveer achttien jaar de zijkamer uit, en plaatste zich achter de toonbank.

- Wat blijft u?
- Ja, wat hebt u voor bier?
- Alle soorten! Beyersch, Gersten, Lager...
- Nou geeft u me dan maar een half fleschje Beyersch.
- As-je-blijft!

Jan van Diepen was ondertusschen op een houten bank gaan zitten, had zijn pet afgenomen, en met een groote zakdoek de parels zweet van zijn voorhoofd geveegd. Hij zuchtte van verademing, want het was heerlijk koel in den winkel. De jufvrouw had van een plank een half fleschje genomen, er den porseleinen, witten stop afgedrukt, en een groot bierglas volgeschonken. Daarna had zij het hem voor gezet met:

- As-'t-u-blijft!

Hij bracht het glas aan zijne lippen, zoog eerst een weinig schuim op, en zwolg daarna met lange, gulzige teugen den geheelen inhoud uit. Toen hij het glas neêrzette, deed hij een lekkere zucht hooren, en likte zich de witte vlokjes schuim van de lippen en knevelharen

- Hè, dat smaakt!
- Ja, antwoordde de jufvrouw, 't is ook warmpjes vandaag.
- Nou, ongemakkelijk. En as je dan met zoo'n

wagentje door de zon moet sjouwen, dan kan je je lol op.

- Dat geloof ik!

Hij voelde het bier als een kouden, zwaren plas in zijn maag, maar het deed hem goed, en hij likte zich nog eens de lippen af. Hij was tot rust gekomen, en schoof welbehagelijk tegen de toonbank; al zijne boodschappen waren afgedaan: hij had dus geen haast. Als iemand, die zich op zijn gemak gevoeld, tevreden is en den tijd heeft, kwam de aangeboren, gemoedelijke vroolijkheid zijner natuur weêr boven. En met eene soort van kranigheid en galanterie, zag hij de jufvrouw, die achter de toonbank zat te breyen, aan, met een lach in zijne vroolijke oogappels.

- Ja, u heeft makkelijk praten over de warmte.... Ik mot maar door de zon loopen, dat 't zweet me langs m'n gezicht loopt en u zit den heelen dag hier in een koelen winkel met een frummelwerkje.... Ik wil wel oversteken.

- Hoe noemt u dat? Een frummelwerkje?

- Ja, zoo, met die breinaalden.... frummelen.... Hoe heet dat?

De jufvrouw lachte hartelijk, en hij ook; beide keken elkaêr aan, en hadden pret. Jan was tevreden met zijn aardigheid en zijn sukses, en met eenige zelfingenomenheid draaide hij de punt van zijn knevel in de hoogte.

- U lacht ook zoo gauw, hernam hij. Hoe mot ik ook weten, hoe dat heet?.... Breyen, niet waar?.... Nou, goed dan!.... Maar, ik kijk veel liever naar de aardige vingertjes, die 't doen.

En hij gaf een knipoogje. Juist toen de jufvrouw over haar breiwerk bukde, zonder te weten wat zij antwoorden moest, ging de winkeldeur open. Een dienstmeid, in een paersch japonnetje en een wit schort voor, hield een mandje in den arm met een bord er in; zij kwam ham koopen. Een

groote, aangesneden ham, met eene roze wond, werd van een langwerpigen, porseleinen schotel genomen, en op een korten plank op de toonbank gelegd. Daarna sneed de jufvrouw met een lang, scherp mes, breede, dunne schijven van de ham, met het bovenlijf over de toonbank gebogen om beter te kunnen toezien. En het mes, dat malsch door het, met witte vetstreepen doorregen, vleesch gleed, deed de dunne plakjes van boven omkrullen, doorbuigen, en tot een stapeltje neêrvallen.

Ondertusschen keek Jan van Diepen den winkel rond. Vóór hem, in den overstaanden muur, bevond zich een deur met glazen bovenpaneel, door een moesseline gordijntje bedekt: zij gaf toegang tot de twee achterkamers. Achter zijn rug waren de beide groote winkelramen half door de neêrgelaten jalouziën gesloten; voor de vensters stonden eenige porseleinen schalen met een aangesneden ham en een groot stuk gerookt vleesch, donkerbruin, als oud goudleer, hier en daar met lichte vlekken, waarover een metaalglans scheen te liggen. Eenige kleine mandjes waren met eyeren volgestapeld, gelijk en rond, als gedraaide maasballen van been. En aan eenige glimmend geschuurde, koperen staven hingen verscheidene soorten van worst: geldersche worst, licht van kleur en vol vet; gerookte hamburger worst, donker bruin en met een hard vel; leverworst, grooter dan de andere soorten, gelijk van kleur, als lichtgrijze zandmodder; sterk gekruide cervelaatworst, en soucis-de-boulogne, een rooden grond met vierkante, witte stukjes vet doorregen, als een stuk nieuwerwetsche, ingelegde vloer van kiezelsteen. Deze uitstalling wasemde eene rook- en etenslucht uit, als een keuken, waarin, na het middagmaal, de vaten worden omgewasschen. Tientallen van vliegen zaten op de aangesneden stukken, liepen met tippelende beweginkjes tegen de ruiten op, en bezoedelden de porseleinen schotels met zwarte stipjes.

Achter de toonbank, boven de jufvrouw, stonden op eenige planken rijen flesschen van allerlei biersoorten, op gelijke hoogte met hunne porseleinen stoppen witte lijnen trekkend. Een der ruiten in de deur wierp een plas zonlicht op den vloer, terwijl in de strakke, doorschijnende zonnestrallen milliarden stofjes dansten. Hier en daar hingen tegen den muur blauw kartonnen plaatjes, in witte letters verschillende bieren en worsten adverteerend. De geheele winkel zag er helder, zindelijk en koel uit.

De jufvrouw had de plakjes ham op de punt van het mes genomen, en op den weegschaal gelegd. Toen het gewicht was volgemaakt, werd het stapeltje in een vel misdruk gepakt, en de meid ging weg. Jan hernam onmiddellijk:

- Vindt u 't niet vervelend zoo ver uit de stad te wonen?

- Och nee, daar wen je nogal an.

- Ja maar, je bent overal zoo ver vandaan. As je nou bijvoorbeeld Zondag's 's avonds ergens naar toe wilt....

- Ik ga bijna nooit uit.... En ik kan Zondags toch niet alleen gaan....

Jan van Diepen zag haar aan, en dacht: 'die heeft geen vrijer'. Toen wachtte hij even, en zei:

- Nou ja, u hoeft ook niet alleen te gaan....

- En met wien zou ik dan moeten gaan? Met vader misschien?.... Die heeft er nooit trek in.

- Nee, dat niet! Maar met den een of ander....

En terwijl zij bleef doorbreyen, zonder hem aan te zien, vertelde zij, dat ze niemand kende. Ze woonde met haar vader alleen, die knecht in de Koninklijke Stallen was; haar moeder was aan eene verkoudheid gestorven, die haar op de maag was geslagen, dacht ze. Daar haar vader bijna de geheelen dag in de stallen moest wezen, zat zij meestal alleen te huis en hield den winkel aan. Maar het was zoo vervelend!

Dag in dag uit leefde zij in de twee achterkamers en in den winkel, nu en dan eens een praatje makend met de klanten, en dan weêr uren lang alleen blijvend.

Tusschenbeide deed hij een vraag om haar verder uit te hooren, zich een nieuw glas bier inschenkend, en, om gemakkelijk te luisteren, met de onderarmen op de toonbank leunend. En in de warmte van den achtermiddag, en hun gezellig samenzijn, ontwikkelde zich de vertrouweljkheid eener ontkiemende sympathie; zij werd mededeelzaam als iemand, die bijna altijd met zich zelve en in zich zelve gekeerd leeft, en eensklaps alle grieven harer eenzaamheid aan iemand uitstort, tot wien zij zich, zonder te weten waarom, aangetrokken voelt: de aantrekkingskracht van twee elkaêr aanvullende temperamenten.

Zij was van middelbare lengte, had zware heupen en weinig borsten. Haar blond haar was achter tegen den schedel in een dotje opgenomen. In het bovengedeelte van een langwerpige gelaat, stonden, onder een laag, smal voorhoofd, donker blauwe oogen, en in het beneden-gedeelte een groote mond met vleezige lippen, verbonden door een dunnen neus vol zomersproetjes. Zij had in hare vormen en trekken het onafgewerkte niet gezwollene eener jonge vrouw, die nog maagd is, zonder eenige bepaalde hartstocht, niet in het oog loopend. Zij bezat een passief temperament, dat niet op de omstandigheden vooruit trachtte te loopen; zij had nooit den man gezocht, ze allen uit een zelfde geslachtsbegrip beschouwend, en ze had er weinigen gekend.

Nu gevoelde zij een aandrang om openhartig te wezen, en, door haar eigen gemoed te ledigen, opbeuring bij een ander te vinden. Ja, niet waar, je kon toch niet altijd alleen zitten! Ze had vriendinnen gehad, die veel uitgingen, overal bij waren en veel pret maakten; en ofschoon zij zich nooit terug had getrokken, had zij toch altijd tot de achterblijfsters behoord.

- Maar dan bent u misschien wat stug tegen de jongens, merkte Jan op.

- Stug! Neen, heusch niet; heel gewoon! Maar de jongens schenen niet van mij te houden; hoe 't kwam, weet ik niet.

Hij haalde de schouders op als iemand, die iets niet begrijpt, en er niet verder over wil doordenken. Kom, hij had altijd lol als hij uitging! Hij was toch ook maar heel gewoon, want hij had nooit een meisje gehad, dat veel van hem gehouden had

- Och kom! riep zij oprecht uit, als ongeloovig, uit het diepst van haar hart. En zij zag met eerlijke oogen naar hem op.

Hij schrikte eenigszins, getroffen door dien uitroep en gestreeld in zijne ijdelheid. Zijne zelfingenomenheid kwam weêr boven; en een beteren indruk van zijn succes bij de vrouwen willende geven, vervolgde hij op een toon, die tot twijfel uitnoodigde:

- Heusch! Geloof je 't niet?

Van dit oogenblik sprak hij haar met 'je' aan.

Zij antwoordde niet onmiddellijk, want voor zich zelve geloofde zij het niet.

Eindelijk veranderde zij van onderwerp, en zei:

- Maar geven, jullie, mannen, er dan iets om of een meisje van jullie houdt of niet? 't Is jullie toch maar te doen, om pret te maken en anders niet.

- Denk je dat? Nou maar, dan ken je ons niet, hoor!

Hij gaf toe, dat er wel eens jongens waren, die de meisjes voor den gek hielden en alleen met haar uitgingen om een avondje pret te hebben; maar dat waren toch uitzonderingen. Hij deed het nooit. Ja, daar gaf hij zijn woord op! Hij had al zoo dikwijls naar een meisje gezocht, dat veel van hem zou houden, en dat hij ook kon liefhebben, een eenvoudig burgermeisje, geen keukenmeid, of zoo iets..... Hij had er echter nooit een gevonden, maar het zou natuurlijk wel aan hem liggen.

- Waarom dan? vroeg zij.

- Och, de een heeft meer slag om met de vrouwen om te gaan dan de ander. Je hebt van die lui, die zoo smoezen kunnen, dat ze de vrouwen gek op hun maken, zie je, maar dat doe ik niet. Ik vind, dat als je met een meisje uitgaat, dat je dan ook van haar houden mot, niet waar?

- Ja, natuurlijk!

- Nou, en zoo'n meisje heb ik nog niet gevonden. En daarom ga ik ook niet uit!

Wel 's met kennissen, maar anders ook niet.

Met één slok dronk hij de laatste teug bier uit zijn glas, veel lucht meê naar binnen zuigend. En met zijn glas tegen het leêge fleschje tikkend, vroeg hij:

- Geef me er nog maar zoo eentje?

Hij vond, dat hij gezellig en op zijn gemak zat, en waarom zoû hij weggaan? Hij had volstrekt geen haast, en buiten brandde de zon zoo op de straten! Toen keek hij de jufvrouw aan, lachte zonder geluid, dat zijn mond spleet; en ook zij lachte, zonder dat zij wist waarom, zonder dat een van beiden iets gezegd had.

- Ik hinder je toch niet? vroeg hij.

- Neen, zeker niet. Waarom?

- Och zoo, ik dacht soms... Maar zeg nou 's, hoe heet je? Anna?... Marie?...

Koosje?...

- Wat ben je nieuwsgierig! Waarom wil je dat nou weten?

- Och, zoo maar!

- Nou... ik heet... Pietje.

- Dat s wel een aardige naam! Nou, dan zeg ik voortaan maar Pietje. Mag ik?

- Och jawel, as je daar plezier in hebt.

Daarop breide zij door, inwendig tevreden, verlangend, dat het gesprek nog eenigen tijd zou aanhouden. Zij zat gansche dagen alleen, in den winkel of de achterkamer, eenige suffe gedachten in hare hersenkas rondrollend, die zij van buiten kende als de straten uit de

buurt. Nu hield zij zich alleen met het tegenwoordige bezig, met de vroolijke woorden van Jan van Diepen, en zij gevoelde zich opgeruimd. Zij had opgewekt willen spreken, hem ook eens wat vragen, want er was nog zoo veel uit den omgang tusschen jongens en meisjes, dat zij had willen weten. Maar zij was beschroomd en durfde niet. Het zou zoo gek staan!... Maar hij scheen toch een goede, aardige jongen te wezen; dat gevoelde zij wel. Zou hij nu niet als die andere jongens wezen? Die mannen konden zich soms zoo mooi voordoen, ofschoon zij er niets van meenden; dat wist ze wel. Hare vreesachtige bekommring verdween spoedig, zonder dat zij ze weggeredeneerd had, als gesmolten voor een onbewust vertrouwen. Zij vond het zoo plezierig, hè!

- En weet je nou, hoe of ik heet? viel hij ineens uit.
- Nee, hoe zou ik dat motten weten?
- Nou, ra-je-'s?
- Jan?... Willem?... Frits?..,
- Je hebt 't al gerajen.
- Heb ik 't gerajen? Ja, heusch? vroeg zij opgewekt. Hoe dan? Frits?
- Nee, Jan, dat je 't eerste genoemd hebt!

Beiden lachten weêr, zij getroffen door haar gelukkig toeval, hij gestreeld door hare vermeerderende spraakzaamheid. Jongens, wat was dat aardig!

- Jan, zoo heet ook de aanstaande van een vriendin van me, vervolgde zij. Jan Beuwes, geloof ik.... Ken je hem niet? Neen? 't Is zoo'n lange, blonde jongen met een litteeken bij z'n linker oor.... Ken je hem nou nog niet? 't Is jammer, want 't is wel een goeje jongen; we zijn wel 's met ons drieën uit geweest. Nou, en als je zelf een meisje hebt, dan neem je niet gauw een ander meê, dan mot je toch een goeje jongen wezen, niet waar? Ten minste, ik....

Eensklaps hield zij op; zij bemerkte, dat zij lang gesproken had en opgewekter dan zij gewoon was.

En nu schaamde zij zich over zich zelve! Zij schrikte van haar eigen stem; de klank er van trof haar, als hoorde zij plotseling zich zelve alleen spreken. Zij kreeg een kleur, en bukte zich over haar breiwerk, alsof zij een steek had laten vallen. Maar hij wilde weten, wat zij op het punt stond te zeggen, en vroeg:

- Nou, wat zou jij?

- Och, niks!

- Je wou misschien zeggen, dat jij geen ander zou meêgenomen hebben? Is 't niet? Zij knikte twee-, driemaal 'ja' met het hoofd, voorover gebogen, zonder te spreken.

- En ik zou 't ook niet doen, riep Jan met beslistheid uit. Daar kan je gerust van zijn!

Toen verstomde het gesprek; geen van beiden wist meer iets te zeggen. Hij had nog wel wat langer willen blijven en haar bijvoorbeeld vragen of ze eens met hem uit wilde, maar hij durfde niet, en vreesde, dat zij 'neen' zou zeggen. Hij maakte het plan het een anderen keer te vragen, en stond op. Nadat hij betaald had, stak hij haar zijne hand over de toonbank toe, en zei:

- Nou, geef me dan nou een hand, Pietje?

Maar zij stak wederkeerig hare hand niet toe, en antwoordde niets. Zij was beschroomd, en durfde niet goed; toch had zij het wel willen doen, en zij zag onder uit haar wenkbrauwen naar zijne hand, die vlak voor haar was. Jan trok haar echter terug, en riep opgewekt:

- Een anderen keer dan, niet waar? Dag Pietje!

Pietje knikte met het hoofd een groet, maar durfde zijn naam niet uitspreken. Buiten gekomen, nam hij zijn handwagentje weêr op en reed weg, in het volle zonlicht, recht voor haar uit. En over de toonbank zag zij, door de ruiten van de deur, die op den hoek der straat gelegen was, hem kleiner en kleiner tegen den horizon der groote, stijve straat worden, totdat

hij eindelijk, op het punt een hoek om te slaan, zich nog eens omkeerde, en met de hand groetend wuifde.

II.

Na eenige dagen kwam hij terug, ook op een middag om vier uur, en liet zijn wagentje weêr voor de deur staan. Het was eene verrassing voor haar, want zij had gevreesd hem niet meer te zullen zien; zij dacht onverstandig te hebben gehandeld met hem geen hand te geven, waardoor hij mogelijk ontstemd was geworden, ten minste hij was zoo gauw weggegaan, dat zij naderhand spijt van hare weigering had. Hoe kon zij ook zoo onverstandig en flauw met de mannen handelen! Daarom hielden zij misschien niet van haar en had zij nooit pret, als zij met hen uit was? Zij wist zelf wel, dat zij stug was, en nam zich altijd voor het een volgenden keer te verbeteren, maar als de gelegenheid om zich te veranderen aangebroken was, durfde zij nog niet of wist zij niet hoe zij het zou aanleggen. Waarom had zij hem geen hand gegeven? Er stak toch niets geen kwaad in, en zij had er zich hoogst waarschijnlijk een vriend meê gemaakt. En telkens als zij er om dacht, was zij de dagen, die voor zijne terugkomst verliepen, ontevreden op zich zelve: het neêrslachtig gevoel van iemand, die de overtuiging heeft nooit eenig sukses te kunnen behalen.

Toen hij dan eindelijk onverwacht binnenkwam, vloog haar het bloed naar het hoofd, en week zij af van hare gewone wijze van doen. Eene groote, inwendige vreugde, welke zij moest onderdrukken, slokte alle andere gevoelens op, en zij had eene aanvechting om alle voorwerpen, die haar onder handen kwamen, luchtig te

behandelen. Er waren juist verscheidene klanten in den winkel, en zij moest das voortdurend blijven bedienen. Eens had zij gelegenheid, toen zij een worst van de uitstalling afnam, hem van ter zijde aan te zien, en hij, die het bemerkte, beantwoordde haar blik met een knipoogje. Daarbij had zich dien keer hunne geheele vertrouwelijkheid bepaald. Hij was weêr op het bankje tegen de toonbank blijven zitten, had een half fleschje bier gedronken, en, toen hij zag dat er geen de minste kans bestond om haar alleen te spreken, betaald en weggegaan.

Zij had dus geen gelegenheid gehad om haar fout te herstellen, maar zij wist nu ten minste, dat hij niet boos was, want anders zou hij niet terug zijn gekomen, niet waar? In hare gedachten zag zij hem op het bankje zitten, de helft van het bovenlijf over het blad van de toonbank verheffend, met zijne lichte snor en heldere oogappels vol lachlust. Hij scheen toch wel een nette, fatsoenlijke jongen te wezen, want hij had, toen er andere menschen bij waren, geene vertrouwelijkheid tegenover haar getoond, en daarvoor zou zij zich geschaamd hebben. Zij had een gevoel van dankbaarheid voor hem, nu en dan verstoord door eene knagende ontevredenheid van hem geen hand te hebben kunnen geven. En het denkbeeld zich door een handdruk te moeten verzoenen, richtte zich in haar geest als een plicht overeind, als eene werkelijkheid, die zij bijna grijpen kon. En in ongeduldige afwachting vereenzelvigde zich het volgende bezoek met dien handdruk bij zijn vertrek, terwijl al het andere, dat gebeuren kon, zich niet eens voor haar geest afspiegelde.

Uren achtereen, wanneer er geen klanten kwamen, zat zij alleen in den winkel, de jaloeziën neêrgelaten voor de zon, in een half duister. Op een stoeltje achter de toonbank, zich bezighoudend met een brei- of handwerkje, liet zij hare gedachten den vrijen teugel, soms

opkijkend door de ruiten van de hoekdeur in de zonnige straat, die recht voor haar uitliep, tegen een horizon, welke door het gebladerte eener rij boomen op een buitenkaai gestopt werd. De eene kant der twee aaneenschakelingen van gelijkvormige huizen lag geheel in zon, de andere kant in schaduw, welke zich met eene rechte lijn op straatkeyen afteekende. 's Ochtends heerschte er een weinig levendigheid en had zij iets te zien. Slagers, bakkers, kruideniers en groenteboeren, met wagens, waarin zij een stuk tuin uit het open veld schenen meê te voeren, belden bij hunne klanten aan. Dienstmeiden kwamen in de deuropeningen, helder in hare paarsche kleedjes en witte of blauwe schorten; heênen weêrgeloop tusschen de deuren en de wagens verlevendigde een oogenblik den trottoir, totdat het wagentje van een der leveranciers, met een paard bespannen, eensklaps wegreed, bolderend en rammelend over de keyen. Soms werd uit een der vensters in de eentonige gevelrij een arm gestoken, die een stofdoek uitklopte, zwabberend als een oud vaandel, of kwam een meid met haar bovenlijf uit een raam leunen, en ziende, dat er niets in de straat te kijk was, spoedig weêr verdwijnend. Nu en dan lag een hond, die 'uitgelaten' was, rustig voor een huis in de schaduw te slapen, of kefte om binnengelaten te worden. Alle vensters op de zonzijde waren gesloten.

Pietje ademde geheele ochtenden de warme vervelendheid dezer straat in, weinig beweging nemend, en na ze afgezien te hebben weder in de zelfde gedachten vervallend. Tegen het uur van koffie-drinken ontstond een weinig meer drukte: werklieden, die van een karrewei kwamen, schooljongens en meisjes, welke naar huis gingen, huisdeuren, die open en dicht werden geslagen, dienstboden, in haast om een boodschap gestuurd, vlug de straat overwippend naar den schaduwrand, en eenige meerdere klanten in den winkel, gaven haar eenigszins afleiding. Maar tegen twee

uur in den namiddag was de Loosduinsche Straat doodscher dan ooit. Alle verkeer had opgehouden, en alleen de zon was naar de andere zijde overgelopen, den eenen kant in het licht brengend en de schaduw naar den overkant verplaatsend; het eenige onderscheid was, dat nu de huisgevels van de overzijde gesloten waren. Dan zat zij geduldig achter haar toonbank, met haar gezicht in het halfduister weggedoezeld, met eene onuitgesproken verwachting de deur uitzierende, of Jan mogelijk op den horizon mocht aankomen. En als zij tegen den dot groen der boomen, die de straat verstopten, een handwagentje zag verschijnen en grooter worden, bleef zij opzien tot het zoo dicht genaderd was, dat zij den persoon, welke er achter liep, kon onderscheiden. Was hij het niet, dan liet zij het hoofd weêr over haar werk zakken, stil blijvende afwachten.

Na zijn tweede bezoek verliep er ongeveer een week eer hij terugkwam, en daar hij toen van het andere uiteinde der straat was komen aanrijden, verraste hij haar op nieuw met zijne verschijning. Nauwelijks was hij den winkel binnengekomen of hij riep:

- Dag Pietje, hoe maak je 't?

- Goed!.... O, goed! zei zij, zonder te weten welk geschikt antwoord zij had moeten geven.

- Ik kom weêr 's een glaasje bier bij je drinken, vervolgde Jan.

- Beyersch? vroeg zij opstaande en haar hand naar den plank boven haar hoofd uitstekend.

- Ja, zooals gewoonlijk!

Nadat hij gedronken en eenige oogenblikken gezwegen had, viel hij eensklaps uit:

- Wat was dat vervelend, dat er laatst zooveel menschen in den winkel waren, hè! Ik heb je geen eens 's kunnen spreken.... Nou is 't beter, en hij doelde er op, dat er niemand was.

- Ja, zei ze naar hem opziende, 't trof erg ongelukkig. 't Kan zoo's gebeuren...

Zij ging zich zelve na, om te trachten nu eens geschikt te antwoorden en geen alledaagsch winkelpraatje te houden. Maar zij twijfelde wat zij zeggen moest en welken toon zij zou aanslaan. En toen Jan een oogenblik bleef zwijgen, voelde zij zich verplicht om iets te zeggen, en het lag op hare lippen om weder te vragen: ‘Warmpjes vandaag, hè?’ maar zij bedacht zich, en zei:

- Komt u veel hier in de buurt?
- ‘U’? Zeg toch as-je-blijft ‘je’? hernam hij.
- Goed, dan ‘je’! Kom je hier veel in de buurt?
- Nee, niet erg, 't is zoo afgelegen en de baas heeft hier niet veel klanten zitten.

De gemakkelijke, gezellige toon, waarop dit gesprek gevoerd was, beviel haar, en zij gevoelde zich veel vrijer tegenover hem.

- En spijt je dat? vroeg zij, met een flauwen glimlach om de mondhoeken, en zij wist nu den goeden toon gevonden te hebben.

- Of me dat spijt? Nou, dat geloof ik! Ik wou, dat ik wat dichterbij in de buurt woonde. Weet-je, wat ik doen zou, Pietje?.... Niet?... Nou, dan kwam ik elken dag bij je, om een glaasje bier te drinken, zie-je!

- Och kom! zei ze. Heb-je 't dan zoo druk, dat je nooit 's an kunt komen?

Beiden begonnen zich meer en meer op hun gemak te gevoelen, en hadden de stijfheid eener eerste kennismaking overwonnen. Ze werden door niemand gestoord en geraakten ongemerkt in een vertrouwelijk gesprek. Of hij het druk had? Nou, of 't ie! 's Morgens om acht uur, en als het bijzonder druk was om zeven uur, moest hij op den winkel wezen. Hij was de jongste knecht en moest dus met het wagentje de bestellingen rondrijden; een vermoeiend en vervelend werkje, dat kon hij verzekeren! Toch verdiende hij al aardig wat, want hij deed wel eens iets voor de vrouw van zijn baas, bijvoorbeeld een pakje weg-

brenge, de laarzen poetsen, of een boodschap in de buurt, en daar kreeg hij geregeld f1.50 in de week voor, behalve zijn loon als knecht. Eerst 's avonds om acht of negen uur ging de winkel uit; nu, en dan was het te laat om nog heelemaal van de Spuistraat naar de Loosduinsche Straat te komen. Niet waar, dat moest ze toch wel toegeven? Maar hij had het wel voor haar over. Neen, zij moest niet ongeloovig glimlachen, want hij wilde het bewijzen, als zij het verlangde; hij zou 's avonds om een uur of negen eens onverwacht bij haar komen.

- Is je vader dan al t'huis? vroeg hij.

- Och, dat hangt er van af. Hij is meestal 's avonds nooit t'huis, want als hij geen dienst heeft, gaat hij gewoonlijk naar een koffiehuis, waar hij vrienden vindt.

Ja, zij had een vervelend, saai leventje; drie kwart van den dag zat zij alleen, in een buitenwijk der stad. Kennissen kwamen haar bijna nooit opzoeken, want zij had er te weinig, en bovendien was het te ver uit de buurt. Haar leven liep geregeld af, als een uurwerk. 's Ochtends moest haar vader meestal om acht uur naar de stallen, en zij moest dan om zeven uur opstaan om de koffie klaar te maken en een paar boterhammen te smeren. Zelf at zij 's morgens nooit. Nu veel later dan acht uur kon de winkel niet geopend worden, want 's morgens vroeg had zij dikwijls veel te doen.

- Maar zou-je dan niet liever een andere betrekking willen hebben? Bijvoorbeeld op een naaiwinkel of zoo?

- Nou, of ik!

- Nou, waarom ga je er dan niet naar toe?

Ja, dat kon ze niet. Haar vader wilde het volstrekt niet hebben; zij had het hem reeds dikwijls gevraagd, maar hij had er nooit iets van willen hooren. Wie zou hem dan moeten bedienen? Een vreemd mensch

wilde hij niet in huis hebben, zoolang hij nog eene dochter had. Maar zij begreep niet waarom hij den winkel aanhield. Vroeger had hij in paarden gehandeld en er een aardig duitje meê overgespaard. De winkel gaf niet veel en zij hadden bovendien genoeg om er van te leven. Om niet leeg te loopen hield hij zijne betrekking bij de Koninklijke Stallen aan; maar waarom ook den winkel? En Pietje kon zich deze redelooze koppigheid van een oud man niet verklaren. Jan beklagde haar. Ja, hij begreep, dat zij zich zoo dag in dag uit in den winkel moest vervelen; hij zelt was ook niet geschikt voor een zittend leven. God, neen! Hij hield er van om Zondags als hij vrij had uit te gaan, naar de Komedie of een groot Koffiehuis, liefst met een meisje of kennissen. Jongens, dan kon je zoo'n lol hebben! Je bent maar eens jong, en je kon het nooit vroeger doen, niet waar? Nu maar, hij verwedde er iets onder, dat zij er ook wel van zou houden.

- Is dat nou niet waar, Pieije? vroeg hij gemoedelijk en joviaal.

Zeker, zij hield ook wel van uitgaan. Maar met wien? Zij kende bijna niemand en haar vader nam haar nooit meê.

- Weet-je wat je doet? Ga 's met mij meê uit; dan zal je 's zien wat een plezier je hebt! Hè, is dat niet goed?

De groote vraag was er uit. Telkens had hij in het gesprek op eene gunstige gelegenheid gewacht, om ze te stellen. Eindelijk had die gelegenheid zich voorgedaan, en nu was hij in angstige spanning over het antwoord, want niettegenstaande hij een groot zelfvertrouwen in zijn toon gelegd had, was hij toch niet zeker van zijn zaak, en ongerust als iemand, die iets gevraagd heeft zonder te weten welke uitwerking zijn verzoek zal hebben. Pietje wachtte een oogenblik met antwoorden, en zei toen:

- Ja, ik zou wel willen, maar ik weet niet of ik kan. Als vader 't merkt, komt er niks van in.

- Je mot 't ook doen, dat je vader er niks van merkt.

- Ja, je hebt makkelijk praten. En dan.... ne.... jullie jongens zijn zoo raar! 't Is jullie toch niet om iets eerlijks te doen.

Wat? Was het hem niet om iets eerlijks te doen! riep Jan verontwaardigd uit. Neen, dan kende zij hem niet! Waarachtig niet! En hij protesteerde, zijne stem verheffend, met veel gebaren en onschuldige oogen. Hoe kon zij dat nu zeggen? Het kwam alleen omdat alle meisjes zoo wantrouwend zijn en omdat er wel eens slechte jongens onder de hoop doorloopen. Maar hij? Op zijn woord van waarachtig niet! Neen! Neen!

Pietje zag in, dat zij weder een dier onhandige antwoorden gegeven had, waarmee zij alle mannen van zich vervreemde. Zij had er spijt van, gewonnen door Jan's eerlijke oogen en hardnekkige verzekeringen. Zij voelde iets voor dien jongen, welke zoo openhartig, joviaal en vriendelijk met haar omging. Ja, nu begon zij hem een weinig te gelooven. En een vaag gevoel van berouw stemde haar vergevensgezind. Zij trachtte daarom haar onhandig antwoord weêr goed te maken door te zeggen:

- Nou, ik zee 't maar zoo! Maar ik bedoelde 't zoo kwaad niet.... Heusch, 't is erg moeilijk voor me om met je uit te gaan. Maar ik zal m'n best doen; ik zal zien!

Na dien dag kwam Jan dikwijls terug. Soms liep hij even aan als hij eene boodschap in de buurt had moeten doen, en dronk dan op de gewone wijze zijn half fleschje bier; andere keeren bracht hij haar 's avonds, wanneer hij op den winkel klaar was, een haastig bezoek, maar trof dan veelal menschen in 'De Geldersche Koopman'. En met den dag werd de toon van hun onderhoud vertrouwelijker.

Pietje scheen eindelijk den jongen ontmoet te hebben met wien zij het kon vinden. Na weinige bezoeken behoefde zij niet meer naar een onderwerp voor een gesprek te zoeken; zij zeide nooit meer ‘Mooi weêrtje vandaag!’ of ‘Warmpjes!’ maar er bestonden reeds verscheiden toespelingen, uit een vorig bezoek overgebleven, die een vertrouwelijker karakter aan hun onderhoud schonken. Zij hadden langzamerhand vele kleine plagerijen, waarmede zij elkaër telkens achtervolgden, en die eene zekere opgewektheid aan hun gesprek gaven; ook van die onbeduidende redenen tot lachen, welke vreemden niet snappen en alleen door ingewijden begrepen worden; en dan van die aardigheden, door een toeval in hunne antwoorden gebracht, met fonkelende, guitige oogappels verhaald, hen kromtrekkend in een dolle lachbui, uit volle borst, bij eene terugkeerende gedachte telkens herhaald. En de nette, burgerlijke stilte, welke uit de achterkamer kwam, werd door de luide vroolijkheid overstemd, welke tegenwoordig dikwijls de winkel der afgelegen straat uit zijne stijve, deftige plooyen bracht. Eens had Jan het gewaagd eene broche, een goedkoop, prullig voorwerp uit een fransche bazaar, voor haar meê te brengen, welke zij na veel aarzelen had aangenomen, en nu voor altijd op haar eenvoudig jacketje droeg. Wanneer hij ze haar zag aan hebben, zeide hij meestal, dat zij eens met hem moest uitgaan om zelf een paar oorbelletjes te koopen, die er goed bij kwamen. Maar zoover had hij het nog niet kunnen brengen; ze was nog nooit met hem uit geweest.

Als Pietje nu alleen was, door de hoekdeur de stille Loosduinsche Straat in zag, en dan bij zich zelve begon na te denken, was haar gedachtenloop geheel anders dan vroeger. Haar denken had een rustpunt gevonden. Voordat zij Jan van Diepen leerde kennen was haar hoofd vol onzekerheden; zij vroeg zich

zelve af, waarom andere meisjes wel een vrijer hadden en zij niet; was zij dan zoo leelijk? of was zij onhandig? lag het aan haar, of aan de jongens? Nieuwsgierig vroeg zij zich af, hoe men met elkaër omging onder verliefde menschen. En flauwe herinneringen uit hare jeugd, toen zij nog een meisje was en er kleine verliefheidjes met jongetjes van haar leeftijd op na hield, brachten haar kinderachtige, half afgewerkte voorstellingen voor den geest. Van haar twaalfde tot haar twintigste jaar was haar leven dor, eentonig, zonder eenige hartstocht heêngevloden, snel en ongemerkt, met weinig kennis van hetgeen de meeste meisjes harer jaren weten. En zij was ouder geworden als een paard in een tredmolen. Maar nu wist zij alles, nu had zij een vrijer als haar vriendinnen, en verbeeldde zich het zelfde als dezen te denken, zonder het zeker te weten; maar dat moest zoo wezen. En het bewustzijn dezer stille gelijkheid met andere meisjes gaf haar een hooger dunk van zich zelve, een zekere trots, eenig meerder zelfvertrouwen. Soms, als hare vrouwelijke gevoelens de bovenhand kregen, verlangde zij er naar met Jan van Diepen uit te kunnen gaan, zich overal aan zijn arm in het openbaar te vertoonen, als een wijfje, dat haar mannetje laat zien. Eene soort van naijver drong hare stille natuur er toe om te bewijzen, dat ook zij, als andere vrouwen, een man had weten te boeyen, gelijk met haar stond en voor hare vriendinnen niet behoefde onder te doen. En doordat zij zich nu op één lijn met andere vrouwen wist, en zich het bezit van gelijke vrouwelijke eigenschappen bewust was, ontlook al het vrouwelijke wat tot nu toe in haar temperament verborgen was gebleven. Eene gemoedelijke vriendelijkheid, niet in hare jeugd door een groot, kijverig huisgezin verbitterd, verving hare koude, alledaagsche winkel-beleefdheid; uit hare oogen sprak zachtheid; hare manieren waren lief en innemend. Zij wenschte voorkomend en hulpvaardig tegen alle

klanten te wezen, vooral tegen arme vrouwen en kinderen, als iemand, die een ruimer blik in het leven heeft kunnen slaan, er veel nieuws en schoons in ontdekt heeft, en die nu eene algemeene liefdadigheid, voortspruitende uit het zonnige harer zelftevredenheid, tegenover de minder gelukkigen wil uitoefenen; het was de menschenliefde van een meisje, dat in een tevreden, vriendelijk huisgezin is grootgebracht, waarin eene kerkleer, welke alleen het hart heeft aangedaan, de aangeboren zachtzinnigheid had ontwikkeld. En op den grond harer genegenheid voor Jan van Diepen lag eene zekere mate van dankbaarheid; zij was erkentelijk tegenover den man, die haar zoo gelukkig in het leven had doen worden. Zij had nu langzamerhand meerder zelfbewustzijn gekregen, iets beslists in hare manieren, en eenige rustpunten in hare gedachten. Ook zat zij niet meer onrustig van achter de toonbank de Loosduinsche Straat in te kijken, angstig afwachting of Jan ook komen zou, want nu had zij de zekerheid, dat hij haar niet meer verlaten en haar nu en dan opzoeken zou.

En eindelijk gaf zij aan Jan's verlangen gehoor; zij zeide tegen haar vader, dat zij naar eene vriendin ging, om zoo ongemerkt op een Zondag-avond met hem uit te gaan. Jan stond haar op den hoek eener straat af te wachten.

III

Dien Zondag-avond zou zij nooit vergeten! Zij was vroeg thuis gekomen, snikkend, bevend, en was dadelijk naar bed gegaan. Gelukkig was haar vader nog uit.

.....

Arm in arm wandelden zij naar eene uitspanning buiten de stad; achter het huis lag een groote tuin, vol kleine, donkere prieeltjes, en Jan ging met haar naar het meest afgelegene. Het was een donkere avond, zonder sterren en stil; de geheele tuin was zwart, van een onbeweeglijk, nachtelijk zwart, waarvan de rust nu en dan door eenig geritsel in een der prieeltjes verbroken werd. Soms liep een knecht af en aan, zonder dat men kon zien waar hij vandaan kwam, of waar hij naar toe ging, rinkelende glazen op een blad dragend, die als van kou' schenen de klappertanden, terwijl in de verte een van de ramen der uitspanning met een vierkant, rossig oog voor zich uitkeek, als waren de oogleden er afgenomen. En het was zoo stil, zwart en geheimzinnig in het prieeltje, dat Pietje onwillekeurig beefde, en angstig rondkeek, zonder iets te zien, bevangen door eene bijgeloovige vrees. Zij bestelden bier, en toen zij er een weinig van gedronken hadden, kwam Jan's arm onverwacht rond haar leest, zoodat zij rillend ineenkroop. Hij stelde ze echter gerust, zacht, vleyend tegen haar sprekend, haar tegen zich aandrukkend, en in het duister een zoen op de lippen persend, lang, vol lust. En weêr schrikte zij, bevend, en een weinig terugschuivend. Maar weder naderde hij haar, nam ze rond de leest, en liet haar drinken. Zacht fluisterend klonk zijne stem haar in de ooren, onzeker, als van iemand, die niet goed durft, en sprak van liefde; hij hield zooveel van haar, o zooveel! hij had alles voor haar over, alles, alles! o, kon hij het slechts bewijzen, kwam er maar eene gelegenheid.... Hield zij ook veel van hem? Zooveel als hij van haar?.... Want als je toch samen uitgaat, en veel van elkaâr houdt, heel veel, dan.... Maar hield zij nu van hem?

Het nieuwe, onverwachte en geheimzinnige der gebeurtenis bracht ze geheel van streek; het suisde

haar in de ooren, als in de verte, en al hare gedachten dampten weg, zoodat zij tegen Jan aanleunde, zonder iets te weten, iets te denken, iets te verlangen, angstig en bevreesd, als een schrikachtig beest. En zij hoorde niet wat hij zeide, wat hij vroeg, met open oogen in het pikdonker turend; maar het bleef onbeweeglijk rond haar, zwart, spookachtig, met plotseling oprijzende geluiden uit de andere prieeltjes, die in een onverklaarbare stilte wegsmolten. Toen drukte zij zich nog meer tegen hem aan, bescherming bij hem zoekend, zich zelve en de geheele omgeving willende vergeten. Zij dommelde in eene verdooving, telkens door zenuwachtige rillingen verbroken, totdat zij, toen hij wederom zijne lippen op de haren drukte, in eene soort van zenuw-razernij verviel. Zij sloeg hare armen rond zijn hals, wierp zich aan zijne borst, zoende hem, en drukte hare wangen tegen de zijnen, met gesloten oogen, om niets te zien, niets te hooren, zonder te weten wat zij wilde. Zoo bracht zij eenige oogenblikken door, terwijl hare liefkozingen door Jan beantwoord werden. Maar toen wilde hij zich eene vrijheid tegenover haar veroorloven, waarvan de onverwachte onbeschaamdheid hare ijlende zinnen wakker riep.

Zij vloog op, eensklaps ontwakend, alles begrijpend, met een snel begrip, uit een vrouwelijk, dierlijk instinkt. In eene sekonde stond zij recht voor hem; een dikke knobbel in hare keel maakte haar het spreken onmogelijk, en hare hartslagen bonsden tegen haar hersenpan. Zij trilde over haar gansche lichaam; gloeyende, dikke tranen, welden uit hare ooghoeken; maar zij wist niets te zeggen, stom, verlamd, als had zij een geweldigen knuppelslag op het achterhoofd gekregen. En het was zoo duister, dat zij zelfs Jan niet zien kon, die vlak voor haar op een stoel was blijven zitten. Jan greep hare hand, niet durvende spreken, maar met een verontwaardigden ruk

trok zij die terug. Toen eerst scheen zij haar wilskracht te herkrijgen, want zonder iets te zeggen, wende zij zich om, en ging het prieel uit. Jan volgde haar. Zij zocht in het duister het gangpad, zich naar het verlichte oog van het venster richtend, vast besloten, zonder aarzelen, geene vrees meer kennend. En in het pikdonker stootte zij op een tafeltje, dat dwars over het pad stond, en viel bijna over den poot van een stoel, die op een grasrand lag. Jan liep haar achterna, zwijgend, onderworpen als een hond, geheel vervuld met eene onbestemde vrees. Eerst toen zij den gang door waren, welke, van den tuinkant naar de voorzijde, de uitspanning in hare geheele breedte doorsneed, en zich op den stillen buitenweg bevonden, dorst hij te spreken. Hij deed met eene benauwde, gedempte stem eenige vragen, maar bij zijne woorden barstte zij in snikken uit. Haar geheele lichaam trilde, en zij stapte sneller en sneller door, zonder hem te antwoorden, verdiept in haar verdriet. En Jan, die uit het veld geslagen was, verwonderd, verbaasd, verlegen over zijn eigen daad, met een wroegend berouw, bleef naast haar loopen, onbeholpen, met den mond vol tanden. Zoo bereikten zij de eerste huizen der stad, terwijl Pietje nog onafgebroken snikte.

- Kom, wees nou een beetje bedaard, Pietje! dorst Jan eindelijk zeggen. Huil nou zoo niet; ik heb 't zoo erg niet gemeend; daf weet je ook wel. Wat motten de menschen wel denken!

Maar Pietje, wier loomheid van zenuwen nog meer met eene lustelooze neêrslachtingheid van haar gansche wezen samensmolt, antwoordde niet, en hilde nog harder Jan werd verlegen met zijne houding, zag angstig of er niemand aankwam, die hem zien kon, en schaamde zich met eene huilende vrouw te loopen. Zij gingen eenige straten door, waarin zij ver-

scheiden menschen ontmoeten, welke hen nieuwsgierig bleven nakijken, en waren na weinige oogenblikken in de Loosduinsche Straat. En Jan, die toch nog wilde beproeven vrede met Pietje te sluiten, begon op nieuw:

- Kom, loop nou zoo hard niet, Pietje! Luister 's! Toe.

Maar Pietje bleef even hard doorloopen, en stapte regelrecht op haar huis af. Toen zeide hij angstig:

- Och, Pietje! Pietje! Hoor nou 's?

Hij kreeg geen antwoord, en stond weldra voor de gesloten winkel deur, waar zij, in haar zakdoek snikkend, achter verdwenen was. Daarop keerde hij huiswaarts, met een hersenkas vol warrelende gedachten.

.....

Neen, dien avond zou Pietje nooit meer vergeten. Den volgenden morgen was zij als gewoonlijk opgestaan, had haar vader bediend, en den winkel opengedaan. Zij had een benauwd gevoel in de maag, alsof er iets hards in lag, terwijl een versuffende hoofdpijn haar ondragelijk deed lijden. En onafgebroken woelde haar de zelfde gedachte in het brein, de gedachte aan de gebeurtenis van den vorigen avond, bestaande uit eene mengeling van pikzwart duister en schrik. Toch koesterde zij geene bitterheid tegen Jan, die langzamerhand op den achtergrond verdwenen was, onbeduidend, met zijne vroolijke oogen, welke op dien avond zoo hopeloos verdrietig stonden, geheel ontbloot van hun zelfvertrouwen. Pietje was geëindigd eenig medelijden met hem te krijgen; een flauw verlangen om hem terug te zien, werd nog versterkt door de angstige onzekerheid of hij zou durven komen. En nadat hare vrouwelijke schuchterheid bedaard en gerustgesteld was, begon zij de daad, nu in een perspektief gezien, minder hoog op te nemen. De oude onrust keerde terug, en zij zat weêr eenige dagen

achter de toonbank, door de winkeldeur verlangend de Loosduinsche Straat in te kijken.

Ook Jan had verscheiden onaangename dagen doorgebracht. Spijt, een heviger prikkeling zijner zenuwen, eene vermeerdering van liefde, en een angst, dat het voor goed tusschen hen uit zou wezen, deden hem het gebeurde van dien Zondag-avond verfoeyen. Hij wist niet of zij boos wezen of hoe zij hem ontvangen zou, en eene schaamte om zich weder onder hare oogen te vertoonen, deden hem den terugkeer van dag tot dag uitstellen. Eindelijk, in een bui van berouw, en bereid om boete te doen, nam hij onverwacht het besluit 's avonds naar haar toe te gaan, en alles te zullen aannemen wat zij hem mocht opleggen, alle verwijten in stilte te verdragen. En vastbesloten keerde hij naar de Loosduinsche Straat terug

Toen hij den winkel genaderd was, zag hij, bij het aangestoken gaslicht, Pietje achter de toonbank bezig iemand te helpen, en niet willende binnentreden in gezelschap van een derde, wandelde hij den winkel voorbij, en keerde na eenige minuten terug. Met het zelfvertrouwen van iemand, die een besluit genomen en den vasten wil heeft het uit te voeren, eenigszins op den goeden uitslag er van rekenend, deed hij de deur open. De winkel was vol van het licht der twee gaspitten boven de toonbank, waarachter Pietje zat te breyen. De aangesneden hammen en worsten waren zwarte, vormlooze vlekken op de witte schalen der uitstalling; het was warm, stil en gezellig binnen. En bij het rinkelen van het belletje dorst zij niet opkijken; maar Jan begon onmiddelijk, terwijl hij voor de toonbank bleef staan:

- Hoor eens, Pietje, en zijne stem sloeg licht over, ik heb spijt van 'tgeen laatst gebeurd is. 't Was mijn schuld, ik weet 't, maar 'k kon 't toch niet helpen. Waarachtig niet; ik had 't zoo niet gemeend!.... Maar 't is zoo raar toegegaan, 't was gebeurd eer ik

er om dacht.... Nou zou ik 't niet meer doen. Heusch niet! Op m'n woord van waarachtig!.... Ben jij er nog boos om, hè?

Pietje zag van haar werk naar hem op, en hare oogen liepen dadelijk vol gaslicht. Zij knipte ze pijnlijk, en haar hoofd weêr eenigszins buigend, keek zij hem van onder haar voorhoofd aan. Angstig staarden zijne eerlijke oogappels haar aan, medelijden bij haar opwekkend.

- Boos?... Neen, dat niet, maar....

En Jan viel haar verheugd in de rede:

- Heusch niet? Niet boos!.... Nou, geef me dan een hand.... Dan is alles vergeven, niet waar?

Zij drukten elkaêr over de toonbank de hand. Daarop ging Jan weder op zijne oude plaats zitten.

Van dit oogenblik waren zij opnieuw goede vrienden. Nu hielden zij zelfs meer van elkaêr, tot elkander getrokken door een gevoel van dankbare tevredenheid, beangst door eene mogelijke scheiding. Maar zij hadden ook meer vertrouwen in elkander, spraken nooit over het gebeurde, bouwden hunne liefde weêr op. Den volgenden Zondag-avond gingen zij samen uit, en na dien tijd alle weken. Zij bezochten echter de uitspanningen buiten de stad niet meer, maar gingen nu naar de Komodie op den tweeden rang een hollandsch stuk zien, of eene volksvoorstelling der fransche Opera. Soms ook zaten zij op de tusschen-galerij van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen naar de oude, hollandsche spektakel-stukken eener Rotterdamsche troep te kijken, genietend, ingepakt door de groote woorden en holklinkende zinnen der schreeuwende tooneelspelers. En langzamerhand bevangen door het licht en de broeyerige warmte der propvolle, dampende zaal, de luide bijvalsbetuigingen van het zondags-publiek, en het leven der groote, hun ongewone omgeving, kropen zij dichter tegen elkander, elkaêr's handen vasthoudend, ze nu en dan stilzwijgend drukkend, terwijl

stroomen, als van vloeibare liefde, hun door alle lichaamsdeelen een aangenaam gevoel van loomheid voerden. Ook gingen zij tusschenbeide een der groote koffiehuzen bezoeken, waar eene dichte menigte tafeltje aan tafeltje gedrongen was, onder groote vlekken gaslicht en tabakswalm, te midden van het geraas der hollende knechts en kakelende menschen. Niet zelden voelden zij zich dan verlaten, verloren tusschen al die menschen, welke hen niet kenden, geen acht op hen sloegen, zoodat zij onwillekeurig zich tot elkander aangetrokken voelden, met een behoefte aan vertrouwelijkheid; dan deelden zij elkaër vele hunner gevoelens mede, of hetgeen zij in de afgelopen week doorleefd hadden, in banale, menigmaal sentimenteele woorden.

Beide waren op hun zondagsch gekleed. Jan droeg een bruinen broek, wijd op den schoen, een gekleede jas, met lange panden, staande boorden, en een lange das, waarop een groote, valsche steen schitterde; zijn hooge, glimmende hoed stond een weinig op het linker oor. Pietje had een kleedje van goedkoope, blauwe stof aan, een rechten rok van stollepplooyen, met eene 'tunique' van het zelfde goed, van achteren opgenomen en gepoefd; haar bovenlijf met kleine borsten was in een zwart manteltje gesloten, opgemaakt met een kralen-garnituur; over den rand van haar hoed hing een veêr, lichter blauw dan de kleur van haar japon. En arm in arm wandelden zij over de straten, dicht aaneengesloten, hij met eenen schouder naar haar neêrgebogen, den hoed kranig op zij, opgedraaiden snor, zelfvergenoegdheid in zijn houding; zij, eenvoudig, tevreden, niet in het oog loopend.

Maar somwijlen brachten zij meer vroolijkheid in hun uitgaan, door zich aan te sluiten bij een gezelschap jonge kaerels, vrienden van Jan, die allen met hun meisjes uit waren. Dan vormden zij niet zelden een groep van zestien tot twintig menschen, welke overal waar zij kwamen drie of vier tafeltjes besloegen, vol drukte

en leven. Groffe aardigheden deden de ronde in het gezelschap, waardoor de monden in een schorren lach spleten; gewaagde geschiedenissen werden verteld, die de meisjes in eene zenuwachtige, hysterische opgewondenheid brachten, versterkt door ruwe liefkozingen.

Eerst waren hare naïve gevoelens door de gemeene woorden en lage tooneelen gekwetst geworden, maar door het drukke, onderlinge verkeer en de sleur was zij er langzamerhand aan gewend geraakt. Allerlei gesprekken openbaarden haar toestanden en gebeurtenissen, waarvan zij het bestaan niet vermoed had, hare gedachtenwaereld schokten en haar, in heure eenzaamheid, tot nadenken brachten.

En toen was Pietje vele zaken gaan begrijpen, waarop zij vroeger geen aandacht had geslagen. Soms had zij in de groote, donkere tuinen, die haar altijd nog eene angstige vrees aanjoegen, eenig paar uit een donker prieel te voorschijn zien komen, met hooge kleuren, een weinig verlegen om weder in het licht te verschijnen, en uit haar eigen ondervinding had zij de gansche zaak begrepen. Zij was langzamerhand verplaatst geworden te midden eener bende mannen en vrouwen, waarin de dierlijke mensch ieder oogenblik door de korst hunner uiterlijke vormen heênbreekt. En ongemerkt deelde zich deze strooming ook aan haar meê. Het ontwakende geslachtsbegrip ruimde eerst den hinderpaal van haar redeneerend verstand uit den weg. Jan was een goede, eerlijke, oprechte jongen, die niet met opzet een meisje kwaad zou doen, niet waar? Ja, hij was eens zoo raar tegen haar geweest, maar dat was aan een ongeluk te wijten; zij zelfs voelde zich toen ook zoo vreemd. Nu, en als Jan de zaken zoo erg niet inzag, ze menigmaal als zeer natuurlijk voorstelde, dan kon er toch zooveel kwaad niet achter schuilen. En terwijl zij uren lang achter haar toonbank zat, alleen met hare gedachten, door den winkel omgeven, verwarden zich in haar brein hoe langer

hoe meer alle begrippen van deugd en zedelijkheid. Dikwijls kon zij niet meer uit hare redeneeringen loskomen, en dan stapte zij, om den knoop door te hakken, over alle bezwaren heên, rondweg aannemend, dat zij geen goede inzichten in dergelijke zaken had, en dat hetgeen zij zich als zoo slecht had voorgesteld eigenlijk niet zoo kwaad was. Zodoende kreeg zij ook meer vertrouwen in Jan, schatte hem hooger, hechtte zich sterker aan zijn gezelschap. En door de weeke meêgaandheid, waarin zich het weêrstandsvermogen van haar burgerlijk verstand had opgelost, begon zij zich meer aan hem over te geven, in eene vernietiging van haar eigen wil. Hare liefde verloor de bekrompen fatsoenlijkheid der eerste tijden, en ontaardde in een onbewust verlangen naar den man. Zij eindigde met hartstochtelijk van Jan te houden, en kon zich dikwijls ongerust maken bij het denkbeeld van hem te verliezen. Zodoende drong Jan zich in haar zinnelijk leven op, en daar hij minder weêrstand ontmoette, werd hij vrijer in zijne handelingen. Wanneer hij nu 's avonds in 'de Geldersche Koopman' zijn half fleschje kwam drinken, durfde hij, als zij in zijne nabijheid was, haar naar zich toe te trekken, te zoenen, te knijpen. De eerste malen deed zij pogingen om zich uit zijne armen los te maken en haar hoofd om te draayen, maar langzamerhand, bevangen door hare ontwakende zinnen, gaf zij zich aan hem over, drukte met dichte oogen hare lippen op de zijnen, liet zijne handen hare borsten betasten. Toen werd haar leven onrustig door een nieuwsgierig verlangen, in de onafgebroken behoefte aan zijn gezelschap, en in eene onbewuste werking harer zinnen. Jan gevoelde deze verandering in hare manieren, en sinds eenigen tijd rijpte een plan in zijn hoofd.

Pietje's vader was alle avonden uit, en kwam gewoonlijk eerst laat te huis. Maar zij wachtte nooit op hem, en als het elf uur was, sloot zij den winkel. Eens

was Jan gebleven tot de blinden voor de ramen en de deur waren en men van de straat niet naar binnen kon zien; en ofschoon Pietje hem reeds verscheidene malen verzocht had weg te gaan, was hij blijven treuzelen, een plan overwegend. En toen zij iets uit de achterkamer moest halen, was hij eensklaps van zijn bankje opgestaan, haar naar de achterkamer gevolgd en, terwijl zij zich, angstig over zijne tegenwoordigheid, omdraaide, zijne armen rond haar middel geslagen en haar op een grooten, matten stoel geworpen.

IV.

Pietje zat in de achterkamer te snikken, en haar tante, tegenover haar, met de handen in den schoot, keek haar medelijdend aan.

- Kom, Pietje, kom, kom, kind, zoo erg is 't niet, hoor!.... Gut, alles kan nog terecht kommen.... Huil nou zoo niet, kom, kom!

En de goedige, dikke vrouw stond op, en zich achter Pietje plaatsend, drukte zij haar hoofd tegen haar slappe, volle borst. Toen streelde zij ze over de wangen, droogde haar met de punt van het witte schort de oogen af, haar sussend, tot bedaren brengend, goedhartig en moederlijk. Maar Pietje, wier eerste opwelling van verdriet uitgeput was, bleef snikken, met droge, hortende schokken, zonder tranen, in eene voortdurende trilling harer zenuwen. En beiden, alle spraakzaamheid verloren hebbend, zwegen, als menschen, die onder den indruk van een onverwacht ongeluk verkeerden.

Het was een najaarsdag, met grijs, gedempt licht, en eene lage, grauwe lucht, vol regenwolken; er was

weinig wind, en somwijlen vielen er stille, vette druppels neêr, welke plotseling in de straten parapluie's deden opsteken, spoedig weêr opdroogden, en dreigend de regenstilte lieten voortduren

In de achterkamer van den winkel bleven de vrouwen zwijgen, Pietje versufd, zonder gedachten, de dikke tante een plan overlegend, dat in haar hoofd opkwam.

Drie maanden waren verlopen nadat Jan haar op den grooten, matten stoel geworpen had, en na dien avond had hunne verstandhouding de vertrouwelijkheid verkregen, welke tusschen twee menschen ontstaat, die langen tijd naar elkaêr verlangd hebben en eindelijk in elkander's bezit zijn gekomen. Jan had dikwijls over trouwen gesproken, maar zij had steeds dit plan verschoven, daar zij bang was voor haar vader, en vreesde, dat hij den onbekenden jongen weigeren zou. Maar eenige dagen geleden was zij onwel geworden; zij was schor in de keel, had hoofdpijn, en een gevoel alsof zij telkens misselijk werd. Toen was zij ongerust geworden; hare vrouwelijkheid waarschuwde haar, en een vaag vermoeden van zwanger te zijn had haar angstig zich zelve doen beschouwen.

De goedige, dikke tante - de eenige vrouw, die zij lief had en die ook van haar hield - had Pietje tot eene openhartige bekentenis over haar ongesteldheid gebracht. Het goedhartige mensch had ze vriendelijk ondervraagd, naar allerlei bijzonderheden bericht ingewonnen, en eindelijk, ernstig met het hoofd schuddend, gezegd:

- Ja, ja, ik geloof wel dat 't zoo is.... Arm kind!

En toen was Pietje in snikken uitgebarsten, wanhopig, als iemand, die haar geheele leven verongelukt ziet, zonder gedachte om iets te overleggen, zich aan hare geschokte zenuwen overgevend.

En terwijl de dikke tante werktuiglijk over Pietje's wangen bleef streelen, met afgetrokken oogen, verder

haar plan overlegend, kletterde buiten eindelijk een geweldige regenbui neêr, plassend, gietend, in weinige oogenblikken de straten met goten en stroompjes overdekkend. De regen gutste langs het venster, opbellend in plassen, met een vet, kletsend geluid op de straatsteenen, waardoor de stilte van winkel en achterkamer hoorbaar werd. De Loosduinsche Straat was verlaten, druipend en grienend onder den regen, met een enkel zwart mannefiguurtje onder eene parapluie, op den horizon, tegen den prop boomen. Toen begon de tante:

- Ik weet wat, Pietje.... Wees nou 's even bedaard en luister 's naar me.... Kom, kind, geef me maar 'n zoen. Zoo, zoo, beste meid Ja, ja, wees nou maar bedaard; luister maar 's naar me.... Weet-je wat ik doen zal? Ik ga morgen voor jou naar Jan toe en zal er met hem over spreken. Je motten zoo gauw mogelijk trouwen.

- Maar ik weet niet of-t-ie wil... of vader 't zal willen hebben.

- Wat! Zou-d-ie niet willen! Nou, maar dat zou ik wel 's willen zien.... Nee, nee, hij mot, hij zal!

- En as vader dan niet wil? vroeg Pietje angstig, met opgedroogde oogen.

- Kom, denk je dat je vader niet zou willen... Ben je nou heelemaal mal!

- Maar ik durf 't hem niet zeggen..... Hij zal woedend zijn, als-t-ie 't hoort.

Toen beloofde de tante ook met haar vader er over te zullen spreken, en Pietje, die het uitstekend vond, knikte toestemmend, zonder iets te zeggen Nu de zaken voor haar geregeld werden, en heur tante haar bemoedigend en troostend toesprak, nam zij alles stilzwijgend aan, onderworpen, wetende, dat het niet anders kon. Eene stilte trad in, benauwend, gedrukt, en de beide vrouwen hoorden den regen langs de vensters stroomen en keken ge-

dachtenloos de straat op, die, vuil en snotterig, eenzaam stond te druipen.

Er volgden voor Pietje twee angstige dagen. Haar tante, die op de vrije uren van haar vader zelf bezigheden had, kon niet komen en moest tot den Zondag wachten om haar voornemen ten uitvoer te brengen. Zij voelde zich treurig, terneêrgeslagen, voortdurend gepijnigd door de onzinnige hoop, dat zij geen moeder zou worden, met eene lamgeslagen wilskracht door de vrees der bekentenis. Lusteloos nam zij het werk in den winkel waar, bleek, met blauw omkringde oogen, en wanneer zij alleen achter de toonbank of in de achterkamer zat, ten prooi aan treurige gedachten, moest zij zich bedwingen om niet in tranen uit te barsten. En hare geheele omgeving was medeplichtig aan hare verslagen gemoedsstemming: de verlaten buitenwijk der stad bracht slechts weinige klanten in den winkel, altijd de zelfden, met eensluidende gesprekken; de vochtige, kille najaarsdagen stierven weg in de eenzame straat, onder plassende regenvlagen, grijze wolken en huilerige, kniezende huizenrijen; en daar zij Jan geschreven had in de eerste dagen niet aan te komen, had zij haar eenige aanspraak verloren. Zoo bleef zij onafgebroken met hare gedachten aan de vrees voor haar vader en de wanhoop, die zij in zich zelve over haar toestand gevoelde, hangen, zonder eene vergeving of eene uitwissching van het gebeurde in de toekomst te durven veronderstellen, gevangen in een warnet van angsten, waaruit hare gedoode geestkracht haar niet meer wist los te werken. Soms, wanneer een sprankje hoop in hare overpeinzingen begon door te stralen, zakte de moed weder ineen als lichamelijk lijden haar aan de hopelooze waarheid van den toestand herinnerde. De brakingen hielden aan, vergezeld van benauwdheden, keelpijn en een suf, lusteloos gevoel in het hoofd; zij werd traag, loom, iedere onnoodige

beweging vermijgend, zooveel mogelijk zittend, wegnevelend in hare gedachten, welke langzamerhand vorm en doel verloren hadden, maar die, door de regelmatige werking harer hersenen, telkens weder opgeworpen werden. 's Avonds, in bed, als na de lichamelijke ongesteldheid, welke door de verandering van houding zich eenige oogenblikken sterker openbaarde, een tijd van fysieke kalmte intrad, dook zij weg in de kussens; het huis en de straat waren stil, geen uitwendige drijfveer noodzaakte haar meer zich in een bepaalden toestand voor te doen, en overgegeven aan haar verdriet, liet zij vrij haar tranen stroomen, snikkend, diep, diep ongelukkig, de kreten, welke uit haar lichaam opwelden, smoorend, uit vrees van door haar vader gehoord te worden. Overblijfselen uit de opvoeding harer jeugd kwamen dan weêr boven; en door de troost en opbeuring, die haar geest zocht, verzonk zij in eene weeke, zachtmoedige stemming, waarin een onderdanig godsdienstgeloof, uit haar temperament voortkomende, verlichting aanbracht. In het dagelijksch leven bad zij nooit, maar in die oogenblikken rees haar geloof aan God en zijn troostende, vergevende kracht wederom overeind. Dan begon zij te bidden, smeekend, nederig, nederknielend in eene vrome onderwerping, in een gebed vol vragen om vergeving, beloften van beterschap, wegsmeltend in teêre, aandoenlijke gevoelens. Dan hielden weldra heure tranen op te vloeyen, de mond zich snikachtig te bewegen, de gedachten teugelloos rond te dwarrelen; er kwam rust in haar lichaam, kalmte en orde in haar hoofd. En verkwikt, in eene tevreden gelatenheid, eene overgave van haar lot in God's hand, legde zij zich ter neêr, terwijl zij trachtte in slaap te vallen. Gelijkdelijk verdwaalden hare gedachten naar Jan, en, door hare vrome, vergevensgezinde stemming, zonder eenige haat, bezielde met eene algemeene toegevendheid voor de menschen, was

het zonder eenige bitterheid, dat zij zich hem en het gebeurde voor oogen bracht. Door de weekheid van haar geest, haar lichaam uitgeput tengevolge van het overmatig zenuwverbruik, kwam zij er toe hem heviger lief te hebben dan ooit, ongeduldig door zijne afwezigheid. Verlangend om hem te spreken, hem mede te deelen wat er voorgevallen was, haar hart geheel in het zijne uit te storten, riep zij zich onophoudelijk zijn beeld voor oogen, dat haar vriendelijk toescheen met zijne vroolijke oogappels, haar geest geruststellend. En dan sliep zij in.

Twee dagen verstreken, totdat de Zondag aanbrak. 's Morgens zou de tante haren vader komen spreken, en, om alle onaangenaamheden te vermijden, was zij overeengekomen om half-elf een boodschap voor te wenden, en na een uur terug te komen. Onrustig wandelde zij rond, alleen op een der buitenwegen van de stad, met een angst in zich, waaraan zij geen vorm wist te geven, en die zich nu en dan als iets onbestemd barsch' onvriendelijks, en nijdige verwijten van haar vader voordeed. Soms ontmoette zij een wandelaar, die in zijne zondagsch-kleêren naar den Haag ging, terwijl zich links een groote trekvaart uitstreckte, onbeweeglijk onder het groene kroos, aan de overzijde met schuttingen van moestuinen beplant, en rechts groote, groene weilanden plat neêrlagen, hier en daar in hunnen stijven regelmaat door eene bleekerij verbroken, waarnaast wit ondergoed aan touwen hing te drogen, opgebald door den wind, in de bespottelijkheid zijner valsche vormen en dwaze houdingen; over de landen heên werd de horizon door eene rij duintoppen gesloten, lichtblauw door den grooten afstand. En alleen tegenover deze onmetelijkheid, waarin zij geen enkel punt vond om hare gedachten aan vast te hechten, verdwaalde haar geest in allerlei vertwijfelingen en onzekerheden, die haar heur toestand nog duisterder en hopeloozer deden

inzien. Zoo kwam zij een uur later in den winkel terug, met een hoofd opgevuld door een mengelmoes van gebroken plannen, beschadigde voornemens en vernietigde verwachtingen. Nauwelijks was het belletje der winkeldeur overgegaan, of de dikke, goedgehartige tante kwam de achterkamer uit, met een rood hoofd en gezwollen, betraande oogen.

- Ga maar 's naar de achterkamer. Je vader wacht je, zei ze, Pietje medelijdend aanziende.

En ontdaan, zenuwachtig reeds, bracht deze blik Pietje geheel van streek. Zij richtte zich naar de deur der achterkamer, terwijl er een pols in haar hersens klopte, bonste, het in haar hoofd suisde als achter de duinen bij een zeestrand, en er een brok in haar keel kwam, welke zij te vergeefs trachtte door te slikken. Haar vader zat naast de tafel, in zijne hemdsmouwen, met een langen, goudschen pijp in den mond. In de kamer hing een lichte tabaksnevel, terwijl de hooge kolomkachel er een benauwde broeikastwarmte in verspreidde. Haar vader was een groote, hoekige, beenige vent, met een grof besneden kop, waaraan een burgerlui's sikje hing; hij was ruw en beslist in zijne handelingen, en kon geen tegenspraak verdragen. Zelden had hij zich met zijne dochter bemoeid, die hij als eene soort van huishoudster beschouwde, welke zorgen moest op de uren, dat hij te huis kwam, alles gereed en naar zijn zin te hebben. Overigens liet hij haar eene onbepaalde vrijheid, weinig zeggend, zich opsluitend in kwaadaardige stilten, ontevreden over iets, dat buitenshuis gebeurd was. En Pietje, van haar jeugd af moederloos, zachtzinnig van natuur, week en hulpbehoevend van temperament, had zich steeds van hem afgestooten gevoeld, hem vreezend, zonder openhartigheid over haar dagelijksch leven, waarvan hij niets wist. Zij vermeed hem als een waakhond, die in den grond van zijn karakter goedgehartig is, maar voor wien men altijd tegen een onverwachten

uitval op zijne hoede moet wezen. Dit was de reden, dat ofschoon Jan haar dikwijls gevraagd had met vader te spreken, om eene eerlijke verkeering te krijgen, zij hem steeds verzocht had het nog eenigen tijd uit te stellen, angstig door de wantrouwende vrees voor haar vader.

En toen Pietje voor de tafel staan bleef, met haar hoed en mantel aan, frommelend met hare vingers, blies haar vader een dampenden rookwolk uit, en keek haar nijdig van onder zijne borstelige wenkbrauwen aan.

- Zoo, snotneus van 'n meid, wat ben je begonnen, viel hij uit, den pijp met zijn gehemdsmouwden arm uit den mond nemend. 't Is wat moois! Wat mot je nou beginnen, hè?... Nou, spreek 's op, geef nou 's asem, hè!

Pietje was geschrokken door deze ruwe ontvangst, en, ontsteld, barsten hare tranen eindelijk los.

- 'k Weet 't niet, vader! snikte zij.... 'k Weet 't niet!

- Kom, 'k zou nou maar ophouden met dat snotteren; dat geeft toch niks.... Je hadt beter gedaan er mij wat eerder over te spreken, dan was 't nooit zoo ver gekomen. Dat beloof ik je!

- Maar 't is m'n schuld niet, vader!

- Hè, wat zeg je! Je schuld niet? je schuld niet? Nou maar, dat 's allemachtig mooi! Je laat je door de jongens achter je broek zitten, en nou 't mis is, zeg je, dat 't je schuld niet is! Nou maar, heb ik van z'n leven!

De groote, ruwe vent rookte niet meer; zijn arm met den pijp rustte op de tafel, en hij zag zijne dochter met zijne harde, ronde oogen aan. Zijn verstand stond stil bij het feit, dat Pietje zwanger was, als ware het tegen een blinden muur geloopt, zonder er over heên te kunnen; met het gebrek aan logischen geest, het lagere volk eigen, had deze gebeur-

tenis - verschrikkelijk in de opvatting der achterbuurtpraatjes - hem vervuld met den nijd van iemand, die er veel last en schande door tegemoet ziet. Daar hij altijd afgezonderd, in zijne eigen genoegens, onder mannen geleefd, en zich weinig met zijne dochter bezig gehouden had, was Pietje's handelen en denken hem geheel vreemd geworden; hij wist niets van haar, en was getroffen door de mededeeling der tante, als door een onverwachten slag, welke zijn begrip te boven ging. Neen, daar had hij zijne dochter nooit op aangezien! Hoe was zij daar toe gekomen? wanneer en met wien? Wie was die jongen? Zwanger, zwanger! had hij bij zich zelve herhaald, zonder te redeneeren, terneêr geslagen, onbekwaam zich over dit denkbeeld heên te werken. En hij zou in zijn gesprek bij deze verschrikking stil hebben gehouden, als een hond aan de ketting van zijn hok, hadde Pietje door haar antwoord zijne gedachten niet genoodzaakt door te wandelen.

- Ja maar, vader, Jan heeft 't goed gemeend....

- Ja, dat kennen we! En waarom heeft-ie dan niet om 'n eerlijke verkeer met je gevraagd, hè?

- Dat wilde-ie ook, en hij had er al een paar keer over willen spreken.

- En waarom heeft-ie 't dan niet gedaan?

- Hij dorst niet.

- Praatjes, hoor, praatjes! Dorst-ie niet? Nou je hebt je wat op je mouw laten spelden. Ik ben toch zoo'n bullebak niet, zou ik zeggen, hè!

Toen wist Pietje niets meer te antwoorden; zij kon toch niet zeggen, dat zij beiden bang voor hem waren, zijne ruwheid vreesden en het van den eenen dag op den anderen hadden uitgesteld? Ook haar vader zweeg in eene domme stilte, en in de eenzaamheid der kamer, de zondagsche rust der straat, die het huis binnendrong, werden hare snikken duidelijker hoorbaar, verdrietig, wanhopig. Daarop keek haar

vader haar even van onder zijne wenkbrauwen aan, zonder doel, en haalde smakkend aan zijn pijp, die langzaam weêr aanging. De berekenende burgerkoopman kreeg de overhand in hem, en eensklaps, zonder er over gedacht te hebben, vroeg hij rechtaf:

- Wat is die jongen?.... En wat verdient-ie?

Pietje keek op; met eenige hoop in haar stem zei ze:

- Hij is knecht bij Westerveld, dien grooten schoenmaker in de Spuistraat! U weet-wel.

- Jawel! jawel!

- Tegenwoordig verdient-ie dertien gulden in de week, behalve nog als ie overwerkt. Maar hij zal gauw meer krijgen, want een der ouwere knechts gaat weg; die gaat zelf 'n zaak beginnen en dan komt hij in z'n plaats....

- Zoo, zoo!.... Nou....., maar hij vervolgde zijn zin niet.

Er was eene wending in zijn geest gekomen; de zaken waren nog zoo erg niet als hij zich in het eerst had voorgesteld; hij had gedacht, dat Pietje's vrijer een timmermansjongen of zoo iets was, van een gulden of zes- zeven in de week, armoedig, dikwijls zonder werk, een kale opsnijder en vrouwenlooper. Maar nu begon hij het geval anders in te zien. Zoo, zoo, dertien gulden in de week! Nu, afijn, dat ging nog! En als kreeg hij ineens een nieuwe gedachte, vroeg hij, afwijkende van den zin van het voorgaande:

- En hoe lang is 't al geleden.... dat gevalletje, hè?

Pietje begreep wat hij bedoelde, en kleurend zei ze:

- Twee of drie weken, vader; langer niet.

Eene lange stilte volgde, waarin Pietje's tranen opdroogden, en zij angstig haar vader aankeek, die, donker blauwen tabaksrook uitblazend, eenige gedachten scheen te herkauwen. De klok op den

schoorsteen tikte zenuwachtig, het slingertje heên en weêr werpend, met regelmatige stooten, en buiten klonken nu en dan bolle, doffe stappen op den trottoir, van menschen, die op harde, nieuwe schoenen liepen, terwijl tegelijkertijd eene gestalte, op zijn zondagsch, langs het straatvenster schoof. En toen haar vader weder het woord nam, ontvouwde hij haar een geregeld plan. Zij moest zoo spoedig mogelijk trouwen, en dan zouden zij den winkel krijgen; met hetgeen Jan verdiende en de inkomsten uit de zaak, konden zij gemakkelijk rondkomen. Hij zou op zich zelve gaan wonen, in een zijner eigen huisjes, dat op het oogenblik leeg stond. Maar hij gaf hun geen cent; dat moesten zij wel weten!

Verheugd, opgeruimder gestemd, was Pietje nu tot overdadige dankbaarheid geneigd.

- Nou, dank u wel, vader, dank u wel! riep zij uit.

Daarop wilde zij hem omhelzen, maar de groote, beenige vent weerde haar met zijn arm af, en zei, na een rookwolk uitgeblazen te hebben:

- Nee, hou maar voor je! Ik hou niet van dat gelijk.

Zoo zijn er!

Bij den Ontvanger.

I.

Marietje was door moeder gestuurd.

‘Nou kind,’ had deze gezegd, ‘zal je wat vlug loopen?’ .... En niet blijven spelen, hoor!’

Daar stond zij dan, met eene lange, schotsche sjaal over de armoedige schoudertjes, tusschen een vijf-en-twintigtal menschen verdwaald, het geld onder haar doek in heur rechter knuistje knellend. Buiten blies een koude wind, hare schoentjes waren stuk, en toen zij binnen kwam, was haar kleine wipneusje rood in haar loerend gezichtje, als van een jong, verschrikt konijntje. Tusschen die menschen vond zij het aangenaam warm, in de zwoele, duffe uitwasemingen van allerlei kleêren en monden. Zij bleef dan ook staan, liet iedereen voorgaan, en beproefde zelfs niet een beurt te krijgen. Men merkte haar bijna niet op, verloren tusschen mannen en vrouwen van alle standen, die haar door hunne hooge gestalten onzichtbaar maakten. Haar kleine schedeltje, met een weinig dun, verkleurd haar, samengebonden tot een bespottelijk staartje, reikte tot het middel der omstanders. Heur loerende oogjes alleen leefden; zij wierpen nieuwsgierige blikken, nu op dezen dan op genen, met

schichtige afwendingen, als een angstig kiekentje, dat rondtrippelt; eenmaal rustten zij geruimen tijd met schrikvolle bewondering op den langen mantel eener fatsoenlijke vrouw, en bleven eindelijk zij op den kuif van een der ambtenaren staren, die achter de toonbank aan een tafeltje druk zat te schrijven: een vetten, hoog opgekamden kuif, welke bij de hoofdbewegingen van den man flauwe trillingen maakte. Nu eens leunde zij op het eene been, dan weêr op het andere, de voeten op elkaêr steunend, en zij richtte ieder oogenblik haar hoofdje op bij de heldere metaalklanken op de toonbank. Eerst wist zij niet wat zij hoorde, en dacht, dat iemand geld liet vallen; maar het gerinkel en geklikklank hield aan, met tellende stilten doorhapt. En hare muizenooogjes spalkten zich wijd open; zij werd benauwd, bevreesd, en sloot het geld zóó vast in haar vuistje, dat het onder de donkere sjaal gevoelloos werd. Eindelijk gewendde zij aan het kletsen met guldens en rijksdaalders, maar de aan- en afloopende menschen, het dichtsmakken der deur, het gedrang onder het publiek en de hitte, welke haar meer en meer beving, ledigden haar kleine hoofdje, lieten het zonder gedachten, met eene lamgeslagen geestkracht, in die mate, dat zij haar boodschap begon te vergeten. Nu werd zij geheel door de bewegingen der omstanders medegenomen, zeilde van links naar rechts, kwam nu eens toevallig vooraan, maar zag zich spoedig weêr naar achteren gedrongen. Zij was vermoeid, met pijnlijke plekken van het dringen, en bracht zoo een uur op het kantoor zoek. Eindelijk bevond zij zich naast eene burgervrouw van middelbare jaren, dik, volbloedig, gezond, eene dier goedgehartige burgermensen van eene openhartige, weldoende natuur. De vrouw zag haar rondzwalken, legde haar hand op het kleine schedeltje, en boog zich tot haar neêr:

- Wel, schatje, mot jij ook een boodschap.

doen?... En zoo alleen! En voor wie mot je'r wezen?

Marietje zette hare oogjes wijd open, vol licht, en glimlachte.

- Voor moeder, jufvrouw.

- Zoo, en wie is je moeder, kindlief?

- Moeder?.... Moeder hiet Quavlieg!

- O, dan ken ik je moeder wel. Zoo, ben jij een dochtertje van jufvrouw Quavlieg uit het St. Anthoniehofje! Zoo, zoo! En kom jij voor je moeder de centen brengen.... Nou, kind, dan zal ik je wel eens helpen.... Ga maar eens meê.

En de dikke burgerjufvrouw nam Marietje bij de hand, en begon naar voren te dringen. De meesten lieten haar door, lachten tegen het kleine meisje, en ruimden haar eene plaats op de eerste rij in.

Nadat de ambtenaar eenige menschen geholpen had, strekte hij zijne hand over de toonbank naar de jufvrouw uit, vragende om het belastingbiljet.

- Nou, schatje, geef me je briefje nou maar 's, zei de juffrouw.

Marietje bracht onder uit haar doek een klein, smerig papiertje te voorschijn, het biljet in achten gevouwen.

- En wat mot je nou betalen?

Het meisje antwoordde niet, zag de jufvrouw met verbaasde oogjes aan, en strekte daarna haar knuistje boven de toonbank uit. Ze opende hare vingertjes, en liet er een klein hoopje geld uit glijden: eenige guldens, kwartjes, dubbeltjes en centen, geld in de knellende nooddrift eener slecht beklante winkelzaak bijeengeschraapt. Marietje had de sjaal harer moeder om.

De ambtenaar spreidde met den top zijner middelste vinger het hoopje uiteen, schoof de guldens naast de guldens, de centen naast de centen, met een fatsoenlijk vlug gebaar zijner vingers en een viezen trek om den mond. Daarop telde hij het som-

metje, en haalde het naar zich toe, met de gulzige, grijpende beweging van een geldman, die eene dergelijke kruimel gelds als in één slok doet verdwijnen.

II.

De knecht van E.O. baron de Overmeijer van Rosenvelt deed boodschappen voor zijn meester, en was gezonden om diens belasting te betalen. Hij hield zich stijf overeind, in eene onbeweeglijke houding van ijskoele verwaandheid en zelfbewuste, onkreukbare netheid. Zijn hooge hoed met gouden band, lange overjas met gouden biezen en knopen, welke een wapen droegen, en hem tot de enkels reikte, en de bruinglacé handschoenen schonken hem het welgestelde uiterlijk van den bediende uit een dier huizen van Voorhout of Vijverberg, welke achter hunne goed onderhouden, patricische gevels eene oudadellijke welgedaanheid verbergen en bij het openen hunner hooge deuren een suizend-stillen, warmen, klooster-achtigen adem uitblazen. Het was een dier knechts, welke men, als schimmen, onhoorbaar over de zachte tapijten der zalen ziet glijden, die met een bescheiden gepook de groote, open haarden met houtblokken komen opvullen, op een zilver blad de brieven aan hunne meesters brengen, en in al hunne manieren de sprakelooze, zelfvoldane stilte eener aristokratische bediening bewaren, kortom de gegalloneerde knecht der hedendaagse tooneelstukjes. Tegen hunne meerderen beleefd, handig, onderdanig, zelfbewustvoornaam, zijn zij tegen huns gelijken uit de hoogte, kortaf, op een afstand.

Hij wasemde eene zachte, frissche lucht en de stijve voornaamheid eens plebeischen staatsmans uit; een

groote, strakke neus stond viesch dichtgeknepen, boven een kaalgeschoren mond; aan zijne opgeblazen wangen hingen twee baardjes ‘à la Grêvy’; een roze, weldoorvoed vleesch glom op de beenen van zijn aangezicht; zijn kop geleek op dien eens ministers zonder werk, van een edelman, welke in den handel is, een nietsdoener, die zich zelven ernstige bezigheden verschaft.

Hij zag op het kantoor niet in de rondte, maar keek strak naar eene gedrukte lijst boven de schoorsteen, over de toonbank heên. Het publiek aan zijne zijden scheen voor hem niet te leven; hij bemerkte het niet, werd er niet door gedrongen, en zijne hooge gestalte was onbeweeglijk stijf, als stond hij te wachten om het portier van een rijtuig open te doen. Langzaam, stap voor stap, naarmate de menschen voor hem opschoten, naderde hij de toonbank met het besloten geduld van iemand, die den tijd heeft, nimmer duwend of tegen een ander iets zeggend. En wanneer hij eindelijk in de voorste rij stond, deed hij een zijner handschoenen uit, ontknoopte gedeeltelijk zijne lange liverei-jas, en haalde een groote lederen portefeuille te voorschijn. Een onbevlekt, schoon belastingbiljet werd op de toonbank gelegd, half opengevouwen, zonder een woord te zeggen, daarna eenige krakende bankjes van een zindelijk, fatsoenlijk voorkomen, zooals zij uit de portefeuille van een millionair gehaald worden. Dan wachtte hij met berusting, als een verstandig mensch, die weet, dat brommen toch niet helpt, nu en dan zijne baardjes afstrijkend. Hij lette op niemand, en wanneer naast hem een goore arm naar voren werd gestoken, ging hij een weinig ter zijde, om zich niet te bevleken.

De ambtenaar, schrijvend achter een kleinen lessenaar, vroeg hem:

‘Hoeveel tienden?’

En toen antwoordde hij, uit de hoogte, met vastheid, als iemand die zijne eigen zaken doet:

‘Afbetalen!’ zoodat iedereen het hoorde.

Zijn biljet afgeteekend en hem teruggegeven zijnde, bergde hij het weêr in zijne portefeuille, stak bedaard het geld, dat hem terugbetaald werd, in zijne portemonnaie, maar bleef nog eenige oogenblikken op zijne plaats staan. Zijne jas werd dichtgeknoopt, de ontbloote hand met den handschoen bedekt, en toen keerde hij zich om, liep door de menschen heên, zonder iemand te groeten. Hij sloot de deur niet achter zich, maar liet ze openstaan, zoodat ze eensklaps dichtbonste.

III

Meneer De Vliet kwam zelf zijne belasting betalen, en stond op zijn gemak zijn beurt af te wachten. Hij had geen haast, en behoefde dus niet te dringen. Toen hij het kantoor binnenkwam, nam hij zijn hoed af, kuchtte even, en ging in de achterste rij van het publiek staan. Hij was een gepensionneerd ambtenaar van een der ministeriën, die zijne ochtenden zoek bracht met het verrichten van allerlei boodschappen. Tusschen tien en twaalf uur kon men hem op de markt ontmoeten, bij eene brutale Scheveningster op een schelvisch biedend en ze eindelijk in eene oude courant of een netje naar huis dragende; ook slenterde hij door Hoog- en Veenestraat, voor alle winkelramen kijkend; wanneer er hier of daar in de stad toebereidselen voor een openbaar feest werden gemaakt, volgde hij ze van het begin af, met de handen in de zakken van zijn overjas; en bij iedere parade in de Maliebaan was hij in den omtrek te vinden. Met zijn ledigen tijd geen raad wetend, doorkruiste hij iederen dag de stad, zich kleine boodschappen scheppend, om het ongezellige nietsdoen zijner laatste levensjaren op te vullen, er een genoegen in

vindend om de afgeborstelde bekrompenheid zijner armoedige levenswijze zooveel mogelijk te ontzien en afgestofd te houden. Hij zocht zijn plezier in het goede verzorgen der kleine, onbeduidende plichten van zijn bestaan, die hem als een kurk boven het vlak der burgerlijke ordentelijkheid hielden.

Ten einde het aantal zijner boodschappen te vermeerderen, had hij bedacht om de 'tienden' zijner belasting ieder afzonderlijk te gaan betalen; zodoende kon hij er tien boodschappen van maken, en waren tien ochtenden op eene voegzame wijze besteed. Het betalen zijner belasting was voor hem eene zekere plechtigheid geworden; hij bereidde er zich eenigen tijd op voor, keek in zijn almanak den datum na, ten einde de tien termijnen met eene gelijke tusschenruimte te doen plaats vinden, en wijdde er dan zijn geheelen morgen aan.

Tevreden en bedaard bleef hij op het kantoor zijn beurt staan afwachten, nam aandachtig alle voorwerpen op, die tegen de muren hingen, wisselde in de verte een vriendschappelijk hoofdknikken met den ambtenaar, en schoof langzaam, langzaam naar voren. Aan het publiek betoonde hij allerlei kleine beleefdheden; hij vermeed te dringen, trok zijne schouders op, ten einde zoo smal mogelijk te zijn, maakte steeds ruimte voor net gekleede heeren, en liet de dames altijd voorgaan. En wanneer hij zijne plaats aan een ander inruimde, en men hem zei:

- Neen, gaat uw gang maar, Meneer,' dan antwoordde hij:

- Volstrekt niet! Volstrekt niet! Na u. Ik heb den tijd! met een bleek, gediensstig glimlachje tegen den aangesprokene.

Hij zoog een genot en eene streelende voldoening uit zijn geduldig wachten; met lange en langzame teugen diende hij het zich toe, geheel voor zich zelve, tevreden en op zijn gemak. Als eindelijk dan zijn

beurt was aangebroken, zette hij zijn wandelstok tegen de toonbank, en haalde uit den binnenzak zijner overjas eene groote, witte enveloppe te voorschijn. Daarin had hij zijn belasting biljet geborgen, terwijl het geld in een stukje papier gevouwen was. Beleefd reikte hij den ambtenaar het papier over, er bijvoegend:

- Eén tiende, as-je-blijft! Drie gulden één-en-twintig!

Dan ontvouwde hij het papiertje, telde zelf, terwijl de ambtenaar zijn biljet afteekende, het geld op de toonbank uit, en zeide: 'Ziet u! Eén, twee, drie gulden en één-en-twintig centen, ziet u?'

Daarop bergde hij het biljet weêr in de enveloppe, en verliet het kantoor, door het publiek heên, zonder te dringen, altijd zacht en beleefd vragende: 'Mag u ik even lastig vallen?'

Zoo verscheen hij tienmaal 's jaars op het kantoor.

Eens had hij ontdekt, dat het 's Maandags het drukst bij den ontvanger was, en sinds dien tijd kwam hij steeds op Maandag. Dat schonk hem eene verhooging van genot.

Bij den Betaalmeester.

I

'Nu, Koosje, zal je even wachten! Ik kom dadelijk terug, dadelijk... dadelijk! Wacht maar even, ik ben 'r in een wipje weêr!'

'Jawel, juffrouw,' antwoordde Koosje bedaard.

En de kleine, dikke, ronde jufvrouw Van Wielveld drentelde, nog in zich zelve snappend, het smalle gangetje naar het betaalkantoor in. De oude weduwe

was iedere drie maanden, op den dag der uitbetaling van haar pensioen, erg zenuwachtig en bedillerig. Zij kakelde, bedistelde en maakte zich eenige dagen te voren reeds ongerust. Op den pensioendag zelven stond zij altijd een half uur vroeger dan gewoonlijk op, liet onmiddellijk de bedden afhaken, den boel 'aan kant' zetten, en begaf zich 's morgens om half elf naar den betaalmeester. Koosje, hare oude dienstmeid, met eene schoone muts op en een wit schort voor, moest haar vergezellen, en buiten blijven wachten als zij het geld ging ontvangen. Koosje droeg een gesloten mandje, waarin eenige rekeningen en papiertjes met boodschappen lagen.

Woelig, druk en haastig opende jufvrouw Van Wielveld de deur van het kantoor, kon geen oogenblik stil blijven staan, en maakte allerlei beleefde strijkages tegen de omstanders. Zij verkeerde voortdurend in angst, dat haar beste hoed en mantel beschadigd zou worden, drong, duwde en schoof overal tusschen in. Zij snapte en kakelde onophoudelijk, zei tegen den een 'mooi weertje van daag!' en tegen den ander: 'Och neem me niet kwalijk!' en ging dan vlak voor dien persoon staan, waarna zij zich even omkeerde en goedig glimlachte. Zij vulde het kleine kamertje met hare wapperende, flodderige drukte, veroorzaakte iedereen last, werd rood van angstige spanning, en plaatste zich eindelijk overwinnend, verademend voor de toonbank. Dan loosde zij een diepen zucht, veegde zich met een zakdoek het voorhoofd af, tot zij haar mandaat ontving, dat de ambtenaar haar zonder iets te zeggen toeschoof. Iedere ambtenaar kende haar.

Met groote omslachtigheid nam zij pen ter hand, stroopte de mouw van haar mantel een weinig op, en zette haar naam onder het mandaat, met groote zeilende letters. Met overdadige beleefdheid, en na eenige malen 'as-je-blijft' gezegd te hebben, reikte zij het

den ambtenaar over, en nam eene afwachtende houding aan om het geld te ontvangen. En wanneer de ambtenaar haar dan papiertjes voortelde, werd zij eerst onrustig, keerde en keerde heên en weêr, maar zeide niets, totdat alles uitbetaald was. Dan barstte zij ineens los:

- Maar, Meneer, allemaal papiertjes! niks dan papiertjes! Maar, Meneer!.... Toe, geeft u me ook wat geld er bij. Wat rijksdaalders, as-je-blijft?’

En als zij dan het geld geborgen had, zei ze: ‘Dank u, dank u wel!’ en zwierde weg. Zij drong, duwde en schoof weêr, totdat zij buiten was. Dan dribbelde zij op hare korte beentjes naar de dienstmeid en liet deze onmiddellijk het mandje openen. Druk, zenuwachtig en angstig stopte zij er het geld in, sloot het weêr, en kakelde:

- Kom, Koosje, vooruit meid! We zullen maar 't eerst naar den slager gaan, hè! Kom nou! Haast-je wat! en zij was de meid reeds eenige stappen vooruit.

- Jawel, juffrouw! Ik kom al!’ antwoordde Koosje.

Nu gingen zij rekeningetjes betalen.

II

- Ja, daar ben ik weêr! Waarachtig ze bennen zoo gauw niet van me af.... As-je-blijft, hier is 't biljet!.... U mag gerust bij vergissing een bankie van honderd in plaats van zestig nemen, ha, ha, ha!

Meneer Wens was een gepensioneerd indiesch officier, die in Atjeh was geweest, en verscheidene ridderorden droeg. Hij sprak altijd luid, en deed het kantoor van den klank zijner stentorstem weêrgalmen. Hij had een breed, open gezicht, een groot litteken op den

rechter wang, en de ruwe vormen van een snorbaard.

De ambtenaar telde hem het bedrag van zijn pensioen voor.

- Toe, bulderde hij, 'pak 's twee briefjes te gelijk, ha, ha, ha!... Nou, wat kan 't jou schelen, 't gaat toch uit 't groote laadje. Ik kan 't best gebruiken, ha, ha, ha!...'

De ambtenaar had hem uitbetaald, maar Meneer Wens telde nog eens na:

- Eén, twee, drie... vier, vijf, zes. Dat is drie-honderd-zestig. Eén, twee, drie, vier. Dat maakt te zamen vier-honderd-zestig!... In orde! Nou, dank je wel! Maar vergis je een volgenden keer eens. Ik zal 't niemand zeggen, ha, ha, ha! Bonjour!... Tot over drie maanden! Ja 't land is nog zoo gauw niet van mij af. Bonjour!'

En weggaande groette hij alle omstanders met een luidruchtig, joviaal: 'Dag heeren!', even aan zijn hoed tikkend.

Toen Meneer Wens een zekeren keer op den bepaalden tijd zijn pensioen niet kwam afhalen, wist de ambtenaar dat 't land van hem af was.'

Aal Kempers.

De familie Breeveld zat aan het ontbijt: Mevrouw voor het theeblad, en, gescheiden door het witte tafellaken, tegenover haar, Meneer, Referendaris aan een der Ministeriën, die op armslengte eene courant voor zich uitgestrekt hield, welke hij telkens omsloeg. Hun zoontje, een jongen van twaalf jaar, aan een zijkant tusschen hen in gezeten, was bezig eene fransche les voor de school te leeren, zacht fluisterend over zijn boek, dat naast zijn bord lag. En terwijl Mevrouw een sneedje wit brood uit den bak genomen had, en met langzame streken het besmeerde, vroeg zij eensklaps in de richting der courant, die Meneer geheel onzichtbaar maakte:

- Zeg, man, kom je vandaag t'huis koffie-drinken?

Meneer liet zijn Rotterbammer krakend, frommelend neêrzinken, en daar hij niet verstaan had wat zijne vrouw zeide, vroeg hij afgetrokken:

- Hé? Wat zeê-je, vrouw?

- Of je vandaag t'huis komt koffie-drinken? herhaalde zij

- Nee! Ik denk 't niet; waarschijnlijk blijf ik op 't bureau; er is veel werk op 't oogenblik.

En een hap brood nemend, zeide hij op onverschilligen toon, onduidelijk door zijn vollen mond:

- Waarom vraag je dat zoo?

- Wel, ik krijg vandaag een nieuwe schoonmaakster en de voorkamer moet gedaan worden.... 't Is daarom maar beter, dat je op t bureau blijft.

- Goed! en Meneer las door.

Mevrouw had ondertusschen haar boterham gesmeerd en doorgesneden, daarna ook een blad der Rotterdammer genomen, en was het Binnenlandsch Nieuws gaan lezen. Het was doodstil in de huishoudkamer geworden, waarin weinig geluiden gehoord werden in de nog door den nacht verfrischte lucht en de menschen rustig ineenzaten, kauwend, de hersens nog vol slaap. Van buiten drong het schor geschreeuw van een rondventend koopman door, en de theeketel, waaronder een uitgebrand kooltje lag te sterven, deed nu en dan een zangerigen toon hooren, welke zich soms met eene reeks hooge, piepende geluiden aaneenschakelde, benauwd en huilerig, als de toegeknepen neusgeluiden van een ziek kind. Het zoontje, in zich zelve sprekend, herhaalde tusschenbeide een Fransch woord, om het beter te kunnen onthouden, telkens angstig naar de pendule op den schoorsteen kijkend.

Na weinige oogenblikken ging de straatbel over, en kwam de meid in de huiskamer zeggen, dat de schoonmaakster er was.

- Laat ze maar binnenkomen, zei Mevrouw.

En na even gewacht te hebben, trad de schoonmaakster binnen, knikkend met het hoofd, en zeggend:

- Dag Mevrouw...., Meneer... Jongeheer...!

- Dag Aaltje, antwoordde Mevrouw van achter het theeblad.

Meneer zeide niets en las door, zacht kauwend; maar het zoontje, dat met zijn rug naar de deur gekeerd zat, draaide zich op zijne matten stoel om, en keek haar aan.

Aal Kempers was een veertiger, met weinig haar, door een schoon, wit mutsje gedekt, en vrij gezette vormen. Haar gezicht was glad, kaal, zonder wenk-

brauwen, met donkere oogen in groote, wijde kassen; ronde, uitstekende jukbeenderen en een laag, koppig voorhoofd gaven haar het harde, domme uiterlijk eener fanatieke vrouw uit het volk. Zij had een grijzen omslagdoek aan, een paersch, geplooid jak van Oxford en een zwarten, kalminken rok, van voren door een wit schort gedekt. Zij was op leêren pantoffels, en droeg een karbies in de hand.

- Vandaag moet de voorkamer gedaan worden, Aaltje, zei Mevrouw. Je moet maar beginnen met de pendule, de vazen en die andere kleinigheden af te nemen en op de tafel te zetten, dan kunnen we ze straks, als het ontbijt opgeruimd is, hier in de kamer zetten. En dan moet je Marie maar vragen om je de kamer te helpen uithalen....

- Goed, Mevrouw, knikte de schoonmaakster, die bij de deur tegen een muurkast was blijven staan.

- En dan moet je den vloer maar goed aanvegen en het plafond afragen.... De rest zal ik je straks wel zeggen. Als ik hier klaar ben, zal ik wel voor komen.

- Goed, Mevrouw! Ik kan zeker alles wel in de keuken vinden?

- Ja, vraag 't maar aan Marie; die weet waar alles staat.

En de schoonmaakster vertrok. Na een minuut of tien, terwijl Meneer de courant opvouwde en naast zijn bord legde, klaar om weg te gaan, en de kleine Frits zijn mama goeden-dag kuste, hoorde men in de voorkamer de ramen opschuiven, en een licht gestommel, als van iemand, die meubels verzet. Door de schuifdeuren, die de 'suite' in tweeën deelden, drongen nu de geluiden van de straat met meer kracht door; een licht wagentje rammelde voorbij, in de verte riep een jood met kersen, stemmen van schoolkinderen stegen scherp en helder op, en tusschen alles door gonsde, zonder dat men wist uit welke richting, het

gelijkmatig dof gebrom der groote stad, die aan het werk ging. De rustige morgenstilte was nu ook in de huiskamer verbroken: Frits had de kamer verlaten, de deur hard dichttrekkende, haastig als een jongen, die bang is te laat op school te komen; Meneer was opgestaan, had een cigar aangestoken, en stond op het punt de kamer te verlaten; Marie, de meid, kwam met een emmer vuil water van den trap, en maakte veel leven in de gang. Eenige stoelen waren van hun plaats gezet, en zwierven door de kamer; op het witte kleed der ontbijttafel heerschte eene slordige wanorde: borden met messen en korstjes brood, vuile theekopjes, een open kaasstolp, een aangesneden brood en eenige oudbakken kadetjes. Mevrouw stond, voor het theeblad, in eene spoelkom van Zweedsch, kleurig hout, de kopjes om te wasschen.

Ondertusschen stofte Aal de pendule, de vazen, en de ouderwetsche petroleum-lampen, met dofglazen bollen en lange branders, af; daarna plaatste zij alles op de groote, ronde tafel, die midden in de kamer onder de gaskroon stond. Zij had haar witte schort uitgedaan, een schoon, bont aangetrokken, en hare leëren pantoffels door stoffen vervangen, welke zij in haar karbies had meêgebracht. Nu en dan bekeek zij zich in den salonspiegel, welke van den schoorsteenmantel tot het plafond reikte; zij schikte de banden van haar muts recht, en streek met hare beenige vingers de dunne haren gelijk, die van de scheiding op het midden van haar hoofd, langs het voorhoofd, bij haar ooren onder het mutsje verdwenen. En in het gladde, lichtvolle spiegelvlak vormde haar gelaat eene brutale, groezelige vlek, door eene witte streep gedekt, en steunend op twee afloopende, half zichtbare schouders. Daarop werkte zij voort, en nam allerlei kleine snuisterijen, portretlijstjes, beeldjes en bloemenbakjes af, welke ook op de tafel gezet werden.

Nadat zij zoo eenigen tijd bezig was geweest,

opende Mevrouw de schuifdeuren der 'suite', en zei:

- Nu, Aaltje, het ontbijt is hier aan kant... Laten we nu eerst de kamer maar uithalen!

Marie werd van boven geroepen, en het uithalen der kamer nam een aanvang. Met een stoelenklopper werden de zittingen der stoelen uitgeslagen, dat de wolken stof, als met mondevol naar boven geblazen, opvlogen; de pooten en de donkerroode mahoniehouten ruggen veegde men met een stoflap af. Mevrouw, in een lossen ochtendjapon en een luchtig, zwartkanten 'negligeetje' op, hielp meê om de meubels naar de huiskamer te dragen.

Langzamerhand raakte de voorkamer leeg, en vertoonde met hare geopende ramen op de straat, eene kale, lege ruimte, vol licht en buitenlucht. En terwijl Marie bezig was een wit laken over den salonspiegel te hangen, hoog op een trapleertje staande, klopte de schoonmaakster de zitting eener kleine kanapee van groen fluweel nit, die nog alleen in de kale ruimte, hare open, afwachtede rondigen boog. Eensklaps, toen zij met een stofdoek de mahoniehouten randen afnam, zei zij.

- 'n Mooi kanapeetje, Mevrouw, bijna net zoo als dat van Mevrouw Wevers op het Bezuidenhout.. Ja, ziet u, daar heb ik vroeger gediend als werkmeid, toen ik nog ongetrouwd was. Maar een nette dienst as dat was! Daar hebt u geen idee van! En Mevrouw was zoo goed voor me.... Ik had f125 loon en nog wel f30 an verval. Ja, ziet u, dat was 'r nog is 'n dienst!

Mevrouw, die het trapleertje van Marie vasthield, vroeg, om toch iets te zeggen:

- En waarom ben je daar dan vandaan gegaan?

- Toen ik trouwde, Mevrouw, toen moest ik wel weg. Ik ben er tot 't laatst toe gebleven. Maar 'k had'r een spijt van dat ik wegmoest, dat kan ik u verzekeren! Ja, en Meneer ook was een goed mensch; altijd zoo vriendelijk voor me en zoo netjes!

Ondertusschen wreef Aal een voorpoot der kanapee af, en vervolgde:

- Ziet-u, dat waren casjeweel nou's goeje menschen voor d'r meiden. - 'k Mocht drie maal in de week uit en alle Zondagen 's morgens naar de kerk. Maar dat had ik dan ook gevraagd. 's Zondags wilde ik altijd naar de kerk, want ik hield m'n godsdienst in eere... en doe dat ik nog... Ja, dat doe ik!

- Ja, Aaltje, zei Mevrouw, dat moet je ook maar doen. En als je dan goed oppast, dan kom je wel door de waereld.

- Juist, Mevrouw, antwoordde de schoonmaakster, de kanapee van achteren afboenend, dat heb ik ook altijd gedacht en Onze Lieve Heer heeft me dan ook gezegend. Ik heb een goeje, beste man gekregen en drie bloeyen van kinderen. Nou, en dat heeft niet iedereen, niet waar?

Nog eenige oogenblikken praatte zij voort, maar Mevrouw luisterde niet meer, een wenk aan Marie gevende om het trapleertje weg te zetten. Toen rees Aal van hare hurken achter de kanapee op, en terwijl Marie haar kwam helpen, vatte zij ze aan den eenen kant vast, waarop beiden langzaam schuifelend achteruit en op zij het zware meubel naar de huiskamer sjouwden, die reeds propvol was. De 'suite' werd gesloten, en Marie naar boven gezonden om de slaapkamer verder af te doen; haar hulp was niet meer noodig. Aal strooide vochtige theeblaêren, die zij op haar blik uit den keuken was gaan halen, over het kleed van rood gonje, en op hare knieën liggende, met het bovenlijf voorover gebogen, begon zij de kamer aan te veggen. Mevrouw was ook weggegaan, en Aal, alleen achter gebleven, werkte rustig voort. De gaskroon, door een wit laken omgeven, hing van den zolder, als een zware, reusachtige, onrijpe vrucht, terwijl de ondergedeelten der groene overgordijnen ook in witte stukken van lakens gepakt, op

afgezette ledematen geleken. Nu en dan belde er een leverancier aan de voordeur, of stak een kleërenkoop zijn snuffelend gezicht door de openstaande voorramen. Ook werd het plafond afgeraagd, en deed Aal de ruiten met spons en zeemelap af. Zoo verstreek de ochtend tot het tegen twaalf uur drukker op straat werd, en Frits uit school te huis kwam.

Na het koffie-drinken begon de schoonmaakster op nieuw, en Mevrouw, die niets anders te doen had, kwam een handje helpen. En Aal, die zich alleen met Mevrouw bevond, en niemand anders had om het woord tot te richten, liet hare spraakzame, gemakkelijke openhartigheid den vrijen teugel. Met eene overdrijving van alle gebeurtenissen, welke zij tot eene buitengewone grootte deed aangroeyen, lede zij haar geheele huiselijke leven bloot, het opdienende als met sneden, aanmoedigend in hare gebaren om toe te luisteren. Het eerst begon zij over haar man.

- M'n man, zei ze, is oppasser in het Gasthuis, Mevrouw, een juweel van een man, en zoo knap, ziet u, hij kent van alles! Laatst kwam 'n buurvrouw bij 'm en vroeg of ie ook een goed kleerenmakertje wist om een broek voor d'r zoontje te laten maken. Geef maar an mij, zei-t-ie, dat kan ik wel. En, Mevrouw, hij heeft een broekie gemaakt, toch zoo netjes, dat een kleerenmaker 't hem niet verbeteren zou. Ja, hij kent van alles!

- Zoo, zei Mevrouw, gewichtig hoofdknikkend, om de schoonmaakster tevreden te stellen, en aan het werk te houden, dan heb je een handigen man.

Aal zat op de hurken voor de poot van een tafel, dien zij met was en terpentijn moest opboenen.

- Dat zou ik gelooven, Mevrouw, zoo vin-j'r niet veel. En hij is zoo lief voor de kinders!..... Laatst nog hadt ie in 't Gasthuis iemand, die gestorven was, afgelegd, en toen had-ie van de fami-

lie vijf gulden gekregen. Nou, en daar 't juist in de kermis was, is ie met de kinders naar Basch geweest.... En ze hebben 'n pret gehad en zulke mooye dingen gezien! Van alles, ziet u.... Menschen, die kommetjes water uit hun jas haalden, en die 'n flesch met wijn ineens in water betooverden. En toen ze t'huis kwamen, vroegen de kinders hoe ze dat allemaal deden, en toen heb ik gezeid: Ja, zie-je, kinderen, dat komt van de elektriesigheid; die mannen zitten vol van die elektriesigheid.... Is dat niet waar, Mevrouw?

- Ja zeker, ten minste zoo iets. En hoeveel kinderen heb-je?

Mevrouw poetste eenige vaasjes voorzichtig af, ze beademend en dan opwrijvend. Aal was tot het andere gedeelte van den poot genaderd; met een stokje deed ze was en terpentijn op een doek, en wreef er het hout meê in; daarna nam ze een anderen doek en boende er zoolang op, dat het glom. En haar dikke lijf schudde en zweette; toch sprak ze door:

- Drie kinderen, Mevrouw, drie engelen van kinderen. M'n oudste is een meisje van twintig jaar, en die dient al bij den rijkdom weet u! Ze is keukenmeid bij de familie Waardenburg in het Voorhout, brave, vrome menschen.... Maar m'n dochter is ook netjes! Ziet-u, ik zeg altijd, je mot je kinderen in de kerk en de godsdienst grootbrengen, je mot er ordentelijke menschen van maken, die God kennen en hun brood weten te verdienen; dan kommen ze wel door de waereld.... Je hebt wel van die menschen, die hun kinders maar in 't wild laten opgroeeyen, maar die maken er straatmeiden en kwajongens van!

Aal had opgehouden met boenen, en, met haar handen in het schort, keek zij Mevrouw aan, om een teeken van toestemming op te vangen. Mevrouw, bezig met eenige afgestofte snuisterijen op den schoor-

steen te schikken, zeide haastig, als de schoonmaakster uitnodigend om voort te werken.

- Zeker! Zeker!

- Ja, ik zeg ook maar, zooals de ouders zijn, worden de kinderen. - Ik woon in het hofje van Willem-Lodewijk, in een van de commissie-huizen. - Weet u die, Mevrouw?

- Nee, ik heb er nooit van gehoord! Waar is dat?

- Op den Zuid-Wal. Ze noemen 't ook wel de huisjes van Meneer Kamperhof.

- Ja, dan weet ik wel wat je bedoelt!

- Nou, Mevrouw, om daar 'n huisje in te krijgen, moet je geriffermeerd en kerksch wezen. Er wonen alleen maar godsdienstige, nette menschen in.... Ziet u, en nou zeg ik maar, als je daar 'n huisje in hebt, as wij, en dat je kerksch bent, as dat je dan je kinderen ook netjes in hun geloof moet grootbrengen.

- Zeker! Zeker! stemde Mevrouw toe.

- M'n twee jongste kinderen - want ik heb 'r, behalve m'n dochter die dient, nog twee - heb ik op cattekesaasje bij dominee Van der Ven gedaan. En die is zoo tevreden met 'r! Bijdehand as ze zijn! Daar hebt u geen idee van; ze kennen heele psalmen van buiten....

Mevrouw werd ongeduldig, en viel Aal in de rede:

- Heb je den stolp van de pendule al afgenomen?

- Ja, zeker Mevrouw, toen 'k 'm neêrzette.

- Nu, boen dan vlug de tafel af, dan kunnen we beginnen met den boel er in te zetten, anders komen we nooit voor 't eten klaar.

Beide vrouwen gingen weêr aan het werk. De jalouziën waren voor de straatramen neêrgelaten, en Mevrouw had dien middag voor visites niet tehuis gegeven. De suite stond open, en door de deuren der achterkamer, welke op den tuin uitkwamen, hoorde men het gezang en geneurie van Marie, die op het stoepje voor de keuken aardappe-

len zat te schillen; nu en dan deed zich in eene stilte een ploepend geluid hooren, als zij de geschildte aardappelen in den emmer water wierp. Binnen werd er ondertusschen geboend, gepoetst, gewreven, dat de spieren der armen moe werden, en de parels zweet op het voorhoofd kwamen. Het sloeg twee uur, half drie, drie uur. Mevrouw was nog steeds in haar ochtendjapon, en had haar 'negligeetje' op.

Toen begon men langzamerhand den boel weêr in te schikken. De afgeklopte en geboende stoelen werden op hunne oude plaatsen gezet, het karpert, dat 's morgens was uitgeslagen, op den grond gelegd, en in het midden, onder de gaskroon, die van het witte laken was ontdaan, de tafel neêrgezet. Ook van de overgordijnen waren de stukken wit laken afgenomen en hingen met hunne zware, groene plooyen naar beneden. De kamer kreeg het aanzien van iemand, die men aankleedt, en in plaats van vier kale muren, met behangselpapier beplakt en met witte vakken van deuren er in, werd het eene gezellige ruimte van hoeken vol schaduw, donkere vlekken van kleeden, karpert, gordijnen en tafelkleed, warm en donkerrood van toon, nu en dan door eene gele vlek verbroken. Het plafond vormde van boven een helwit kwadraat, van onderen het straatlicht opvangend, en weêrkaatsend. De jalouziën waren weder opgehaald en gaven uitzicht op straat, waarin zich voetgangers en rijtuigen bewogen.

Somwijlen beproefde Aal het gesprek over haar huishouden en kinderen te hervatten, maar Mevrouw, die haast had om de kamer aan kant te brengen, spoorde haar voortdurend tot werken aan. En nu werd zij eenigszings boos, inwendig, trachtend het zooveel mogelijk te verbergen. Waarom wilde Mevrouw niet eens met haar spreken? Ze was toch eene ordentelijke burgervrouw, en wist fatsoenlijk haar woord te doen! Met de kamer was zoo'n haast niet

ze hadden allen tijd, en zouden nog best voor voor het eten klaar komen. Ja, zoo ging het altijd; eerst spreken met de dienstboden en zelf leuteren tot het laat werd, en dan, als het tegen vijf uur liep, de meiden haasten en afjakkeren, terwijl zij zelf op een stoel zitten toe te kijken. Nu, maar zij had er maling aan! Ze zou zich geen sekonde meer haasten, en als ze eens spreken wilde, dan deed ze het toch, hoor!

- Aaltje, zei Mevrouw, die op de kanapee naar het werken der schoonmaakster zat toe te zien, je moet den poot van dat tafeltje daar in den hoek nog 's goed afnemen. Kijk 's 't stof ligt er nog op; 't is zeker vergeten.

Aal antwoordde niet, maar ging met een koppig hoofd naar het tafeltje, dat ze ruw omkeerde en nijdig afveegde. Het was wat moois; nu was het Aaltje voor en Aaltje na, en Mevrouw deed zelf niets; ze kon toch ook wel de handen eens uit de mouw steken. Hè, ze had het er warm van; het bloed was naar haar het hoofd geloopen.

- Kijk, Aaltje, vervolgde Mevrouw na eenige oogenblikken, geef nog even een wreeffie aan de leuning van dien stoel.

- Maar, Mevrouw, 'k heb 'm juist afgedaan, antwoordde de schoonmaakster korzelig.

- Ja, maar er zijn weêr vette vingers opgezet.

Aal gaf eenige nijdige, slordige vegen aan de leuning, en sjouwde toen met moeite eenige meubels uit de achterkamer naar voren.

Tegen half zes was de voorkamer geheel klaar, en de tafel in de huiskamer gedekt. En toen Mevrouw een kwartier later met Meneer en Frits zat te eten, zei ze:

- Ik heb nog geeneens tijd gehad om me te kleeden.... Als je'r an toegaf dan zouden die schoonmaaksters den heelen dag staan praten, en als je'r niet bijbleef voerden ze niks uit!

Aaltje was bij Marie in de keuken gaan eten, in eene slechte luim, met de meid kwaadsprekend over de dames. Om half acht kon zij naar huis gaan; en na van Mevrouw haar gulden ontvangen te hebben, vertrok zij, haar omslagdoek aan, er den karbies zooveel mogelijk onder verbergend.

Tehuis gekomen, in het hofje van Willem-Lodewijk, werd de karbies op tafel leêg gemaakt in tegenwoordigheid van haar twee dochtertjes, die verlangend tegen het blad geleund stonden. Eerst haalde zij er haar bonten schort en de stoffen pantoffels uit, en toen een half balletje gehakt, een lapje biefstuk, van den vorigen dag, in den keukenkast der familie Breeveld vergeten, een portie peultjes, en een bord met koude aardappelen. Al dit eten werd, met nog eenige aardappels, die zij zelf van den vorigen dag had overgehouden, boven een oud petroleum-machine gewarmd, en daarna in een paar gebarste schaaltjes op tafel gezet. En toen de kinderen, met hunne knieën op de stoelen liggend, het bovenlijf over de tafel gebogen, met de vingers in de schalen pulkten en de lippen hongerig bewogen, riep zij, nog knorrig van haar werk:

- Willen jullie wel 's met je vingers uit de schalen blijven! Eerst bidden, weêrgasche meiden!

Marietje Veenders.

I.

Het was Woensdagmiddag, en de kinderen der stadsschool kregen vrij. Als eene wilde, vroolijke horde, gonzend, vol kreetjes en lachjes, braakten de lage deuren van het gebouw ze uit, en de donkere vlekjes hunner lichaampjes bekriebelden en bespikkelden het groote, open plein, waarop eene luwe voorjaarszon brandde. In het midden vloog een troepje meisjes, lachend, met angstig geschreeuw, op zij voor een hoogen steenkolen wagen, die wild kwam aanrijden, met twee knechts, zwart van het kolenstof, als mijnwerkers.

- Kom-je bikkelen, Riekie? vroeg Marietje Veenders aan een meisje, dat een anderen kant als zij opging.

- Mag ik ook kommen? vroeg Katotje, die deze vraag gehoord had.

- Jawel! antwoordde Marietje.

- Lekker! lekker! riep Katotje opgeruimd, dansend van pret.

- Nou, hoe laat? vroeg Riekje.

- Om twee uur, hè?

- Goed!

- Dan kom ik je in 't hoffie halen, goed?

- Maar je eigen bikkels en banket meëbrengen, hoor!

En de meisjes gingen uiteen.

Om twee uur kwamen de drie kinderen het Willems-hofje uit, en liepen de Noordstraat in. Het was eene lange, grauwe straat, in het oude gedeelte der stad, waarvan de twee rijen huizen, tegenover elkaêr, in eene donkere, grauwe tint zich naar een verwarden horizon spoedden. Met de kanten hunner dakgoten sneden zij eene langwerpige reep blauw uit de voorjaarslucht, welke in de verte smal afnam. In de lichamen der ouderwetsche, grijze huizenrijen waren hier en daar lappen gezet, door gevels, die vernieuwd of opgeverfd waren, en welke een rustpunt aan het oog gaven, zoodat het perspectief verlengd werd. Eene drukke, haastige menigte bewoog zich over het plaveisel, waar een dof, eentonig gebrom uit opsteeg; vrachtwagens holderden en bolderden over de keyen, kleine eigen-rijtuigen, coupeetjes en eene enkele victoria, vlogen er op hunne smalle wielen en lichte karkassen luchtigjes overheên, en een gele, logge vuilniskar, stapsvoets voortgetrokken door een stevig paard met gespierde schoften, ging langzaam en knersend op de ijzeren veeren voort, overal met zijn gelen bult zichtbaar. Op de beide trottoirs schoven de menschengroepen in en uit, somtijds dikke proppen voor een winkelraam vormend, schuivend en schiefelend over de steenen, wegs meltend in en gevoederd door de zijstraten en hofjes. En het leven op de beide horizonten verloor zich in eene naamlooze verwarring.

Op een paar honderd passen van het Willems-hofje, aan de overzijde der Noordstraat, verhief zich uit de gelijke huizenrij, het hooge, logge karkas eener kerk. Het was een zwaar, massief, plomp en hoekig lichaam, dat vierkant en lomp op den grond stond. Aan de voorzijde bevonden zich, aan weêrskanten eener hooge,

gothische deur, twee lange, smalle, gothische boogvensters, waarvan het inkijken door groen saayen gordijnen belet werd. Langs de rooilijn der gevels stond een ijzeren hek; daarachter lag een klein, vierkant pleintje, waarop een stoep van drie treden en blauw graniet naar den ingang leidde. Het logge karkas stak boven de daken der woonhuizen uit, en kreeg dan eensklaps een kneep, waardoor een spichtige toren in de hoogte werd geduwd.

- Ga meê, riep Marietje tot haar twee vriendinnetjes. En de drie kinderen verlieten den trottoir, en begaven zich midden op de straat, tusschen de karren en rijtuigen. Naar alle zijden uitziende, angstig, trippelden zij op een drafje voort, en bereikten den anderen trottoir, in de zonzijde. Toen dribbelden zij langs de huizen, naast of achter elkaêr, met korte, haastige stapjes hunner schrale kinderbeentjes, die van de knieën uit hunne jurkjes staken. Bij het hek der kerk gekomen, sloegen zij het in, gingen het pleintje over, en zetten zich op de tweede trede der stoep, zoodat hunne bovenlijfjes over het breede stoepvlak uitstaken.

- Ik begin, riep Riekje, en zij haalde een stooter en vier bikkels uit een harer zakken.

- Neej, hoor, jij niet, ikke! viel Katotje uit, eene ongeduldige beweging met haar hoofdje makend.

- Zoo, dat zou je wel willen!

- Nou, laast ben jij ook 't eerst begonnen.... Jij wil ook altijd.

- Zoouo!

- Nee, riep Marietje beslist, we gooyen rugger-putter-staander!

- Nou, goed dan! stemde Riekje in.

Marietje nam daarop den stooter en één bikkel in hare linkerhand, en liet de drie overige bikkels op eene kleine hoogte boven den stoep uit hare rechterhand op het graniet vallen. Zij gooide twee ruggers en één putter.

- Nou, ik! riep Riekje.

- Neej, ik! dreinde Katotje, ongeduldig en pruilerig.

Maar Riekje had de drie bikkels reeds opgenomen, en liet ze, even als Marietje, op het graniet vallen En ook zij wierp twee ruggers en één putter.

- Lekker! riep Katotje sarrend, met inwendig genoeg. Nou ben jij 't toch ook niet!

Nu was het haar beurt, maar ook zij gooide mis.

En de kinderen moesten op nieuw werpen. Riekje kreeg het eerst rigger-putter-staander, en was dus nummer één. Daarna wierpen Marietje en Katotje om nummer twee en drie. De uitslag was, dat Katotje twee, en haar vriendinnetje drie werd.

Marietje, dat zich echter groot wilde houden, en wenschte te doen uitkomen hoe weinig zij zich haar tegenspoed aantrok, riep onverschillig:

- Nou, lest best! en zij knikte overtuigend met haar hoofdje

En het spel begon.

Het volle, blonde zonlicht bescheen de drie kinderen. Marietje Veenders was netjes gekleed; zij droeg een klein, strooyen hoedje, opgemaakt met een lapje oud fluweel, dat op zij' in een gesp was samen genomen. Haar blonde haar was met een zwart vetertje vastgebonden, bereikte even haar rug, en bengelde tusschen hare schouders. Zij droeg een donkerbruin jurkje, dat tot hare knieën kwam, en van voren en van achteren door een blauwe smul bedekt was, waar zij geheel in zat. Hare beentjes, met roode kousen, liepen in twee rijgschoentjes uit. Zij had een klein, ingedeukt gezichtje, bleek en armbloedig, waarin twee glimmend bruine oogen, met lange wimpers, helder brandden Zij was zenuwachtig, beweeglijk, altijd onrustig, levendig van natuur, en had buyen, dat zij hartstochtelijk belang stelde in eene of andere zaak, zooals nu in het bikkelen; maar nauwelijks had deze belangstelling eenige dagen geduurd.

of zij liet alle lust varen, koppig, ongedurig, en weigerde halstarrig in den eersten tijd meer naar het spel om te zien. Haar klein, tener lichaampje, slecht door haar arm, waterchtig bloed gevoed, werd door hare zenuwen ondermijnd en uitgeput.

Riekje zag er slordig uit, als een klein kind, dat eene onverschillige moeder heeft, en zelf door hare wildheid de kleêren bederft. Zij had geen hoedje op, maar heur haar was door een kam naar achteren gestreken, terwijl voortdurend eenige losse vlokjes over haar gezicht vielen, en zij eene werktuigelijke beweging met de hand maakte, om ze uit de oogen te strijken. In haar schort en kousen waren groote, grot gestopte gaten. Zij was altijd bezoedeld en zwart, met vuile plekken op wangen en voorhoofd.

Katotje was gekleed volgens de welgesteldheid harer ouders. Soms zag zij er zeer netjes uit, met rijgschoentjes en kleurige linten op het zondagsche jurkje, en dan wandelde zij met de manieren van een klein dametje over straat, niet met hare vriendinnetjes meêspelend, als een poesje, dat zijn vacht niet wil bevuilden, de handjes over elkaêr. Maar op een anderen keer kwam zij verslonst en haveloos voor den dag, met versleten vodden aan het lijf, want haar vader was een zuipert, die met vlagen zich aan den drank overgaf, en dan alles naar den lommert droeg. Zij had gezonde, ronde wangetjes, het bloed dicht onder den huid, was klein en ineengedrongen gebouwd, met lichtblauwe oogjes, zonder karakter.

En de stooter wipte op den blauw granieten stoep op en neêr, in een vaste, eentonige kadens, telkens een tik gevend als hij het steen stootte. Met hare vuile, bezoedelde vingertjes gooide Riekje drie der bikkels op den stoep neêr, ze latende leggen zooals zij vielen. Eén bikkel hield zij tusschen duim en voorsten vinger. En de stooter vloog op, en met eene vlugge handbeweging zette zij den bikkel, welke zij

nog in de hand had, als rugger, pakte hem weêr op, ving den stooter. Er bleven drie bikkels liggen. Tak! tikte de stooter weêr; een bikkel, die als putter lag, werd tot rugger omgelegd, opgepakt, de stooter opgevangen. Tak! tikte de stooter weêr; de derde bikkel, welke op den stoep als staander lag, werd tot rugger omgekeerd, opgepakt, de stooter opgevangen. En zoo ook met den derde.

Riekje had nog geen enkelen keer gemist. De eerste rugger was uit, en de tweede begon. Weêr gooide zij de bikkels ordeloos neêr, deed den stooter wippend opspringen, keerde twee bikkels tot ruggers, pakte beiden tegelijk op, greep den stooter in zijne neêrwaartsche beweging. Dit deed zij ook met de twee laatste bikkels, totdat zij ze alle vier in de hand hield.

Riekje speelde gelukkig; het liep haar meê, want zij vergiste zich niet eens. Vroolijk gestemd door haar voorspoed, begon zij een liedje te neuriën, eerst zacht en onverstaanbaar, waarop de stooter automatisch op en neêr bleef wippen, daarna iets harder, en eindelijk duidelijk verstaanbaar:

Willemijntje
 Zat achter 't gordijntje,
 Ze waschte d'r handjes,
 En veegde ze af!

En op de beklemtoonde lettergrepen betiktakte de stooter het steen, op en neêr springend in de eentonige kadens, gewiegd in het rythme. Hare groezelige handjes bewogen zich haastig, zenuwachtig over den steen, grijpend, schuivend, pakkend; de bikkels vielen, keerden, verdwenen; de banket sprong veerkrachtig op, boven de kinderhoofdjes uit. En het spel ging geregeld voort. Bij den derden rugger keerde zij eerst drie bikkels tot rugger en nam ze daarna tegelijk op, en bij den vierden rugger deed zij dit met de vier bikkels tegelijk.

De drie kinderen waren aandachtig bij het spel, met strakke oogjes toekijkend, elke beweging der handjes en van den stooter volgend. Katotje was afgunstig, en hield telkens eene opmerking in, zich nauwelijks kunnende bedwingen; zij had heur handjes in haar schort en de kleine beentjes op de tweede treê der trap. Marietje, een weinig opgewonden, ongeduldig hare beurt afwachgend, schoof nu en dan heên en weêr, zacht in zich zelve het wijsje meê neuriënd.

Onderwijl krioelde het leven der Noordstraat langs het hek van het kerkplein. De stroom van rijtuigen, karren en handwagens hield aan; een hobbelend en hortend gerommel steeg van het plaveisel op; en over de beide trottoirs scheen de rij van gestalten, welke langs de tralies van het hek kwam schuiven, niet te eindigen. Nu en dan wierp eene vrouw in een zomerkleedje eene lichte, schreeuwende vlek in de donkere, sloffende menschenmassa, of vormde een opgestoken parasol een ballonachtige hobbel boven de hoofden.

Riekje begon reeds aan haar tweeden staander; de eerste twee bikkels had zij tot staander geplaatst, den stooter opgeworpen en de bikkels weggestreken. Maar toen zij de laatste twee moest opnemen, raakte zij bij ongeluk met haar pink een der bikkels aan, die tot putter omviel.

- Af! Af! Je bent af! riep Katotje onmiddelijk, op den toon eener voldane afgunst.
  - Ja, je bent af! zei Marietje toen zij zag, dat Pietje nog iets wilde tegenspreken.
  - Nou ja, antwoorde deze geraakt, dat weet ik ook wel!
  - Geef maar op de bikkels! eischte Katotje oogenblikkelijk.
  - Hier zoo! zei Riekje nijdig. Haas-je maar niet, hier hè-je ze al!
- Dadelijk nam Katotje ze op, ging gemakkelijker

zitten, en begon haar spel. Riekje kon echter haar nederlaag niet verkroppen; het was haar onmogelijk te zwijgen. En zij hernam:

- Nou ja, maar 't was een ongeluk; ik kwam er met m'n vinger an, hoooor! dit laatste woord zeurend aanhoudend.

Marietje, die reeds met hare oplettendheid bij het spel van het andere meisje was, luisterde niet naar haar, en antwoordde niets. Riekje keek rond. Achter haar rommelde, daverde en rochelde nog onafgebroken de straat; voor haar werd door de groote, gothische deur nu en dan eene enkele kerkgangster uitgebraakt, die even op den drempel treuzelde, bevangen door het sterke voorjaarslicht, en daarna langzaam den stoep afgang, een kerkboek in den arm, een oog op de kinderen werpend. Dan bleef de deuropening weêr kaal en leêg, met eene groote, overpeinzende stilte achter zich.

Katotje speelde ondertusschen kalm en geregeld voort; de stooter tiktakte met een onverstoortbaar rythme op den stoep, en de bikkels vielen neêr en verdwenen, zonder geluid, door eene grijpende handbeweging. Den eersten, tweeden en derden rugger bracht zij zonder fout ten einde; ook den eersten en tweeden putter, maar bij den derden putter kwam de stooter verkeerd neêr, en viel op een der bikkels.

- Sprikkeltje-mijn! schreeuwde Katotje onmiddellijk.

- Sprikkeltje-mijn! gilde Riekje bijna tegelijkertijd.

Marietje, die in de Noordstraat zat te kijken, zag naar haar vriendinnetjes om, en zei niets.

- Ik heb 't 't eerst gezegd! beweerde Katotje.

- Nee, ikke! zei Riekje.

- Da's nie waar, ikke!

- Dan rugger-putter-staander gooyen! eischte Riekje.

- Neej, dat doe ik niet!

- Jawel, viel Marietje eindelijk beslist in. Je mot 't doen hoor!

- Hèèè, zeurde Katotje met tegenzin.

En de kinderen namen drie bikkels en gooiden ze zoolang op den stoep neêr, totdat een der bikkels rigger, de tweede putter, en de derde staander kwam te vallen. Na het ieder om beurten herhaaldelijk te hebben overgedaan, gelukte het Riekje eindelijk de drie bikkels in de gevorderde verhouding neêr te werpen.

- Heerlijk, kijk, kijk, ik heb 't! gilde zij met vreugde uit.

- Nee, da's valsch, klaagde Riekje met spijt.

- Nou, 't is eerlijk gewees!

Marietje zag weêr in de Noordstraat; het verveelde haar zoo lang op haar beurt te moeten wachten. De lust, waarmee zij zich had neêrgezet om te gaan spelen, was door haar tegenspoed geweken. En terwijl zij zoo zat te turen tiktakte de stooter weêr regelmatig op en neêr, want Katotje speelde nu nog gelukkiger dan den vorigen keer.

Riekje vol spijt over het gebeurde, volgde met afgunst al de bewegingen van haar vriendinnetje. Het duurde dan ook niet lang, of de twee kinderen kibbelden om het hardst. Op een kijvenden toon vielen zij elkaêr telkens nijdig aan, nu eens over den stand, dan weêr over het opnemen der bikkels.

In eens riep Riekje uit:

- Je hadt den derde niet in je scharen.*)

- Wel waar!

- Nie waar!

- Nou, zie maar!

En zij liet hare hand bekijken, waarin zij, tusschen ieder paar opengespalkte vingers een bikkel vastklemde. Riekje, die nu niets meer aanmerken kon, wendde zich boos van haar vriendinnetje af; en het daarop volgend geregelde, eentonige getik van den stooter onstemde haar nog meer.

*) d.i. Tusschen de vingers.

Marietje liep eindelijk van den stoep weg, ging het kerkpleintje over, en plaatste zich in het hek. Eerst tuurde zij werktuiglijk naar de voorbijgangers, die langs de tralies schoven, naar den stroom van rijtuigen, wagens en karren, volgde eindelijk met hare blikken de gele wielen van een reklame makend dokterskoetsje, en kreeg op den overstaanden trottoir Annetje, het dochtertje van buurvrouw Soesterman, te zien. Zij wenkte het, en Annetje, die altijd in het voorbij gaan naar het kerkpleintje keek, omdat zij gewoon was daar spelende vriendinnetjes te ontmoeten, merkte haar op. Zij wachtte een oogenblik, tot een kar met biervaten voorbij was, en stak toen haastig de straat over. De beide kinderen liepen het pleintje op, babbelend, en toen Marietje zag, dat Annetje een springtouw bij zich had, riep zij op een verblijden toon uit.

- Toe, laten we's touwtje springen.

- Hè, ja, heerlijk! stemde Riekje in, die verheugd was met het bikkelen te kunnen ophouden, daar zij nog niet aan de beurt kon komen, en, uit een valschen nijd, hoopte Katotje te kunnen plagen door haar alleen te laten.

Katotje hield een oogenblik met spelen op, en zag de andere meisjes even aan. Zij hoopte, dat dezen haar vragen zouden om meê te doen; maar zij zeiden niets, en Katotje speelde door.

Annetje wikkeld haar touw los, en verzamelde zich met Marietje en Katotje in een hoek van het plein, babbelend, snaterend, dicht bij elkaâr. Riekje vertelde iets over Katotje, lachte van genoegen, en de andere kinderen stemden in.

- Aftellen, hoor! riep Marietje.

- Goed ik zal wel aftellen, antwoordde Annetje, en zij begon het volgende liedje op te dreunen, iederen lettergreep afzonderlijk uitsprekend, en daarbij

met den wijsvinger hare beide vriendinnetjes en zich zelve aanduidend:

Henrijet sa Frederiek
 Bonnevous de sjonnewie
 Sjonnewie de ratsje
 Sjonnewie de va
 Hol-lan-si-so-la
 O-f-af.

Marietje was het eerst af, en bij de tweede telling Katotje, zoodat Annetje overbleef en dus beginnen mocht. De twee meisjes namen het springtouw, plaatsten zich op eenigen afstand van elkaâr, en vingen aan met draayen. Het touw beschreef eene flauwe bocht, in zijne benedenwaartsche beweging telkens over den grond schurend, en dan weêr met een zwaai opvliegend. Annetje stond op zij, achter het touw, gesteund op hare beentjes, bij iederen draai met het bovenlijf eene buigende, mikkende beweging makend, de oogen strak op de bocht gevestigd. En eindelijk eene goede kans ziende, vloog ze, toen de bocht boven was, met eenige vlugge stappen in het touw, onmiddelijk opspringend. Annetje wipte gelijkmatig op en neêr, terwijl het touw onder haar doorstreek; zij boog hare beentjes bij de knieën, de voorarmen naar boven opgelicht, ze onwillekeurig bij iederen sprong meê opwippend. En zij zong ondertusschen:

Ik ging laatst op een schermschool,
 En moest daar schermen leeren,
 En als de meester er niet was
 Dan moest ik exerceeren!
 Van-één-twee-drie!

- Een harde! schreeuwde Marietje tot Katotje.

En de beide meisjes deden het touw ééns zoo snel draayen, waardoor de tikken op den grond elkander onophoudelijk opvolgden. Annetje, na eenige malen

vlug te zijn opgesprongen, vloog de bocht uit, met lange stapjes, den rug inbuigend.

Zoo kregen de drie meisjes ieder haar beurt, elkander snel vervangend, meer en meer opgewonden, zweetend in de zon. Marietje hijgde, met vermoeide borst, en stootende longbewegingen; telkens veegde zij met den rug harer hand de zweetdruppels van het voorhoofd.

Katotje had nu geheel haar spel gestaakt; de bikkels lagen door elkaër op den stoep, en zij deed den stooter van de eene hand in de andere rollen. Zij brandde van verlangen om met hare vriendinnetjes meê te doen, maar zij durfde het niet vragen.

En terwijl zij zat te staren, kwam eensklaps eene nijdige vrouwenfiguur, die eerst zoekend voor de tralies van het hek had staan kijken, het pleintje op, naar Katotje toe, welke haar niet zag naderen. Eindelijk, toen zij vlak bij het kind was, bemerkte deze haar, en stoof verschrikt weg.

- Zoo, kwaje meid, snauwde de moeder haar na, zit je weêr te spelen!... Wil je's maken dat je t'huis komt.... Alloo, gauw wat! Kwaje meid!

II.

Jan Veenders, bijgenaamd de 'Draaipoot', omdat hij als metselaar van eene stelling was gevallen en daardoor een weinig met zijn linker been was blijven trekken, stond voor de toonbank der herberg 'Het Koningsvaatje'. In het kleine lokaal zaten slechts een viertal kaerels: Joos Blijser, die 'Joossie' genoemd werd, en baas Witmaer, bekend onder den naam van 'Kar', daar hij vroeger met een ezelkar op Voorschoten gereden had. Zij luisterden naar den Draaipoot,

die in een druk gesprek met den herbergier gewikkeld was, een vent met een kalen, rooden, vleezigen ossenkop, gladgeschoren, met uitpuilende oogen en een dikken buik.

Het was avond, en de twee gaspitten waren aangestoken, één boven de toonbank, en één tegen den muur, tusschen de vensters. De herbergier zat op een laag stoeltje achter de toonbank, Kar en Joossie aan een tafeltje in een hoek, tegen den witten muur geleund. Veenders alleen stond, naast de toonbank, met een glaasje onder zijn bereik.

- Nou maar, ik wou wel 's zien, dat ze bij mij de deur binnengekomen waren!... De polliesje had er niks meê te maken....

- Nee, dat had-ie ook niet..... maar waarom heeft-ie z'n deur dan ook opengedaan?... Stom genoeg van em! antwoordde de waard met eene vette, dikke tong.

- Zeg 's, Draaipoot, riep Joossie, de anderen in de rede vallend, waar hang jij tegenwoordig uit?... Altijd daar nog?, en hij maakte met zijn duim eene wijzende beweging over zijn schouder, naar buiten.

De kameraads, die de veelbeteekenende toespeling begrepen, begonnen te glimlachen, en de Draaipoot vroeg nijdig:

- Raakt 't jou wat?

- Nee, maar ik had gehoord, dat ze nou met 'n ander an t botertje-wegen was!

- Ja, daar weet jij wat van! zei de Draaipoot met een nijdigen snauw.

Maar allen proesten het uit, want zij vatten de aardigheid, en de Draaipoot deed meê, met een lummelachtigen lach, zonder verdediging.

Jan Veenders nam zijn glaasje van de toonbank, en sloeg met een snellen, achterwaartschen smak van het hoofd, de laatste helft naar binnen; daarop maakte hij met het leêge glaasje eene uitnoodigende beweging

in de lucht, tegen den herbergier, die het aanvatte en uit een vaatje op een ijzeren voetstukje vulde. Op de voorzijde van dit vaatje was een koning, met een overschuimend glas bier in zijn vuist, afgebeeld, waaraan de herberg zijn naam van 'Het Koningsvaatje' ontleende.

- Zeg 's, Veenders, zei Witmaer na eenige oogenblikken, heb jij indertijd vrouw Helman nog gekend?... Zoo'n groot, dik wijf, met 'n wrat bij d'r oog.

- Nee, waarom? vroeg de Draaipoot nieuwsgierig.

- Nee, zoo maar, ik dacht 't; ze heeft vroeger bij jou in 't Willems-hoffie gewoond. De Draaipoot schudde nogmaals 'neen' met het hoofd, zonder iets te zeggen.

- Nou, dat doet er ook niet toe, hernam Kar. Je mot weten, dat dat wijf getrouwd is geweest met 'n broer van Hentsen, zoo'n klein kaereltje, dat altijd zoo hoeste en spooog.... Hij werkte bij Van Ningelen, en toen is-ie meesterknecht bij Meerhard geweest... Nou, dat ventje was 'n jaar nadat-ie met 'r was al van de sokken, en toen is ze getrouwd met Jan de Groot, 'n neef van 'Lange Kees'.... En hoe lang denk-je, dat die 't met 'r heeft uitgehouwen?.... Na 'n nuchtere zeven maandjes was die ook al gekreppeerd... Hè, is dat niet allemachtig kranig; die kent 't, hè!.... Nou, en verdomd, je zal 't niet gelooven, maar 't is waarachtig waar, ze is nou weêr getrouwd met 'n broer van Hentsen, van 'r eerste man, en ze mot nou voor 't eerst in de kraam!

- Nou, da-'s 'n kanjert! gilde Joossie van het lachen.

- Allejezus, wat 'n wijf! bulkte de herbergier, terwijl hij zijne zware vleeschmassa schudden deed van het proesten.

Jan Veenders lachte inwendig, onverschillig, met de anderen meê, zonder door de aardigheid getroffen te zijn, met een kloekend geluid, als een magere kip.

En nadat de stilte teruggekeerd was, zei hij op een sleependen toon, een denkbeeld weder opwerpend, waaraan zijn geest met eene domme koppigheid was blijven hangen:

- Zoo, had de polliesje 't recht er niet toe?... Dan is 't ook stom van 'm geweest om ze binnen te laten!, op een geval doelend, dat vroeger reeds besproken was.

- Ja, natuurlijk! bevestigde de waard. Of-t-ie!

Beide mannen begonnen op nieuw het zelfde onderwerp te bespreken, totdat eindelijk Joossie en de Kar, die in het eerst gezwegen hadden, er zich ook in mengden. De vier kaerels vulden het kleine lokaal met het geschreeuw hunner stemmen. Zij zetten tegelijk hunne meeningen uiteen, elkander onophoudelijk tegensprekend, hun bekende, gelijksoortige gevallen aanvoerend, vergelijkingen makend, met hunne redeneeringen op de zelfde plaats trappend. En zij bleven op ééne hoogte, kwamen tot geen resultaat.

Toen ging de deur open en kwam Soesterman, bijgenaamd 'de Kop', uit het Willemschhofje, binnen. En daar hij te midden van het luid rumoer der stemmen viel, vroeg hij onmiddelijk:

- Duivels, kaerels, waar hebben jullie 't zoo druk over?

De Draaipoot, Joossie en de Kar begonnen allen tegelijk te spreken, wilden hem ieder op hun manier de zaak uitleggen, en schreeuwden tegen elkaër. De dikke herbergier, opgehoopt op zijn stoel, achter de toonbank, zei niets, keek de mannen aan, en lachte.

Soesterman was een fiksche, groote vent van dertig jaar, met een breed, dik hoofd, en een bos donkerbruin, verward haar, waaraan zijn bijnaam van 'de Kop' ontleend was. Hij kwam van zijn werk, en was even in 'het Koningsvaartje' binnen geloopt, omdat hij dacht er Jan Veenders te ontmoeten, dien hij, op aansporen zijner vrouw, over zijn ziek kind wilde spre-

ken. Hij was een gemoedelijk, openhartig kameraad, een kolos, die bij de minste aardigheid een zwaren, gullen, daverenden lach deed hooren, steeds vroolijk was en zelden een slok te veel op had. Hij barstte dan ook in een hartgrondigen lach uit, toen zijne drie kameraads aan alle zijden tegen hem stonden te schreeuwen; hij bracht de handen tegen zijne ooren, en riep op een toon van wanhoop uit:

- Hou op, kaerels, hou op! Je schreeuwen me doof!

Daarop wendde hij zich tot den dikken waard, en vroeg hem de zaak uit te leggen. Deze vertelde, dat het een hunner kameraads gold, die met zijne vrouw gevochten had, zoodat de buren de politie geroepen hadden, welke de woning was binnen gedrongen; het betrof nu de vraag of de politie daar al dan niet het recht toe gehad had.

Soesterman haalde, nadat hij tot het einde geluisterd had, met een gebaar van onverschilligheid de schouders op, en zei niets over de zaak. Ook de andere mannen roerden haar niet meer aan. En eenige oogenblikken liep het gesprek over onbeduidende onderwerpen, die met eenige zinnen, een uitroep of een eenvoudig gebaar werden afgehandeld. Soesterman stelde zich echter het doel van zijn bezoek weder in den geest. Hij was met Veenders voor de toonbank blijven staan, met zijn heup tegen den bovenrand geleund, en bezag even zijn kameraad, diens geheele gestalte en kleeding opnemend. Daarna zette hij zijne lippen aan het glaasje, slikte eene kleine hoeveelheid jenever langzaam naar binnen, en zei toen, over den rand van het glas, om zich eene houding te geven:

- Zeg, Veenders, je kind is ziek!

Deze woorden vielen te midden eener stilte, en werden door allen gehoord. De Draaipoot zag onmiddelijk zijn kameraad aan, en bracht langzaam, onverschillig den uitroep:

- Zoo! over zijne lippen.

Daarna zweeg hij, en keek voor zich uit. De dikke waard zag verwonderd naar hem op, verbaasd dat hij niets meer vroeg. En na eenige oogenblikken hernam het algemeene gesprek zijn ouden gang. Veenders, met zijne gewone stilzwijgendheid, mengde er zich weinig in. Zijne pijp was uitgegaan; hij nam een lucifer, streek haar af, en trok zijn pijp weder aan, zoodat het vlammetje der lucifer zich uitrekte, op- en neêr wipte, en de tabak een roodgele, gloeyende schijf werd. Maar ineens vroeg hij aan Soesterman, terwijl de anderen niet naar hem luisterden, hard sprekend, als kwam hij met zijne woorden eene moeilijkheid te boven:

- Wat heeft 't?

- Hè, zei Soesterman, die hem niet verstaan had.

- Wat heeft 't kind? vroeg Veenders op nieuw, met ongeduld in zijne stem, gekwetst in zijn trots, ontstemd dat hij zijn verzoek moest herhalen, terwijl allen nu naar hem luisterden.

- Ik weet 't niet! antwoordde Soesterman. 't Mot zwaar ziek zijn.... De dokter is er bij geweest....

Daarop zweeg hij even, en hernam toen na eene kleine stilte, om meer indruk te maken:

- 't Zal er wel onder door gaan, heb ik gehoord...

- Hej-je 't gezien?

- Neej... Maar m'n vrouw heeft 't gezien.... 't Mot er miserabel uitzien!

- Zoo!

- Ja, en je vrouw ook. 't Mensch mot er beroerd an toe zijn; 't zit den heelen nacht met 't wurm op... Ze is er ziek van.... M'n vrouw loopt nou en dan wel 's bij 'r an, maar ze heeft me gezegd, dat ze niet meer uit 'r oogen kan zien van den slaap.... En 't kind gilt, dat je hart er van omdraait; soms is 't net of 't stikt, en dan gilt 't 'n uur an 'n stuk. Allemachtig vent, je wordt er beroerd van as je 't hoort....

- Zoo!

- Verdomd, Veenders, als je nog 'n hart in je verdommenis hebt, dan most je 's naar je vrouw gaan kijken.

- Zoo denk je!... Nou, kan ze 't me dan niet kommen vragen?

- Je hebt makkelijk kletsen.... hoe mot je vrouw weten waar jij uithangt?.... dan zit je hier en dan daar.... en 't mensch kan toch niet van d'r kind weg.

- Zoo!

- In hoe lang ben je niet bij 'r geweest?

- In 'n ander-half jaar zoowat!

- Nou, maar ga dan 's! - Kom, kaerel!

- Ja, ze zou me mooi zien ankommen...

- Nee, waarachtig niet, dat weet ik wel... Ze zou 't verdomd aardig van je vinden...

Heb-je werk op 't oogenblik?

- Nee!

- Nou, loop morgen dan aan! mengde Joossie zich in het gesprek, verlangend om de rol van edel vriend te spelen

Veenders, die reeds in zijne ijdelheid gekwetst was door de wijze, waarop hij in het bijzijn van anderen door Soesterman was uitgehoord, werd door de inmenging van Joossie nog nijdiger, en riep kwaadaardig uit:

- Dat verdomde geklets an m'n kop! Wat gaat 't jullie an!

Allen zwegen een oogenblik, en keken Joossie verwijtend aan.

- Wat heb jij je 'r ook meê te bemoeyen! riep Soesterman hem toe.

Joossie stond op het punt van te antwoorden, maar de herbergier gaf hem een wenk, en hij hield zich stil.

De Kop, die het gezelschap weder in een goeden luim wilde brengen, en den Draaipoot hoopte te winnen door hem in zijn zwak te tasten, zei nu op vroolijken toon:

- Kom, ik geef 'n rondje weg. Vooruit, dikke, schenk 's in!

De glaasjes werden gevuld, en allen namen er tegelijk een slok uit. Daarop liep het gesprek weder eenigen tijd over onverschillige onderwerpen. Men vermeed de kwestie van Veenders' vrouw aan te roeren, en grove woorden vielen van alle zijden. Tusschenbeide weêrschalden in het lokaaltje de ruwe lachbuyen der jonge kaerels; en de gasvlammen werden rossiger door de tabakswalm, welke dik en grauw van de zoldering hing. De waard sprak weinig, maar deed zijne logge vleeschmassa op zijn lage stoeltje schudden van het lachen. Ook de Draaipoot werd gemoedelijker, gaf zich nu en dan aan eene oprechte vroolijkheid over, en had pret met de anderen.

Eindelijk verlieten Joossie en de Kar 'Het Konings vaatje' en bleven Soesterman, Veenders en de waard alleen achter. De twee kaerels stonden nog tegen de toonbank geleund, de Kop met zijn heup tegen den bovenrand. Soesterman had deze gelegenheid afgewacht om zijn kameraad onder handen te nemen, en hij begon, na een blik met den waard gewisseld te hebben:

- Hoor 's, Veenders, de twee anderen zijn nou weg, en laten we 'r nou nog 's over spreken...

- Kom-je weêr met dat geklets an m'n kop?... Laat me toch in godsnaam met rust.

- Nee, Draaipoot, hernam zijn kameraad gemoedelijk, dat 's nou maar flauwe kul, hoor! Waarachtig, kaerel, luister nou 's naar me...

En Soesterman begon op nieuw de zaak te bespreken. Hij trachtte hem op het gemoed te werken. Zijn vrouw was toch maar zijn vrouw, niet waar?; en wie was hem nader op de waereld! Was hij niet met haar getrouwd, en moesten zij dan niet samen leven? Ja, het zou een mooye boel worden, als de mannen op hun manier leefden en de vrouwen ook! Een

groote scharrelboel, en niks meer! En waarom was hij van zijn vrouw afgegaan? Door zijn schuld en van niemand anders! Waarachtig, zijn vrouw was een best mensch, een allemachtig goed mensch; dat wist hij, Soesterman; hij woonde immers naast haar, en hoorde alles van zijn vrouw. Ja, het mensch werkte van den ochtend tot den avond; en zij werkte hard, heel hard, veel harder dan hij. Bliksems, moest hij dan aan het zuipen gaan, en de centen van zijn vrouw opdrinten? En nu dat schaap ziek was, moest hij er nu niet eens naar gaan kijken? Het was zijn kind toch! Waar of niet?

Jan Veenders zei niets, en bleef voor zich uit staren. Hij dacht niet, en wist niets te antwoorden. Langzamerhand kwam door Soesterman's schildering van zijne vrouw en kind het verlangen bij hem op hen weêr te zien. Door het bewustzijn, dat zij in goeden doen verkeerden, sprong zijne verlatenheid hem nog sterker in het oog. Hij begon een we nig in zich zelven te redeneeren, en verstond na eenigen tijd de woorden van den Kop niet meer. Een gevoel van vrees kwam plotseling over hem, en door den schok, welke zijne hersens hierdoor ontvingen, begonnen allerlei gedachten in zijn geest op te borrelen. Hij zag in, dat hij een gevaarlijk leven leidde; het voorbeeld van een kameraad, die tengevolge van misbruik van sterken drank was omgekomen, begreep hij plotseling in al zijne verschrikkelijkheid. En sombere gedachten en voorstellingen volgden elkaâr steeds sneller op. Hij stelde zich na eenigen tijd verlaten door zijne kameraads voor, zonder werk en geld, verzopen en verlopen. Op nieuw kwam een benauwd gevoel over hem, eene soort van angst voor zich zelven. Hij schrikte voor zijne eigene gedachten, en wierp zich op de voorstelling van het leven, zooals hij het hebben kon. Hij had van Soesterman vernomen, dat zijne vrouw er netjes uitzag en het goed had. Een verlangen om

haar te zien, om in zijne oude omgeving terug te keeren, maakte zich van hem meester. In zijne vrees verbeeldde hij zich alles mooyer en beter dan het in werkelijkheid was; allerlei brave voornemens rezen in hem op, zooals in den geest van iemand, die beanstigd is, en hij voelde zich in staat weder een fatsoenlijk leven te leiden, de kracht om der verleiding weêrstand te bieden.

En ondertusschen praatte Soesterman voort; hij trachtte hem over te halen om meê te gaan naar het Willems-hofje, en naar zijn ziek kind te komen kijken. Veenders wilde nu, door de stemming, waarin hij verkeerde, gaarne 'ja' zeggen, maar hij zweeg nog; eene valsche schaamte weêrhiel hem toe te stemmen; hij vreesde, dat zijne kameraads hem een flauwen kaerel vinden, en de herbergier en de Kop bemerken zouden, dat hij niet zoo ongevoelig was, als hij voorgaf te zijn. Hij bleef daarom het zwijgen bewaren, totdat de herbergier eindelijk uitviel:

- Hoor 's, Veenders, je zou een beroerling van een vent wezen, als je niet naar je kind ging kijken hoor!

De Draaipoot wilde nu langzamerhand eene toenaderende houding aannemen, en zei, om een uitweg te vinden:

- Ja, m'n vrouw zou gek opkijken als ik nou kwam anzetten!

- Ben je gek, Veenders!... Dat zeg je nou maar... Je kent je vrouw bliksems goed, beter dan wij, en je weet, dat ze 't allemachtig aardig van je zou vinden.

- Nou ja, dat 's waar.... Maar wat zou ze wel denken as ik nou ineens binnenkwam.... 't Is toch te gek!

Soesterman bemerkte, dat zijn kameraad begon te bezwijken en slechts uitvluchten zocht om niet openlijk behoeven toe te stemmen. Hij wilde hem zijn besluit gemakkelijk maken, en zei op kameraadschappelijken, overtuigenden toon:

- Nou, jongen, daar weet ik wel wat op.... Je gaat met mij meê, en dan zal ik door mijn vrouw an de jouwe laten zeggen, dat je naar je kind komt kijken... Is dat goed?

De Draaipoot bleef nog even zwijgen.

- Kom, ik zou de branie nou maar niet uithangen, riep de waard hem met zijne vette stem toe.... Vooruit nou maar; zeg nou maar ja!

- Nou, goed dan! stemde Veenders eindelijk toe, en hij deed eenige smakkende halen aan zijne pijp.

- Dat mag ik van je hooren! zei Soesterman verheugd. Komaan, Veenders, ga dan maar dadelijk meê!

- Dan eerst nog 'n happie! antwoordde de Draaipoot.

Veenders wipte een glaasje in zijn keelgat leêg, en volgde daarop Soesterman de deur, zich door het gebrek aan zijn been moeilijk voortbewegend. En toen het oude deurtje achter hem dichtviel, en het slappe belletje eenige malen rinkinkte, bromde de dikke waard met zijne vette stem:

- 't Is maar beter zoo! Hier verzoop-ie z'n centen, en hij had toch bijna niks meer!

III.

Vrouw Veenders moest iets uit het linnenkastje der voorkamer halen; en terwijl zij gehurkt, op den ondersten plank zocht, klonk eensklaps een schelle, beangstigde kreet uit de achterkamer. Zij vloog overeind, en haastte zich naar het tweede vertrek.

In een hoek, bij het raam, dat uitzicht gaf op een binnenplaatsje, lag in een klein bedje Marietje te kreunen. Voor het venster was het gordijn half dichtgeschoven, zoodat een doorschijnende schaduw op het ledikantje viel. En in een deuk van een krijtwit

kussen rolde het kind benauwd het hoofdje heên en weêr; de rondingen van het kopje pakten nog een weinig schamplicht, waardoor het in reliëf uitkwam. De huidskleur was dor, groezelig, rosachtig; de oogen, waarvan de leden diep waren weggetrokken en bijna niet meer bewogen, puilden uit, met verwijde pupillen, angstig en verschrikt; het linker armpje en beentje werden voortdurend krampachtig opgetrokken, zoodat de dekens schudden. En dit kleine klompje lijdend vleesch, dat zonder bewustzijn onophoudelijk lag te stuiptrekken, in een krampachtigen angst van het gansche wezen, scheen ten prooi aan een vreemdsortigen Vitus-dans, helsch en pijnlijk lachwekkend.

- Och, m'n kind!... Och, m'n schatje!... Wat is er dan toch, m'n liefje?... Spreek toch 's, hier ben ik, hier is je moeder!

Vrouw Veenders ging op een stoel naast het ledikantje zitten, en nam het stuiptrekkende armpje van Marietje in hare groote, roode hand. Maar het meisje antwoordde niet, en keek met hare opengespalkte oogappels naar de zoldering, wezenloos, rollend met het hoofdje. En het armpje bleef in de hand der moeder kramp trekken. Daarna stond zij op, doopte het kompres in een emmer met ijswater, en legde het weêr op het hoofd van het zieke kind.

Vrouw Veenders was nog jong, en eene knappe vrouw gebleven, met gezond bloed, vleezige vormen, en een temperament, waarvan het evenwicht nimmer verbroken werd. Zij was klein van gestalte, breed van schouders en heupen, altijd strak in het korset gesloten, frisch en smakelijk als eene jonge vrouw, die na hare eerste bevalling tot den vollen bloei van haar vleesch gekomen is. Op hare wangen stond het bloed onder den huid; zij had bruine, oprechte oogen, als een ree, en het bovengedeelte van haar gelaat werd door de banden van een weggestreken, donker hoofdhaar afgesloten. Zij was het type eener nette, orden-

telijke burgervrouw, die in goeden doen is, werkzaam, handig en gezond.

Zij plaatste zich weêr naast het ledikant, en keek haar dochtertje aan. En langzamerhand dwaalden hare blikken af; onder den druk van vage, treurige gedachten bleef zij in een hoek der kamer staren, als iemand die vermoeid is van het waken en het verdriet. Hare ledematen en trekken hingen slap, zooals bij menschen, welke eenigen tijd te veel gewerkt hebben, en die, zonder bezigheden, zich aan de lauwe loomheid eener vermoeidheid overgeven. En de achterkamer viel rond haar in eene stijve, benauwde stilte.

Deze achterkamer zag er rein en goed onderhouden uit. Op den houten vloer lag een rood en zwart gestreept karpel, dat langs de muren de planken bloot liet. Midden in het vertrek hing aan den zolder een pretolium lamp met porceleinen kap, waaronder een notenhouten tafel zonder kleed stond. Tegen het licht grijze behangsel, met fantaisie bloemen bedekt, waren in kleine kartonnen lijstjes verbleekte familieportretjes opgehangen, oude Deguevrestypen, waarop alleen de zwarte vlekjes van het haar, de oogen en de jas nog zichtbaar waren. Op den uitstekende schoorsteenmantel stonden eenige prulleltjes, als: leêge reukfleschjes, geschonden bloemenvaasjes, een groote elastieke bal, haarspelden, stukjes verschoten lint, en een wekkertje, dat niet meer liep. Tegen de muurvakken, aan weêrszijden van den schoorsteen, hingen twee oleografiën, in glimmend gouden lijsten. De eene stelde een goudgeel duin voor, waarover zich eene flets blauwe lucht welfde, die op den horizon eene scherpe lijn vormde met eene zee van licht indigo; eene jonge visschersvrouw, als een klomp van zwart, rood en blauw, wierp met hare gestalte eene groote, logge vlek op het goudgeel van het zand en het blauw van zee en lucht; zij hield eene roode hand

boven de oogen, en staarde in de verte; dit stuk heette: ‘Op den Uitkijk.’ De andere verbeeldde een laag strand, blondgeel, en eene kalme zee, licht indigo, een visscher, met een zuid-wester in den nek en een net over den schouder, wilde de lijst uitloopen, en hield zijn zoontje bij de hand, dat naar hem opzag, achter hun wordt het blauw der lucht door de zon weggebrand; dit stuk heette: ‘Terug van de vischvangst.’ Verder stonden in een hoek het ledikant van vrouw Veenders, en door de kamer een vijftal stoelen verstrooid.

Dit vertrek werd door eene dubbele deur van de voorkamer gescheiden, hetwelk met eene kleine deur onmiddelijk toegang in het Willems-hofje had; het was de werkplaats van vrouw Veenders, die strijkster was.

Een klein strijkkacheltje, met acht platte zijvlakken, stak met eene lange pijp ver in het vertrek vooruit; het brandde niet, en tegen de zijkanten leunden zware, zwarte strijkijzers. Dicht bij het raam met vierkanten ruitjes, waarvoor een helder moezelinen gordijntje hing, stond als een vierkant, log gevaarte een reusachtige rolmangel, welke een groote hap uit het kamertje vrat. Boven de voordeur hing aan de buitenzijde van het huisje een bord met de woorden: ‘Hier mangeld men.’ Overigens bevond zich in het vertrek een hoog, bruin kastje, waarop twee vaasjes uit de dertig-cents-bazar, die twee witte, glimmende tuinbollen droegen, een tafel, en in een hoek eenige strijkplanken. De mangel, de tafel en het kastje waren glanzend opgeboend, en in het heldere vertrektje hing eene lucht van vochtig linnegoed, boenwas en gedroogde stijfsel.

Buiten was het Willems-hofje stil. De twee rijen gelijkvormige huisjes, gescheiden door hunne tuintjes, strekten zich links en rechts uit, saai en eentonig, totdat zij aan de eene zijde tegen een blinden muur

doodliepen, en aan den anderen kant, onder door een groot huis, een uitgang in de Noordstraat boorden. De tuintjes, als vierkante bakken van groen, waren door houtwerk van elkaër gescheiden. Sommigen hadden in hun midden een klein perkje, door graszoden omgeven, vol prulletjes en burgerlijk knoeiwerk; anderen waren opgecierd met tuinspiegels, goedkoope bloemetjes, heldere steentjes en smalle grasranden; de meesten echter waren geheel voor bleekveld ingericht, bedekt met gras, omgeven door stekelige hagen, waarop gewasschen, krijtwit ondergoed lag te drogen, met zachte rondingen, slappe armen, leêge pijpen en platte borsten. En langs deze tuintjes en kleine woningen liep een bestend gangpad, waarvan de eene zijde in de zon lag.

Langzamerhand kwam er orde in de gedachten van vrouw Veenders; verscheiden bijdenkbeelden smolten rond hare hoofdgedachte weg, namelijk de komst van haar man. Alle werkkraft harer hersens, die haar in de vermoeidheid nog was overgebleven, spande zich op dit eene punt samen, zoodat zij na eenigen tijd een geregelden gedachtengang over dit onderwerp kreeg. Terwijl het handje van Marietje voortdurend in hare dikke, roode hand bleef kramptrekken, en zij met starende pupillen naar een hoek der kamer bleef zien, stelde zij zich zelve een reeks van vragen. Hoe zou haar man er uit zien? Wat zou hij zeggen? Wie zou het eerste beginnen? En zou zij iets moeten vragen? Maar zij wist ze geen van allen te beantwoorden, en deed de eene vraag door de andere opvolgen, ongemerkt vormde zich bij haar eene opwelling van liefde voor haar kind, zonder dat zij wist waarom, die eene aangename rust en tevredenheid over haren geest bracht. Zij zag Marietje even aan, stopte de dekens in, voelde met hare hand op het gloeyende voorhoofd van het kind, en gaf zich toen weêr met inwendig genoeg aan de dwa-

lingen harer vorige gedachten over. Zij was meêgaande en toegeeflijk van karakter, met eene beredeneerde verdraagzaamheid tegenover anderen, zachtmoedig, vriendelijk, met een medelijden voor de zwakheden harer medemenschen. Zij dacht zonder bitterheid aan haar man, uitsluitend beziggehouden door eene nieuwsgierigheid en eene zenuwachtige onrust over hetgeen voorvallen zou; en hare onzekerheid legde haar onophoudelijk nieuwe vragen in den mond.

Eindelijk werd zij gestoord door het opengaan van de achterdeur. Daarna weêrklonken stappen over den houten vloer van het voorvertrek, en werd de tusschendeur geopend. Vrouw Soeterman, de buurvrouw, stond op den drempel: zij keerde haar hoofd om naar een man, die volgde, en wenkte hem om zacht te loopen. Toen traden beiden binnen, en sloten de deur achter zich dicht. Door den onmiddelijke overgang van het heldere buitenlicht in het halfduister der achterkamer trokken zij starend hunne oogen samen om duidelijker te kunnen onderscheiden, en rimpelden het voorhoofd. Allen zwegen. Vrouw Soeterman naderde het bed, waarnaast de moeder onbeweeglijk was blijven zitten, zonder op te zien. En Marietje, die niets bemerkte van hetgeen rond haar gebeurde, deed haar hoofdje onophoudelijk benauwd in het kussen heên en weêr rollen. Men hoorde buiten eenige droppels uit een goot lekken, met gelijke tusschenruimten, met een vetgeklets in een plas neêrkomend.

Jan Veenders was bij de deur blijven staan, en had nieuwsgierig naar den donkeren hoek gekeken, waarin het ijzeren ledikantje, achter het half dicht geschoven raamgordijn, stond. In een oogwenk had hij het silhouet zijner vrouw opgenomen, en toen haastig den blik afgewend, bevreesd haar oogopslag te ontmoeten. Daarna was hij een paar stappen de kamer binnengekomen, in de richting van het bedje, op de teenen, elk geluid vermeidend, en had de pet

van het hoofd genomen, eenigszins verlegen, als bij een vreemde. Vrouw Soesterman, die zich ondertusschen over het bedje had heêgebogen, was weder opgestaan en hem genaderd. En met eene kleine hoofdbeweging op het kind wijzend, zeide zij:

- Vin-je niet dat 't'r slecht uitziet?

De Draaipoot had een weinig den hals uitgerekt, als om te beproeven beter te kunnen zien, en om zich eene houding te geven, en toen geantwoord:

- Ja, 't ziet zoo rood,..... benauwd.....

Allen zwegen weder. Veenders had fluisterend gesproken, en met een schor geluid, als menschen, die verlegen en benauwd zijn. Toen kuchte hij even, om zijn keel te zuiveren, en keek weder naar het ledikantje. Deze eerste ontmoeting viel hem meê, en hij vond ze niet zoo erg, als zij hem in het vershiet had toegeschenen. Den vorigen avond, toen Soesterman hem uit het Koningsvaatje had meêgenomen, was hem in het Willemshofje den moed in de schoenen gezonken. En zooals menschen, die iets onaangenaams moeten verrichten, had hij naar een uitvlucht gezocht om het bezoek nog een weinig uit te stellen. Bij Soesterman aan huis had hij er met hem over gesproken, maar men had er niets van willen weten. Met een vloek had hij op een gemoedelijken, kameraadschappelijken toon beweerd, dat hij het allemachtig flauw van Veenders zou vinden, zoo hij nu nog naar smoesjes ging zoeken. Maar vrouw Soesterman had zijn plan ondersteund, zeggende, dat zijne vrouw moe was van het waken, en nu, op den laten avond, niet meer gestoord moest worden. Zoo was het gekomen, dat de Draaipoot eerst den volgenden ochtend naar zijne woning was gegaan.

En daar de stilte bleef voortduren, voelde Veenders een angst over zich komen. Hij vreesde, dat de vrouwen denken zouden, dat hij niet durfde spreken; en om dit vermoeden te verdrijven, zag hij de noodzakelijk-

t.o. 225

heid in van iets te zeggen. Hij zocht in zijne leêge hersenkast naar eene geschikte vraag; maar daar hij niets vond, vroeg hij, zooals bij dergelijke gelegenheden altijd gedaan wordt:

- Is 't al lang ziek?

Bij deze vraag keek hij recht voor zich, zonder zich tot een bepaalden persoon te wenden, weifelend of hij tot zijne vrouw het woord zou durven richten. Er volgde geen onmiddelijk antwoord op zijn gezegde. Vrouw Soesterman wilde het woord niet nemen, omdat zij wenschte te zien of vrouw Veenders zelf iets zeggen zou. Maar deze bracht niets in het midden, en staarde onafgebroken op Marietje, eenigszins bleek op de wangen, en zenuwachtig in hare bewegingen. Toen nam vrouw Soesterman toch het woord, en verbrak de pijnlijke stilte. Zij vertelde, dat Marietje kort geleden met vriendinnetjes uit spelen was gegaan, op een kouden, steenen stoep had zitten bikkelen, en zich daarna mét touwtje springen in het zweet had gesprongen. Waarschijnlijk had zij toen eene zware verkoudheid opgedaan. En zij rammelde voort, op den zeurenden, wauwelenden toon eener burgervrouw, die eene geschiedenis, welke zij reeds meermalen verteld heeft, op nieuw moet verhalen, en bijna van buiten kent; zij kakelde met een dof, gelijkmatig geluid, waarin de s'- en sisten, en eenige hooge noten boven uit kwamen.

De Draaipoot luisterde met een afgetrokken oor, de gedachten met iets anders bezig gehouden. Hij deed zijn best ondertusschen de kamer goed op te nemen. Zijne oogen waren nu aan het halfduister gewend, en konden duidelijker de omringende voorwerpen onderscheiden. Hij werd het eerst getroffen door de vergulden lijsten, met glimmende vlekken, welke aan weêrszijden van den schoorsteen hingen; en toen hij 'Op den uitkijk' en 'Terug van de vischvangst' nader beschouwde, bemerkte hij, dat

het nieuwe stukken waren. Hij had ze vroeger niet gekend; zijne vrouw had ze dus kort geleden moeten koopen. Daarna viel zijn oog op den schoorsteenmantel en de kleine snuisterijen; verscheidene er van kende hij evenmin. En de schikking der meubelen trof hem het meest; geen enkel stuk stond op zijne oude plaats. Gedurende den tijd, dat hij van zijne vrouw was af geweest, had hij, wanneer hij aan zijne woning terugdacht, zich deze altijd in den toestand voorgesteld, zooals hij ze het laatst gezien had. Er had zich zodoende een bepaald beeld in zijn geest gevormd, en voor zijne verbeelding bestonden er twee kamers, waarin de meubels op een hem bekende wijze gerangschikt waren. En toen hij naar het Willems-hofje terugkeerde, stond hem natuurlijk de oude voorstelling voor oogen, en scheen het hem toe alsof hij zijne oude woning weder zou binnenstappen. De veranderde rangschikking en de nieuwe meubels verplaatsen hem daarom in eene nieuwe omgeving. Hij gevoelde zich niet op zijn gemak, en het was hem als kwam hij bij een vreemde aan huis. Met nieuwsgierige opzet zag hij naar het bed zijner vrouw. Ook dit was veranderd; in plaats van het breede, houten tweeslaapsledikant, dat zij tijdens hun samenzijn gebruikt hadden, bevond zich nu, in een anderen hoek, een klein, ijzeren éénslaapsledikant, met hagelwitte, netjes ingestopte lakens, en heldere kussensloopen. En in den hoek bij het raam was het bedje van hun dochttertje door een grooter vervangen moeten worden. Hij gevoelde in deze omgeving, dat hij zich in de woning eener ordentelijke moeder bevond, welke rustig en ingetogen met haar dochttertje leefde, de kalmte en orde van welgestelde, zorgeloze burgermensen. Toen maakte zich een berouw van hem meester; allerlei gedachten van verbetering, braafheid en kalme rust rezen in hem op. Zij maakten hem week, meêgaand, genegen tot

daden van opoffering, boete en schuldbekentenis, zich den vorm nog onbewust. Hij hoorde nauwelijks meer wat vrouw Soesterman hem mededeelde. Zijne gedachten dwaalden af. En zooals bij menschen, die zich plotseling in staat gevoelen en het voornemen hebben zich te beteren, begon zijn geest onmiddelijk plannen en voorstellingen van de toekomst te maken. Ineens had hij een tafereel voor oogen: de tafel midden in de kamer, zijne vrouw naayende aan wit ondergoed, Marietje ergens spelende, hij een pijp rokend en een courant lezend, de Avond-post; hij zag het gedrukte blad voor zich, met de vette, zwarte letters aan het hoofd. Ook zijne volgende gedachten kwamen uit eene atmosfeer van huiselijkheid, braafheid, tevredenheid en welgesteldheid. En daarop zag hij, zonder dat hij wist waarom, zijne vrouw met een gevoel van dankbaarheid aan, en zijne oogen rusten op hare half gebogen, bleeke, goed gevulde gestalte. Hij had eene aanvechting om iets te zeggen, woorden van erkentelijkheid, van liefde te spreken, hij had eene stille behoefte, en gevoelde, dat hij er toe in staat was, om te zeggen hoe zeer hij berouw had en zich het gebeurde aantrok. Toen zeide hij eensklaps bij zich zelven: ‘als mijn vrouw wist wat ik op het oogenblik dacht, dan zou zij weêr van mij houden!’ Dat was eene soort van zekerheid voor hem, een kinderlijk geloof aan de macht der gevoelens van braafheid en deugd. Zijne dierlijke hersens, half verstompt door den drank en het langdurig ongebruik, hadden door de zenuwaandoening dezer gebeurtenis een schok gekregen en werkten door, zoodat hij zich weifelend de vraag stelde: ‘zou zij nog van mij houden?’ En om zich tevreden te stellen, en door zijne gevoelens van beterschap, die op dit oogenblik in hem woelden, vermeenend er het recht toe te hebben, maakte hij de vlijende veronderstelling: ‘Ik geloof van wel! Zou 't niet?’

Ondertusschen had vrouw Soesterman doorgepraat; zij had verteld hoe en wanneer Marietje het eerst was ziek geworden, de komst en de raadgevingen van den dokter, de medicijnen enz. Maar toen zij eindelijk op een nog zachter fluisterenden toon, als om te voorkomen, dat de moeder het zou hooren, zei:

- Ja, en de dokter heeft gezegd, dat 't misschien gek zou worden, draaide vrouw Veenders zich eensklaps bij het ledikant naar de sprekenden om, en riep:

- Nee, dat's niet waar!

- Niet?

- Nee, hij heeft gezegd, dat 't misschien aan een kant lam zou blijven.

- Zóo! lam? bracht Veenders eensklaps in het midden. En nu het hoofd in de richting zijner vrouw wendend, die nog steeds naar hem keek: En heeft 't dan zoo raar gedaan?

- Nee, dat niet! antwoordde vrouw Veenders rechtstreeks aan haar man. En beiden zagen elkander een oogenblik in de oogen... Maar uit z'n stuipjes kan het 't houden. De dokter zeg, dat bijna altijd gebeurde.

- 't Arme schaap!

Veenders voelde zich nu meer op zijn gemak; hij werd vrijer, en zijn oude, kalme moed kwam weêr boven. Hij naderde op zijne teenen het bedje, en zag met nieuwsgierigen blik zijn dochttertje aan. Het kleine klompje vleesch hief zich tusschenbeide geheel op, in de pijnlijke spierrukken en zenuw-wringingen eener radelooze benauwdheid, zich buigend en rekkend, onder woedende pijnen. Wanneer het nu en dan het mondje opendeed, om eenige kermende zuchten door te laten, vertoonde het een zwart gaatje, door blauwe lipjes omzoomd; ook het neusje, dat weggetrokken werd, was blauw getint bij de aanhechting op de wang, en onder de wijde, starende oogen bevonden zich blauwachtige kringen.

Veenders bleef eenigszins bevangen voor dit lijdend stukje mensch staan. De onbeschaamde vrijmoedigheid, die zich langzamerhand weder van hem had meester gemaakt, verdween door eene dierlijke vrees voor den dood, welke hem uit het ledikantje tegenwoei. Daarna zag hij zijne vrouw aan, in eene instinktmatige toegeving aan een innerlijken drang, die de menschen bij de nadering van den dood bij elkaër doet kruipen, als een troep vreesachtige dieren. En hij dacht niets meer. Toen zei hij met eene benauwde stem, voor het ledikantje staande:

- Wat ziet 't er uit!

- Ja, 't arme kind! antwoordde zijne vrouw, fluisterend, zonder hem aan te zien. 't Heeft zoo gelejen, al vijf dagen lang. En 't eene oogenblik is 't stil, en 't andere begint 't weêr... En je kan niks voor den stumperd doen... 't Heeft zoo'n pijn; 't is zoo benauwd!

En het handje van het kind schokte in hare roode, ruw gevelde vuist. Daarna legde zij de andere hand op het rollende schedeltje, en ging op den zelfden toon tegen het kind voort:

- Arm kind! Heb je zoo'n pijn? Heb je 't zoo benauwd lievert?... Och, je arme hoofdje; wat is 't warm!... Wees maar bedaard m'n schatje, je zal wel beter worden, hoor! Heelemaal beter. Ja!

Maar het kind steunde onophoudelijk voort, en deed, met een wezenloozen blik, kreunend de woorden: Moeder!... Moesje!' hooren.

- Ja, Marietje, hier is je moeder; hier ben ik, kind; wees maar gerust, je moeder is altijd bij je, hoor! hernam vrouw Veenders met koortsige haast.

Zij streelde het kind over de wangen, suste het, en boog eindelijk haar hoofd voorover om het te kussen. Toen legde vrouw Soesterman de hand op haar schouder, en zei op ernstig waarschuwend toon:

- Pas op, niet zoenen, hoor! Je weet, dat 't niet mag. De dokter heeft 't gezegd.

Vrouw Veenders ging weder overeind zitten, en fluisterde nogmaals:

- Arm kind! Stakert!

En in hare ooghoeken stonden twee dikke, ronde tranen, waarvan er een langzaam over hare wang begon neêr te rollen.

Veenders was naast zijne vrouw, voor het ledikantje, blijven staan, met zijne handen in de broekzakken, toekijkend, zonder een woord meer te kunnen vinden. Bene stilte viel in, en allen keken naar Marietje. Vrouw Soesterman, als eene bedaarde, redeneerende burgervrouw, zag hoe zeer vrouw Veenders aangedaan en zenuwachtig was, en wetende, dat zij vermoeid moest zijn van het waken, zei ze:

- Zeg, buurvrouw, we zullen nou maar weggaan; de dokter heeft gezegd, dat 't kind het stil mot hebben. Er is te veel leven... Ik kom straks nog wel's naar je kijken, hoor!

Daarna maakte zij met haar arm een wenkend gebaar tegen Veenders, en zei voor hem:

- Je man zal morgen ook nog wel's kommen kijken. Nou, dag buurvrouw! Hou je nou maar bedaard mensch!

Toen ging zij weg, gevolgd door den Draaipoot, die zonder iets te zeggen meêliep, bij de deur zijn pet weder opzettend, sterk trekkend met het manke been.

De tusschendeur ging open. Een oogenblik viel eene groote vlek rauw licht naar binnen, die als van den grond werd opgeveegd toen de deur weder gesloten werd.

IV.

Den volgenden morgen kwam de Draaipoot weêr aan het huis zijner vrouw. In het eerst had hij er weinig lust toe gevoeld, daar hij zich eenigszins verlegen was om alleen met zijne vrouw te moeten zijn; maar Soesterman en diens vrouw hadden er hem naar toe gedreven. En toen was hij bij zich zelve besloten de zaak ferm, zonder schroom aan te vatten, en hij naderde het huisje in het Willems-hofje met de doortastende brutaalheid van een sterken, ruwen vent. Zonder te bellen opende hij de voordeur, liep de voorkamer door, waar de strijkkachel en de planken stonden, en richtte zich naar de tusschendeur. Vrouw Veenders, die leven gehoord had, was reeds opgestaan, en opende de tusschendeur voordat hij ze bereikt had. Eensklaps zag zij haar man voor zich. En zij bleef staan, zonder een woord te kunnen vinden. Toen zei den Draaipoot rondweg:

- Ik kom even naar 't kind kijken.

- Goed, man! antwoordde zij bedaard. En zij ging ter zijde om hem door te laten.

Veenders stapte onmiddellijk naar den hoek, op het ledikantje, af. Marietje lag nog steeds met het hoofd in een kuil van het kussen gezonken, met starende pupillen, ingevallen, vaal-groezelige wangen. Zij was echter een weinig tot rust gekomen, en deed haar uitgeteerd, verschrompeld klompje vleesch niet meer heên en weêr schudden. Zij lag onder het laken uitgestrekt, met de armen, die in knuistjes uitliepen, boven het dek, de stijve blikken op de zoldering gericht, als een voorwerp van bedaard lijden, een ding van botjes en vleesch, zonder leven. En naast het ledikantje verloor de Draaipoot een oogenblik zijne aangenomen brutaliteit, en vergat zijn

vooruit beraamd gesprek: eenige vragen en zinnen, welke hij tevoren in zijne gedachten had opgesteld. En zonder zijne vrouw te durven aanzien, zei hij eenvoudig:

- 't Ziet er nog beroerd uit, hè?

- Ja, ja, antwoordde vrouw Veenders met een lossen, diepen zucht, maar 't gaat nou toch wat beter... 't Is zoo benauwd niet meer...

De Draaipoot voelde, dat hij zich zelven weêr meester werd, en daar hij het gesprek wilde aanhouden, en over niets anders wist te spreken, hernam hij, met eene zelfbewusten kalmte in de stem:

- Maar 't ziet nog zoo zwart om 'r lippen...

- Maar 't is toch al veel beter dan 't geweest is... Eerst zag 't rond 't neusje ook heelemaal zwart, maar dat is nou over... De arme stakkert!

En zij boog zich een weinig over het ledikantje, en streek eenige losse vlokjes haar uit Marietje's voorhoofd.

Om het gesprek gaande te houden, stelde Veenders weêr eene vraag, vergetende, dat hij ze den vorigen dag ook reeds gedaan had.

- Maar hoe is 't er toch an gekomen?

Zijne vrouw begon op nieuw het oude verhaal te doen; hoe Marietje met vriendinnetjes uit spelen geweest, door het touwtje-springen bezweet geworden was, en toen eene verkoudheid scheen gevat te hebben. En langzaam, op doffen, fluisterenden toon, de handen voor den buik gekruist, kwamen de woorden over hare lippen; zij regen zich samen tot klagende, nederige zinnen, die de opwellingen der tranen nauwelijks wisten te bedwingen, als uitingen eener grijze stemming. Het geduldig, onderworpen lijden zijner vrouw trok zijne oogen voorbij; het waken gedurende lange, lange nachten, terwijl het kind in het bedje lag te kramp trekken, en het rossige vlammetje van een nachtpitje, dat tegen

den ochtend dreigde uit te gaan, op en neêr wipte, en groote lappen bewegelijke schaduw tegen de wanden wierp. En zij vertelde van haar verdriet, de wisselingen tusschen angst en hoop, de bezoeken van den dokter, de boodschappen der buurvrouwen naar den apotheker, kortom het gansche vuistgevecht der moeder met den dood, het dierlijk instinktmatig beschermen van een lichaampje, waar de dood reeds ingekropen was. De moeder had pa l gestaan, met eene koppige vasthoudendheid, als een soldaat op zijn post, een dier bij zijne jongen; en zij waakte nog, voortdurend overeind, uitgeput van vermoeyenis, in eene soort van doffe gevoelloosheid, zonder sterke aandoeningen, en zij bleef zorgen en beschermen, den dood van het bedje duwend en stompd. En met angst in de oogen, als een verschrikt ree, dat onophoudelijk wordt opgejaagd, stond zij naast het ledikantje, met slappe ledematen, koppig, vasthoudend, teeder en onderworpen.

Het beeld van al deze ellende en stil verdriet richtte zich in zijn geest overeind, zich losrukkelend uit den gelijkmatigen, doffen toon harer stem, hem bevangend als iemand, die van buiten in eene heete kamer komt. Op nieuw vormden zich in hem ongewone gevoelens, voornemens van braafheid en orde, een verlangen naar huiselijkheid en rust, een kalm, gezellig tehuis, waarin hij vol berouw en beterschap terug kon keeren. Hij was ten prooi aan een dier buyen van geestelijke zwakheid, die zelfs de sterkste en ongevoeligste kaerels in eene vreedzame, zuivere omgeving doorleven, zoo dat al hunne oude plannen verbroken worden, en een week, tintelend gevoel door hunne ledematen gaat, als iemand die uit een lauw bad komt. Hij had op nieuw een verlangen om een leven van beterschap en berouw te beginnen, waartoe hij zich in staat gevoelde met zijne gereinigde en gezuiverde gedachten. Eene

groote levenskracht en levenslust begonnen in hem te woelen, stroomend door zijn gansche lichaam, bruischend in zijne hersenkast. Allerlei plannen om te spreken en zachtmoedig iets aan zijne vrouw te vragen, kwamen in hem op. Hij gevoelde zich zeker van zich zelven, en was zich bewust, dat hij zijne vrouw weêr voor hem zou kunnen innemen als hij uiting gaf aan de stemming, welke hem vervulde. Zoo dwaalden zijne gedachten in zijne eigene voornemens af, terwijl de moeder, suf en vermoeid, hem het verhaal harer ellende deed. En toen zijne vrouw ophield met spreken en hij het gelijkmatig, dof gefluister, waaraan hij voor eenigen tijd gewend was geraakt, niet meer hoorde, keek hij verstrooid op. Hij wilde nu iets zeggen, maar kon eensklaps niets meer vinden, verslagen, beangst, dat zijne vrouw zijn afgetrokkenheid mogelijk bemerkt mocht hebben. En hij bleef voor het ledikantje staan, met de handen in de broekzakken, tegenover zijne vrouw, zwijgend, de oogen op het kind gevestigd.

Vrouw Veenders zag haar man even aan, omvatte met hare zachte oogen de ruwe, stille, verlegen figuur, en zij gevoelde, dat er eene toenadering tusschen hen had plaats gevonden, zonder dat er nog een woord over gesproken was. Er drong iets van die berouwvolle onderworpenheid, welke de houding van haar man uitwasemde, in haar wezen door; instinktmatig werd zij zich zijn staat van toegankelijkheid bewust. Zij verheugde er zich in stilte over, tevreden, aangenaam getroffen. Eene blijdschap zonder vorm begon haar te vervullen. En als menschen, die plotseling onder den indruk eener gelukkige, verlevendigende gewaarwording verkeerden, welke in hunne ledematen doordringt, kreeg zij behoefte om zich te bewegen, te verplaatsen, leven rond zich te maken, bezig te zijn. Als gedreven door eene invallende gedachte, zei ze eensklaps:

- Wacht, ik moet even in de voorkamer naar de koffie kijken.

Zij deed een der vleugels van de tusschendeur open, en begaf zich naar het strijkkacheltje, waarop een blikken keteltje met koffie stond te sodderen en te bobbelen. De damp, welke langs de randen van het deksel omhoog steeg, verspreidde een zoet kruidenaroma. In een oogenblik bevond zij zich weêr op den drempel der deur, en vroeg:

- Wil jij ook een kopje koffie?

- Ja, as-je-blijft! antwoordde haar man.

Toen haalde zij uit het kastje van gepoelitoerd notenhout, dat in de voorkamer stond, een klein theeblad te voorschijn, en schonk twee kopjes in. Terwijl zij hiermee bezig was, keek zij nu en dan door het venster met kleine ruitjes naar buiten. Haar oog deed een weinig zeer van het sterke daglicht, waaraan het nog niet gewend was, daar zij voortdurend in het schemerduister der achterkamer verkeerde. Hier en daar lag in de tuintjes, op de hagen, en langs de perken, linnengoed te drogen, dat krijtachtige plassen op het groen wierp. In een tuintje aan den overkant stond eene vrouw gebukt aan eenig werk, het hoofd naar beneden, de billen als een hooge hobbel van rokken in de lucht. De zon scheen fel op deze gestalte, lag schaduw om de hoeken en in de plooyen, en schroeiende de geheele rij huisjes van de overzijde. Twee kinderen kwamen langs het venster, en riepen een hond. In de verte, uit de Noordstraat, kwam het heftig gebel eener tram. Eenige kippen drentelden heên en weêr, met een elastiesch gerek van den hals naar den grond pikkend, zoekend, krabbend met de pooten, somwijlen schuddend met de veêren, kloekend.

Zij keerde naar de achterkamer terug, sloot met de deur het heldere licht achter zich af, en toen stond zij weêr in het schemerduister.

- Hier heb-je een koppie! zei ze tot haar man.

- O, dank je wel! en hij haalde zijne handen uit de broekzakken, en vatte het aan.

Daarna zag ze, dat hij zoekend naar iets rond keek, en een stoel bij de leuning nemend, voegde zij er op fluisterenden toon aan toe:

- Wacht, hier heb je een stoel; ga zitten.

- O, dank je!

En hij liet den grauwen klomp van zijn lichaam op den stoel zakken, dommelend met zijne kleuren in het schemerduister, het witte kopje als een licht punt in zijne knuisten houdend. Toen bracht hij zijne behaarde lippen naar voren, en slurpte een weinigje koffie naar binnen, met een fluitend geluid van de lucht, die hij opzoog.

- Is 't warm genoeg? vroeg zijne vrouw.

- Ja, zeker, heel lekker, antwoordde hij zonder op te zien, terwijl hij poogde dankbaarheid en innigheid in zijne stem te leggen.

Op dit oogenblik werd de straatdeur geopend, en liep iemand door de voorkamer. Vrouw Soesterman kwam binnen. Zij sloot voorzichtig de middendeur achter zich, en begaf zich op de teenen naar het ledikantje, elk geluid vermijdend, als iemand, die in eene ziekekamer is. Daarna vroeg zij vrouw Veenders, met eene hoofdbeweging op het kindje wijzend:

- Hoe gaat 't er meê?

- Och zoo, wat beter. 't Is nou wat kalmer...

Niemand had meer iets te zeggen, en de drie personen vulden het kamertje met stilte. Na een oogenblik hoorde men weêr het geslurp van den Draaipoot, die de heete koffie op zijn schoteltje had gegoten, en haar zoo zat op te zuigen. En men bleef zwijgen. Toen legde de buurvrouw haar hand op het voorhoofd van Marietje met de gemeenzame hartelijkheid eener goede bekende.

- 't Heeft nog een warm hoofie, zei ze. Je mot er wat nieuw ijs op leggen.

- Ja, da's goed, antwoordde de moeder.

Beide vrouwen begaven zich naar een hoek der kamer om uit een emmer eenige stukjes ijs in een doek te wikkelen. De Draaipoot had ondertusschen zijn schoteltje leêg gezogen, en was opgestaan om het op de tafel neêr te zetten. Maar toen hij zag, dat de vrouwen moeilijk de stukjes ijs klein konden krijgen, naderde hij haar.

- Wil ik's helpen?... Geef maar hier!... Wacht.... zei hij, en hij nam den emmer meê naar de voorkamer.

Daar sloeg hij met den hak eener laars eenige groote brokken fijn, en vroeg toen aan zijne vrouw.

- Kijk's, is 't zoo klein genoeg?

- O ja, dank je wel... En wil je 't nou even in dien doek wikkelen?

- Wel zeker, geef maar op!

Hij rolde de stukjes ijs in den doek, vouwde dien dicht, en gaf het pak aan zijne vrouw.

- Zoo, dankje wel!

Toen Marietje het nieuwe kompres op het hoofd had, en de achterkamer door het sluiten der middendeur weder in een schemerduister dommelde, begonnen de twee vrouwen de kamer een weinig op te ruimen, zacht en voorzichtig te werk gaande, om leven te vermijden.

Jan Veenders gevoelde zich nu meer en meer te huis; hij was reeds gemeenzamer met zijne vroegere omgeving geworden, en de verlegenheid van het eerste oogenblik was geweken. De meubels en andere voorwerpen uit de achterkamer, die hem door hunne nieuwheid getroffen hadden, waren langzamerhand in zijn oog opgenomen; hij had zich eenigermate in zijne nieuwe omgeving ingewerkt, en er de sterke indrukken van verloren. Het gevoel van inge-

nomenheid met zich zelve, door de voornemens van berouw en beterschap, die hij reeds ten uitvoer was beginnen te leggen, had zijn geest een weinig vervroolijkt en hem weder in het bezit van zijn zelfvertrouwen gesteld. Kalm zat hij nu op zijn stoel, denkend aan zijne vrouw, die hij met het oog volgde, en in zich zelve plannen berekenend hoe hij zich met haar zou kunnen verzoenen en weêr bij haar zou komen inwonen. Maar telkens brokkelden deze plannen en voornemens af, verdreven en over het hoofd gesprongen door anderen, welke hij niet kon afdenken, daar zijne gedachten voortdurend door de bewegingen zijner vrouw werden afgeleid. Nu en dan herdacht hij met schrik aan zijne tegenwoordige werkeloosheid en zijn gebrek aan geld. En deze omgeving, waar hij eene zekere welgesteldheid inademde, deed een hevig, brandend verlangen bij hem opwellen op zijn stoel te blijven zitten, weder bezit te nemen van zijn vroeger tehuis, te eten en te drinken als van ouds, en een deel van het goeden doen, dat hij rond zich zag, tot zich te nemen. Wanneer hij dan naar zijne vrouw keek, nauw in haar korset gesloten, dat zij geheel met hare vormen vulde, frisch, jong, smakelijk, netjes in de kleêren, alleen een weinig bleek van vermoeidheid, dan kreeg hij eene aanvechting, om, als zij hem naderde, haar rond den hals te vliegen, in oprechte, innige woorden beterschap te belooven, haar aan zich te drukken, te vragen, te smeeken om bij haar te mogen blijven, allerlei lafheden te doen om zijn doel te bereiken, vol van een vreesachtig verlangen, en een hebzuchten, dierlijken angst om in zijne eigen omgeving terug te keeren. Maar hij bleef onbeweeglijk zitten, terwijl al deze gedachten en plannen door zijn hoofd rolden; alleen volgde hij haar onafgebroken met de oogen.

Ondertusschen ruimde zijne vrouw, geholpen door vrouw Soesterman, de kamer op, handig, vlug, stil,

fleschjes verzettend, stoelen verplaatsend, stof afnemend, goed verlegend. En het ging haar gemakkelijk van de hand, als iemand, die inwendig over iets tevreden is. Hare vroegere stemming van innige voldaanheid, en de daaruit voortvloeyende behoefte om drukte en bezigheden rond zich te scheppen, duurde voort. De stukken gesprek, die zij met haar man gevoerd had, en de weinig gedwongen toon van hun onderhoud hadden hare onbewuste zekerheid, dat er eene toenadering tusschen hen had plaatsgegrepen, nog meer versterkt. Zij gevoelde het in zich zelf; de houdingen en de woorden van haar man wasenden het uit; het zat in de lucht; het doordrong haar, en vervulde haar met een week genot. Met eene soort van dankbaarheid, met eene goedhartige vriendelijkheid keek zij haar man aan. En de stilte eener ziekekamer, welke om haar heerschte, bevreemde haar nu en dan, als zij uit de kronkeling van een harer eigene gedachten los kwam. Dan zag zij naar het ledikantje, naar Marietje, dat nu onbeweeglijk onder de lakens lag uitgestrekt, stijf, met gesloten oogen. De krisis was geëindigd; de moeder was gerustgesteld, en eene vreemdsoortige blijdschap doorstroomde haar over het kind, met den dag, en het leven. Door deze stille opgewondenheid voelde zij hare vermoeidheid niet meer, en als zij aan Marietje dacht, scheen het haar toe, dat zij slechts één dag gewaakt had, alsof de ziekte heel kort geduurt had; alleen het begin en het tegenwoordige oogenblik stonden in haar geest overeind, en hetgeen daar tusschen lag was zij vergeten, als iemand, die het juiste oogenblik, waarop hij in slaap gevallen is, niet meer weet. En het nette, frissche burgervrouwtje, goedhartig, rondborstig, tevreden, werkte voort, terwijl zij in hare onderdrukte vreugde rondplaste en ploeterde, als een vogeltje, dat zich aan zijn fonteintje wast. Zij werd echter in hare ge-

dachten door vrouw Soesterman gestoord, die haar fluisterend vroeg;

- Heb je al gegeten, vrouw Veenders?... Zeg.....Zeg, vrouw Veenders, heb je al gegeten?

- Nee, nog niet! antwoordde zij, terwijl zij een doek opvouwde.

- En je man?

- Ik weet 't niet?

- Nou, vraag 't em es!

Toen wendde vrouw Veenders zich naar den Draaipoot, die de beweging zijner vrouw bemerkte, en zijn hoofd naar haar toekeerde.

- Heb je al gegeten van ochtend?

- Nee, nog niet! antwoordde hij rechtaf.

- Nou maar mensch, zei vrouw Soesterman gemoedelijk, bestraffend, tegen hare buurvrouw, zoo hou je 't ommers niet uit.... Hoe krijg je 't in je hoofd!... Nog niet gegeten!... Heeremensch, dat had ik motten weten! Hoe kom je 'r an?... Nee, hoor, leg dien doek nou maar dadelijk neêr... geef maar hier.... Ziezoo! En ga sebiet wat eten. Kom, vooruit! Sta maar niet te treuzelen.... En neem je man meê... die heeft ook nog niks gehad.... Ik zal wel bij 't kind blijven....

Zij gaf den Draaipoot een por tegen den schouder en een duw in den rug, in de richting der voorkamer. Vrouw Veenders had de deur reeds geopend; en hij volgde haar, zonder iets te zeggen, met zijne handen weêr in de broekzakken. Vrouw Soesterman sloot de deur achter hen dicht, en zij bleven een oogenblik staan, bevangen door het sterke licht, waar de kamer vol van was, weêrkaatst door de muren der huisjes aan de overzijde, zoodat alle voorwerpen in de kamer zich scherp tegen elkaêr met hunne kantlijnen afteekenden. Daarop zei vrouw Veenders:

- Ga maar zitten daar! en zij wees op een tafeltje tegen den muur.

Zij opende het kastje van gepeeltoerd notenhout, en haalde een broodbak, een schoteltje, waar een groot stuk gele boter op lag, en een klein, goedkoop kaasstolpje met een homp komijnekaas te voorschijn. Eerst spreidde zij een wit servet op het tafeltje uit, en zette er daarna het ontbijt op klaar.

Toen plaatste zij zich aan de overzijde, en na eenige oogenblikken zaten beiden te eten, zonder iets te zeggen, het brood tusschen hunne tanden fijn malend, het vel hunner wangen in beweging brengend. De zon blakerde nog tegen de huisjes van den overkant, en smeed een flikkerenden weêrschijn in het vertrek; met kleine tusschenpoozen klonk uit de Noordstraat het heftig bellen der voorbij vliegende tramwagens; de kippen kloekten in het kleine tuintje; de gebogen vrouwenfiguur uit het tuintje der overzijde was verdwenen, na het gras en de hagen met witte hobbels van drogend linnengoed bedekt te hebben; nu en dan schoven gestalten over het besteende paadje, dat langs de huisjes liep. En zonder om iets te denken, volgde Veenders door het raam de beweging in het hofje; zijne oogen liepen op den rug der voorbijtrekkende menschen meê, tot zij achter de lijst van het venster verdwenen waren, keken naar de pikkende bekken der kippen, en knipten tegen de plakATEN licht van de huisjes der overzijde. Werktuigelijk kauwde hij met eenige slappe, vermoeide kaak-bewegingen, en slikte met inspanning de brokken door. Maar zijne vrouw, die over hem zat, zag de ingespannen moeite waarmeê hij at, en kreeg eene invallende gedachte.

- Wacht, zei ze, ik zal je er nog een koppie koffie bij geven.

Hij knikte toestemmend met het hoofd, zonder een woord over de lippen te brengen. Meer en meer dampen zijne gedachten weg, zijn schedel ledigend,

zijne blikken in een onafgebroken gestaar bevestigend. Een vaag gevoel van luchtigheid, van ruimte, dofheid, en afgestompten moed doorliep zijn gansche wezen. Zijne vormen zakten ineen, slap, en hij bleef opgehoopt op zijn stoel zitten, met ingezonken borst, hoogen rug, staroogend. Maar eensklaps schrok hij, zonder dat hij wist waarom, en het bewustzijn zijner onmiddellijke omgeving, de kamer, drong in zijn geest. In eene bui van helderheid werd hij plotseling al de voorwerpen rond zich gewaar: den vierkanten, bruinen rolmangel voor het raam, die met zijn houten karkas een grooten hap uit het vertrek nam, het kleine vinnige strijkkacheltje, met zijne vele zwarte zijvlakken, dat als een zwart beest op zijne kleine, platte pootjes in de kamer vooruitstak, en waarop het keteltje koffie nog steeds stond te sodderen en te bobbelen; en eindelijk aan den muur, op zij, het kastje van gepoelitoerd notenhout, waarop hem in de vaasjes van gekleurd glas, uit de dertig cent bazaar, de twee kleine tuimbollen troffen, die hoekjes en brokjes van de kamer, diep in hun buik langwerpig en scheef weërkaatsten. Toen vatte zijn geest weder, dat zijne vrouw in goeden doen was, en een gevoel van welbehagen, van gemak, van welgesteldheid maakte zich van hem meester. En terwijl hij nog eens rondkeek, en zijne blikken weder aan de tuimbollen, die als twee stukken gebogen zilver glinsterden, bleven hangen, kwam er een angst in zijn wezen op, welke langzaam opsteeg, in zijn borst klopte, zijn schedel vulde: de angst van dit huis te moeten verlaten, uit deze omgeving van gemak en goed eten gestooten te worden. Nu begon hij even door te denken, en stelde zich zijne verlatenheid voor, zonder een cent op zak, koud, ellendig, buitenshuis. Hij werd bang, als een arme stakkert, als een kind voor eene donkere kamer, en boos op zich zelve, dat hij zijne vrouw zoo slecht

behandeld had. En hij gevoelde berouw, een vreesachtig, laf berouw, en eene opwellende liefde, dankbaarheid, voor alles, voor de menschen, voor vrouw Soesterman. Hij werd week, flauw; hij zei: 'ik heb schuld, waarachtig, en ik moet vergeving vragen, en ik heb berouw.' Een nieuwe golf van angst versterkte weder dit gevoel, en een brandend verlangen om te blijven waar hij was, op zijn stoel, voor het eten, eenigszins zijn eigen meester te kunnen zijn, pakte hem aan, zoodat zijn hart in zijne keel klopte. Toen deed eene benauwdheid, eene soort van instinktmatige vrees van het dier voor de koude en den honger, hem voor het eerst de stilte verbreken. En hij zei met de doffe, schorre stem van iemand, die in lang niet gesproken en eene droge keel heeft:

- Zeg, vrouw, kan ik hier nou blijven?....

Vrouw Veenders bewoog zich niet; rustig hield zij het hoofd naar hem gericht; door eene opwellende blijdschap zetten zich hare pupillen uit, en liepen hare oogen vol licht. En zij antwoordde met eene rustige kalmte, op een toon, waarin de goedhartigheid van haar vriendelijk, fatsoenlijk wezen lag:

- Wel zeker, man!

Uit den verkiezingstijd.

I.

Na den dood van den heer Walmeijer hadden eenige vrienden den heer Tienhuis gevraagd of hij eene kandidatuur voor het lidmaatschap van den Gemeenteraad zou willen aanvaarden.

- Zeker, zeker, had hij gezegd, met genoeg! Nu ik mijn pensioen heb, heb ik vrijen tijd in overvloed. Och, en zoo iets geeft toch altijd nog wat te doen, niet waar?

De heer Tienhuis had eene hooge betrekking bij het belastingwezen bekleed, en stamde uit eene oude, Haagsche familie. Door de erfenis eener oude tante was hij in staat op een tamelijk goeden voet te leven, en bewoonde hij een groot huis op een der voornaamste standen. Hij had vele vrienden en kennissen, bij wie hij 's winters uit eten ging, en die ook bij hem kwamen, had zitting in het Bestuur van den Dierentuin en was Kommissaris eener Spaarbank. Maar hij was geene bepaalde staatkundige richting toegedaan, daar hij een dier onverschillige naturen was, welke zich met niets bezighouden als met de zaken, die ambtshalve op hun weg liggen. Hij had steeds uit de hoogte op de Kamerdebatten neêrgezien, waarvan hij getuigde:

- Och, de kaerels spreken voor hun kiezers. Flauwe complimentjes, en meer niet! Hij liet zich bij de beoordeeling van zaken op het

gezond verstand voorstaan, trachtte alles in het daglicht eener cynische logika te stellen, en was in den grond van zijn karakter meêgaand en beginselloos. Vroeger, onder vrienden, spotte hij dikwijls met de kwesties, die in den Raad tot uitvoerige gedachtenwisselingen aanleiding hadden gegeven, als iemand die er geheel buiten staat, en er de schouders over ophaalt. Maar nauwelijks was hij door de liberale kiesvereniging 'Recht en Vrijheid,' met eene kleine meerderheid van stemmen, kandidaat gesteld, of hij begon het noodzakelijk te vinden in zekere Gemeenteaangelegenheden partij te kiezen. Hij was vóór het nieuwe 'Kurhaus te Scheveningen;' alle buitenlandsche badplaatsen hadden prachtige hotels en gebouwen laten zetten, zeide hij, en Scheveningen alleen werd nog ontsierd door een leelijk, ouderwetsch badhuis; wij moesten met andere badplaatsen kunnen konkurreeren, met Ostende, Blankenberghe enz.; dan eerst zouden de vreemdelingen komen. Die Hollanders waren ook altijd zoo achterlijk! Ook was hij van plan in den Raad vóór een zeehaven te Scheveningen te spreken; zeker Scheveningen had daar al lang behoefte aan, en den Haag zou daardoor wat meer verkeer krijgen. In de kwestie van het Lager-Onderwijs zou hij zich gematigd liberaal toonen. Waarachtig, het scheen wel of wij in de eeuw der examens en schoolmeesters leefden; daar kon wel wat op bezuinigd worden, zonder het Onderwijs te benadeelen. Gekheid, hoor! En bovendien, de tegenwoordige finantieele toestand van het land eischte gebiedend besparing op de Onderwijskosten. Maar hij was een radikaal van het gezond verstand wanneer er over de sociaal-demokraten gesproken werd. Dat gespuis! Nu, hij zou er wel weg meê weten; korte metten maken, dat was het beste. Zeker, want gaf je den kaerels een vinger dan namen zij de geheele hand. Ellendige onruststokers!

En een week voor den verkiezingsdag werd hij

warm door de liberale dagbladen aanbevolen. Meneer Tienhuis was een man, die na een eervollen en werkzamen loopbaan als dienaar van den Staat, in het ambtelooze leven teruggekeerd, eene welverdiende rust genietend, nog werkkraft en lust had overgehouden om in den Raad zijn kundig en door ondervinding rijp oordeel over de Gemeentebelangen te doen hooren. Nu het land en de Gemeenten onder den druk van een slechten finantieelen toestand gebukt gingen, moesten de kiezers met beide handen de gelegenheid aangrijpen om eene zoo kundige, finantieele specialiteit in den Raad af te vaardigen. De Scheveningsche kiezers werden gewonnen door zijn oordeel over een zeehaven, en eene groote partij Hagenaars door zijne opinie omtrent het nieuwe 'Kurhaus'. Meneer Tienhuis was een man van een beminnelijk karakter, voorkomend en vriendelijk voor iedereen, die met hem in aanraking kwam, geacht door zijne uitgebreide kennis en groote bescheidenheid, van eene onafhankelijke 'positie,' Hagenaar van vader op zoon, en bekend door zijner vaste overtuigingen en royaal karakter.

Toen eerst brak voor meneer Tienhuis een onrustigen tijd aan. Hij bracht vele veranderingen in zijne dagelijksche gewoonten. Vroeger zat hij veel tehuis, maar nu zag hij zich genoodzaakt zich overal in het openbaar te vertoonen. Hij bezocht de muziek-uitvoeringen in 'de Tent' en den Dierentuin, zelden bij zijne familie blijvend; telkens stond hij op om den een of ander aan te spreken, of zich aan een ander tafeltje neêr te zetten, iemand vertrouwelijk een hand te geven, iets in het oor te fluisteren, te lachen als een goede bekende; voortdurend nam hij zijn hoed af voor menschen, welke zijne zitplaats voorbijtrokken, en wier de namen hij nauwelijks kende. Men kon hem elken middag in 'de Witte' of de 'Besogne-kamer' ontmoeten, in groot gezelschap

druk pratend, zich nu en dan aan een vreemde latende voorstellen. Hij stapte gewoonlijk om twee uur, na het koffiedrinken, reeds uit, en vertoonde zijn ernst en bezadigd uiterlijk in alle voorname straten van den Haag; soms bleef hij op den hoek eener straat met iemand staan spreken, vriendelijk, voorkomend, met drukke, overtuigende bewegingen. Ook ging hij dikwijls de winkels zijner leveranciers binnen om eene kleinigheid te bestellen, en eenige aangename complimentjes met de eigenaars te wisselen. De binnenzak zijner jas was vol papiertjes met aantekeningen en namen, waarover hij nooit met zijne vrouw sprak, en die hij telkens herlas om te zien of hij niets vergeten had. En 's avonds moest hij nog menigmaal bezoeken afleggen, die hij ophelderde door te zeggen:

- O, wacht, ik moet nog even uit. - Ik ben in een oogenblik terug.

Zijne huisvrienden werden aangespoord om hunne bekenden tot eene goede opkomst bij de stembus te dwingen; sommigen, van wie men wist, dat zij nooit stemden, werden aangemaand dezen keer toch vooral te gaan; en eenige anderen, wier oordeel men nog niet kende, werden over hunne stem gepolst. Meneer Tienhuis kwam er zelfs toe eenige burgermensen, die veel invloed in den stemmenden winkelstand hadden, en bij de verkiezingen in het verborgen als wervings-agenten dienst deden, te gaan opzoeken; bij een ouden kapper, kreeg hij zelfs eens niet-thuis, maar den volgenden dag kwam hij terug.

Zoodoende wist hij bij benadering te berekenen hoeveel stemmen hij krijgen kon; de verkiezing hing nu slechts van de opkomst der tegenpartij af.

Meneer Tienhuis werd verkozen; de tegenkandidaat had honderdvijftig stemmen minder.

II.

Het was half-twee in den namiddag, op den dag, dat de stembus geopend zou worden, toen er bij den heer Zandberge, Advokaat en Prokureur, haastig werd aangebeld.

Eenige oogenblikken later kwam de meid zeggen, dat de jonge Meneer Breeman, de zoon van een zijner vrienden, hem dadelijk wenschte te spreken.

- Vraag maar of Meneer binnen wil komen! zei hij, met een weinig zenuwachtigheid in zijne stem.

Daarna stond hij achter zijne reusachtige schrijftafel op, die midden in het half duistere, stille studeervertrek een blad met stapels stukken en papieren vertoonde. Aan de, met bruin leêr behangen, muren hingen eenige kantoor-kalenders en officieele lijsten, en op den schoorsteenmantel rustte een groote, langwerpige spiegel, die een stuk der kamer symetriesch weêrkaatste. Dit studeervertrek, dat op het einde eener gang van een ouderwetsch huis gelegen was, had met twee glazen deuren uitzicht op den tuin, waaruit een gedempt schaduwlicht naar binnen viel. En binnen was het altijd doodstil, als in den uithoek eener kathedraal, terwijl er nu en dan kleine geluiden door de lucht zwierven, zonder dat men wist waar die vandaan kwamen: het kraken van het behangsel, een houtwurmpje in een stoel, een vogel, die buiten tjipte, of een barstende plank van den vloer. In zijne geleerde eenzaamheid, koud en naakt, gelek de kamer op de cel eener kloostergang, waarin een middeneeuwsche monnik kronieken zit te schrijven. Meneer Zandberge, altijd hoog en lang in het zwart, had in zijne kleeding iets onpersoonlijks, zonder temperamentsstempel, een zweem van een geleerden geestelijke. Voor den spiegel staande, schikte hij uit gewoonte zijne das recht, om de oogenblikken aan te

vullen, welke hij nog wachten moest. En toen in de marmeren gang de holklinkende stappen van den jongen Breeman zijne deur naderden, begaf hij zich naar de glazen tuindeuren, om zich eene houding te geven. Nauwelijks hoorde hij den deurknop omdraayen of hij keek om:

- Zoo Frits, ben jij 't! zei hij, hem de hand toestekend. Wat is er, jongen?

- Ik kom van het Stadhuis, en u is herkozen!

Het jongmensch had zweetdruppels op het voorhoofd, en hijgde nog van het snelle loopen.

- Zoo, zoo, nou dank je wel, hoor! Ja, ik dacht 't wel. Maar 't doet me toch plezier, dat je 't me bent kommen zeggen... En hoe stonden de stemmen?...

- U hadt er 937 en Byvank 711.

- Zoo, zoo, 'k dacht 't wel. Hij had weinig kans... Toch nog mooi. Nu dank je, wel.... Ga zitten, hier, op dien stoel.

En van den schoorsteenmantel een cigarenkistje nemend, hield hij het hem open voor:

- Hier, steek 's op... En hoe maakt de oudeheer 't?.. Goed?... En je mama ook? Zeg, dat ik van avond even bij de oudelui aankom.

Toen zette hij het kistje op den schoorsteen, en terwijl hij zelf ook een cigar opstak, zeide hij in zich zelf: 937 en 711, nou dat maakt 226 stemmen meer. Dat gaat!

Maar eensklaps bedacht hij zich iets, en liep naar eene kast in den muur.

- Je lust toch wel een borreltje, Frits? Madera of Port?... Port?... Nu schenk je zelf dan maar in.

De meid klopte weêr op de kamerdeur, en overhandigde hem een briefje; het kwam van de redactie eener courant om hem den uitslag der stemming te melden, met opgave van het stemmen-aantal. Onverschillig legde hij het op zijn schrijftafel, onder

een 'presse-papier', waarna hij zich weêr tot het jongemensch wendde.

- En hoe gaat 't met de studies? - Nog altijd goed, hè? Je blokt toch niet te veel?.. O, à-propos, je loopt immers ook kollege bij Professor Van der Moes, niet waar? Jongens, dien heb ik goed gekend, we waren van het zelfde jaar aan de Akademie. As je hem ziet, doe'm dan de groeten 's van me. Zal-je! Ja, die heeft ook een mooye karière gemaakt. As-je dat toch 's nagaat, hoe zoo'n troepje uit elkâer kan loopen... Daar heb je Van der Moes, professor, Brunninge, Procureur-generaal bij het Gerechtshof te Batavia, Jansma, Bibliothekaris te Groningen....

En onwillekeurig kwamen zijne gedachten wêer op zijne benoeming terug, als op een uitgangspunt, waarvan zij telkens op nieuw beginnen moesten.

- Ja, ging hij voort, en was ik niet met m'n tegenwoordige vrouw getrouwd, dan zou ik nooit in den Haag gekomen en misschien ook niet in de Kamer..... Waarachtig, Frits, je zou niet gelooven wat 'n drukte zoo'n verkiezing geeft, en om je eerlijk te zeggen, ik ben blij dat 't achter den rug is, hoor!

Toen, tevreden, in goeden luim, openhartig door een zorg, die plotseling van hem afgenomen was, zei hij:

- Wat zullen de couranten 't nu rustig krijgen... Ja, ja, wat is dat geschrijf over die verkiezingen eigenlijk toch een larie! Vin-je ook niet?... Kom, schenk je nog 's in!

III.

's Morgens om elf uur trok reeds een stroom van

heeren en mannen door de hoofdgang van het Stadhuis, met plotselinge vertragingen, stroomversnellingen, wachten voor een deur, ijlings wegspoeden naar de straatzijde, draayingen en kolken op bepaalde plaatsen. Van de zijde der Groenmarkt traden de kiezers het Gemeentehuis binnen, en bevonden zich plotseling in de stijfe witheid eener marmeren, gekalkte gang, waar zich hier en daar ouderwetsche, bruin houten deuren in openen. In het midden verruimde zich de gang tot eene soort van vierkant pleintje, blinkend wit onder het felle licht eener glazen lantaarn; rechts bevond zich de dubbele deur der Vergaderzaal van den Raad, en links die der Trouwzaal, waarin zich een stembureau bevond; ook kwamen op dit vak eenige kleinere deuren uit, meestal gesloten, terwijl er slechts één geopend was, die in een kort perspectief een kamer vertoonde met het tweede stembureau. En van dit pleintje tot de achterzijde van het Stadhuis liep weder een stuk gang, even breed als het eerste, waarvan de witheid even eens door de bruine vlekken eeniger deuren verbroken werd.

In deze stijve, blanke omlijsting krioelden bontgekleurde mannenfiguurtjes over den grond, in een wilden warrel, zich haastend, sommige druk pratend, andere zwijgend, in de deuren verdwijnend en weder te voorschijn komend, in een dof gegons van stemmen en een schuifend geklop van schoenzolen over het marmer. Mannen van zaken kwamen druk binnenstuiven, tusschen de menschen doordringend, een briefje in de hand, zonder iets te vragen; ineens waren zij in het stembureau verdwenen, den hoed in de hand, met bewegingen van ongeduld, achter in de rij, die langs de stembus schoof; en na weinige oogenblikken werden zij in de deuropening weder zichtbaar, onmiddellijk hun hoed weder opzettend, en met wilde haast zich door de gang

heênwerkend. Andere namen de zaak gemakkelijker op. Het waren meestal gepensioneerde ambtenaren en officieren, kleine renteniertjes en oude winkeliers; zij sloften den stoep op, voorover gebogen en grijs, begaven zich angstig in het gewoel der gang, als kinderen die een straat moeten oversteken, zich den neus snuitend, en uitrustend tegen een deur; hoestend en kuchend veegden zij zich met een rood katoenen zakdoek de zweetende, kale schedels af, schoffelden dan weêr voort, het ingevulde, morsige stembriefje in de vingers klemmend. Sukkelig, werktuiglijk volgden zij den stroom, met wantrouwende onzekerheid drie- viermaal vragend waar zij zijn moesten, terwijl zij zich tegen den drempel stootten, in het stembureau vergaten hun hoed af te nemen, met nederbuigende beleefdheid voor de stemopnemers. En als zij dan het Stadhuis moesten uitgaan, vergisten zij zich in de richting, openden eene deur in de gang, zoodat zij zich eensklaps in eene kamer met schrijvende ambtenaren en lessenaars bevonden, en eindelijk, terechtgewezen, de achterdeur uitsukkelden.

Deze menschelijke bouwvallen, met ineengeschrompelde kinderhersens, kwamen meestal voor twaalf uur, op den rustigsten tijd van den dag.

Het drukst was het gewoonlijk tusschen twaalven en tweeën. De ambtenaars der Ministeriën, officieren, winkeliers, die even uit hunne zaken liepen, heeren op hunne wandeling, te voet en in rijtuigen, werden door de voordeur van het stadhuis ingeslokt. Al deze personen, welke slechts weinige oogenblikken vrij hadden, vulden de hoofdgang met een gonzend geraas, een zenuwachtigen galop, eene schuifelende en krinkelende bedrijvigheid, pratend, snaterend, redetwistend, onder de drijfkracht eener zelfde oorzaak. Namen van kandidaten dwaalden door de menigte, kwamen van aller lippen, in vragen, be-

vestigingen, ontkenningen en kansberekeningen, zich in alle gesprekken mengend. Hier en daar stonden troepjes stil, opeengedrongen in een hoek van het ruime pleintje of tegen een deurpost; de hoofden naderden elkaër tot trossen, met kakelende monden, uitroepen, lachen; de gesprekken werden in een net van hoofd- en armbewegingen gewikkeld, plotseling afgebroken door het slotwoord eener bewering. En de groepjes spatten uiteen, meêgevoerd door den warrelenden stroom. Dan werden op andere plaatsen weêr kleine samenscholingen gevormd, die den doorgang bemoeilijkten, gedund, gestooten door de voorbijgangers, smeltend, en zich oplossend in het groote, woelende leven.

In een hoek, bij een der deuren, stond het bestuur eener kiesvereeniging bijeen: eenige bedaarde heeren, kalm pratend. Nu en dan hoorde men:

- Hoe staat het er meê? Zou-d-ie 't halen?
- Ik weet 't niet; er is nog niks van te zeggen, klonk het antwoord.

Somwijlen scheen de stroom stil te staan, en was de gang voor eenige oogenblikken verlaten. Alleen liepen dan eenige journalisten in hare verlaten witheid rond, hier en daar een gesprek aanknoopend. Dan zag men verscheidene boden uit zijdeuren komen, wier stappen hol weêrklonken, en die plotseling verdwenen, zonder dat men wist waar. Maar spoedig begon de bui van kiezers wederom te druppelen, aangroeyend, opzwellend tot den ouden, dikken stroom. Allerlei gezichten keken nieuwsgierig uit de rij rond; aristokratische koppen van fijn vleesch en zuiver besneden trekken waren tusschen allerlei tronie's verdwaald; smids, timmerlieden, bakkers, slaggers en tappers vormden triviale brokken, met grove koppen, plumpe bewegingen, duwende overhaasting; maar de hoofdtoon van den stroom was een fatsoenlijk, welgesteld, burgerlijk uiterlijk, de Haag-

sche middenstand, met hooge hoeden, handschoenen aan, in donkere kleuren en langzame bewegingen. En de deuren der twee stembureaux verslonden elk uur hun rantsoen kiezers, het met lappen tegelijk inslikkend, het stuksgewijs weder uitbrakend.

Nu en dan zag men in een hoek een persoon, die op een fluisterenden toon eene laatste raadgeving ontving, geheimzinnig, daarna zijn briefje invullend. Overal kraakten en bewogen de witte stembiljetten zich in de menigte, als vlinders met eene logge, dronken vlucht in de deuren verdwijnend. Zij werden uit borst- en binnenzakken gehaald, uit portefeuille's, waarin zij verstopt lagen, netjes gevouwen, soms ook groezelig en verfrommeld, doordat zij lang in de hand gehouden waren. En al deze briefjes eindigden hunne vlucht in de stembus, waarin zij neêrvielen onder de stijve deftigheid eener magistrale, officieele omgeving, met buigingen en knikjes, in de stilte, welke de voorbijtrekkende kiezers bij de bus medebrachten, met hunne onbeduidende uiterlijken, bedaard en ingetogen als alledaagsche burgers.

Tegen drie uur begon het op het Stadhuis minder druk te worden; slechts weinige kiezers vertoonden zich nog bij tusschenpoozen op het einde der gang, langzaam en vervelend tusschen de hooge, marmeren en gekalkte muren, die bij de zoldering weder met eene kloosterachtige rust opgevuld werden. Maar dan ook kon men het verkiezingsschuim boven zien komen, als het drijvend vuil, dat op den oever eener rivier achterblijft als het waterpeil gedaald is. Mannen van een schunnig, verdacht uiterlijk zwierven nu werkeloos rond, met een pakje onder den arm, schijnbaar voor zaken; het waren meestal joden, vuil en vies in hunne kleeding, die met een keurend oog de binnenkomende kiezers opnamen, en somtijds,

als zij een sukkelachtige, boerachtige man zagen twijfelen, op hem afschoten, beleefd en gediensig, vragend en opdringend. En zij bleven naast hem praten, hem op een zelfde punt willende overtuigen, gluiperig en verdacht. Soms volgde een geknoei met briefjes, en een haastig duwen van den sukkelachtigen man naar het stembureau. Andere keeren zag men een oud man, grijs en verlopen, menigmaal half wezenloos, den stoep opgaan, gearmd met een jongeren man, die in de gang de joden groette, en bij de deur bleef wachten, om zijn kiezer weder op te vangen en naar huis te brengen. En de groepen heeren, die hier en daar nog samengeschoolen stonden, keken hen na.

IV.

De St. Jacobstoren begon te spelen, en deed, dof brommend, hoog in de lucht, vier slagen hooren.

Een bode kwam uit het stembureau, en plaatste zich voor de deuren:

- Zijn er nog heeren, die stemmen motten? 't Is vier uur!

Niemand antwoordde. Het was stil in de gang. Alle groepjes waren uiteengegaan, en hadden zich tot eene massa op het vierkante pleintje gevormd, voor de deuren van het stembureau. En de bode sloot de Trouwzaal, achteruitgaande. Een gekakel van stemmen volgde: allerlei vragen kruisten elkaër, journalisten met papertjes in de hand stonden te wachten.

- Hoeveel is er te Scheveningen gestemd? vroeg een dikke heer aan een journalist, naast hem.

- Drie-en-tachtig om drie uur!

En het cijfer deed de ronde door de massa. De groep wasemde eene nieuwsgierige drukte uit; geschuifel over de marmeren vloersteen, het geharrewar van stemmen, het rumoer der straat, dat naar binnen drong, het leven van het Stadhuis, als een reusachtig werktuig, vervulde de gangen en het portaal; en de menschenklomp drong, krioelde dooreen in eene rustelooze onzekerheid, totdat plotseling het bericht bekend werd, dat 837 stemmen in het eerste en 732 stemmen in het tweede bureau waren uitgebracht. De cijfers zwierven van mond tot mond, in vragen en antwoorden, met belangstellende haast. En toen spatte de massa uiteen, zich naar alle kanten verspreidend, om gesprekken over de kansen der kandidaten te beginnen.

Journalisten liepen op een drafje naar hunne bureau's.

V.

Men kon den ouden heer van Velden bij alle Kamer- en Gemeenteraadsverkiezingen ontmoeten, altijd druk in den weer. Ja, daar moest hij bij zijn!

Meneer van Velden was een konservatief van den ouden stempel; jaren lang had hij bij alle verkiezingen op Wintgens gestemd, en Schimmelpenninck had hij ook gesteund; hij was een 'Dagblad-man,' zooals hij zich zelf noemde, en daar droeg hij roem op.

Het was een klein mannetje, met een groot hoofd, uitgedroogd, taankleurig; zijne trekken waren dor en hard, als uit kurk gesneden, met levendige, grijze oogjes, die rondrolden in uitgezakte, vleezige oogkassen. Zijn hoofd was bijna geheel kaal, en zijne

weinig witte haren had hij zuinig boven de ooren naar voren gebracht, tegen de slapen; het voegde zich met een dunnen, pezigen nek aan zijne afgezakte, dominee's-schouders, welke hij zenuwachtig naar boven bewoog; een groote, spitsche neus gaf iets karakterestieks aan zijn kaalgeschoren, ouden kop als van eene antieke munt. Zijne armen en beenen, te klein in evenredigheid tot zijn lichaam, bewoog hij zenuwachtig, met stuipachtige trekkingen. Hij had een gebrek: hij liep namelijk op zijne hielen met stootende, kleine schokjes, waardoor zijn lichaam, van den buik tot het hoofd, onder het loopen, in eene voortdurende voor- en achterwaartsche beweging werd gebracht als de bak eener ouderwetsche karos, die schommelt in hare slappe riemen. Hij deed onder het loopen allerlei geluiden hooren, zuchten, klachten, blazingen en gesteun, gelijk de eigenaardige geluiden eener in werking zijnde machine; het scheen alsof zijn lichaam over scharnieren liep, die krasten en piepten door gedwongen inspanning. Tengevolge eener andere zenuwtrekking haalde hij ieder oogenblik zijne schouders op, terwijl hij zijn hoofd, met eenige elastische bewegingen, naar beneden schudde. Hij was eene wandelende in- en uitschuivende beweging.

Het gewone, dagelijksche leven was uit al zijne botten en spieren gelooopen; zij schenen gevuld met een buitengewoon, automatiesch zenuwbestaan, met de onwillekeurige, geregelde handelingen eener pop van de buitenzijde eener kermistent, onbezorgd in zijne bespottelijkheid voortlevend, tegenover een lachend publiek. Iedereen keek hem na, waar hij zich vertoonde, overal wekte hij de lachlust op, eene onafgebroken vroolijkheid omringde hem. Wanneer hij niet sprak, was het leven uit zijn geheele organisme verdwenen, zijne oogen gebluscht, zijn mond strak, met twee plooyen om de kin. Maar hij wist in zijne stilzwijgendheid toch te spreken; zijne dofheid

kende opwellingen van toorn, hartstocht, vroolijkheid, zich openbarende in de wijze, waarop hij zijn hoofd en schouders schudde, als iemand wien door eene beroerte het gebruik van den mond ontnomen is geworden, en in zich zelve bestaat, met een opgesloten leven. Somwijlen richtte hij onder het spreken de oogen op den ondervrager met eene hatelijke, stomme uitdrukking, koud en doordringend, dan weêr met een lachenden glans en schitterende lichtpunten in de oogappels, als twee bolletjes verstand te midden eener uitgedoofde domheid. Alleen wanneer men hem aansprak over staatkunde voer een elektrische stroom van leven door al zijne leden; dan bewoog zijn gansche zenuwstelsel in belangstellende trillingen. Met haastige, stotterende woorden uitte hij zijne meeningen, met eene heftigheid, waartoe men hem onbekwaam zou geacht hebben, hatelijk, onverdraagzaam, scherp. Met eene hooge, valsche stem, die ieder oogeblik oversloeg, poogde hij zijne toehoorders te overschreeuwen, zich op zijne teenen heffende, kribbig, als wilde hij zijne tegenstanders te lijf. Zijn spitsche, groote neus bewoog zich dan in zenuwachtige trekkingen.

- Die Liberalen, meneer, krijschte hij stotterend, die Liberalen, die roje honden, zijn de pest van ons land.... Ja, ja, ja, de pest van ons land.... Ziet u's; wat hebben z'al niet gedaan! Ziet u's! Ons belastingswezen bedorven, ons kiesrecht bedorven, Indie bedorven!.... U schudt van neen? U vindt 't niet?.... Wat? Wat?.... Ja, ja, ja, meneer, 't is alles hun schuld, hun schuld, hun schuld alleen.... Hoe? U noemt Thorbecke?... Ah! ah! ah! Thorbecke was een verblind man... Verblind, zeg ik u! Beteekende niets, niets, niets! Nee, dwaasheid, gekheid!.... Groen, die was ten minste nog wat, niet veel, maar toch wat... Kom, kom, meneer, u hebt u laten bepraten door dat liberale volk, door die roje honden!....

Op alles wat naar liberalisme zweemde, schold hij uit alle macht; daarvoor wist hij allerlei nieuwe woorden te vinden, uitdrukkingen, die nog nooit iemand gehoord had. Hij kon ze op een eigenaardigen toon uitspreken, waardoor zij iets karakteristieks verkregen, zooals alles wat hij deed. Aanvoerders en warme vrienden der liberale partij haatte hij alsof ze zijne persoonlijke vijanden waren; op straat zag hij ze niet aan, keek ze soms na, braakte verwen schingen uit achter hun rug. Die menschen moesten ze ophangen, meende hij, verbranden, radbraken. Alles wat leelijk was, wenschte hij ze toe; ze stichtten immers niets dan kwaad, en bedierven de andere menschen; men moest ze uit de maatschappij verwijderen als melaatschen of dolle honden; men deed beter een asyl voor hen op te richten, losloopen konden ze niet. Wanneer bij den heer Wennen, een heftig Liberaal, tegenkwam, een heel langen en mageren man, dan staakte hij even zijne schommelende wandeling en bleef hem nakijken. Sarkastiesch lachte hij in zijne kurken gelaatstrekken, maakte eenige elastische schuddingen met hoofd en schouders, en piepte op een hoogen, fijnen toon:

- Ah, èh! daar gaat die liberale boonenstaak weêr!... Èh, èh, èh, wat doet zoo'n vent op de waereld... Moet zoo'n kaerel nou lid van de Kamer zijn en dan nog wel Liberaal... èh, èh, èh, ze moesten een lantaarnopsteker van 'm maken... ieh, ieh, ieh, vin-je niet!...

En dan schoof hij weêr waggelend voort. Eens had hij zich zelfs eene onaangenaamheid met eene dergelijke openbare bespotting op den hals gehaald Een ander Liberaal, een lid der Provinciale Staten, dien hij op straat ook altijd uitlachte, had zich eindelijk eens naar hem omgekeerd en gevraagd: Wat meneer tegen hem had? Maar hierdoor volstrekt niet uit het veld geslagen, had hij geantwoord:

- Tegen u, meneer?... Niets! Ik ken u niet. Maar wel tegen alle liberale honden in het algemeen! En lachend was hij doorgegaan. Aan iedereen, die het maar hooren wilde, had hij deze ontmoeting verteld; ja, hij was niet bang voor een Liberaaltje, hij durfde ze hun vet wel geven!

Hij was reeds een zeer oud man. In het jaar 18 had hij den tiendaagschen veldtocht meêgemaakt, en droeg daarvoor nog altijd een kruisje. Willem I en Willem II had hij gekend, ja, ze zelfs persoonlijk gesproken; hij aanbad hen met de blinde bewondering van een geestdrijver, getrouw aan de tradiziën van het vorstenhuis. Alles wat daar buiten ging, ieder, die het niet met hem eens was, beschouwde hij met een zeker wantrouwen, bezat in zijn oog een republikeinsch tintje. Jaren lang was hij aan een der Departementen van Algemeen Bestuur werkzaam geweest, dof en versuft loopende in het juk der bureaukrazie; en zoo was hij langzamerhand opgeklommen tot hoofdkommies, maar hooger had hij het niet kunnen brengen. En na een vijf-en-veertig jarigen diensttijd was hij op zijn vijfenzestigsten jaar gepensioneerd geworden. Een weinig fortuin bezittende en een tamelijk goed pensioen genietend, was hij in een groot huis gaan wonen, met eene oude huishoudster, alleen met het doel om, genoeg belasting betalend, kiezer te blijven. Dat was hij dan ook, en dat deed hem leven.

Vroeger, toen hij ongeveer dertig jaar was, had hij wel eens in het 'Dagblad' staatkundige artikelen geschreven; maar hij was er spoedig meê uitgescheden, daar hij wel bemerkte, dat men zijne artikelen meer duldde, dan met vreugde opnam. Ze beteekenden niet veel, en behelsden meer heftige aanvallen op de tegenpartijen dan verdedigingen van zijn konservatief standpunt. Maar braken er verkiezingen aan, Kamer- of Gemeenteraadsverkiezingen,

dan ontwaakte hij uit zijn doffen slaap, dan werkte hij uit alle macht voor de belangen zijner partij. Geregeld zond hij één of twee opstellen naar het 'Dagblad', welke men uit vriendschap opnam, en die hij door eenige ingezonden stukjes over de voorgestelde kandidaten volgen deed. In de kiesvereniging 'Vaderland en Koning' was hij een der heftigste sprekers; de aanbevolen kandidaten verdedigde of viel hij aan met een vuur, waarover iedereen verbaasd stond; hij nam de zaken ter harte met eene warmte en overtuiging alsof zijn leven of het heil der maatschappij er van afhingen, en was men het niet met hem eens, of bespotten men zijne heftigheid, dan stoof hij op met eene onstuimigheid als wilde hij de sprekers te lijf. Men had hem wel eens den bijnaam voor 'Vorst Conservitus' gegeven, maar in plaats van zich dit aan te trekken, beschouwde hij die betiteling als een eere naam, dien hij zich zelven met eene welgevallige voorliefde placht te geven. Eens had hij het zoo ver weten te brengen, dat eenige 'vriendjes' hem kandidaat voor den Gemeenteraad gesteld hadden; dronken van blijdschap was hij in het eerst van plan geweest zijn ontslag als ambtenaar aan te vragen; kort daarop was hij weder van meening veranderd, en had langen tijd ziek te bed gelegen toen hij met eene verpletterende meerderheid voor den Gemeenteraad 'gevallen' was.

Lauwheid in de politiek kon hij niet dulden; even min als godsdienst, zeide hij, was dat eene zaak om onverschillig over te wezen. Tegen den tijd der verkiezingen liep hij al zijne vrienden af, om ze tot stemmen aan te sporen; huizen, waar hij in andere tijden geen toegang had, ontvingen hem met eene vriendelijke toegenegenheid. Op den Vijverberg en het Voorhout schelde hij bijna huis aan huis aan; al de heeren, welke daar woonden, en die hij kende,

vroeg hij om toch vooral trouw op te komen; dat waren zijne slechtste kiezers. Op eigen kosten liet hij advertenziën in de dagbladen zetten; ook deed hij strooibiljetten ten gunste zijner kandidaten rondbrengen, den grooten trom in de konservatieve kringen roerend. In die dagen flikkerden er vlammen in zijne kleine oogjes, eene vroolijke helderheid ontspande zijne straffen trekken, en de zenuwtrekkingen van zijn geheele lichaam vermeerderden in hevigheid.

Den dag der stemming was hij een der eersten, die hun briefje in de bus kwamen doen; op het uur der opening van het stembureau vertoonde hij zich met klokslag, angstvallig, vroolijk. Dan bleef hij uren achtereen in de gang van het Stadhuis staan; om te zien wie stemden en of zijne vrienden getrouw verschenen. Fluisterend voerde hij gesprekken met allerlei heeren in de korridors, heftig, overtuigend; hij scheen ze te dwingen, te noodzaken zijne meening over te nemen, en volgde ze nog tot in het bureel, tegen hunne onverschillige ruggen sprekend, ze tot het laatste oogenblik aanmanend. Nu en dan kwam iemand hem raad vragen, op zijne goedkeuring wachtend, die hij meestal met eene trotsche, vroolijke waardigheid wist te schenken; vaderlijk klopte hij zijne partijgenooten op de schouders, ze aansporend, genietend.

Ook op den dag van de opening der stembriefjes verscheen hij voor het bureel, zenuwachtig heên en weêr bewegend. In spanning volgde hij de stem van den Voorzitter, die op allerlei tonen de namen van de briefjes aflas, hoog en laag, dof en opgeruimd, zangerig en sleepend. In de zaal met houten betimmeringen, en groote, geschilderde portretten van eenige leden uit het vorstelijk huis, in stijve, gedwongen houdingen, tegen fantaisie-achtergronden, klonk de stem van den Voorzitter boven

het fluisteren van het publiek, de angstige spanning bij het onafgebroken voorlezen vermeerderend. Hij vermengde zich onder het volk, dat uit nieuwsgierigheid toegevloeid was, onverschillig voor hetgeen rond hem gebeurde; hij drong en duwde totdat hij vooraan stond. Dan nam hij ieder der leden van het stembureau aandachtig op, zag naar de lijsten, die zij voor zich hadden, naar de vermeerdering der schrapjes achter de namen der kandidaten, en wist op het oog te zeggen hoeveel stemmen ieder ongeveer op zich vereenigd had. Daarop keerde hij zich zenuwachtig naar de hem omringende menschen en riep: Van Dappert heeft 'r al 571 en Verdijk 397. Jongens het staat goed voor'm, hè!' en hij wreef zich vergenoegd in de handen. Dan wendde hij zich weêr naar de zijde van het bureau, stelde zich op de hoogte hoeveel briefjes er nog opengemaakt moesten worden, en voor wiens naam de stapeltjes het grootst waren. Hij schommelde meê op de kansen der stemoplezing, nu eens opgetogen, dan weêr verdrietig, altijd vol hoop, nimmer den moed verliezend. Stonden op het einde de kansen zijner kandidaten slecht, dan werd hij ontstemd, bromde, pruttelde, verwenschte alles en was voor niemand te spreken. Kwam in die omstandigheden de reporter van een der nieuwsbladen naar hem toe, hem gemoedelijk lachend op den schouder kloppend, en vragend:

- Wel, ouwe heer, hoe staat 't er meê?

Dan antwoordde hij, zich zenuwachtig opheffend:

- Och, och, dat roje volk is weêr aan het stoken geweest... Dat kan niet eerlijk zijn, dat moet knoeyen.... Ja, ja, ja, dat moest niet kunnen, dat moest niet kunnen!

Gekheid kon hij dan niet velen, woedend stoof hij op tegen ieder, die hem aansprak, snauwend, krijschend, en ontevreden ging hij naar huis, nog dagen lang tobbed over het zelfde onderwerp.

Zoo doorleefde hij alle stemmingen, als eene groote verkiezingszenuw, met het jaar meer en meer ineenschrompend, het leven van zijn bloed door dat zijner zenuwen verzwolgen.

Stille waters.

De avond zonk in de Weverstraat uit een leigrijzen neêr, die den ganschen dag opgepakt was geweest met tegen elkander werkende regenbuyen. Het daglicht vervloede onder den gewelfden dom van grijs in een guur, rillend duister; hier en daar lagen valvlekken van grauw tegen de huizen, en in de hoeken en gaten propte het zich tot groote ballen samen. Links, waar de horizon der straat op een plein uitliep, dat nog vol licht was, vormde haar uiteinde een raam van grijs; rechts verloor de horizon zich in eene buiteling van schaduwen, waar de schimmerende silhouetten van menschen, wachtende rijtuigen en uitpluimende boomen zich in zwart op afteekenden. Sommige huizen begonnen de vensters te sluiten; nu en dan werd achter een raam plotseling eene lamp ontstoken, dadelijk verblind door een neêrzakkend gordijn. Met een kleinen flap ontbrandde heel in de verte, bij het plein, eensklaps een lantaarn, toen nog een, toen nog een, en nog een, welke langzamerhand eene aaneenschakeling vormden, die als een slingerende slang kwam aanzetten, naderde en naderde, voorbijtrok, en zich op den tegenover-gestelden horizon ging verliezen. En terwijl de bedding der straat volliep met duister en brokken licht, rezen aan weêrsijden de gevels als dijken omhoog, waarvan de uitgekartelde rand tegen het uitblusschende hemelgrijs wegstierf.

- Wil ik de lamp opsteken? vroeg de jufvrouw

van-gezelschap aan de oude, ongetrouwde dame, die in een hoek der kanapee zat te knikkenbollen. 't Begint al zoo donker te worden.

- Ja, goed.... Maar, wacht, blijft u maar zitten; ik zal 't zelf wel doen.... Waar staan de lucifers nu weêr?... Die zijn toch altijd zoek. U weet wel, dat ze op 't buffet hooren, en waar zijn ze nu weêr?

- Ik weet 't niet. Ik denk, dat Jaantje ze naar de keuken heeft meêgenomen.

- Maar daar moet u op letten, jufvrouw. Ik kan toch alles zelf niet naloopen....

Geeft u me nu maar een ander doosje uit de kast.

Zonder iets te antwoorden richtte de jufvrouw-van-gezelschap zich naar de muurkast, en tastte zoo lang in het donker rond tot zij de hand op een doosje lucifers gelegd had. Toen reikte zij haar jufvrouw een brandenden lucifer aan. In een oogenblik ontvlamde de ouderwetsche hanglamp boven de tafel, waarvan het licht door een wit porceleinen kap naar beneden werd gevoerd. Ondertusschen begaf zij zich naar de straatventers om de blinden te sluiten; maar het oude dametje schreeuwde haar met een krijschend stemmetje na:

- Nee, nee, gaat u maar zitten; u weet toch wel, dat ik 't zelf altijd doe.... Ik zou vastgroeyen op m'n stoel.... Kijk, daar heeft die meid zeker weêr een stoel tegen het blind gegooid.... Zie nou toch 's an; er is weêr een groote splinter af.... U moet haar toch 's zeggen, dat ze me den boel niet zoo stuk gooit; den eenen dag is 't dit en den anderen dag dat....

De jufvrouw, gewoon aan dergelijke uitvallen, zweeg, en liet een zachten, langgerekten zucht door hare lippen. Het oude dametje wierp eerst een onderzoekenden, nieuwsgierigen blik naar de huizen van den overkant, bekeek verscheiden vensters, en zei:

- Bij Van der Heul is het licht in de zitkamer nog niet op.... Ze zijn zeker vandaag weêr uit dineeren!

Toen sloot zij de blinden over de plekken grauw daglicht, er van binnen een ijzeren bout tegenaan leggend.

De jufvrouw-van-gezelschap zat reeds aan de tafel, en haalde uit een leêren werkdoosje een haakwerkje te voorschijn. Het was doodstil in de kamer; het zangerig geneurie van een theeketel boven een stervend kooltje vuur, in vliegende, hooge tonen, en lange, lage, grommende geluiden maakte die stilte sterker hoorbaar. Weldra waren de twee vrouwen tegenover elkaêr aan het blad der tafel gezeten, de hoofden gebogen in den kring neêrgekaatst lamplicht, dat op haren schoot stuitte, en waarvan nog een gedeelte op den vloer viel. De rest van het vertrek stond in schaduw, en alleen tegen de zoldering lag eene ronde vlek trillend licht boven het lampeglas.

Het oude, kleine dametje, met een bril, die halverwege op haar snibbigen neus was gezakt, hield zich bezig met eenige fransche en engelsche illustratie's te bekijken, met moeite de onderschriften lezende, ze somtijds halfluid ontcijferend. Naast haar stond het theeblad, waarop zich twee kleine kopjes bevonden, een ouderwetsch porseleinen suikerpotje en melkkannetje, en een theepot van Christofle, die warm gehouden werd door een blauw, breed spiritus-vlammetje. En er bleef eene vervelende stilte tusschen de beide vrouwen heerschen, als tusschen twee menschen, die zich niet tot elkander aangetrokken voelen en in eene enge ruimte samen moeten leven.

Tegen de guurheid der najaarsavonden was in het haardje een klein turfvuur aangelegd, dat nu en dan eenige blauwige rookkolommetjes deed opkrinkelen, en verscheiden half door het vuur afgevreten turven, met vurige en grijze wonden, vertoonde. Daar-

boven, op den schoorsteenmantel, werd door een glazen stolp eene ouderwetsche pendule bedekt, een verguld herdertje voorstellend, met een klein hoedje op, dat op een stuk vergulden rots gezeten, een bronzen geit uit de hand liet eten. Aan weêrszijden dezer pendule stond eene groote, porceleinen vaas met een dikken, uitzwellenden buik en een spittigen hals, beschilderd met valsch gekleurde bloemetjes; op de hoeken van den schoorsteen waren antieke olielampen geplaatst, met ronde bollen, lange nekken, en uitgeteerde buiken, waarvan de glazen met hoedjes van gebreden wol bedekt waren. En dit schoorsteenstel werd door den achterstaande spiegel weërkaatst, een spiegel met een effen, zwarten rand, van buiten door een verguld biesje omgeven, een verouderd model, zooals men ze somtijds nog bij uitdragers ziet staan. Tegen het lange muurvlak der overzijde hingen eenige verbleekte portretten, uit den eersten ontwikkelingstijd der fotografeerkunst, toen het oude dametje nog jong was, op geel, verschoten papier, met bruine spikkels van de vochtigheid. Zij stelden eenige familieleden voor: een langen, houtigen man in een uniform, waarvan de afgebeelde apauletten en kwasten van het groot-tenue langzamerhand witte vlekken geworden waren, en die aan de wangen twee groezelige dotten van baardjes had hangen; en verder twee dames, gekleed in korte lijfjes en lange, uitstaande rokken uit den krinoline-tijd, die de handen in den schoot hielden, met onherkenbaar verbleekte gezichten, door ouderwetsche mutsen bedekt, waarvan de linten over de schouders afhingen. En deze portretten, in zwart gepoelietoorde lijsten gevat, kwamen ovaalvormig tegen het lichte, goedkoope behangsel, vol groote fantaisie-bloemen, uit. In een hoek, bij de deur, hing een breed bellekoord, met glinsterende kralen geborduurd, dat in een vergulden ring uitliep. De stoelen waren van donker bruin

mahoniehout, met zwarte, harde zittingen van paar denhaar, waarbij een klein kanapeetje van het zelfde hout behoorde, en twee leunstoelen, met hooge, stijle ruggen, en harde, ver van elkander staande armen, het geheel van een ongezellig, verouderd patroon. Op een laag kastje, tegen een zijmuur, waarvan het bovenvlak door een anti-makassar bedekt was, stonden nog twee witporseleinen lampen op kleedjes, welke met kralen opgemaakt waren, en eenige snuisterijen van porselein: kleine beeldjes, een herdertje en een herderinnetje, pendants, in kokette houdingen en verliefde gebaren, mismaakte poppetjes met dikke beentjes en korte bovenlijfjes. En het gansche vertrek ademde eene muffe lucht uit, de eigenaardige reuk van een vertrek, dat lang gesloten is geweest, van oud stof en scherpe boenwas. De geheele omgeving was ongezellig, netjes, kaal, koud, afgestofd, de stijve orde eener kamer, waarin de menschen niet met hunne omgeving meêleven.

Zoo zaten de beide vrouwen, met hare hoofden in den lichtkring gebogen, zwijsend tegenover elkander, hare gedachten afspinnend. Somwijlen werd er eene korte vraag gedaan, onmiddellijk door een kort antwoord gevolgd, dat als een steen in de stilte viel. Met tusschenpoozen hoorde men in de verte een tram den hoek der straat omkomen, luid bellend, in de bocht naderend met een brommend ijzergeluid van de wielen op de rails, voorbijtrekkend, met een wegstervend geraas, als zij zich naar het plein, op het andere einde der straat, begaf. Nu en dan waren binnen de stemmen van voorbijkomende menschen langs de vensters hoorbaar, onverstaanbaar, plotseling afgehakt wanneer zij het raam achter zich kregen. Maar de twee vrouwen werden niet eens meer door deze geluiden getroffen, gelijk menschen, die ze iederen dag vernemen en ze in het groote

leven der gansche omgeving niet meer opmerken. Eindelijk kwam er tegen negen uren eene kleine verandering in deze doodsche levenswijs, veroorzaakt door de komst eener courant. Nadat Jaantje het Dagblad binnengebracht, en de deur achter zich gesloten had, liet het oude dametje zich achter in haar leuningstoel zakken, met een frivolité-werkje in de handen, dat zij beweerde nog zeer goed te kunnen zien; de jufvrouw moest dan haar handwerkje ter zijde leggen, en haar het nieuws voorlezen. De courant, nog vochtig van de drukkerij, en sterk riekend naar versche drukinkt, werd midden op de tafel uitgespreid, eene helwitte vlek in het neêrgekaatste lamplicht vormend. En op een dreunigen toon, zonder eenige klankverandering, rammelde de jufvrouw de nieuwtjes van den dag af, nooit door een invallend gezegde van het oude dametje gestoord, dat nu en dan met een haarspeld, welke zij uit haar grijs kapsel trok, het spiritus-vlammetje een weinig ophaalde, de lamp op of neêr draaide, verdiept was in het gepeuter van haar werkje, scharrelend en zich bezighoudend als een oud, verwend schoothondje. Het dreunerig gebrom der voorlezende stem, met half ingeslikte en afgekauwde woorden, stierf ondertusschen in eene saaye eentonigheid tegen de muren en tusschen de ouderwetsche meubels weg, nu en dan door een kort gekuch verfrischt, of een klein oogenblik door het krakend gefrommel der omslaande courant verbroken. Soms werd de jufvrouw verrast, dat, wanneer zij opkeek, het oude dametje in slaap was gevallen; zij staakte dan haar lektuur, geeuwde van verveling, zag naar de pendule, en liet hare ledematen in eene heerlijke loomheid neêrzakken. Maar het oude dametje ontwaakte onmiddelijk, als een kind, dat het wiegende geneurie niet meer naast zijne ooren hoort, een weinig onthutst, dadelijk snibbig uitvallend:

- Wel, jufvrouw, gaat u maar door... gaat u

maar gerust door, hoor!... ik sliep niet; al heb ik m'n oogen dicht, dan slaap ik nog niet... Ik luister daarom wel... En naar de pendule kijkend, vervolgde zij dan: Zoo laat is 't nog niet... 't Is pas half tien.

De jufvrouw, zonder een woord te zeggen, onderworpen, half een zucht inslikkend, dreunde weêr voort, de eene kolom na de andere. En als zij bij de doods- en geboortetijdingen kwam, gevoelde het oude wijfje zich eerst recht in haar element; dan gingen de kleine, grauwe oogjes wijd open, en begon zij te rammelen en te ratelen, zich verwonderend over zekere berichten, onmiddelijk de gansche familie van den vermelde oprakelend, ploeterend in allerlei familiebetrekkingen, in huwelijken, geboorten, scheidingen, kinderen, erfenissen, alles door elkander haspelend; dan weêr in een zeurend medelijden over een doodsbericht vervallen, klatsend en kakelend in sentimenteele gemeenplaatsjes, vol kleine vloekjes van verbazing en verdriet. Maar somwijlen vergiste zij zich, begon zich dadelijk te verbeteren, meer en meer verwarrend, eindelijk boos op zich zelve, als een oud mensch, dat al zijne tijdgenooten rond zich heeft zien sterven, en nu te midden van een nieuw, opkomend geslacht staat, in wier schuilhoeken en familiebetrekkingen zij nog niet is doorgedrongen. En de jufvrouw staakte dan tijdelijk haar lektuur, en keek haar met vage oogen, zonder begrip aan, somtijds knikkend, immer stuitend op een warnet van verhalen, waarin haar verstand niet kon doordringen, en die haar geen de minste belangstelling inboezemden. Zij wachtte geduldig, half suf, in stille kalmte, totdat zij had uitgekakeld, en zette dan op den zelfden zeurigen dreun de lektuur voort. Eindelijk, om tien uur, stond het oude dametje op, en ging naar bed, nadat zij eerst der jufvrouw eene

lijst boodschappen en aanwijzingen had gegeven: over het sluiten der voordeur, het laten uitgaan der kachel, de bestellingen voor den volgenden dag, het neêdraayen der lamp, enz. het gansche angstige, peuterige gerammel van een half kindsch wijfje. Dan deed zij de deur der suite open, en verdween in haar slaapkamer, waar zij, uit eene soort van grootschheid op haar krassen ouden-dag nooit vuur wilde aanhebben. Ook wilde zij bij haar naar-bed-gaan nimmer geholpen worden, en de jufvrouw hoorde haar dan een half uur lang stommelen en scharrelen, en ontving tusschenbeide nog uit de diepte der lakens eene aanbeveling of boodschap.

Dan brak eerst voor de jufvrouw-van-gezelschap een uur van rust aan, dat zij geheel voor zich zelve gebruiken kon. Nadat zij het theegoed afgewasschen en in het lage kastje weggezet had, zocht zij een roman op, welken zij door de meid uit de leesbibliotheek liet halen, maar waarin zij overdag niet durfde lezen, omdat het oude dametje zei: ‘Dat is geen kost voor jonge hoofden... dat brengt je gedachten van ernstiger zaken af.’ Gemakkelijk in haar stoel gezonken, half in den lichtkring, in eene loome rust van haar gansche wezen, begon zij kalm te lezen, met een heerlijk genot van vrijheid in haar hoofd. Maar somtijds verloren hare gedachten den loop van den roman; dan las zij eenigen tijd in de geluidenlooze nachtrust, zonder dat zij zich naderhand herinnerde wat zij gelezen had; zij pakte een voorbijschietend denkbeeld, volgde het, spelend met hare fantasie, en hare gedachten zondigden tegen hare gevangenschap, terwijl buiten van het plein, een laatste nachttram kwam aanzetten, die op den anderen hoek met een waarschuwend gebel verdween.

De jufvrouw-van-gezelschap, Marie Velthuis, was een meisje van zeven-en-twintig jaar. Zij was een

knappe vrouw, met een hoog, opgaand figuur, en volle, door gezondheid gezwollen lijnen. Haar gezicht was een rustig, vleezig masker, met dikke trekken van hard vleesch, een breed ovaal, gezond gekleurd, met het bloed dicht onder de huid. Zij had groote, bruine oogen, met lange wimpers, en een open, eerlijken blik, als een trouwe, brave hond; en het vel haren oogkassen was strak gespannen, zonder rimpels, waardoor de oogen, met hunne groote stukken wit, helder en frisch uitkwamen. Maar de glorie van haar hoofd was eene massa prachtig bruin haar, met een kastanjekleurigen glans, en een zijdig, fijn geglim; het vormde eene zware vracht, die, in twee vlechten verdeeld, tegen het achterhoofd en op den kruin was ineengestremeld; het was zoo zwaar, dat zij er dikwijls langdurige hoofdpijnen van had. In het midden was het door eene scheiding verdeeld, en lag in twee breede, bruine banden over het hoofd, die langs de slapen naar achteren wegliepen. En haar geheele lichaam, gezwollen door eene saprijke gezondheid, vulde haar nauw gesloten korset en eenvoudige, zwarte japon, eenigszins ouderwetsch van snit, een jaar ten achter bij de mode.

Marie Velthuis was geboren in een klein binnenstadje, dat in een hoek der oostelijke provinciën, op een hei, tusschen eenige brokken pijnbosch, weggeschoven lag. Zij was het kind uit een huwelijk van jonge menschen, van eene gezonde, levendige moeder, en een vader, die oudelijk was tengevolge eener slepende borstziekte. Eerst was hare moeder gestorven door een ongeluk bij het omslaan van een rijtuig verkregen, en daarna haar vader, welke op negen-en-twintig jarigen leeftijd uitgeput was door zijne ziekte. Toen was zij, in het zelfde stadje, bij een oom en een tante in huis gekomen, eene zuster harer moeder, even levendig en gezond als deze. Zij

was opgegroeid te midden harer neefjes en nichtjes, kinderen van haar leeftijd, vroolijke, dartele kinderen, uitgelaten en gezond, die hare dikke, volbloedige lichaampjes in het stof der straten deden rondwentelen, de frissche, noorde winden van de hei flunderend en ravottend gingen inademen, en halve dagen, gedurende de zomervacantiën, spelend in de pijnbosschen rondliepen. En zij gevoelde zich heerlijk gelukkig tusschen dit uitspattende leven, even gezond als zij, alle kinderen uit huwelijken, waarin de fysieke krachten der vrouwen het mannelijk element overheerscht hadden. Zij had met hare neefjes en nichtjes, en de kinderen der andere notabelen van het plaatsje, de stadsschool bezocht. Op haar veertiende jaar was zij tehuis genomen bij haar tante, om in het huishouden te leeren helpen, en daar zij vlug van begrip, opgewekt en gezeggelijk was, had zij weldra in de woning harer stiefouders de plaats van een verwend lievelingetje ingenomen. Daar het getal harer neefjes en nichtjes gedurig vermeerderd werd, en zij door hare liefde voor kinderen als tot eene kinderverzorgster was aangewezen, troonde zij spoedig met de gouvernante op de kinderkamer. Zij bracht er hare dagen in door, te midden van een troep vroolijke, gezonde kinderen, die haa verafgoedden, en welke zij met een opgeruimd gezag beheerschte. Zij verzon allerei spelletjes om ze stil te houden, krioelde met hen over de grasperken van den tuin, stoeide, strelde en liefkoosde ze. Ondertusschen was zij op haar zeventiende jaar tot eene knappe, ontwikkelde meid opgegroeid. Zij ging veel uit, op partijtjes bij den burgemeester, den ontvanger en eenige rijke partikulieren, en op deze feesten was zij door de jongens van haar jaren gezocht, gezien, en had menig stil liefdesgeschiedenisje. Zij las veel oude sentimenteele lektuur uit de stadsbibliotheek; zij werkte

handig, en was vlug met de naald. Zij hielp de kinderen in stilte hunnen kleêren naayen, als zij ze spelend gescheurd hadden, was bontgenootte in hunne plannetjes, ingewijd in hunne kleine, ondeugende geheimen, en voerde ze dikwijls aan op hunne uitstapjes naar de hei of de pijnbosschen. En altijd was zij even opgewekt, in-vroolijk, oprecht lief, fijngevoelig, met een tintje van romantische sentimentaliteit. Door hare bekrompen opvoeding, en een gevoel van dankbaarheid tegenover hare stiefouders, dat zich in hare jeugd reeds in haar wezen had vastgeworteld, koesterde zij eene groote vereering voor de kinderplichten. Zodoende was zij gezien in hare omgeving, vertrouwelijk en oprecht met hare vriendinnen, vriendelijk en innemend tegenover oudere menschen, en langzamerhand was zij een dier meisjes geworden om wie zich eene kleine omgeving als rond een middenpunt beweegt. En jaar in jaar uit vloeide de eentonigheid van het binnenplaatsje rond haar heên, in eene regelmatige herhaling der zelfde gebeurtenissen, en eene grijze eenstemmigheid. Maar met hare gezonde, volbloedige vormen, en glinsterende, eerlijke oogen stak zij boven alles uit, en groeide op als een bloem van vleesch.

Plotseling had de familie een nieuw ongeluk getroffen: haar oom was in weinige dagen aan de gevolgen eener verzuimde verkoudheid gestorven. Toen was het eenigen tijd somber en stil in het opgewekte huishouden geworden. De vroolijke gezichtjes stonden strak, de oogen telkens vol tranen. En op de kinderkamer gezeten, tusschen eenige der jongste meisjes, had zij over hare positie nagedacht. Begunstigd door de stemming van rouw, waarin de geheele familie verkeerde, hadden hare romantische sentimentaliteit en haar kinderlijk plichtgevoel de overhand in hare gedachten gekregen. Brokken herinnering aan eene vroegere lektuur, waarin sprake was

van meisjes, die zich voor hare familie opofferen, en in betrekking gaan, van beloonde kinderliefde, van de triomf van het plichtgevoel, en dergelijke onderwerpen van de bibliotheek-romans waren, weder in haar wakker geworden. En zoo had zij stuksgewijs het plan gevormd het huis harer stiefouders te verlaten, en eene betrekking als juffrouw-van-gezelschap te zoeken. Hare tante, de nichtjes en vriendinnetjes hadden getracht het haar uit het hoofd te praten, maar alle pogingen hadden schipbreuk geleden. Met eene koppige onverzettelijkheid had zij zich aan haar plan vastgeklemd door eene opwelling van sentimentaliteit in tranen uitbarstend als men trachtte er haar af te brengen, het vasthoudend met eene wanhopende kracht harer hersenen, het eensklaps, zonder dat zij zich rekenschap kon geven waarom, als een geluk, eene redding beschouwend. Met een angstig wantrouwen beantwoordde zij de menschen, welke het haar afraadden, bevreesd, dat men het haar zou afnemen, met eene stalen volharding en eene romantische koppigheid het doorzettend. En eindelijk had men moeten toegeven, en eene betrekking voor haar gezocht. Op eene advertentie had zij uit den Haag een aanbod gekregen, om bij eene oude dame te komen, wier familie haar niet meer alleen wilde laten, en daarom een meisje van goede huize wilde toevoegen. Zonder zich te bedenken had zij deze positie aangenomen. Met eene zenuwachtige overhaasting had zij zich aan het werk gezet om hare uitrusting gereed te maken. Nu het zeker was geworden, dat zij gaan zou, was haar tijdelijk, wantrouwend stilzwijgen weder geweken, en had de opgeruimde vroolijkheid van vroeger weder de bovenhand gekregen. Omgeven door hare nichtjes werkte zij dagelijks op de kinderkamer aan haren uitzet; de kleine meisjes liepen rond haar, helpend, vragend, lachend, en een heerlijk geluk vervulde haar,

in een stroom van aangename aandoeningen. Zij lachte, stoeide en schertste, onder de werking harer sterk overspannen zenuwen, als gevoelloos voor het verdriet van het naderend vertrek. Zij babbelde en ratelde onnatuurlijk veel, luide plannen makend over haar verblijf in den Haag, onbewust, dat hare vreugde door een ramp getroffen zou worden. Hare huisgenooten huichelden tegenover haar eene zelfde stemming, en de dagen, welke haar vertrek voorafgingen, bracht zij opgewekt, druk, zenuwachtig, in een roes door, zoodat zij naderhand tevergeefs beproefde zich te herinneren hoe zij ze besteed had. En wanneer zij in zich zelve nadacht, voelde zij zich dapper, vol moed, als gevuld met kracht, levenslust en zekerheid van geluk. Stil overpeinsde zij de toekomst; zij had zich reeds een bepaald beeld van het oude dametje gemaakt, zij zag het voor zich, in het huis en de straat. Ook vond zij het eene aangename gedachte om in een stad als den Haag te komen. Zij stelde zich reeds een pret van Scheveningen voor, van de rijke menschen en prachtige rijtuigen, waarover zij zoo dikwijls had hooren spreken, de groote pleinen en breede straten, eene soort stapel van weelde, plezier en schittering, op bals en prachtige partijen in groote salons, vol gaskronen, vrouwen in weelderige toiletten en knappe officieren. Haar bekrompen geestje fantaseerde onverhinderd voort, in eene onbekende waereld, die zij vorm en leven gaf, in een plotseling opwellend verlangen naar ruimte, lucht en vrijheid. En zij kwam een weinig tot kalmte als zij zich herinnerde, dat zij uit plichtbesef vertrok, en eene daad van liefde en opoffering vervulde; en inwendig was zij met zich zelve tevreden, een weinig geveleid door het bewustzijn harer deugdzaamheid, gelukkig met haar besluit.

En onder de afwisselende opwellingen dezer gevoelens en gedachten had zij het oogenblik van

afscheid bereikt. Een verschrikkelijk tooneel greep toen plaats. Eensklaps gevoelde zij de ruïne van haar voorgespiegeld geluk, eene vlucht van al hare hoopvolle gedachten, en zij barstte in een hartverscheurend gehuil uit, onder eene verslapping van haar gansche zenuwgestel, half dol van verdriet, afgebeuld van wanhoop, dierlijk angstig voor de toekomst, ineenkrimpend tegen de borst harer tante. Zij nokte in eene trilling van haar geheele wezen, liep van den een naar den ander, om beurten hare nichtjes en vriendinnetjes omarmend, ze vreesachtig vastklemmend, met de wanhoop der doodsangst in de oogen, akelig vergroot, en opengesperde oogleden. En gebroken door een verdriet zonder reden was zij in een spoorwegcoupee verdwenen, op het perron van het station eene menigte familieleden en vriendinnen achterlatend, die, met tranen in de oogen, snikkend in hunne zakdoeken, den trein nawuifden.

Nadat echter gedurende de reis de eerste hevigheid van haar verdriet een weinig bedaard was, wist zij zich zelve te bepraten, en deden de argumenten van plichtbesef en opoffering hunne kracht weder gelden. Opgemoedigd en half suf van de lange reis kwam zij aan het station te 's Gravenhage aan, waar zij door een klein, dik, zenuwachtig heertje werd opgewacht. Deze zorgde voor hare koffers, deed haar in eene vigilante stappen, en bracht door eene aaneenschakeling van drukke, gonzende straten, waarvan de woeligheid de zich herstellende regelmaat in hare gedachten opnieuw omverwierp, naar de Weverstraat, om voor een net en groot benedenhuis stil te houden. Ineens werd zij getroffen door de afwijking van het uiterlijk van dit huis met het beeld, hetwelk zij reeds in hare fantasie gevormd had. Het bestond uit twee hooge ramen, die bijna geheel door neteldoeken gordijntjes bedekt waren, en de kraak-zindelijkheid van een oude-vrouw-

tjes-huis hadden, naast eene hooge deur, met een bovenpaneel van gegoten ijzerwerk. Een oogenblik daarna werd zij in eene onaangename, korzelige stemming door het zenuwachtige heertje de voorkamer binnen gebracht, waarna onmiddellijk, uit den hoek der ouderwetsche kanapé met paardenharen zitting, een klein, oud dametje, op korte, moeilijk beweegbare beentjes op haar afkwam.

- Zoo, kindlief, krijschte het oude wijfje met eene hooge, valsche stem, ben-je daar!... En ben je niet moe van de reis? Ja, ja, 't is een heel eind sporen; 't is een heele zit, zoo zes uur achter elkaâr!... Nou, maar je ziet er nog frisch uit.... Kom, geef me maar's een zoen, als een fiksche meid.... Ziezoo, en ga daar nu maar's even zitten.

Zij wees haar een stoel met eene harde, hooge leuning aan, waar zij ongemakkelijk op zat, zoodat hare beenen nauwelijks den grond raakten. Het oude dametje onderhield zich daarna eenige oogenblikken met het zenuwachtige heertje, dat bij de tafel was blijven staan en met een verfrommelen zakdoek zijn voorhoofd afsponste.

Toen had zij gelegenheid om de dame, jufvrouw Veringa, op te nemen. Het was een klein, gebocheld lichaampje, met een hoogen schouder, zachte, slappe vormen, die neêrhingen, zonder korset. Zij was eene vrouw van bij de tachtig jaar. Een klein gezicht, met hoekige, scherpe trekken, een spitse kin, een grooten, gebogen neus, een langen mond met een dun streepje lippen, en kleine, ronde, harde oogjes, die verstopt lagen in een vloed van rimpels, koud en scherp als metaal, was gedekt door eenig dun, grijs haar, waarop een zwart mutsje met een paarschen strik stond. Zij was groezelig van kleur, met twee roode vlekken van gebarste aartjes op de jukbeenderen, verschrompeld, ouderwetsch, als iemand die weinig in de buitenlucht komt, als een chineesch

poppetje van speksteen. Hare handen, die in den schoot harer zwarte japon lagen, waren breed, knokkig, grijperig. En deze kribbige, beenige, scherpe figuur maakte zoo'n onaangename indruk, dat zij eensklaps door een gevoel van verdriet en berouw werd overmeesterd, en de kus, welke zij haar gegeven had, een weêrzin in haar opwekte, en haar eene rilling over den rug voerde.

Het zenuwachtige heertje nam toen afscheid met de woorden:

- Dag tante! en zich voor de jufvrouw buigend, hakkelde hij, met een schichtigen blik: Jufvrouw... me zeer aangenaam geweest.

Zij voelde zich zoo benauwd, dat zij geen dankbetuiging formuleeren kon.

Toen werd zij door jufvrouw Veringa uitgenoodigd het benedenhuis te gaan zien. Het bestond uit twee kamers en suite, een keuken, en een uitgebouwd slaaphokje voor de meid. In de achterkamer was, tegenover het bed der oude dame, een klein ijzeren ledikant met witte gordijnen voor haar neêrgezet, verloren in de holle, kille ruimte, waarin de vochtige koude hing van een nooit uitgestookt vertrek. Deze achterkamer zag er even ouderwetsch, guur en weinig bewoond uit als de straatkamer; het geleek een meubelmagazijn van een geslacht van grootouders, dat hier en daar in de hoeken eenigen afgestofden, uitgesleten, verkleurden rommel had neêrgeworpen. In de keuken vond zij te midden eener uitstalling ouderwetsch, blinkend geschuurd koperwerk, eene groote, dikke, kwaadaardige meid zitten, die haar nijdig en wantrouwend aankeek. En zij was naar te moede van dezen tocht in de voorkamer terug gekomen, met een groot gesuis in de ooren, en een pols, die haar in de slapen klopte. Gedurende het middagmaal, en den verschrikkelijk vervelenden avond had het oude,

vinnige vrouwtje haar onophoudelijk uitgehoord over hare familie-omstandigheden, en was zij genoodzaakt geweest, knikkebollend van den slaap, al hare vragen zoo wijdloopig mogelijk te beantwoorden. Eindelijk, tegen negen uur, had zij verlof gekregen om naar bed te gaan. Bibberend had zij zich in het kille vertrek uitgetkleed, en klappertandend was zij eenigen tijd in de vochtige lakens blijven liggen. Tevergeefs had zij getracht hare denkbeelden te verzamelen, en eene vaste gedachte uit de warreling van haar hoofd los te werken. Het was haar niet gelukt, en vol verdriet, met hoofdpijn, en een gevoel van opkomende koorts was zij ingeslapen.

Den volgenden ochtend was zij opgestaan met een pijnlijk berouw, dat haar onrustig maakte, en de gedachten uit hare omgeving wegvoerde naar een vaag iets, waar zij over denken wilde. Maar door eene prachtige inspanning harer wilskracht was het haar gelukt het plichtbesef te doen zegevieren, en had zij zich tegen hare onaangename indrukken weten in te zetten.

Zoo waren voor haar de jaren van strijd, verdriet, verwonding en verdorring aangebroken, lijf aan lijf met het vinnige wijfje, in eene voortdurende inspanning tegen hare opwellende buyen van wrevel, met twee kwaadaardige wezens in eene nauwe ruimte samengedrongen. En langzamerhand had zij eenig inzicht in de verhoudingen dezer omgeving gekregen. Jufvrouw Veringa was de eenige ongetrouwde zuster uit eene talrijke familie, van vaderszijde van Friesche afkomst. Hare vier zusters waren getrouwd, verspreid door het land, alle reeds gestorven, en die door hunne kinderen talrijke familie-vertakkingen in alle provinciën uitgestrooid hadden. Zij stond, met hare tachtig jaren, alleen overeind, geheel ontbloot van bekende tijdgenooten, in een weggevreten kring van genegenheid, als een dorre, rechte paal te midden

van eene stoet nichten en neven. En de buitengewone vruchtbaarheid van het geslacht had hare familie door alle stormvlagen der fortuin gevoerd. Zij had in verschillende uithoeken der provinciën arme nichten en neven, welke zij nauwelijk bij naam kende, en die bezig waren zich in kleine binnenstadjes voort te teelen, in eene kale nooddrift, door hun hereditairen, Frieschen trots te koppig om iets te vragen, wegwijnend in eene vergeten onbeduidendheid. Ook telde zij onder hare familie-betrekkingen deftige, welgestelde menschen, die in hooge rechterlijke en administratieve ambten leefden, waarvan sommigen met rijke vrouwen gehuwd waren, en wier kinderen haar niet eens bij naam kenden. Sommigen woonden te 's-Gravenhage, en zochten haar bij buitengewone gelegenheden op, als op Nieuwe-jaar of een verjaardag, met onbeduidende gesprekken, gelijk menschen, welke elkander hoogst zelden zien, en die voorzichtig in hunne mededeelingen waren, angstig voor hare kwaadsprekende tong; anderen, die buiten de stad woonden, kwamen, als zij 's zomers een uitstapje naar Scheveningen maakten, even bij haar aanloopen. Maar de glorie van haar geslacht waren in haar oog drie neven, Veringa's, waarvan twee Indische fortuinen bezaten, en een met eene schatrijke, adellijke dame uit Utrecht getrouwd was. Zij woonden op buitens, hielden prachtige paarden en ekwipages, stuurden haar dikwijls manden met vruchten uit hunne broeikasten, en legden, met hunne schitterende rijtuigen, bij haar dikwijls bezoeken af, zoodat de buren voor de ramen kwamen staan. Deze personen alleen vermeldde zij met eerbied in hare gesprekken, eene gemeenzaamheid met hen voorwendend, in de hoop, dat een deel hunner voornaamheid op haar zou terugslaan.

Zij was een kras vrouwtje, bij wie het leven in een dor, houtig, droog lichaampje vastgeklonken

scheen. Op haar zeventigste jaar was zij in staat dingen te doen, welke anderen op hun vijftigste niet meer konden verrichten. Zij had een wakkeren, helderen geest, en een groot geheugen, dat door de bekrompenheid harer levenswijze zich op allerlei onbeduidende familie-zaken geoefend had, den weg wetende in duizenderlei geschiedenissen, geheimen en familie-verwikkelingen. Een groot gevoel van eigenwaarde had bij haar de vrees doen ontkiemen hare persoonlijke vrijheid te zullen verliezen, nooit hulp van anderen verlangend, vreemden van zich afstootend, in hare kwaadsprekende eenzaamheid alleen staande, als door een leêgen kring omgeven. Maar toen zij kort geleden een kleinen aanval van beroerte gehad had, was het door de rijke bloedverwanten raadzaam gevonden haar eene jufvrouw-van-gezelschap toe te voegen, opdat zij niet alleen sterven zou, en onverwacht op zekeren ochtend dood in een hoek kon gevonden worden, gelijk een beest, dat zich verschuilt om zich dood te janken. Natuurlijk had zij dit plan zoo krachtig mogelijk bestreden, in de op nieuw ontluikende vrees, dat het vreemde mensch, hetwelk men haar huis wilde binnenvoeren, een deel harer vrijheid zou willen afsnijden en hare gewoonten zou kunnen beknibbelen. Lang had zij even wel niet kunnen tegenstribbelen, want de rijke neven, die haar jaarlijks eene geldelijke toelage gaven, daar zij met de rente van haar erfenisje niet rond kon komen, hadden haar de duimschroeven aangezet. En eindelijk was haar tegenstand bezweken, brommend, kreunend, met nijpige blikken, als een hond, die men een stuk vleesch uit den bek wil rukken. Wantrouwend, vooringenomen, kwaadaardig, geschelpt op een hevigen tegenstand, onverzettelijk om hare persoonlijke vrijheid te blijven verdedigen, had zij de komst van het vreemde mensch afgewacht.

Marie Velthuis had dus twee vijandinnen in hare

nieuwe woning gevonden. Zij was begonnen met eene poging om de dikke, kwaadaardige keukenmeid, die den ganschen dag met haar keukengereedschap overhoop lag, een helsch leven makend, nijdig, valsch, haar ongenoegen in een koppig stilzwijgen opsluitend, eenigszins voor haar in te nemen. Wanneer zij gedurende de eerste dagen na hare komst in de keuken zijn moest, om zich een weinig op de hoogte van het huishouden te stellen, had zij voortdurend het groffe, logge stuk vleesch, in een baal van rokken gewikkeld, met een boosaardigen rug voor de toonbank vinden staan. Jaantje beantwoordde nauwelijks hare vragen, voegde haar nu en dan een brutaal gezegde over den schouder toe, of maakte, nijdig lachend, eene hatelijke opmerking wanneer zij iets verkeerd deed, of zich in de plaats vergiste waar zij meende zekere voorwerpen te zullen aantreffen. Zij was genoodzaakt geworden een laag spel met haar te gaan spelen, ten einde eenige meerdere toeschietelijkheid uit den kwaadaardigen romp te halen. Hare zachtmoedige natuur deed haar den weg der voorkomendheid inslaan, want zij wilde vrede in huis, het koste wat het koste. Eerst had zij herhaaldelijk doen uitkomen, dat zij Jaantje geen duimbreed gezag in de keuken wilde betwisten; zij had haar geveleid door ze nu en dan om raad te vragen, haar boodschappen te laten verrichten en dan groote fooyen te geven, en eindelijk had zij de ijdelheid van het oude, kolossale mensch gestreeld door haar fleschjes met odeur, of kleine, kleurige strikjes te geven, waarmeê zij, in een laatste overblijfsel van vrouwelijke behaagzucht, haar loggen romp overgoot en vercierde, als een vette, plompe paaschos. Zoo was zij er langzamerhand in geslaagd het opgewekte wantrouwen van dezen kwaadaardigen bulhond, welke telkens zijne tanden liet zien, een weinig tot bedaren te brengen. Jaantje had weldra ingezien, dat hare nieuwe vijandin

niet gevaarlijk was, en, met het instinkt den dienstboden eigen, had zij spoedig bevroed een leidzaam, zachtmoedig, vriendelijk schepseltje voor zich te hebben, van nature angstig voor oneenigheden, tot elken prijs den vrede verlangend. Toen had zij haar naast zich geduld, toeschietelijker, haar langzamerhand inpalmend, stukje voor stukje, met een geknor van tevredenheid. In haar hebzuchtigen, berekenenden geest had zij overlegd wat er van het 'juffertje' te halen zou zijn, haar met de oogen wegend en voelend. Zodoende had zij er in toegestemd boeken voor haar uit de bibliotheek te halen, zonder dat het oude dametje het bemerkte, lintjes, fleschjes reukwerk en allerlei kleinigheden, die stillletjes binnengesmokkeld moesten worden uit vrees voor hatelijke aanmerkingen van het vinnige wijfje. En zij betaalde Jaantje dikke fooyen, welke de meid zuinig opzamelde, stuivertje bij stuivertje voegend, een potje makend voor haar ouden dag, schrapend, steelend, gluiperig. Maar zoo had zij, door hare schuldige medeplichtigheid, het recht verloren om Jaantje te berispen, aanmerkingen op haar werk te maken, eenig gezag over haar te voeren, terwijl de meid, met vrijmoedige onbeschaamdheid, zich harer overmacht bewust, haar naar de grillen harer luimen behandelde, afsnauwend als ze hoofdpijn had, somtijds formeel weigerend een boodschap te doen, haar uit de deur der keuken kijkend, met nijldige, vertoornde blikken brommend tusschen de tanden, even als vroeger. En het zachtmoedige meisje, wetende bij jufvrouw Veringa geen gelijk meer te kunnen krijgen, zweeg, haar verdriet bedekkend, de tranen terugdringend, stil, onder een onbewogen oppervlak.

Maar tegelijkertijd had het schepseltje al hare krachten in te spannen om op een goeden voet met het oude dametje te geraken. Ook deze hield haar met eene wantrouwende berekening op een afstand

Nadat zij de walging en het pijnlijk berouw der eerste dagen te boven was gekomen, had zij zich zelve beredeneerd, alle argumenten, welke haar in het binnenstadje tot den stap bewogen hadden, weder opgerakeld, en zij had zich schrap weten te zetten tegen haar ontzinkenden moed, in eene prachtige inspanning harer geestkracht en de triomf van het plichtbesef. De liefalligheid van haar rechtschapen wezentje was hare nieuwe betrekking als een werk van opoffering gaan beschouwen, de noodzakelijkheid eener geheele toewijding inziende, met eene onderdrukking van alle waereldsche verlangens. Maar zij was op een nijdig wantrouwen afgestuit.

- Wacht, mevrouwetje, had zij gezegd, den derden dag na hare aankomst, toen de oude dame op de kanapee zat te dutten, en zij haar afzakkenden omslagdoek terecht wilde schikken - laat ik u dat doekje eens lekker omdoen. Kijk's zoo, dan kunt u 'n lekker dutje doen.

Maar het oude wijfje had met eene afwerende beweging haar arm tegengehouden, en met eene scherpe stem gezegd:

- Nee, dank-je, kindlief! Ik kan zelf m'n doek nog wel omdoen.... Ik ben geen hulpbehoevend wezen... Laat me maar aan m'n lot over, hoor, ik zal me zelf wel redden... Blijf maar stil op je plaats zitten.

Zij was pijnlijk geschrokken door dit antwoord. En stil het gebeurde overpeinzend, was haar eensklaps een inzicht geopend in hare toekomstige positie, namelijk die van een persoon, welke geduld wordt, opgedrongen door een dwang, en die men op een afstand wil houden. En hare verdere bevindingen hadden haar deze pijnlijke waarheid nog meer in het hart gedrongen. Telkens en overal had zij voor een gesloten vertrouwen, en eene valsche scherptongigheid gestaan. Soms, wanneer zij in den vollen bloei

harer gezondheid, zich vroolijk en levenslustig door de kamer bewoog, ontmoette zij den blik van het oude wijfje, die haar overal volgde, en waarin de afgunst van dit verschrompelde, dorre stukje leven op hare sappige, roodwangige jeugd lag. Het nijldige mensch maakte haar in stilte een verwijt van haar opgewektheid, levenslust en bloeyende volwassenheid. Zij trok de wenkbrauwen samen, als onder den aanval eener opkomende hoofdpijn, wanneer de overvloeyende levenskracht haar de ledematen onstuimig bewegen deed, eene flikkering in de oogen zette, en het bloed naar de wangen joeg. Dan hield zij zich in, beredeneerde hare opwellingen van inwendige, borrelende vreugde, bedwong de tintelende stroomingen, welke haar door de ledematen voeren, en het bloed onder den hersenspan deed ruischen, als aan een zeestrand. Zij zocht een uitweg aan deze naar bevrediging zoekende levenssappen te geven, en zij opende haar lichaam, zette zich aan het schrijven van lange brieven aan hare familie, met kokende, woelende zinnen, vol vroolijkheid, wildheid en gedempt verdriet, zoodat hare sappige jeugd over de bladzijde bruischte, in eene wilde horde van ordeloze zinnen en gillende uitroepen. Maar deze stormachtige ontboezemingen vielen te midden der burgerlijke kalmte van het binnenstadje, waar zij niet begrepen werden, zoodat zij aanmaningen tot mindere zenuwachtigheid terug ontving. Daardoor werd zij genoodzaakt de opwellingen van jeugdig leven in haar wezen op te sluiten, zich in zich zelve terug te trekken, op te kroppen en te werwerken wat met allen geweld naar een uitweg zocht. Het gevolg hiervan was, dat deze overmaat van opgespaarde en niet geplaatste liefde zich somwijlen op den persoon van het oude dametje verzamelde. Zij nam een anderen vorm aan, en onder den invloed van het veelvuldig denken, waartoe haar de betrek-

kelijke eenzaamheid van haar wezen bracht, en de behoefte aan liefalligheid en zachtmoedigheid, hechtte zij zich aan dit oude, beenige lichaampje, opgevuld met nijd en wantrouwende afgunst. Dan zocht zij in hare gedachten een soort van moedertje in het vinnige mensch te zien, het met eene onbaatzuchtige genegenheid te omringen, eenige aantrekkelijkheid in haar hoofd en oogen te vinden. Zij had aanvechtingen om op hare knieën te gaan liggen, met het hoofd in den schoot van jufvrouw Veringa, als bij eene moeder, en dan bekentenissen te doen, haar hart voor haar open te scheuren, en de kokende, overtollige liefde in woorden uit den mond te laten vloeien als uit een wond, totdat zij leëggelopen zou zijn, en er rust en slaap over haar zou zijn gekomen. En alleen de gedachte aan deze mogelijkheid, aan deze kans van genot, dat haar als met lauw water vulde, en in het bewustzijn zich alleen voor het bejaarde dametje te kunnen uitstorten, deed eene genegenheid voor dat lichaampje ontstaan, welke, in de onmogelijkheid van zich te openbaren, haar dikwijls benauwde, met het gevoel van een bal in de borstholte. Maar jufvrouw Veringa hield haar met de voorgenomen bekentenissen van zich af, met de achterdocht eener oude vrouw, die zich allerlei bijoogmerken in alle daden van genegenheid denkt. Zij verbeeldde zich, dat de zachtmoedige liefde, waarmeê het jonge meisje haar trachtte te omringen, berekend was op een erfenis bij haar dood. Zij had wel eens van jufvrouwen-van-gezelschap gehoord, welke na eene jarenlange, trouwe verzorging eener oude dame, universeele erfgenamen geworden waren, en, op haar gemak in een hoekje van ons land teruggetrokken, lekkertjes de rentjes oppeuzelden. Daardoor was de gedachte aan 'zoo'n mensch' haar een schrikbeeld geworden. Met een achterdochtig oog beschouwde zij de handelingen harer gezelschapsjuf-

vrouw, met eene koude kalmte hare daden ontledend, er in de stilte van haar hoofd de geheime drijfveëren achter opzoekend, voortdurend bezig met een ingespannen werk van waarneming en analyse, inwendig tevreden over zich zelve, daar zij meende zoo goed de geheime bedoelingen van 'het mensch' te doorzien. En bij alle toenaderingen van haar hart hield zij haar op eene armlengte van zich af. Neen, zeide zij, ze zal het toch niet hebben; ze krijgt geen dubbeltje, geen cent! Nu als ze daar op rekent, dan heeft ze het mis, heelemaal mis! Met eene kwaadaardige valscheid verkneuterde zij zich bij de gedachte, welk gezicht het 'mensch' zetten zou als het testament geopend werd en zij niets kreeg. Het goedige meisje bemerkte echter, dat er iets aan haperde; zij voelde, als bij instinkt, dat het dametje geen toenadering verlangde, zij las een waakzaam wantrouwen in hare oogen, en eene bespiedende achterdocht in hare blikken. Eerst begon zij zich zelve te onderzoeken om te beproeven de oorzaak van deze teruggetrokken houding in hare eigene handelingen te vinden; maar toen zij zich te vergeefs in dergelijke pogingen uitgesloofd had, onderwierp zij zich aan dit noodlot. Zij sloot hare openhartige vertrouwelijkheid in zich op, perste hare ontkiemende bekentenissen achter hare lippen samen, en sloot zich zelve dicht. Maar het kookte en bruischte in haar, zoodat zij dagen lang aan hoofdpijnen leed, en de borrelende levenssappen harer jeugd in een rooden gloed op de wangen stonden, en met een vochtigen glans in de oogappels schitterden.

Weldra werden deze teleurstellingen nog door anderen vermeerderd. De stille fantasiën, welke zij zich in het binnenstadje over het leven in de residentie gemaakt had, vielen plat neêr voor de werkelijkheid. De voorstellingen van schittering, het leven met groote sier, binnenkomsten in reus-

achtige balzalen en prachtige salons, te midden van het half-naakt der vrouwen en het strikt-nette der mannen, schroeyend onder hoog opgestoken gaskronen, uitstapjes naar de omstreken, kortom alle feest-spiegelingen, welke jonge meisjes zich door het glas der moderne romans in den geest vormen, waren met één ferm longstoot weggeblazen. En eene groote vlakke lag voor haar. Daar, waar zij van de straten, uit de huizen, wijd geopend, een voortdurenden feestlach op de lippen, iets in hare kleêren, hare manieren, aan hare zolen, van het openbare in haar afgesloten leventje hoopte meê te sleepen, vond zij alles dicht, ontoegankelijk, als een groot, ijzeren brandscherm voor het benedenhuis neêrgelaten, het scheidend van eene waereld rond haar. Jufvrouw Veringa ging weinig uit, en zenuwachtig had zij naar de eerste gelegenheid gehaakt om zich over de straten te kunnen bewegen, over het Voorhout, den Vijverberg, de Hoogstraat, de plaatsen, waarover zij zoo dikwijls had gelezen en hooren spreken. Zij had zich iets voorgesteld als eenige prachtige, rijke stadsgezichten, bevolkt door eene menigte voorname, deftige, adellijke menschen, eene soort van feestvierenden hofstoet de straat opgejaagd. Maar haar oog was leêg gebleven tegenover de stilte, de eenzaamheid, den eenvoud, en het vervelende gesjouw van het dagelijksch leven, waarmeê zij deze plaatsen bevolkt vond. Toen had deze schrik-aanjagende ontgoocheling haar hals over kop in den huiselijken kring terug doen buitelen, welke haar ook weder halt had doen houden voor de gure saaiheid, en de kille ongezelligheid van een schichtig wantrouwen. En in een oogenblik van helder doorzicht was zij zich eensklaps de ruïnes van geluk en illusie bewust geworden, te midden waarvan zij genoodzaakt was te blijven leven. Een hevig berouw en eene wroeging over het genomen besluit hadden geruimen tijd het goedige meisje vervuld, rillend onder

den killen adem van ongezelligheid en grijze verveling, welke hare omgeving met volle kaken haar tegenblies.

Jufvrouw Veringa had haar spoedig in het mekanisme der dagverdeeling ingewijd. En zij was opgenomen en in dit werktuig gestopt als een stuk voedsel, dat er door verteerd moest worden, als eene drijvende kracht, welke het eenigen tijd in beweging diende te houden. Zij was opgeslorpt door de zuigende sleur der dagelijksch terugkeerende werktaak: 's ochtends om zeven uur op, om acht uur ontbijten, in den voormiddag bezigheden in het huishouden en de keuken, om twaalf uur koffie-dinken, 's middags visites ontvangen of maken en een boodschapje in de stad doen, om vijf uur eten, 's avonds voorlezen uit een boek of de courant, theedrinken, het theegoed omwasschen, en om tien of elf uur naar bed. Met eene grauwe eentonigheid, eene geeuwende verveling, eene tot uitrekken voerende loomheid, herhaalden zich de zelfde gebeurtenissen tot in het oneindige; dag aan dag, week aan week, maand na maand en jaar na jaar was het leven voor haar gaan draayen als een groote schijf, die met eene regelmatige snelheid omwentelt en op het zelfde oogenblik het zelfde punt vertoont. Zij had langzamerhand de gebeurtenissen van het dagelijksch leven als een kunstenaar zijne opwerpde ballen leeren hanteeren, ze opbeurend, opgooyend, vangend, keerend, totdat zij op een gegeven teeken verdwijnen om voor eene andere kunst plaats te maken.

Allerlei plagerijen hadden haar het vervullen dezer taak nog verzwaard. Het oude wijfje, dat er honderde kleine maniën en angsten op nahield, leefde in een netwerk van onveranderlijke gewoonten en regeltjes. Zij moest 's morgens om zeven uur opstaan om de blinden van de vensters te doen, en de voordeur te ontsluiten, voordat de melkboer kwam bellen.

- Je kan die meiden niets toevertrouwen, zei

ze. Den eenen dag zullen ze 't doen, en den anderen dag vergeten ze 't weêr... Een garnalen-memorie... Nu, jufvrouw, doet u 't maar liever, dan ben ik ten minste zeker, dat 't goed gedaan wordt.

En 't meisje onderwierp zich aan deze oude-vrouw-tjes-vrees met eene rustige kalmte, gehoorzaam, iederen ochtend. 's Winters als de ramen der kille slaapkamer dik met bloemen bevroren waren, bibberend in haar ondergoed, met klapperende tanden, spoedde zij zich door de koude gang naar de voordeur, of in het donker der voorkamer, waar nog geen vuur was aangelegd, op de tast naar de blinden zoekend, terwijl het oude wijfje, uit de warme diepte van het bed, haar nog allerlei snauwende bevelen toekrijgde.

Een anderen keer voer zij kwaadaardig tegen het goedge kind uit over eene lamp, die verkeerd geplaatst was, een stoel, welke niet recht stond, eenige stofjes op een meubel, of den prijs van eenig gering voorwerp. Soms verbod zij haar letterlijk iets te doen. Door eene opwelling van leven in haar oude karkasje, gevoelde zij behoefte zich druk te bewegen, rond te loopen, hare handen bezig te houden, te babbelen, te snateren, kwaad te spreken. Dan kon zij het niet velen, dat de jufvrouw het een of ander verrichtte, waartoe zij zich zelve nog in staat achtte; het scheen haar toe alsof het 'mensch' hare rechten wilde bekorten, eene soort van voogdij over haar dacht uit te oefenen, en haar met eene zachte hand dwingen wenschte in een hoekje der kanapeé te blijven zitten. Maar dan stribelde zij tegen, in eene afgunstige verdediging harer laatste levenskrachten, zich met een jaloerschen naijver inspannend om de jufvrouw het werk uit de handen te nemen.

- Nee, blijft u maar zitten, blijft u maar zitten!... Ik zal vandaag zelf eens 't een en ander doen.... Ik zou beschimmelen op m'n stoel.... Blijft u maar

rustig zitten! Ik zal u wel waarschuwen als ik u noodig heb.

En dan begon zij zelf met beverige handen de lampen schoon te maken en te vullen, de huishoudboekjes op te schrijven, het theegoed om te wasschen, en met de meid te haspelen. Zij spande zich in, werd zenuwachtig, kreeg eene kleur, en viel eindelijk tegen den avond op de kanapee in slaap, nijdig ontwakend, omdat de jufvrouw dit blijk harer zwakheid gezien had, en haar dan kleingeestig op de vingers kijkend.

Zulke dagen, wanneer Marie Velthuis hare eenige bezigheden ontnomen waren, verveelde zij zich doodelijk, met hare leêge handen geen raad wetend, uren lang naar de voorbij rollende trams kijkend, haar mond tegen het geeuwen dichtknijpend. En langzamerhand was de loomheid dezer saaye verveling in haar neêrgedaald. Vermoeid door de steeds mislukte opwellingen harer beweeglijke jeugd, vol van de liefvallige zachtheid, welke zij nergens had kunnen plaatsen, nagejaagd door het oude mensch, bekibbeld, bespionneerd met afgunstige oogen en door eene steeds waakzaam wantrouwen, was zij meer en meer gesloten geworden voor de buitenwaereld. Hare mededeelzaamheid der eerste tijden was zij beginnen in te houden, met berekening had zij het oude dametje hare lieve, dochterlijke zorgen toebedeeld, en zij had zich door oefening een levensregel in hare nieuwe omgeving weten te scheppen. Zoo was er eene verandering van hereditaire overmacht in haar wezen ontstaan. Toen zij te 's Gravenhage kwam, was zij het beeld harer moeder, vroolijk, opgewekt, gezond en zacht van karakter; maar door de afzondering der buitenwaereld, de loome verveling, die zij door al hare poriën inzoog, en de onderdrukking harer natuurlijke opwellingen, hadden zich de hereditaire eigenschappen van den ziekelijken, stillen, lijd-

zamen vader, welke met berusting op zijn stoel was weggekijnd, ten koste van die der moeder gaan ontwikkelen. En in het vleezige, volbloedige lichaam der moeder was zich een ouderlijken geest gaan vestigen, als het evenbeeld van den bleeken, jonggestorven vader. Na een verblijf van eenige jaren stonden hare oogen stil, met een gelijken, lichtvollen glans, zonder de glinsteringen der opborrelende jeugd; hare trekken waren strak geworden, zich met plooyen in het vel afteekenend; en haar lichaam had zich een weinig gebogen, dik en voldragen in haar korset en eenvoudige japonnen, niet geschat door het oog der weinige mannen, welke zij nu en dan nog op bezoeken ontmoette. Er was iets lijdzaams, stils, geslotens over haar geheele wezen gekomen; nu kon zij somwijlen uren lang zitten staren, aan niets denkend, met een ingedommelden geest, als een suffende hond bij zijn hok; hare manieren waren slap, lief, zachtmoedig, openhartig. En zij was als het leven, dat zich zelve verteert, in eene uitdrooging der sappen, eene verdorring der hersenen, eene ontbinding der wilskracht, innemend met haar stil, bruin oog, dat altijd wijd open stond als wilde zij de geheele omgeving er in laten sluipen; maar achter dien blik voelde men eene opgewektheid, die op den grond was geslagen, eene energie, welke staande stond te slapen, en eene overwinnende, lijdzame, geduldige zachtmoedigheid, onmachtig om haar tot handelingen te drijven.

Van tijd tot tijd kwam het dikke, zenuwachtige heertje, dat haar van den trein had afgehaald, de vrouwen opzoeken. Zijne rollende, gluiperige oogjes hingen telkens, wanneer hij het onopgemerkt doen kon, aan de vormen der jufvrouw-van-gezelschap; er was iets begeerlijks, hebzuchtigs, schichtigs in zijne blikken. Hij praatte niet afgehapte, hortende zinnetjes, van het eene onderwerp op het andere

springend, angstig de vragen, die zijn persoon betroffen, ontwijkend. Nauwelijks durfde hij met eene haastige wending van het hoofd de jufvrouw iets toevoegen; maar hij wachtte dikwijls niet eens haar antwoord af, keerde het hoofd naar het venster, en at, na eenige oogenblikken, in stilte met zijne oogen hare vormen weêr op. Hij was bijna de eenige persoon, die den grooten adem der buitenwaereld in de verveling dezer benedenwoning bracht; hij sprak over opera's, concerten, partijen, reisjes naar Brussel en Parijs, die hij eensklaps, zonder aanleiding, moest maken. En als hij vertrok, liet hij de jufvrouw onaangenaam getroffen achter, haar vrouwelijk instinkt onbewust afgestooten door dezen man, dien zij vol ondeugden gevoelde.

Ook kwamen eenige achternichten, getrouwde vrouwen met huisgezinnen, bijwijlen jufvrouw Veringa opzoeken. Maar het oude dametje was altijd vergeten hoe veel kinderen zij hadden, zelfs dikwijls de namen hunner mannen of hunne woonplaatsen, terwijl zij hare familiebetrekking met de drie rijke neven Veringa hoog deed klinken, toonend, dat zij op de hoogte van al hunne familieomstandigheden was, en haar met de schittering hunner voornaamheid trachtte in het niet te stellen. Dan sprak zij kwaad van allerlei menschen, die zij nauwelijks kende, snoefde, dat zij nog zonder bril kon lezen en werken, deed het voorkomen alsof zij groote wandelingen maakte, en het bestuur van het huishouden eigenlijk geheel op haar neêrkwam. Maar de jufvrouw, stil in een hoekje gezeten, met een bescheiden, zachten lach op de lippen, knikte dan goedig en ongeloovig tegen de bezoeksters. Zij vertelde haar op fluisterenden toon, zoodat het oude wijfje, hetwelk een weinig doof begon te worden, het niet verstond, hoe zeer zij overdreef: dat zij wél een bril droeg, zich somtijds met een rijtuig naar de

stad liet brengen om in een winkel eene boodschap te doen, en te ound en te gebrekkig was om nog iets in het huishouden te kunnen verrichten. Goedig, verschoonend liet zij zich over het dametje uit, als over een kind, dat overdrijft, zachtmoedig, zonder afgunst, met een glimlach, die haar gelaat deed blinken, hare eerlijke oogen halfdicht knijpend. En wanneer de achternichten vertrokken, zich voornemend vooreerst niet bij het kwaadsprekende, oude wijfje terug te komen, zeiden zij:

- Jammer van dat meisje, dat dat altijd bij die kwaadsprekende heks moet blijven.... 't Is zoo'n goedig, lief menschje.... Hoe houdt ze 't uit?

Een bezoek van de rijke neven veroorzaakte groote opschudding in het stille benedenhuisje. Wanneer een hunner schitterende ekwipages, met een wild getrappel van paarden, een palfrenier, die met een vluggen sprong van den bok was, en het portier met ééne handbeweging openrukte, voor het huis stilhield, was Jaantje in een oogwenk aan de voordeur. In prachtige japonnen en kostbare mantels kwamen de rijke nichten het ouderwetsche voorkamertje binnen, vulden het met het geritsel harer kleeden, het rumoer van stemmen, en de hooghartige deftigheid harer manieren. Tante Betje deed haar gelaat in eene vriendelijke voorkomendheid ontluiken, liet, om deze vrouwen te vleyen, eene groote bekendheid met hare familiebetrekkingen en hare laatste huiselijke gebeurtenissen doorschemeren, boog, kroop, en was zoetsappig. En wanneer deze dames weder verdwenen waren, in het kamertje eene sterke geur van réséda of Jockey-club achterlatend, toonde het oude dametje zich buitengemeen vriendelijk tegenover hare jufvrouw-van-gezelschap, nog drie dagen met eene trotsche ingenomenheid de herinneringen aan zoo'n bezoek door hare gesprekken mengend. Marie Velthuis raapte van deze visites alleen een kleinen knik

op, die de prachtige dames, uit de hoogte harer voornaamheid, bij het vertrek op haar lieten neêrvallen.

Zoo bracht zij jaren in dit ouderwetsche huisje door, waarin dag in dag uit eene muffe kelderlucht, als van zure appels, werd uitgewasemd. De maatschappij had haar in een hoekje geschoven, als eene huisvrouw een ouden bloempot, en zij stond in het halflicht dezer saaye omgeving in te krimpen en te verschrompelen. Eene nacht, die haar na een paar jaar kwam bezoeken, was getroffen door de groote gelijkenis, welke zij langzamerhand met haren stillen, lijdzamen vader had gekregen; eenige zijner scherpe, ingegroefde trekken begonnen door het vleezige, zachte masker der moeder heên te breken.

Eenmaal echter ontluikte zij op nieuw voor eenigen tijd in de liefvallige zachtheid harer jonge jaren. Eene onverwachte opwelling van liefde joeg haar de levenssappen weder in dolle drift door de aderen, bevlekte hare wangen met een blakenden blos, en deed haar 's avonds, als het oude dametje in bed lag en zij nog een uurtje op bleef zitten, kleine kriebelende trillingen over den hals en door de vingertoppen loopen. Maar zij wist zelf niet hoe dit kwam. Een achterneef van jufvrouw Veringa, een student, die op het punt stond van te promoveeren, was eenige malen zijne oude tante komen bezoeken. En uit haar donker hoekje had Marie Velthuis de oogen op dit knappe jonge mensch gevestigd. Met al de verlangens naar liefde, welke nog in haar wezen verspreid lagen, en die zich onder dezen zweepslag harer zinnen opeens verzameld hadden, had zij zich blindelings met hare gedachten op dezen man geworpen. Telkens was zij op deze figuur terug gekomen, er hare laatste verlangens op uitpuddend, hem roepend in de stille eenzaamheid harer nachten. Bescheiden en zacht had zij om hem durven denken, en al hare gezondheid was haar

naar de huid gevloeid. Zij was eenigen tijd geheel opgeleefd, dikker wordend, met heldere lichtpunten in de oogen, en eene tijdelijke overwinning der hereditieit van moederszijde over den berustenden weêmoed, waarin zij begon neêr te zakken. Maar nadat dit jonge mensch zich eenigen tijd niet vertoon had, was hij onverwacht komen aanbellen met een jong meisje aan den arm, dat hij zijn oudtante als zijne aanstaande had voorgesteld. Een benauwde angst was als een emmer water over de jufvrouw-van-gezelschap uitgestort, en in het donkere boekje, waarin zij zich altijd tijdens de visites terugtrok, had haar het hart in de keel gebonst. En 's avonds, in de stille uren wanneer de nacht naderde, en in de Weverstraat alleen nog even het gebel van den laatsten tramwagen weêrklonk, die in de richting van het plein verdween, had zij, over een roman gebogen, bij zich zelve nagedacht. De liefde voor dezen man was toen uit haar lichaam gevloeid, als uit het gat van een ton, en naderhand verwonderde zij zich, dat zij zich niets meer herinneren kon van hetgeen zij in dien tijd gedacht en gedaan had. Haar wezen was gezuiverd, en verviel met den dag meer en meer in de hereditaire, lijdzame onderworpenheid haars vaders, welke haar tot een onopgemerkt silhouet maakte, dat men nu en dan eens achter een venster te zien krijgt, maar in niemands geheugen blijft hangen.

Toen waren de jaren weder in eene grijze verveling gaan voortsnelen. Jaar in jaar uit was zij gekeetend gebleven aan het gebocheld stukje vleesch van het oude dametje, het na zich slepend over de straten, er tegen aan gedrongen zijnde in het nauwe benedenhuisje, lijdzaam en gedrukt onder hare wantrouwende valsheid, wegnevelend in onbeduidendheid. Eensklaps was in deze stilte het bericht gevallen, dat de neef van jufvrouw Veringa, het

zenuwachtige, dikke, zweetende heertje, met zijne maîtresse getrouwd was, met wie hij reeds lang geleefd en die hem twee kinderen geschonken had. Het oude dametje had even valsch gelachen, en gezegd:

- Zie-je wel! Heb-ik 't niet gedacht! Ik had 't al lang gemerkt.

Zoo was deze bezoeker der twee vrouwen voor goed ontvallen.

Langzamerhand was de briefwisseling met hare familie uit het binnenstadje ook doodgebloed. De tante was gestorven, de neven en nichten waren als door een storm over den aardbodem verspreid; sommige woonden in de binnenlanden van Java, anderen hadden haar in de woelingen der groote waereldsteden geheel vergeten, de jongsten wisten niet eens haar naam meer.

Zoo stond zij alleen, wegterend in een muf hoekje eener groote stad, met een reusachtig leven, dat rond haar trilde en woelde, en waarvan de echo's haar ten slotte niet eens meer bereikten. Zij werd bekeven en bedrild door een hekschtig wijfje, dat hare dikke vormen nog met afgunst beschouwde, terwijl zij zelf met schraapzuchtigen nijd de laatste sprankjes van leven in de hoogte stak. En zoo verkwijnde zij als een bloem van vleesch; na jaren van toewijding en opoffering kende de familie van het oude dametje nog niet eens haar naam, stond zij slechts bekend als een algemeen type, zonder individualiteit, en werd zij eenvoudig aangeduid als: *de jufvrouw van tante Betje*.

Toen Jaantje een kleine erfenis gedaan had, en na dien tijd nog brutaler en brommiger geworden was, zei zij eens, wetende haar te zullen kwetsen:

- Nou, als ik zoo knap geweest was als u, dan weet ik wel wat ik gedaan had.... Ik was al lang getrouwd!